

Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф
ЖУЗ
ЗИКР, ДУОЛАР, ИСТИҒФОР ВА ТАВБА
КИТОБИ

«ШАРҚ» НАШРИЁТМАТБАА
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАХРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ

Аллоҳ таоло марҳамат қиладиким:

**«Сизга Расул нимани берса, олинг ва сизни у зот
нимадан қайтарса, қайтинг».**

(Улуг Аллоҳ рост сўйлайди).

*Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам марҳамат
қиладилар:*

**«Менинг гапимни эшитиб, ёдлаб, сингдириб, сўнгра
адо этган одамни Аллоҳ неъматлантирсин».**

(Имом Аҳмад ривоят қилган).

Шиоримиз:

Аҳли сунна вал жамоа мазҳаби асосида пок ақийда ва
мусаффо Исломга интилиш, Қуръон ва суннатни ўрганиб,
амал қилиш, ислomий маърифат таратиш, салафи солиҳ -
улуғ мужтаҳидларга эргашиш, кенгбағирлик ва
биродарлик руҳини тарқатиш.

Диний саводсизликни тугатиш, ихтилоф ва
фирқачиликка барҳам бериш, мутаассиблик ва бидъат-
хурофотларни йўқотиш.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси
хузуридаги Дин ишлари кўмитасининг 97рақамли тавсияси
ила чоп этилди.

@ Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф

@ «Шарқ» нашриётматбаа акциядорлик
компанияси Бош таҳририяти, 2008.

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

كتاب الأذكار والأدعية والاستغفار والتوبة

ЗИКР, ДУОЛАР, ИСТИҒФОР ВА ТАВБА КИТОБИ

وفيه خمسة أبواب وخاتمة

БЕШ БОБДАН ИБОРАТ

Бандаларига зикр, дуо, истиғфор ва тавба эшигини очиб қўйган Ҳақ таолога Унинг жалолига яраша ҳамду санолар бўлсин!

Умматларига зикр, дуо, истиғфор ва тавбада намуна бўлган Расулимиз ва ҳабибимиз Муҳаммад мустафога саловоту дурудлар бўлсин!

Ўз диндошларига Куръони Карим ва ҳадиси шарифлардаги зикр, дуо, истиғфор ва тавба ҳақидаги таълимотларни омонат ила нақл қилган саҳобаи киромларга Аллоҳ таолонинг розилиги бўлсин!

Ўз шогирдларига зикр, дуо, истиғфор ва тавба ҳақидаги маълумотларни ўргатган ва уларга амал қилиш йўлини кўрсатган уламо ва машойихларга Аллоҳ таолонинг раҳмати бўлсин!

Мухтарам китобхон! «Ҳадис ва ҳаёт» силсиламизнинг ўттиз бешинчи китоби руҳий тарбияга оид эканини унинг исмидан ҳам билиб олган бўлсангиз керак. Албатта, зикр, дуо, истиғфор ва тавба ҳар бир мўмин-мусулмон банда учун ҳар онда зарурдир. Буни ҳаммамиз тушуниб етмоғимиз керак.

Аммо турли омилларга кўра, бу ҳақиқатларни керагича англаб етмаганлигимиз биз учун катта камчиликдир. Энди

ўша катта камчиликни бартараф қилиш ва ихлос билан иш олиб бориш фурсати етди.

Кўпчиликдан зикр нима деб сўралса, «Дарвешларнинг жанда кийиб олиб, «хувв-хувв» дея сакрашлари» десалар, ажаб эмас. Биз ҳам эсимизни таниган пайтимизда, фалончилар зикр тушибди, зикр тушганлари ундай бўлибди, деган гапларни эшитиб турар эдик. Кейинчалик ҳам бунга ўхшаш гаплар такрорланиб турди.

Ҳозирда баъзи кишиларда зикр ҳақидаги тасаввур (тўғри маънода) бир оз ўзгарган бўлса ҳам, уни илмий равишда англаб етиш, унинг луғавий ва истилоҳий маъноларини, Қуръон ва Суннатдаги далилларини, турлари ва услубларини, одоблари ва шартларини, фазли ва самараларини билиш учун ҳаракат қилишимиз керак бўлади.

Дуо банданинг икки кўлини бир-бирига яқинлаштириб, кафтларини юзига қаратиб туриб, Аллоҳдан ўзига керакли нарсаларни сўрашидир, деган тушунча кўпчиликка бегона бўлмаса керак. Дастурхон устидан дуо қилмасдан туриб кетадиган одам ҳам деярли бўлмаса керак. Айниқса, намоздан кейин дуо қилиш ҳеч кимнинг эсидан чиқмаса керак.

Охирги пайтда дуо китобларининг кўпайиб бораётгани ҳеч кимга сир эмас. Айниқса, фалон дуони фалон вақтда, фалон ададда ўқиса, эллик йиллик ибодатнинг ўрнига ўтади, мушкули осон бўлади, иши юришиб кетади, душманлари фалон бўлади, каби фикрлар кишиларни ўзига ром қилиб қўйгани ҳаммага маълум.

Баъзи азизларимиз, нимага шунча дуо қилсак ҳам ишлар кўнгилдагидек эмас, қабилидаги саволларни ҳам бера бошладилар. Уларга ҳали дуонинг ҳақиқатига эришганимиз йўқдигини аңлатиб қўйишимиз лозим.

Баъзи ҳолатларда дуо фақат икки кўлни кўтариб, маълум сўзларни такрорлашдан иборат эмаслигини,

бунинг сўров дейилишини, дуо эса бошқа нарса эканлигини эслатиб ҳам турилди. Дуонинг ҳақиқати ҳақида ҳам гапириб борилди. Ҳозирча вақти-вақти билан дуонинг лафзлари ҳақидаги китоблар чиқиб турибди, Аллоҳ имкон берса, дуонинг ўзи ҳақида ҳам китоблар чиқиб қолар деб ҳам турилди. Ушбу китоб ана ўша ваъда қилинган китоблардан бири бўлса, ажаб эмас.

Истиғфор деганда, одатда, «астағфируллоҳ» сўзини айтиш ҳаёлга келади. Аммо истиғфорнинг луғатдаги маъносини илмий асосда биламизми? Истиғфорни уламоларимиз қандай таърифлаганларидан хабаримиз борми? Истиғфорнинг афзал вақти, уни адо этиш шартлари каби нарсаларни ўрнига қўймоқдамизми? Бунга ўхшаш саволлар кўп.

Ушбу китобда ояти карималар ва сараланган ҳадиси шарифлар асосида имкони борича истиғфор ва унга боғлиқ нарсаларни ўрганишга ҳаракат қиламиз. Уни илмий асосда ўрганиб, Аллоҳнинг ёрдами ила ундан самарали фойдаланиш йўлига кирсак, иншааллоҳ, нафи яхши бўлади.

Авваллари тавба қилиш деганда, банданинг қилган гуноҳидан афсусланиб, бошини қуйи солиб, «тавба қилдим» дейиши кўз олдимизга келарди. Кейинроқ, фалончи тавба қилибди, ичкиликни ташлабди, деганга ўхшаш гапларни эшитадиган бўлдик.

Уламолардан тавба ҳақида эшитган маълумотларимиз бойиб борди. Кейинроқ ўзимиз китоб ўқиб, тавбанинг маъносини чуқурроқ ўргана бошладик. Бора-бора катта китоблардан тавбани кенг маънода ва тўлиқ ўрганиш насиб этди.

Аллоҳ таолога беадад шукрлар бўлсинким, мана энди «Ҳадис ва Ҳаёт» силсиласида айнан тавба ҳақидаги жузга етиб келдик. Албатта, бу китобни тавба ҳақидаги мукаммал маълумотлар манбаи, дейиш даъвосидан

йироқмиз. Биз уни шарҳ қилиб келаётган китобимизда келган ҳадиси шарифларнинг кенгроқ шарҳи десак тўғри бўлади.

Аллоҳ таоло бу камтарона амални ҳусни қабул айласин ва унга берадиган ажру савобини кўпайтириб берсин, унда содир бўлган саҳву хатоларни авф этсин.

Азиз китобхон! «Ҳадис ва Ҳаёт» силсиласининг ўттиз бешинчи жузида сўз юритиладиган зикр, дуо, истиғфор ва тавба мавзулари руҳий тарбия ёки бошқача қилиб айтганда, тасаввуф илмида баҳс ва амал қилинадиган ишлардир.

Мазкур илмнинг урфи бўйича биз ўрганаётган амалларнинг тартиби тавба, истиғфор, зикр ва дуо шаклида бўлади. Руҳий тарбия устозига шогирд тушган мурид аввал тавба қилади ва маълум муддат истиғфор билан машғул бўлади. Бу ишлар маромига етиб, улардан кўзланган мақсад ҳосил бўлгандан кейин шайх муридга зикрдан вазифалар беради. Ундан кейин дуо ҳам йўлга қўйилади.

Албатта, мазкур ишларни бундан бошқа тартибда адо этиб бўлмас экан-да, деган ҳаёлга бормаслик керак. Бу амаллар ихтиёрий тартибда адо этилаверади. Бироқ бу ерда руҳий тарбия устозидан низомли, тартибли равишда таълим олмақчи бўлганларга алоҳида муомала қилиниши ҳақида сўз юритилмоқда.

Зикр, дуо, истиғфор ва тавба масаласи ҳар бир мўмин-мусулмон учун ўта муҳим бўлганидан, қадимдан умматнинг катта эътиборини қозониб келмоқда. Деярли барча ҳадис ва руҳий тарбия китобларимизда бу амалларга оид боблар бор.

Шу билан бирга, уларнинг ҳар бири ҳақида алоҳида китоблар ҳам битилган. Мисол тариқасида уларнинг баъзиларини эслаб ўтишимиз ҳам мумкин.

1. Муҳаммад ибн Фузайл ибн Ғазвон аз-Зоб-бий Абу Абдурроҳман ал-Куфийнинг (195-х.с.да вафот этган)

«Китобид-Дуо» номли асари.

2. Имом Абу Довуд Сулаймон ибн Ашъас ассижистонийнинг (275-х.с.да вафот этган) «Китобид-Дуо» номли асари.

3. Имом Ибн Абу Дунёнинг (281-х.с.да вафот этган) «Китобид Дуо» номли асари.

4. Ибн Абу Осимнинг (287-х.с.да вафот этган) «Китобид-Дуо» номли асари.

5. Ибн Футойс ал-Андалусийнинг (319-х.с.да вафот этган) «Китобид-Дуо» номли асари.

6. Имом Абул Қосим Сулаймон ибн Аҳмад Табаронийнинг (360-х.с.да вафот этган) «Китобид-Дуо» номли асари. Ушбу китобни доктор Муҳаммад Саъийд Бухорий таҳқиқ қилиб, уч жилдда чоп этди.

7. Абу Бакр Жаъфар ибн Муҳаммад ибн Ҳасан ал-Фирёбийнинг (301-х.с.да вафот этган) «Китобиз-Зикр» номли асари.

8. Юсуф ибн Яъқуб ал-Қозининг (297-х.с.да вафот этган) «Китобиз-Зикр» номли асари.

9. Ҳасан ибн Али ибн Шабиб алмаъмарийнинг (295-х.с.да вафот этган) «Амалул Явми вал Лайлати» китоби.

10. Имом Насайининг (303-х.с.да вафот этган) «Амалул Явми вал Лайлати» китоби.

11. Абу Бакр ибн ас-Суннийнинг (364-х.с.да вафот этган) «Амалул Явми вал Лайлати» китоби.

12. Имом Нававийнинг (686-х.с.да вафот этган) «ал-Азкор мин каломи саййидил Аброр» китоби.

13. Имом ибн Қудам алмақдисийнинг (620-х.с.да вафот этган) «Китобуттаввобийн» китоби.

Кейинги даврларда ҳам бу мавзуга оид китоблар кўп ёзилган, шу жумладан, бизнинг диёримизда ҳам. Уларни санаб ўтишнинг ҳожати бўлмаса керак.

Ҳозирги кунда бизда дуога оид китобларни туркча ва арабчадан таржима қилиш авж олди. Бунинг ўзига хос

сабаблари бор. Аввало, одамлар ўзларининг турли муаммоларини биргина дуо билан ҳал қилишни жуда ҳам хоҳлайдилар. Уларнинг фикрича, арабча лафзларни ўз лисонида ёхуд билганича ўқиб бўлса ҳам қилинган дуо бойлик келтириши, қарзни узиши ёки мушкулни осон қилиши мумкин.

Шунинг учун ҳам дуо китобларининг харидори кўп бўлади. Аммо уларни ўқиб, дуолар қилишгач, муаммолар ҳал бўлган-бўлмаганини ҳисоб-китоб қиладиган одам бўлмайди. Чуқурроқ ўйлаб қаралса, муаммолар кўпайса-кўпайгандир, аммо камайганини айтиш қийин.

Нима учун дуолар кўпайган сари мушкулларимиз ҳам кўпайиб бормокда? Бу саволга мазкур таржима қилинган дуо китобларининг ўқувчилари ҳам, чоп этувчилари ҳам илмий асосда жавоб беришлари қийин.

Рухий тарбия устозлари бу саволга Қуръони Карим ва суннати набавияга суянган ҳолда аниқ ва илмий асосда жавоб берадилар. Улар динимизнинг амалий қисми, яъни шариат бўйича фуқаҳоларимиз нима ишни бажарган бўлсалар, рухий тарбия бўйича ҳам худди ўша вазифани адо этадилар.

Рухий тарбия устозлари Қуръони Карим оятлари ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида зикр, дуо, истиғфор, тавба ва шунга ўхшаш бошқа масалалар ҳақида келган ҳужжат ва далилларни тартибга соладилар, уларга қандай амал қилишни халққа ўргатадилар.

Масалан, улар дуо ҳақида келган барча оят ва ҳадисларни синчковлик билан ўрганиб чиқадилар, уларнинг бир-бирларига алоқасини ва бошқа сиру асрорларини ҳам ўрганадилар. Ҳаммасини тартибга солиб, ўзлари татбиқ қилиб кўрадилар ва кейин шогирдларига ўргатадилар. Улар дуонинг таърифини яхшилаб келтирадилар. Дуо ҳақиқий бўлиши учун дуо қилувчининг

Ўзи қандай ҳолатда бўлиши зарурлигини, дуони қандай қилиш кераклигини, у қуруқ сўзларни талаффуз қилиш эмаслигини баён қиладилар.

Дуонинг одоблари ва уни қилиш услублари, вақтлари, ҳолатлари ва лафзларига ўхшаш кўпгина зарур қоидаларни йўлга қўядилар.

Зикр, истиғфор ва тавба ҳақида ҳам худди шунга ўхшаш ишларни амалга оширганлар.

Қўлингиздаги китобда мазкур масалалар бўйича камтарона уриниш бор. Бу китобда ўқувчига зикр, дуо, истиғфор ва тавбага тегишли масалаларни иложи борица енгил йўл билан етказишга ҳаракат қилинди.

Бу китобни яхшилаб ўқисангиз, зикрнинг маълум лафзларни кўзни юмиб олиб такрорлашдан кўра улкан нарса эканлигини, дуо ҳам оят ёки ҳадисда келган ибораларни ёки ўзи тўқиган сўров маъносидаги сўзларни икки қўлни кўтариб талаффуз қилишдан кўра умуман бошқа бир ҳол эканини, истиғфорнинг фойдалари жуда кўп эканини ва тавбанинг ҳақиқати нимадан иборатлигини билиб оласиз.

Бу китобни ўқиб, уқишга ҳаракат қилсангиз, зикр, дуо, истиғфор ва тавбанинг шартлари, одоблари ва самараларини бирмабир билиб оласиз. Бу эса, ўз навбатида ҳаётингизда жуда ҳам қўл келиши турган гап.

Азиз китобхон! Қўлингиздаги ушбу китобда бундан бошқа жуда ҳам кўп фойдали маълумотлар бор. Аллоҳ таолонинг Ўзидан китобни ҳаммамиз учун фойдали қилишини сўраймиз.

الباب الأول

Б И Р И Н Ч И Б О Б

في فضائل الذكر والذاكرين

ЗИКР ВА ЗОКИРЛАР ФАЗЛИ ҲАҚИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: مَنْ يَذْكُرْني يَجْعَلْ لِي مِثْلَهُ

Аллоҳ таоло:

«Эй иймон келтирганлар! Аллоҳни кўп зикр қилинглар. Ва эртаю кеч Уни поклаб ёд этинглар», деган (*Аҳзоб, 41—42*).

Аллоҳни зикр қилиш қалбни Унга боғлашдир, У мени кузатиб турибди, деган доимий эътиборда туришдир, Аллоҳнинг буйруқларини бир лаҳза ҳам эсдан чиқармай амалга ошириб боришдир.

Ҳа, мўминларнинг Аллоҳни кўп зикр қилишлари матлуб амалдир. Аллоҳ кўп зикр қилингандагина турли ёлғон, бўҳтон, ифво, ғийбат, чақимчилик каби гуноҳ гап-сўзлар биздан узоқлашади.

Аллоҳни кўп зикр қилган одамнинг қалбида беҳуда гапларга, сўқинишларга, кишига обрў келтирмайдиган ҳолатларга жой қолмайди.

Аллоҳни кўп зикр қилган одамнинг қалбида дунёнинг, унинг матоҳларининг зикрига жой қолмайди.

Аллоҳни кўп зикр қилган одамнинг қалбида турли кўнгилхушлиқларга, инсон зеҳнини чалғитувчи маишатларга жой қолмайди.

Аллоҳни кўп зикр қилган одамнинг қалбига Аллоҳнинг муҳаббатидан бошқа муҳаббат сиғмайди.

Аллоҳни кўп зикр қилган одамнинг тилига аввало Аллоҳнинг исми жо бўлади. Сўнгра бу муборак исм аста-секин унинг ҳалқумига, кўксига ва қалбига етиб боради. Бундай инсон тили билан Аллоҳнинг исмини айтмаса ҳам,

қалби «Аллоҳ, Аллоҳ» деб туради. Ниҳоят, бутун вужуди шу ҳолатга етади. Ана шунда зокирлик мақомига эришади.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳматуллоҳи алайҳи ривоят қилган ҳадисда қуйидагилар айтилади:

«Расулуллоҳнинг ҳузурларига икки аъробий келди. Улардан бири:

«Эй Аллоҳнинг Расули, энг яхши одам ким?», деб сўради.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кимнинг умри узоқ бўлиб, амали яхши бўлса, ўша», дедилар.

Иккинчиси эса:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Исломнинг тақлифлари кўпайди. Менга бир ишни амр қилингки, уни маҳкам тутай», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Доимо тилинг Аллоҳнинг зикри ила ҳўл бўлсин», дедилар.

Ҳа, Аллоҳнинг зикрини кўп қилиш мўмин бандани олий мақомларга эриштиради.

Имом Бухорий ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Роббингиз: «Модомики, бандамнинг лаблари мени зикр этиб қимирлар экан, мен у билан биргаман», дейди», деганлар.

«Ва эртаю кеч Уни поклаб ёд этинглар».

Эрталаб ҳам, кечқурун ҳам дунёда катта ўзгаришлар рўй беради. Шунинг учун ҳам бу икки вақтда Аллоҳни поклаб ёд этиш алоҳида таъкидланмоқда.

Агар бандалар Аллоҳ таолони кўп зикр қилиб, уни эртаю кеч пок деб ёд этсалар, мукофоти нима бўлиши келаси оятда айтилмоқда:

«У сизларни зулматлардан нурга чиқариш учун Ўзи ҳам, фаришталари ҳам саловот айтадир. У

мўминларга ўта меҳрибон бўлган Зотдир».

Аллоҳ таолонинг бандага саловот айтиши У зотнинг бандага бўлган раҳматини билдиради. Фаришталарнинг саловот айтиши эса, бандага Аллоҳнинг раҳмати ёғилишини тилаб, дуо қилишларини англатади.

«У мўминларга ўта меҳрибон бўлган Зотдир».

Шунинг учун Аллоҳ таоло бандаларининг зикрига муҳтож бўлмаса ҳам, бандалар ўз фойдалари учун Уни зикр қилсалар ҳам, Ўзини кўп зикр қилган, эртаю кеч поклаб ёд этган бандаларига Ўзи саловот айтиб, фаришталарига ҳам саловот айттирмоқда. Бундан ортиқ яна қандай меҳрибонлик бўлиши мумкин?!

Имом Бухорий ривоят қилган ҳадиси қудсийда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ таоло «Ким Мени ичида зикр қилса, Мен ҳам уни ичимда зикр қиламан, ким Мени жамоат ичида зикр қилса, Мен ҳам уни унинг жамоатидан яхшироқ жамоат ичида зикр қиламан», дейди», деганлар.

Бу фаришталар ичида зикр қиламан, деганидир.

«У зотга йўлиқадиган кундаги сўрашишлари саломдир. Ва уларга гўзал ажрни тайёрлаб қўйгандир».

Аллоҳни кўп зикр қиладиган, эртаю кеч Уни поклаб ёд этадиган ана ўша бандаларга Аллоҳ таолонинг Ўзи ва фаришталари саловот айтиши билан бирга уларнинг:

«У Зотга йўлиқадиган кундаги сўрашишлари саломдир».

Аллоҳга йўлиқадиган ўша мўминларнинг қиёмат кунда ҳол-аҳвол сўрашлари саломдан иборатдир. Аввало, мўминлар салом бериб кутиб олинади, қолаверса, уларга барча хавфу хатардан, қиёмат кунининг даҳшатларидан ва дўзах азобидан саломатлик ато этилади.

«Ва уларга гўзал ажрни тайёрлаб қўйгандир».

Ва Аллоҳ таолонинг Ўзи бундай зокир бандаларга гўзал ажрни — жаннатни тайёрлаб қўйгандир.

وَقَالَ تَعَالَى : هَذَا نَأْتِيهِ نَوْنُو

Аллоҳ таоло яна:

«Бас, Мени эслангиз, сизни эслайман. Ва Менга шукр қилингиз, куфр қилмангиз», деган (*Бақара, 152*).

Ушбу оят ўзи қисқа бўлишига қарамай, олам-олам маъноларни ўз ичига олади. Аллоҳ таоло Ўзи яратган, ҳаёт ва ризқ ҳамда бошқа керакли нарсаларни берган бандаларига:

«Мени эслангиз», демокда.

Хўш, Аллоҳ бу ожиз бандаларининг эслашига муҳтожми? Йўқ, У беҳожат Зот. Ҳамма муҳтожлик бандаларда. Лекин бу амр бандаларга яхшилик етиши учундир. Улар Аллоҳни зикр қилиб, эслаш билан Аллоҳ таоло уларни зикр қилишига, эслашига эришадилар. Аммо зикр билан зикрнинг фарқи бор, албатта. Ҳеч нарсага арзимайдиган ожиз банданинг эслаши қайда-ю, оламларнинг Парвардигори бўлган Аллоҳ таолонинг эслаши қайда! Банда қандай, қачон ва қаерда эслайди? Аллоҳ-чи?

Имом Бухорий Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилган ҳадиси кудсийда Аллоҳ таоло:

«Эй одам боласи! Агар Мени ўзинг эсласанг, Мен ҳам сени Ўзим эслайман, агар кўпчилик ичида эсласанг, Мен сени фаришталар ичида эслайман», деган.

«Ва Менга шукр қилингиз, куфр қилмангиз».

Шукр қилиш неъмат берувчи Зотга мақтов сўзларини айтиш ва неъматни уни берган Зотнинг розилиги учун ишлатиш билан бўлади. Аммо тили билан шукр деса-ю, амали билан Аллоҳнинг айтганидан бошқани қилса, куфрони неъмат қилган бўлади. Мўмин-мусулмон киши доимо Аллоҳни зикр этиб, унга шукр қилгандагина, иши

олға босади.

وَقَالَ تَعَالَى: وُؤُؤْ وُؤُؤْ وُؤُؤْ وُؤُؤْ

Аллоҳ таоло яна:

«Аллоҳни кўп зикр қилгувчи эркаклар ва (Аллоҳни кўп) зикр қилгувчи аёллар—ўшаларга Аллоҳ мағфиратни ва улуғ ажрни тайёрлаб қўйгандир», деган (*Аҳзоб, 35*).

Аллоҳни кўп зикр қилиш барча олиймақом инсоний сифатларнинг юзага келиши ва бардавом бўлиши учун асосий омилдир. Аллоҳни кўп зикр қилиш ҳар бир мусулмон эркак ва аёл учун зарурий амаллардандир.

Ибн Абу Ҳотим Абу Саид ал-Худрий розияллоҳу анхудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки эр киши кечаси хотинини уйғотса ва икковлари икки ракатдан намоз ўқисалар, ўша кеча Аллоҳни зикр қилган эркаклардан ва зокира аёллардан бўладилар», деганлар.

Ҳа, зокирлик даражаси олий мартаба. Зокирлик мақоми олий мақомдир. Ҳар бир мусулмон эркак зокирлик сифатини эгаллаши лозим. Ҳар бир муслима зокира сифатига эга бўлиши керак.

«...ўшаларга Аллоҳ мағфиратни ва улуғ ажрни тайёрлаб қўйгандир».

Яъни, Аллоҳ таоло бу дунёда мазкур сифатларга эга бўлган ҳар бир эркак ва ҳар бир аёлнинг гуноҳларини кечиришга тайёр, у дунёда эса ажр қилиб жаннатни шай этиб қўйган.

Юқорида зикр этилган олиймақом сифатлар соҳиби бўлган ҳар бир мўмин ва мўмина доимо Аллоҳ таолонинг ҳар қандай амрини сўзсиз бажаришга тайёр туради.

Аллоҳ таоло Ҳади́д сура́сида:

«Иймон келтирганлар учун Аллоҳнинг зикрига ва нозил бўлган ҳаққа қалблари юмшаш, айни чоқда, олдин китоб берилган, сўнг муддат ўтиши билан қалблари қотиб қолган, кўплари фосиқ бўлганларга ўхшамаслик вақти келмадими?!» деган (16-оят).

Инсон қалби тез ўзгарувчан нарсадир. Араб тилида «қалб» сўзи ўзгариш, айланиш каби маъноларни ҳам англатади. Қуръони Карим қалбнинг тез ўзгарувчанлигини тез-тез эслатиб туради. Ушбу оят ҳам шундай эслатмалардан биридир. Инсон тез-тез Аллоҳнинг зикрини қилиб турса, қалби юмшайди, мулойим бўлади, ҳис қилиш малакаси ошади.

«Иймон келтирганлар учун Аллоҳнинг зикрига ва нозил бўлган ҳаққа қалблари юмшаш»

Оятдаги «нозил бўлган ҳақ» Қуръони Каримдир. Демак, уни тиловат қилиш, ёдлаш, ўрганиш, унга амал қилиш инсон қалбини юмшатади.

Агар Аллоҳ тез-тез эслаб турилмаса, Қуръон ва шариатдан, дин таълимотларидан узоқлашилса, инсон қалбини моғор босади, унинг бағри тошга айланади, унга Аллоҳнинг зикри ҳам, диний таълимотлар ҳам таъсир қилмайдиган бўлиб қолади.

Аввал Таврот ва Инжил каби илоҳий китоблар берилган яҳудий ва насронийларнинг қалблари вақт ўтиши билан оятда тасвирланганидек моғор босиб, қаттиқ бўлиб қолган. Уларнинг кўплари фосиқлардир.

«айни чоқда, олдин китоб берилган, сўнг муддат ўтиши билан қалблари қотиб қолган, кўплари фосиқ бўлганларга ўхшамаслик вақти келмадими?!»

Лекин қотиб қолган қалблардан умид узмаслик керак. Аллоҳнинг ўзига ҳамма нарса осон. У худди қуриб-қақшаган ерни жонлантирганидек, моғор босиб, қотиб кетган қалбни ҳам юмшата олади.

Аллоҳ таоло Анфол сурасида:

«Албатта, Аллоҳ зикр қилинса, қалблари титрагувчи, оятлари тиловат этилса, иймонлари зиёда бўлгувчи ва Роббиларига таваккул қилгувчиларгина мўминлардир», деган (2-оят).

Бу ояти каримада мўминларнинг бир неча сифатлари зикр қилинган. Оятнинг **«Албатта»** деган таъкид билан бошланаётгани диққатни тортади.

«Аллоҳ зикр қилинса, қалблари титрагувчи»лар мўминлардир.

Демак, мўминни ажратиш учун Аллоҳни зикр қилиш керак экан. Аллоҳ зикр қилинганда қалбини титроқ босиб, Ундан кўрқиб турган одам мўмин бўлади. Яъни, бирон ишни Аллоҳ буюрган, қилиш керак дейилса, Аллоҳдан кўрқиб, ўша ишни бажаришга киришган одам мўмин бўлади. Аллоҳ зикр қилингандан кейин ҳам кўркмай, эшитиб туриб, бу ишдан бўйин товлаган одам мўмин эмас.

Мисол учун, Аллоҳ намоз ўқишни фарз қилган, Унинг амрини бажариш ҳар бир мусулмонга фарздир, дейилса, қалбини титроқ босиб, дарҳол намоз ўқишни бошлаган одам мўмин бўлади. Мазкур ҳукми эшитиб, яна ўқимай кетаверадиганлар эса мўмин эмасдир.

Шунингдек, Аллоҳ ароқ ичишни ҳаром қилган, ким уни ичса, гуноҳкор бўлади, дейилса, Аллоҳдан кўрқиб, ароқ ичмай қўйган одам мўминдир. Аллоҳдан кўркмай, яна ичаверган одам эса, мўмин эмас. Ушбу мисолни бошқа ҳар бир амрга ва қайтариққа солиштириб олаверинг.

«оятлари тиловат этилса, иймонларини зиёда қилгувчи»лар мўминлардир.

Яъни, Аллоҳнинг оятлари тиловат қилинганда иймони зиёда бўладиган инсон мўминдир. Қалбига Қуръон таъсир этадиган, иймонини бакувват қиладиган инсон мўминдир. Аммо Қуръони Карим оятлари қанчалик тиловат қилинса ҳам, иймони зиёда бўлмай тураверадиган инсон мўмин

эмасдир.

«...ва Роббиларига таваккул қилгувчиларгина мўминлардир».

Яъни, фақат Аллоҳ таологагина қайтадиган, Унигина қўзлайдиган, Ундангина паноҳ тилайдиган, Ундангина хожатларини раво қилишни сўрайдиган, Унгагина рағбат қиладиган, У хоҳласа, бўлади, хоҳламаса, бўлмайди, деб эътиқод қиладиган кишиларгина мўминлардир.

Бу дегани, дунёдаги ишларга аралашмай, сабабини ахтармай туравериш керақ дегани эмас. Мўмин ҳар бир ишни режага солиб, пухта ўйлаб, турли сабабларни топиб, кейин қилади. Лекин ўша тадбирларнинг ўзигагина суяниб қолмайди. Фикр, режа ва тадбирлар натижа берди, демайди ҳам. Балки Аллоҳга суянади. Натижани Аллоҳдан деб билади. Шундай тушунчага эга бўлмаган одам мўмин эмас.

Мулоҳаза қилинса, Қуръонда одамлар мўминлар ва мўмин эмасларга ажратилган. Баъзилар айтаётганидек, «ҳақиқий мўмин, оддий мўмин ва мўмин бўлмаганлар»га эмас. Мазкур сифатларга эга бўлганларгина мўминдир, бошқалари мўмин эмас. Учинчи тоифа йўқ. Агар бўлса, Аллоҳ айтар эди.

Аллоҳ таоло Раъд сурасида:

«Иймон келтирганлар ва Аллоҳнинг зикри ила қалблари ором топганлар. Аё, Аллоҳнинг зикри ила қалблар ором топмасми?» деган (28-оят).

Ҳа, иймон келтирганларнинг қалблари Аллоҳнинг зикри ила ором топади. Чунки бу қалблар ўзларининг Аллоҳга доимий боғлиқ эканликларини ҳис этадилар. Чунки бу қалблар дунёдаги ҳамма нарса Аллоҳдан эканлигини яхши биладилар. Аллоҳдан ўзганинг қўлидан ҳеч нарса келмаслигини ҳам яхши биладилар. Бу дунёю у дунёнинг саодати Аллоҳнинг ихтиёрида эканини яхши биладилар. Шундай бўлганидан кейин нега Аллоҳнинг зикри ила қалблар ором топмасин?!

«Аё, Аллоҳнинг зикри ила қалблар ором топмасми?»

Бу оромнинг нелигини уни тотиб кўрганларгина биладилар. Иймонсизлар қалб ороми нима эканидан бутунлай беҳабардирлар. Улар ер юзидаги энг бадбахт одамлардир. Дунёдаги энг бахтли одамлар эса, Аллоҳ томон йўналганлар, ҳидоят топганлар, иймон келтирганлар ва қалблари Аллоҳнинг зикри ила ором топганлардир.

Аллоҳ таоло Оли-Имрон сурасида:

«Аллоҳни тик турган, ўтирган ва ёнбошлаган ҳолларида эслайдиган, осмонлару ернинг яратилишини тафаккур қиладиганлар: «Роббимиз, буни бекорга яратганинг йўқ, Ўзинг поксан, бизни ўт азобидан сақлагин, дерлар», деган (191-оят).

Ушбу ояти каримадан кўриниб турибдики, Аллоҳнинг биру борлиги ҳамда чексиз қудрати ва бошқа комил сифатларини тўла англаб етиш учун ибодат, зикр ва тафаккур лозим экан.

Биринчи бўлиб, иккинчиси бўлмаса ҳам, иш битмас экан. Аллоҳни тик турган, ўтирган ва ёнбошлаган ҳолларида зикр қилиш даражаси улуғ даража бўлиб, инсон ибодатда олий мақомга эришгандагина ушбу даражага кўтарилади.

«Аллоҳни тик турган, ўтирган ва ёнбошлаган ҳолларида эслайдиган, осмонлару ернинг яратилишини тафаккур қиладиганлар»:

Шундай даражада тафаккур қилган одамнинг қалби соф ҳолга келади ва дуо қилса, ижобат бўладиган мақомга етади.

«Роббимиз, буни бекорга яратганинг йўқ».

Албатта, ибодат қилиб, осмонлару ернинг яратилиши ҳақида фикр юритган одам Аллоҳ таоло бу нарсаларни бекорга яратмаганини тушуниб етади ва уни **«Ўзинг поксан»**, деб тасбеҳ айтиб ёдга олади. Ушбу борлиқнинг яратилиши, ундаги нарсаларнинг ҳақиқатини тушуниб

етиш буларни қилишда тадбиркорлик ҳикмат ва мақсад борлигини англаб етишга олиб боради.

Шундай бўлса, инсон бу дунёда яшаётган кишилар учун адолат ҳам зарурлигини тушуниб етади. Демак, охиратда одамлар қилган ишларининг ҳисоб-китоби ҳам бўлади. Ҳисоб-китоб бу дунёда эмас, у дунёда амалга оширилади. Шу боисдан охират умидида дуо қилиш бошланади:

«...бизни ўт азобидан сақлагин».

Дўзахда куйишдан ҳамма ҳам кўрқади. Хусусан, ибодатли, иймонли, тафаккурли кишилар бу ҳақиқатни тўлиқ ҳис этадилар.

Аллоҳ таоло Нур сурасида:

«(У) бир уйлардаки, Аллоҳ уларнинг кўтарилишига ва уларда Ўз исми зикр қилинишига изн бергандир. Уларда Унга эртаю кеч тасбеҳ айтурлар;

Бир кишиларки, уларни тижорат ҳам, олди-сотди ҳам Аллоҳнинг зикридан, намозни тўкис адо этишдан ва закот беришдан машғул қила олмас. Улар қалблар ва кўзлар изтиробга тушадиган кундан кўрқарлар», деган (36-37-оят).

Аллоҳнинг нури, нузли чирок, иймон нури

«(У) бир уйлардаки, Аллоҳ уларнинг кўтарилишига...» изн берган.

Яъни, моддий ва маънавий жиҳатдан юқори даражада бўлишига Аллоҳ таолонинг Ўзи амр қилган, бу уйларни баланд қилиб қуришга изн берган.

«...ва уларда Ўз исмининг зикр қилинишига изн бергандир».

Яъни, ўша баланд қилиб қурилган уйларнинг даражасини янада баландлатиш учун уларда Ўзининг исмини зикр этишни буюрган. Шу маъноларни эътиборга олиб, уламоларимизнинг кўплари, бу уйлардан мурод масжидлардир, деганлар.

Ҳазрати Абдуллоҳ ибн Аббосдан «Масжидлар Аллоҳнинг ердаги уйлариридир», деган гап ҳам нақл қилинган.

Ушбу оятнинг тафсирида Ҳофиз ибн Касир масжид қуришга тарғиб қилувчи, масжид одобларини ўргатувчи ҳадислар билан бир қаторда масжидга зеб беришдан қайтарувчи ҳадисларни ҳам келтирганлар.

Масжидларнинг ҳақиқий ободлиги уларда Аллоҳга ибодат қилиш билан бўлади. Шунинг учун ҳам оятнинг давомида ва кейинги оятда айнан шу нарса зикр қилинмоқда.

«Уларда Унга эртаю кеч бир кишилар тасбеҳ айтурларки».

Яъни, у уйларда Аллоҳга шундай кишилар эртаю кеч тасбеҳ айтурлар — Аллоҳни поклаб ёд этурларки, **«уларни тижорат ҳам, олди-сотди ҳам Аллоҳнинг зикридан, намозни тўқис адо этишдан ва закот беришдан машғул қила олмас».**

Бу ерда Аллоҳнинг нуруни идрок этишга ва унинг файзидан баҳраманд бўлишга ҳақли кишиларнинг сифатлари келтирилмоқда. Аллоҳ таоло Ўзининг неъматини, нуруни кўринганга ато қилавермайди, албатта. Балки, маълум сифатларга эга бўлган зотларгагина ато этади.

Ана ўша инсонларнинг сифатларидан бири Аллоҳ таолони эртаю кеч поклаб ёд этиш — тасбеҳ айтиш бўлса, яна бир сифати тижоратга ҳам, олди-сотдига ҳам машғул бўлмасдан, Аллоҳни зикр этишлариридир.

Яъни, улар иш вақтида ҳам Аллоҳни унутмайдилар. Тижорат ва олди-сотди билан машғул бўлиб, намозни, хусусан, жамоат намозини ва зикрни қолдирмайдилар. Ўзим тижорат қилиб, зўрға топдим-ку, деб закот беришдан ҳам қочмайдилар. Чунки:

«Улар қалблар ва кўзлар изтиробга тушадиган

кундан қўрқарлар».

Яъни, қиёмат кунидан қўрқадилар. У кунда тижорат билан, олди-сотди билан машғул бўлиб, Аллоҳнинг зикрини, намозни тўқис адо этишни, закот беришни унутганларнинг қалблари ва кўзлари қўрқинчдан изтиробга тушади.

Аллоҳ таоло Аъроф сурасида:

«Роббингни эртаю кеч ичингда тазарруъла, қўрқиб, овоз чиқариб гапирмай зикр қил ва ғофиллардан бўлма», деган (205-оят).

Яъни, Аллоҳни доимо зикр қилиб юр. Аллоҳ таоло — ҳамма нарсани эшитиб турувчи Зот. Унга қарата баланд овозда дуо ёки зикр қилишнинг ҳожати йўқ. Энг муҳими, зикр бардавом бўлиши ва дилдан чиққан, тазарруъли бўлиши шарт. Акс ҳолда инсон ғофиллардан бўлиб қолади.

Аллоҳ таоло Муздамил сурасида:

«Ва Роббингнинг исмини зикр эт ва Унинг ибодатига бутунлай ажралиб чиқ», деган (8-оят).

Яъни, ўз ишингга Аллоҳни доимо зикр қилиш ила ёрдам сўра. У Зотга томон тамомила ажраб чиқиб, фақат Унинг Ўзига суян, ўз ишларингдан бирортасида Аллоҳдан ўзгага суянма.

Аллоҳ таоло Тоҳо сурасида:

«Ким менинг зикримдан юз ўгирса, албатта, унга торчилик ҳаёти бўлур ва қиёмат куни уни кўр ҳолида тирилтирурмиз», деди», деган (124-оят).

Қайси бир инсон Аллоҳни унутса, Уни эсламаса, зикрини қилмаса, Унинг ҳидоятига эргашмаса, ўзига зулм қилади. Аввало, ундай одам бу дунёда танглик-торликда ҳаёт кечиради. Иймонсизлиги туфайли ўзи тўйса ҳам, кўзи тўймайдиган бўлиб қолади. Молу дунё, айшу ишрат ичида кўмилиб ётса ҳам, унга оздай кўринаверади. Улардан ажраб қолишдан қўрқаверади. Иймонсизлиги туфайли кетма-кет муаммолар келиб чиқаверади.

«...ва қиёмат куни уни кўр холида тирилтирурмиз».

Бу ҳам ҳаёти дунёда қилган қилмишига муносиб жазодир. Лекин унинг ўзи нима учун кўр ҳолда тирилтирилганлигини тушуна олмайди.

Энди мавзуимизга оид баъзи ҳадиси шарифларни ўрганишга ўтайлик:

4501- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: يَتُفُّوْا اللّٰهَ

عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي. وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرْنِي. فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلٍّ ذَكَرْتُهُ فِي مَلٍّ خَيْرٍ مِنْهُ وَإِنْ أَقْتَرَبَ إِلَيَّ شَيْئًا نَقَرْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ أَقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا أَقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا. وَإِنْ أَتَانِي يَمْسِي أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4501. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ азза ва жалла «Мен бандам Мен ҳақимда нима гумон қилса, ўшандоқман. У Мени зикр қилган чоғда, Мен у биланман. У Мени ичида зикр қилса, Мен ҳам уни ичимда зикр қиламан. У Мени жамоат ичида зикр қилса, Мен ҳам уни унинг жамоатидан яхшироқ жамоат ичида зикр қиламан. Агар у Менга бир қарич яқинлашса, Мен унга бир аршин яқинлашаман. Агар у Менга бир аршин яқинлашса, Мен унга бир қулоч яқинлашаман. Агар у Мен томон юриб келса, Мен у томон югуриб бораман», деди», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Банда Аллоҳ таоло ҳақида қандоқ гумон қилса, Аллоҳ таоло унга ўша гумонга мос муомала қилади. Шунинг учун мўмин банда доимо Аллоҳ таоло ҳақида

яхши гумонда бўлмоғи керак.

Аллоҳга истиғфор айтаётган одам У Зотнинг мағфират қилишини умид қилса, мағфират қилинади. Аллоҳ таолога дуо қилаётган одам У зотнинг қабул қилишини гумон қилса, дуоסי қабул бўлади. Аллоҳ таолога ибодат қилаётган одам У Зотнинг ўша ибодатни қабул қилишини гумон қилса, ибодати қабул бўлади. Аллоҳ таолога зикр қилаётган одам У Зотнинг қурбат қилишини гумон қилса, унда Аллоҳ таолога муқарраблик ҳосил бўлади.

Ким Аллоҳ таолони холи ҳолда зикр қилса, Аллоҳ таоло ўша банданинг алоҳида ўзига савоб ва мартабалар беради. Ким Аллоҳ таолони аҳли солиҳ кишилар билан бирга ўтириб, зикр қилиб, эсласа, Аллоҳ таоло уни малоикалар ичида эсга олади.

Ҳадиси шарифда зикр қилинган «Агар у Менга бир қарич яқинлашса, Мен унга бир аршин яқинлашаман. Агар у Менга бир аршин яқинлашса, Мен унга бир қулоч яқинлашаман. Агар у мен томон юриб келса, Мен у томон югуриб бораман» ибораларидаги қарич, аршин, қулоч, юриш ва югуриш каби маънолар одамлар орасидаги ўлчов бирликлари маъносида эмас, балки банданинг озгина тоатига Аллоҳ таоло кўплаб савоб ва мартабалар бериши маъносидадир.

Демак, фарз, вожиб ва суннат амалларини адо қилиб кўйган банда, Аллоҳ таолога янада кўпроқ қурбат ҳосил қилиши учун кўпроқ нафл ибодатини қилиши керак бўлади. Ҳар бир банда бу ҳақиқатни яхши англаб етмоғи лозимдир.

4502- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً يَطُوفُونَ فِي

الطُّرُقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الدُّكْرِ. فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا هَلُمُّوْا إِلَى حَاجَتِكُمْ. قَالَ فَيَحْمِلُونَهُمْ بِأَجْنَحَتِهِمْ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ

فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ مَا يَقُولُ عِبَادِي قَالُوا يُسَبِّحُونَكَ
وَيُكَبِّرُونَكَ وَيُحَمِّدُونَكَ وَيُجَدِّدُونَكَ. قَالَ فَيَقُولُ هَلْ رَأَوْنِي فَيَقُولُونَ لَا
وَاللَّهِ مَا رَأَوْكَ. قَالَ فَيَقُولُ كَيْفَ لَوْ رَأَوْنِي قَالَ يَقُولُونَ لَوْ رَأَوْكَ كَانُوا
أَشَدَّ لَكَ عِبَادَةً وَأَشَدَّ لَكَ تَمَجُّدًا وَأَكْثَرَ لَكَ تَسْبِيحًا. قَالَ يَقُولُ فَمَا
يَسْأَلُونِي قَالَ يَقُولُونَ يَسْأَلُونَكَ الْجَنَّةَ. قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوْهَا قَالَ
يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوْهَا. قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا.
قَالَ يَقُولُونَ لَوْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ عَلَيْهَا حِرْصًا وَأَشَدَّ لَهَا طَلَبًا وَأَعْظَمَ
فِيهَا رَغْبَةً قَالَ فَمِمَّ يَتَعَوَّدُونَ. قَالَ يَقُولُونَ مِنَ النَّارِ. قَالَ يَقُولُ وَهَلْ
رَأَوْهَا. قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ مَا رَأَوْهَا يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا قَالَ
يَقُولُونَ لَوْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ مِنْهَا فِرَارًا وَأَشَدَّ مِنْهَا خَافَةً. قَالَ فَيَقُولُ
فَأَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ. يَقُولُ مَلَكٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فِيهِمْ فُلَانٌ
لَيْسَ مِنْهُمْ إِنَّمَا جَاءَ لِحَاجَةٍ. قَالَ هُمْ الْجُلَسَاءُ لَا يَشْفَى بِهِمْ
جَلِيسُهُمْ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4502. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Аллохнинг бир тоифа фаришталари бор.

Улар йўлларда айланиб аҳли зикрларни излаб юрадилар. Қачон улар Аллохни зикр қилаётган қавмни топсалар, «Ўзингиз истаган нарсага келинглари», деб нидо қиладилар. Бас, уларни қанотлари билан ўраб олиб, дунё осмони баробар бўлиб турадилар.

Шунда Роббилари Ўзи билиб турса ҳам:

«Бандаларим нима демокдалар?» дейди.

«Сенга тасбех, такбир, ҳамд айтмоқдалар ва Сени улуғламоқдалар», дейдилар.

«Улар мени кўрганмилар?» дейди.

«Йўқ. Аллоҳга қасамки, Сени кўрганлари йўқ», дейдилар.

«Агар Мени кўрганларида қандоқ бўларди?» дейди.

«Агар улар Сени кўрганларида, яна ҳам қаттиқроқ ибодат қилардилар, Сени яна ҳам қаттиқроқ улуғлардилар ва Сенга яна ҳам қаттиқроқ тасбех айтардилар», дейдилар.

«Мендан нимани сўрамоқдалар?» дейди.

«Сендан жаннатни сўрамоқдалар», дейдилар.

«Улар жаннатни кўрганмилар?» дейди.

«Йўқ. Аллоҳга қасамки, эй Робб, улар уни кўрмаганлар», дейдилар.

«Агар улар уни кўрганларида, қандоқ бўларди?» дейди.

«Агар улар уни кўрганларида, унга яна ҳам қаттиқроқ хирс қўярдилар, уни яна ҳам қаттиқроқ талаб қилардилар ва унга яна ҳам қаттиқроқ рағбат қилардилар», дейдилар.

«Улар нимадан паноҳ тиламоқдалар?» дейди.

«Дўзахдан», дейдилар.

«Улар уни кўрганмилар?» дейди.

«Йўқ. Аллоҳга қасамки, улар уни кўрмаганлар», дейдилар.

«Агар улар уни кўрганларида қандоқ бўларди?» дейди.

«Агар улар уни кўрганларида, ундан яна ҳам қаттиқроқ қочардилар, ундан яна ҳам қаттиқроқ кўрқардилар», дейдилар.

«Мен сизларни гувоҳ қилиб айтаманки, албатта,

уларни мағфират қилдим», дейди.

Шунда фаришталардан бири:

«Уларнинг ичида фалончи бор. У улардан эмас. У ўзининг ҳожати учун келган, холос», дейди.

«Улар ҳаммажлислар. Уларнинг ҳаммажлислари ҳам бадбахт бўлмас», дейди», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Аллоҳ таолонинг зикрини қилиш қанчалар улуғ иш эканлиги ва бу ишни қилган ҳар бир киши улуғ мартабага эришиши ҳақида сўз бормокда. Ушбу ҳадиси шарифдан ҳатто зокирларга суҳбатдош бўлган киши ҳам уларнинг шарофатидан фойда топади, деган маънони англаймиз.

«Аллоҳнинг бир тоифа фаришталари бор. Улар йўлларда айланиб, аҳли зикрларни излаб юрадилар».

Бундан Аллоҳ таоло Ўзини зикр қиладиган бандаларини излаб топиши ва тақдирлаши учун алоҳида фаришталар гуруҳини тайин қилиб қўйгани келиб чиқади. Бу эса, зикр ва зокирларнинг фазли нақадар улуғлигини англатади.

«Қачон улар Аллоҳни зикр қилаётган қавмни топсалар, «ўзингиз истаган нарсага келинглар» деб нидо қиладилар».

Мазкур фаришталардан қай бирлари Аллоҳни зикр қилаётган қавмни топсалар, бошқа фаришталарни «ўзингиз истаган нарсага келинглар», деб чақирадилар.

«Бас, уларни қанотлари билан ўраб олиб дунё осмони баробар бўлиб турадилар».

Фаришталар зудлик билан зокирларни ўраб оладилар. Улар бу ишга қаттиқ қизиққанлигидан зокирларни ўрашда устма-уст бўлиб осмонгача кўтарилиб кетадилар.

«Шунда Роббилари Ўзи билиб турса ҳам:

«Бандаларим нима демокдалар?» дейди.

Яъни, Аллоҳ таоло зокирларнинг фазлини улуғлаш

максадида, буни фаришталарга ҳам яна бир бор билдириш учун Ўзи билиб турган нарса ҳақида уларга савол беради. Бу саволнинг жавоби жуда ҳам аниқ бўлади. Фаришталар Аллоҳ таолога зокир бандаларинг:

«Сенга тасбех, такбир, ҳамд айтмоқдалар ва Сени улуғламоқдалар», дейдилар».

«Улар мени кўрганларми?» дейди.

«Йўқ. Аллоҳга қасамки, Сени кўрганлари йўқ», дейдилар.

«Агар Мени кўрганларида қандок бўларди?» дейди.

«Агар улар Сени кўрганларида яна ҳам қаттиқроқ ибодат қилардилар, Сени яна ҳам қаттиқроқ улуғлардилар ва Сенга яна ҳам қаттиқроқ тасбех айтардилар», дейдилар.

Бундан фаришталар ҳам зокир бандаларнинг ҳолларидан яхши хабардор эканликлари, Аллоҳ таолони кўрмай туриб, уни зикр қилишнинг аҳамияти қанчалар буюк эканлиги келиб чиқади.

«Мендан нимани сўрамоқдалар?» дейди.

«Сендан жаннатни сўрамоқдалар», дейдилар.

«Улар жаннатни кўрганмилар?» дейди.

«Йўқ. Аллоҳга қасамки, эй Робб, улар уни кўрмаганлар», дейдилар.

«Агар улар уни кўрганларида, қандок бўларди?» дейди.

«Агар улар уни кўрганларида, унга яна ҳам қаттиқроқ хирс қўярдилар, уни яна ҳам қаттиқроқ талаб қилардилар ва унга яна ҳам қаттиқроқ рағбат қилардилар», дейдилар.

Демак, банда Аллоҳ таолодан жаннатни сўраши турган гап. Аллоҳ таоло фарзу вожиб бўлган амрларни адо қила бориб, яна имкон топиб, зокирлар қаторига қўшилган бандаларига жаннатни ато қилишини ваъда қилмоқда.

«Улар нимадан паноҳ тиламоқдалар?» дейди.

«Дўзахдан», дейдилар.

«Улар уни кўрганмилар?» дейди.

«Йўқ. Аллоҳга қасамки, улар уни кўрмаганлар», дейдилар.

«Агар улар уни кўрганларида қандоқ бўларди?» дейди.

«Агар улар уни кўрганларида, ундан яна ҳам қаттиқроқ қочардилар, ундан яна ҳам қаттиқроқ қўрқардилар», дейдилар.

Ҳар бир банда Аллоҳ таолодан дўзахга ташламаслигини сўрайди. Бу сўровга нисбатан зокирларга алоҳида муомала бўлар экан.

«Мен сизларни гувоҳ қилиб айтаманки, албатта, уларни мағфират қилдим», дейди.

Яъни, Аллоҳ таоло зокирларни излаб топиб, уларни тақдирлаш ишини топширган фаришталарининг гувоҳлигида уларни мағфират қилганини эълон қилмоқда.

«Шунда фаришталардан бири:

«Уларнинг ичида фалончи бор. У улардан эмас. У ўзининг ҳожати учун келган, холос», дейди.

Ўзи зокир бўлмаса ҳам, шахсий ҳожати туфайли бир сафар уларнинг зикр мажлисига қўшилиб қолган ўша одамнинг ҳукми нима бўлади? Бу саволга Аллоҳ таоло куйидаги жавобни беради:

«Улар ҳаммажлислардир. Уларнинг ҳаммажлислари ҳам бадбахт бўлмас», дейди».

Ҳа, ҳар бир банда зокирлардан бўлишга ҳаракат қилсин. Агар зокирлардан бўлмаса, ҳеч бўлмаса, зокирларга ҳамсуҳбат бўлсин.

4503- عَنْ أَبِي مُوسَى ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَثَلُ الْبَيْتِ الَّذِي

يُذَكِّرُ اللَّهَ فِيهِ وَالْبَيْتِ الَّذِي لَا يُذَكِّرُ اللَّهَ فِيهِ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ. رَوَاهُ

4503. *Абу Мусо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Аллоҳ зикр қилинадиган уй билан зикр қилинмайдиган уй худди тирик ва ўликка ўхшайди», дедилар».

Икки шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Банда ўз Роббисини ҳар доим ва ҳар жойда зикр қилиши керак, шу жумладан, уйда ҳам. Қайси уйда Аллоҳ таолонинг зикри бўлиб турса, ўша уй тирикдир. Қайси уйда Аллоҳ таолонинг зикри бўлмаса, ўша уй ўликдир.

4504- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ فِي يَوْمٍ مِائَةً مَرَّةً كَانَتْ لَهُ عَدَلٌ عَشْرٍ رِقَابٍ وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةٌ حَسَنَةٍ وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةٌ سَيِّئَةٍ وَكَانَتْ لَهُ حِزْرًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. وَمَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ فِي يَوْمٍ مِائَةً مَرَّةً حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4504. *Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Бир кунда юз марта «Лаа илаҳа иллаллоҳу, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, лаҳул мулку ва ла-ҳул ҳамду ва ҳува алаа кулли шайъин қодийр» деса, бу унинг учун ўнта

кулни озод қилишга баробар бўлади, унга юзта ҳасана битилади ва ундан юзта ёмонлик ўчирилади. Бу унга шу кунда шайтондан сақлаш бўлади. Ўша ҳол кеч киргунча давом этади. Биров ундан кўра афзал нарсани қила олмайди. Илло, ким ўшандан кўпроқ қилган бўлса, ина, кўпроқ савоб олиши мумкин.

Ким бир кунда юз марта «субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи» деса, унинг хатолари хатто денгиз кўпикларича бўлса ҳам ўчирилади», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда алоҳида сўзлар ва жумлаларни маълум ададда зикр қилиш ҳақида гап бормоқда. Демак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан нақл қилинган иборалар ила санаб зикр қилиш ҳам катта савобга, гуноҳларнинг кечирилишига ва бошқа фойдаларга молик экан. Бу ишларни қилган одам айни суннатга мувофиқ ишни қилган бўлади.

Зикрнинг қанчалар осон йўл билан катта фазлларга эриштирадиган омил эканлигини ушбу ҳадиси шарифда яққол кўриб турибмиз.

Бир киши бир кунда юз марта «Лаа илаҳа иллаллоҳу, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, лаҳул мулку ва лаҳул ҳамду ва ҳува алаа кулли шайъин қодийр» деса, қанчалар фазлга эга бўлади. Бу амални қилиш учун ўтирган, ётган, юриб кетаётган ёки ўзи учун фойдали бўлган бирор ишни қилиб турган ҳолда тили ва дили билан бир неча дақиқа зикр қилса, бас. Ана шундай ниҳоятда содда ва енгил ишни қилган одамга қуйидаги нарсалар ваъда қилинмоқда:

1. Бу унинг учун ўнта кулни озод қилиш билан баробар бўлади.

2. Унга юзта ҳасана битилади.

3. Ундан юзта ёмонлик ўчирилади.

4. У ўша куни шайтондан сақланади.

5. Ўша ҳол кеч киргунча давом этади.

6. Биров ундан кўра афзал нарсa қила олмайди.

Хар биримиз гуноҳларимизнинг ўчирилиши учун хар қандай оғир ишни қилишга ҳам тайёрмиз. Аммо бунинг жуда осон йўли бор экан. Ўша йўлни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кўрсатиб:

«Ким бир кунда юз марта «субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи» деса, унинг хатолари хатто денгиз кўпикларича бўлса ҳам ўчирилади», дедилар».

Мана шу жуда ҳам осон ишни ўзига кундалик вазифа қилиб олган одам улкан бахт соҳиби бўлади.

4505- وَلِمُسْلِمٍ وَالتِّرْمِذِيُّ: مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا

شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
عَشْرَ مَرَّاتٍ كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ أَرْبَعَةَ أَنْفُسٍ مِنْ وَلَدٍ إِسْمَاعِيلَ.

4505. Муслим ва Термизийнинг ривоятида:

«Ким ўн марта «Лаа илаҳа иллаллоҳу, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, лаҳул мулку ва лаҳул ҳамду, юҳйи ва юмийту ва ҳува алаа кулли шайъин қодийр» деса, валади Исмоилдан тўрт жонни озод қилгандек бўлади», дейилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда ҳам олдинги ҳадиси шарифдагига ўхшаш маъно бор.

Аммо бу ҳадисда айтиладиган зикрнинг адади юзта эмас, ўнтадир. Озод бўладиган қуллар эса, оддий одам эмас, балки Исмоил алайҳиссаломнинг фарзандларидан тўрт донасидир.

Бир дона қулни озод қилишнинг ўзи осон иш эмас. Аммо бу ишга бериладиган мукофот ниҳоятда катта. Аллоҳ таоло эса, зокирлар учун бу ишни жуда ҳам осонлаштириб қўйган. Ким ўн марта юқоридаги зикрни айтса, Исмоил алайҳиссаломнинг фарзанддаридан тўрт

донасини озод қилган кишининг мартабасини олаверади. Бунинг учун эса, бор-йўғи икки дақиқагина вақт кетиши мумкин.

Бу ва олдинги ҳадисларда зикрни санаб қилиш борлигига очиқ-ойдин далил бор.

4506- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا يَقْعُدُ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ.

4506. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам: «Қай бир қавм ўтириб, Аллоҳ азза ва жаллани зикр қилсалар, албатта, уларни фаришталар қуршаб олур, раҳмат ўраб олур, устиларидан сакийна нозил бўлур ва Аллоҳ уларни Ўз ҳузуридагилар ичида зикр қилур», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинандиган фойдалар:

1. Аллоҳ азза ва жаллани жамоат бўлиб зикр қилиш фазл эканлиги.

2. Аллоҳ азза ва жаллани жамоат бўлиб зикр қилганларни фаришталар қуршаб олиши.

3. Аллоҳ азза ва жаллани жамоат бўлиб зикр қилганларни раҳмат ўраб олиши.

4. Аллоҳ азза ва жаллани жамоат бўлиб зикр қилганларнинг устиларидан сакийна нозил бўлиши.

5. Аллоҳ азза ва жаллани жамоат бўлиб зикр қилганларни Аллоҳ Ўз ҳузуридагилар ичида зикр қилиши.

Демак, Аллоҳ таолонинг зикрини жамоат бўлиб ҳам қилиб туриш керак.

4507- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ، قَالُوا: وَمَا

الْمُفَرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ.

4507. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Муфарридлар ўзиб кетдилар», дедилар.

«Муфарридлар нима, Эй Аллоҳнинг Расули?!» дейишди.

«Аллоҳни кўп зикр қиладиган эркаклар ва аёллар», дедилар».

Шарҳ: Демак, зокирлар бошқалардан ўзиб кетган шахслар бўлар экан. Зокирлар ҳам эркаклардан, ҳам аёллардан бўлиши мумкин экан. Бошқалардан ўзиб кетиш учун Аллоҳ таолони кўпроқ зикр қилиш керак экан.

Аллоҳни кўп зикр қиладиганлар кимлар эканини тушунтириш учун Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анху куйидагиларни айтган:

«Бундан мурод намозлардан кейин, эртаю кеч, ётар жойларда, уйқусидан уйғонганда, ҳар сафар уйдан чиққанда ва кирганда Аллоҳ таолони зикр қилишдир».

Абу Амр ибн Салоҳ: «Аллоҳни кўп зикр қиладиган эркаклар ва аёллардан бўлиш учун эртаю кеч, турли вақтларда ва ҳолатларда ривоятларда келган зикрларни бардавом айтиб бориш лозим», деган.

Тасаввуф уламолари алоҳида бир зикрни кўп қилиш чегараси ўша лафзни етмиш минг марта айтишдир, деганлар.

4508- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ٧ قَالَ: خَرَجَ مُعَاوِيَةُ عَلَى حَلَقَةٍ فِي

الْمَسْجِدِ فَقَالَ: مَا أَجَلَسَكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ، قَالَ: اللَّهُ مَا

أَجَلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ؟ قَالُوا: وَاللَّهِ مَا أَجَلَسْنَا إِلَّا ذَاكَ، قَالَ: أَمَا إِنِّي لَمْ

أَسْتَخْلِفُكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَمَا كَانَ أَحَدٌ بِمَنْزِلَتِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَقَلَّ عَنْهُ حَدِيثًا مِنِّي وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ عَلَى حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا أَجْلَسَكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ وَنُحَمِّدُهُ عَلَى مَا هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ بِهِ عَلَيْنَا قَالَ: اللَّهُ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ قَالُوا: وَاللَّهِ مَا أَجْلَسَنَا إِلَّا ذَاكَ قَالَ: أَمَّا إِنِّي لَمْ أَسْتَخْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَلَكِنَّهُ أَتَانِي جَبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبَاهِي بِكُمْ الْمَلَائِكَةَ. رَوَى الثَّلاثَةُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4508. *Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Муовия масжиддаги халқа олдига чиқди ва:

«Сизларни нима мажлис қурдирди?» деди.

«Аллоҳнинг зикрини қилиб, мажлис қурмоқдамиз», дейишди.

«Аллоҳга қасамки, ундан бошқа нарса сизларни ўтказгани йўқми?» деди.

«Аллоҳга қасамки, ундан бошқа нарса бизларни ўтказгани йўқ», дейишди.

«Мен сизлардан тухмат юзасидан қасам ичишни талаб қилганим йўқ. Хеч ким Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга мен каби яқин манзилада бўлиб туриб, мен каби оз ҳадисли бўлмаган. Албатта, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз саҳобаларидан бўлган бир халқа олдига бордилар ва:

«Сизларни нима мажлис қурдирди?» дедилар.

«Аллоҳнинг зикрини қилиб, бизни Исломига ҳидоятга бошлагани ва берган неъматлари учун ҳамд айтиш учун мажлис қурмоқдамиз», дейишди.

«Аллоҳга қасамки, ундан бошқа нарса сизларни

ўтказгани йўкми?» дедилар.

«Аллоҳга қасамки, ундан бошқа нарса бизларни ўтказгани йўк», дейишди.

«Мен сизлардан тухмат юзасидан қасам ичишни талаб қилганим йўк. Аммо ҳузуримга Жаброил келиб, Аллоҳ азза ва жалла фаришталарга сизлар билан фахрланаётганининг хабарини берди», дедилар».

Учовини Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Муовия розияллоҳу анху Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қайиноғалари ҳамда ваҳий котибларидан бири бўлишларига қарамай, ҳадиси шарифларни оз ривоят қилганлар. Бу ҳадиси шариф ана шу оз сонли ривоятлардан биридир. Бу омил ривоятнинг ўта аниқлигини билдиради.

Бу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Зикр ҳалқалари қуриш катта фазилат эканлиги.
2. Зикр ҳалқаларини масжидларда қуриш яхши иш эканлиги
3. Зикр ҳалқаларини қуришдан мақсад холис бўлиши кераклиги.
4. Бир маънони таъкидлаш учун иккинчи томондан қасам ичишни сўраш мумкинлиги.
5. Аллоҳ азза ва жалла мухлис зокирлар билан фаришталар олдида фахрланиши.
6. Жамоат бўлиб зикр қилиш жоизлиги.

4509- عَنْ حَنْظَلَةَ الْأَسَدِيِّ τ وَكَانَ مِنْ كُتَّابِ رَسُولِ اللَّهِ

ρ قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَافَقَ حَنْظَلَةُ قَالَ: وَمَا ذَاكَ؟ قُلْتُ : يَا

رَسُولَ اللَّهِ نَكُونُ عِنْدَكَ تُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ حَتَّى كَأَنَّا رَأَيْ عَيْنٍ فَإِذَا

خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالصَّيِّعَاتِ نَسِينَا كَثِيرًا،

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي وَفِي الذِّكْرِ لَصَافَحْتُكُمْ الْمَلَائِكَةُ عَلَى فُرْشِكُمْ وَفِي طُرُقِكُمْ وَلَكِنْ يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ فِي الرِّقَائِقِ. وَلَفْظُ الْأَخِيرِ: لَوْ تَدُومُونَ عَلَى الْحَالِ الَّذِي تَقُومُونَ بِهَا مِنْ عِنْدِي لَصَافَحْتُكُمْ الْمَلَائِكَةُ فِي مَجَالِسِكُمْ وَفِي طُرُقِكُمْ وَعَلَى فُرْشِكُمْ وَلَكِنْ يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً وَسَاعَةً.

4509. Ҳанзала ал-Усадий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: (У Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг котибларидан бўлган эди).

«Эй Аллоҳнинг Расули! Ҳанзала мунофиқ бўлди», дедим.

«Нима учун?» дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули! Сизнинг ҳузурингизда бўлганимизда дўзах ва жаннатни бизга эслатасиз. Ҳаттоки, биз кўзимиз билан кўргандек бўламиз. Сизнинг ҳузурингиздан чиққанимизда жуфти ҳалолларга, болаларга ва молу мулкка аралашиб, кўп нарсани унутамиз», дедим.

Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Жоним қўлида бўлган Зот билан қасамки, агар менинг ҳузуримда бўлган ҳолингизда ва зикрда бардавом бўлсангиз, албатта, тўшакларингизда ва йўлларингизда сизлар билан фаришталар қўл бериб кўришар эдилар. Лекин, эй Ҳанзала, бир соат ундоқ, бир соат бундоқ, дедилар. Уч марта».

Муслим ва Термизий «Рақоиқ»да ривоят қилган. Охирги лафзда:

«Агар менинг ҳузуримдан турган ҳолингизда

бардавом бўлсангиз, албатта, мажлисларингизда, йўллариингизда ва тўшаклариингизда сизлар билан фааришталар кўл бериб кўришар эдилар. Лекин, эй Ҳанзала, бир соат ундок, бир соат бундок», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф жуда ҳам машхур ҳадислардан бўлиб, унинг аввалги қисми қуйидагича:

«Абу Бакр мени учратиб қолиб:

«Қандоқсан, эй Ҳанзала?!» деди.

«Ҳанзала мунофиқ бўлди», дедим.

«Субҳаналлоҳи! Нима демоқдасан?!» деди.

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида бўлганимизда, у зот бизга дўзах ва жаннатни эслатадилар. Ҳаттоки биз кўзимиз билан кўргандек бўламиз. Қачон у зотнинг ҳузурларидан чиққанимизда жуфти ҳалолларга, болаларга ва молу мулкка аралашиб, кўп нарсани унутамиз», дедим.

«Аллоҳга қасамки, биз ҳам шунга дучор бўламиз!» деди Абу Бакр.

Мен Абу Бакр билан Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бордим. У зотнинг олдиларига кириб...» деб давом этилади.

Бу ҳадиси шарифдан кўпгина фойдалар олинади:

1. Устозлар етук бўлсалар, кишиларнинг руҳий тарбия бобида юқори даражаларга эришишларига сабаб бўлишлари мумкинлиги.

2. Устоздан узокдашган шогирдда руҳий поклик чўққисидан пастлашиш бўлиши мумкинлиги.

3. Фарзу вожибларни адо этгандан кейин нафл ибодатлар, эслатиш ва зикр туфайли кишиларнинг руҳий даражалари ҳар хил бўлиши.

4. Руҳий даражани доимий равишда олий даражада ушлаб туриш матлуб эмаслиги.

5. Шариат ҳудудида оила, бола-чақа ва молу мулк ташвишида бўлишнинг мунофиқлик ёки номарғуб нарса

эмаслиги.

4510- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَا جَلَسَ قَوْمٌ
مَجْلِسًا لَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ فِيهِ وَلَمْ يُصَلُّوا عَلَى نَبِيِّهِمْ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ تِرَةٌ فَإِنْ
شَاءَ عَذَّبَهُمْ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُمْ.

4510. Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Қай бир қавм бир мажлисда ўтирсалару, унда Аллоҳни зикр қилмасалар ва набийларига саловот айтмасалар, албатта, бу улар учун ҳасрату надомат бўлгай. У Зот истаса, уларни азоблагай, истаса, мағфират қилгай», дедилар».

Шарҳ: Бундан ҳар бир мажлисда Аллоҳ таолони зикр қилиш ва Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг муборақ номлари зикр қилинганида, саловот айтиш лозиму лобуд эканлиги келиб чиқади.

Бу ишларни қилмаслик эса, кишини оғир аҳволга солиб қўяди.

Шунинг учун ҳам мусулмон оламида ҳар бир мажлисни бошлашдан олдин ёки тугатиш пайтида Қуръони Каримдан тиловат қилиш одатга айланган.

Шунинг учун ҳам саҳобаи киромлар каттаю кичик ҳар бир ўтиришнинг охирида Вал Асри сурасини тиловат қилганлар.

Шунинг учун ҳам ўтирганда ва турганда махсус дуоларни ўқиш одат тусига кирган.

4511- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَا قَالَ عَبْدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَطُّ

مُخْلِصًا إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ حَتَّى تُقْضِيَ إِلَى الْعَرْشِ مَا
اجْتَنَبْتَ الْكِبَائِرُ.

4511. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бир банда «Лаа илаҳа иллаллоҳу»ни айтса, албатта, унга токи аршга етиб боргунча осмоннинг эшиклари очилур (модомики, гуноҳи кабиралардан четланган бўлса)», дедилар».

Шарҳ: Бундан зокир зикрнинг фойдасидан баҳраманд бўлиши учун гуноҳи кабираларни қилмаган бўлиши кераклиги келиб чиқади. Ана Шунда унинг зикри аршгача етиб боради ва дуолари ҳам қабул бўлади.

Бу ҳадиси шарифда «Лаа илаҳа иллаллоҳу»нинг фазли қанчалар улуғ экани баён қилинмоқда.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу» Аллоҳдан ўзга барча нарсадан илоҳлик — ибодатга сазоворликни манфий қилади.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу» илоҳлик яъни, ибодатга сазоворликни фақат Аллоҳ таолонинг Ўзига исбот қилади.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу»ни тавҳид калимаси, калимаи тоййиба ва ихлос калимаси ҳам дейилади.

Уламолар «Лаа илаҳа иллаллоҳу»ни қисқача қилиб «таҳлил» деб атайдилар. Китобларда «таҳлил айтди» деган ибора келса, «Лаа илаҳа иллАллоҳу»ни айтди, деб англаш лозим.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу» барча пайғамбарларга юборилган динларнинг хулосасидир.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу»ни айтмагунча уни айтишга қодир кишининг иймони дуруст бўлмайди.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу»ни айтиб, шаҳодат келтирган ва Муҳаммад алайҳиссаломнинг Пайғамбарликларини тасдиқлаган одам мусулмон бўлади.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу» азон ва иқоматнинг жузъи,

яъни, бир қисмидир.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу» энг афзал зикрдир.

«Лаа илаҳа иллаллоҳу»ни ҳар замон ва ҳар жойда айтиб туриш мустаҳабдир.

4512- عَنْ أَنَسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا مَرَزْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا قَالُوا: وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: حَلَقُ الذَّكْرِ.

4512. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон жаннат боғлари ёнидан ўтсангиз, сайл қилинг», дедилар. Мен:

«Жаннат боғлари нимадир?» дедим.

«Зикр ҳалқалари», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдан зикр ҳалқаларининг фазли очик-ойдин кўриниб турибди. Улар жаннатнинг боғлари, деб аталмоқда.

Демак, ким ёруғ дунёда зикр ҳалқаларига кирса, жаннат боғига кирган бўлади.

Ким зикр ҳалқаларига кириб, зикр қилса, жаннат боғида сайл қилган бўлади. Мўмин банда учун ҳар куни бир неча бор жаннат боғига кириш, унда сайл қилиш имкони берилган экан. Бу имкониятдан тўлиқ фойдаланишимиз лозим. Зикр ҳалқаларига киришимиз жаннат боғига кириш эканини англаб етмоғимиз керак. Ўша ўзимиз кирган жаннат боғида кўпроқ сайл қилиб қолишга ҳаракат қилишимиз керак. Бу фазилатга таниш-билишларни, ёру дўст, бола-чакаларни ҳам чорлашимиз лозим.

4513- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَانَ النَّبِيُّ ρ يَذْكُرُ

اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ.

4513. *Оиша розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам Аллоҳни барча вақтларда зикр қилиб юрар эдилар».

Шарҳ: Шунинг учун у зотга уммат бўлган ҳар бир киши ҳам доимо Аллоҳ таолони эслаб, зикр қилиб юриши лозим. Зотан, ҳақиқий мўмин бирор лаҳза ҳам Аллоҳ таолони зикр қилмай яшаши мумкин эмас. Доимо У Зотнинг зикри ила бўлиши лозим. Аммо махсус зикр этиладиган лафзларни айтиб туриш учун эса, уларни ўрганиб олиш керак.

4514- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ.

4514. *Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг «Зикрнинг афзали «Лаа илаҳа илalloҳу»дир. Дуонинг афзали «Алҳамду лиллаҳи»дир», деганларини эшитдим».

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф Аллоҳ таолони зикр қилишни истаган бандаларга зикр лафзи нима эканлиги ҳақидаги дастлабки дарсдир. Ким Аллоҳ таолони махсус лафз ила зикр қилишни истаса, «Лаа илаҳа илalloҳу»ни кўпроқ айтсин. Ўшанда энг афзал зикрни қилган бўлади, яъни, одам боласи айтиши мумкин бўлган энг афзал лафзни айтган бўлади.

Кимдир ўзига берилган неъматнинг зиёда бўлишини сўраб дуо қилмоқчи бўлса, бу борадаги энг афзал дуо «Алҳамду лиллаҳи»дир. Чунки «Алҳамду лиллаҳи»да Аллоҳ таолога берган неъматини учун шукр маъноси бор.

Аллоҳ таоло: «Шукр ила неъматлар бардавом бўлур»,
деган.

4515- وَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ شَرَائِعَ الْإِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ
عَلَيَّ فَأَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ أَتَشَبَّهُ بِهِ قَالَ: لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ
اللَّهِ.

4515. Бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Ислом шариати мен учун
кўпайиб кетди. Менга ўзим маҳкам ушлайдиган
нарсанинг хабарини беринг», деди.

«Тилинг Аллоҳнинг зикридан ҳўл бўлиб турсин»,
дедилар».

Шарҳ: Мўмин банданинг тилидан доимо Аллоҳ
таолонинг зикри тушмай турса, у банда дунёдаги барча
савобли ишларнинг энг яхшисини қилаётган бўлади.

Ушбу ҳадиси шарифга амал қилишга ўтмоқ зарур.

4516- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: أَلَا أُنبِّئُكُمْ بِخَيْرِ
أَعْمَالِكُمْ وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِكِكُمْ، وَأَرْفَعَهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ
إِنْفَاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرَقِ وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا
أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: ذَكَرُ اللَّهِ
تَعَالَى.

4516. Абу Дардо розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Сизларга Роббингиз ҳузуридаги энг яхши, энг пок

даражотларингизни энг юқори қиладиган, сиз учун тилло-кумуш инфоқ қилишдан ҳам яхшироқ ва душманингизга йўлиқиб, сиз уларнинг бўйинингизга, улар сизнинг бўйинингизга зарба бергандагидан ҳам яхшироқ амалларингизнинг хабарини берайми?» дедилар.

«Оре, эй Аллоҳнинг Расули!» дейишди.

«Аллоҳ таолонинг зикри», дедилар».

Шарҳ: Бундан, зикр кези келганда хайри садақа ва жиҳоддан ҳам афзал бўлиши келиб чиқади. Бас, шундай экан, Аллоҳ таолони доимий равишда зикр қилишга одатланайлик.

4517- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ τ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ρ : أَيُّ الْعِبَادَةِ أَفْضَلُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ الْعَازِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَوْ ضَرَبَ بِسَيْفِهِ فِي الْكُفَّارِ وَالْمُشْرِكِينَ حَتَّى يَنْكَسِرَ وَيَخْتَضِبَ دَمًا لَكَانَ الذَّاكِرُونَ اللَّهَ أَفْضَلَ مِنْهُ دَرَجَةً.

4517. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан:

«Қайси ибодатнинг даражаси қиёмат кунини Аллоҳнинг ҳузурида афзал?» деб сўради.

«Аллоҳни кўп зикр қилувчи эркаклар ва аёллар», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули! Аллоҳнинг йўлида ғазот қилувчи ким?» дедим.

«Агар кофирлар ва мушрикларга хаттоки қиличи сингунча зарба берган ва қонга бўялган бўлса ҳам, Аллоҳни зикр қилувчилар даражаси ундан афзал

бўлгай» дедилар».

Шарҳ: Аллоҳ таоло фарз ва вожиб қилган ибодатлардан кейин келадиган нафл ибодатлар ичида энг афзали шароитга қараб зикр қилишдир.

4518- عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ τ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ρ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ

قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ إِلَهًا وَاحِدًا أَحَدًا صَمَدًا لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَرْبَعِينَ أَلْفَ حَسَنَةٍ.

4518. Тамийм ад-Дорий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким ўн марта «Ашҳаду аллаа илаҳа иллАллоҳу, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, илаҳан воҳидан, аҳадан сомадан, лам яттаҳиз соҳибатан, ва лаа валадан, ва лам якун лаҳу куфуван аҳадун» деса, Аллоҳ унга қирқ милён ҳасана ёзади», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда зикрнинг ҳам, унга бериладиган ажрнинг ҳам адади очиқ-ойдин айтилмоқда. Бир зикрни ўн марта айтиб, қирқ милён савоб олиш нақадар осон! Шунинг учун ҳам уламоларимиз, зикр туфайли бошқа амаллар ила эришиб бўлмайдиган нарсаларга эришилади, деганлар.

4519- عَنْ عَلِيٍّ τ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ρ: أَلَا أَعْلَمُكَ

كَلِمَاتٍ إِذَا قُلْتَهُنَّ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ وَإِنْ كُنْتَ مَغْفُورًا لَكَ قَالَ: قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. رَوَى هَذِهِ
الْعَشْرَةَ التِّرْمِذِيُّ.

4519. Али розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам менга:

«Мен сенга, агар сен мағфират қилинган бўлсанг ҳам уни айтсанг, Аллоҳ мағфират қиладиган калималарни ўргатиб қўяйми? Лаа илаҳа иллаллохул Алиййул Азийм. Лаа илаҳа иллАллохул Ҳалиймул Карийм. Лаа илаҳа иллаллоху. Субҳаналлоҳи Роббил аршил Азийм. Алҳамду лиллаҳи Роббил алабийн», дедилар».

Ушбу ўнтани Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳазрати Али розияллоху анхуга: «Сен мағфират қилинган бўлсанг ҳам» деганлари у кишининг жаннат башоратини олган ўн кишидан бири эканликларига ишорадир.

Бундан маълум даражага эришган одам зикр қилмай қўйса ҳам бўлаверади, деган хаёлга бориш мутлақо нотўғри эканлиги келиб чиқади.

Банда ким бўлишидан, қанчалар юқори мартабага эга бўлишидан ва қанчалар қурбат ҳосил қилган бўлишидан қатъи назар, кўп зикр қилса, унинг фазлига фазл, қадрига кадр қўшилади.

Агар бирор киши Аллоҳ таолонинг ҳузуридаги шарафи буюклигини билса, зикр айтмаса ҳам бўлаверганда эди, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам умуман зикр айтмаган бўлар эдилар. Аммо У зот зокирларнинг имоми бўлганлар.

أَسْمَاءُ اللَّهِ الْحَسَنَى

АЛЛОҲНИНГ ГЎЗАЛ ИСМЛАРИ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ج ج ج ج ج ج ج

Аллоҳ таоло:

«Аллоҳнинг гўзал исмлари бордир. Бас, Унга ўша (исм)лар ила дуо қилинг», деган (*Аъроф, 180*).

Аллоҳнинг барча исмлари гўзалдир. Мўмин-мусулмон банда Аллоҳга дуо қилганида, ўша гўзал исмлар ила дуо қилмоғи лозим.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: هَـٰٓءِ كُتُوْبٌ وَّوُكُوْؤٌ وَوُؤُ

ی پپر د ئا ئا ہ نہ ٹوٹو ٹوٹو ٹوٹو ٹوٹی۔

Аллоҳ таоло яна:

«У Аллоҳ Ундан ўзга илоҳ йўқ Зотдир. У — Малик У – Қуддус, У – Салом, У -Муъмин, У - Муҳаймин, У Азийз, У - Жаббор, У - Мутакаббирдир. Аллоҳ улар ширк келтираётган нарсалардан покдир. У Аллоҳ Холик, Бориъ, Мусоввирдур. Барча гўзал исмлар Уникидир. Осмонлару ердаги барча нарсалар Уни поклаб ёд этадилар. Яна У—Азийз ва Ҳакиймдир», деган (*Ҳашир*, 23-24).

Ҳашир сурасининг бу сўнги оятида Аллоҳнинг бир неча гўзал исмлари ҳақида сўз борапти. Хусусан:

Холик — яратувчи.

Бориъ — йўкдан бор қилувчи.

Мусаввир — махлуқотларнинг суратини шакллантирувчи.

Дунёдаги барча чиройли исмлар Аллоҳникидир.

Хадиси шарифда Аллоҳнинг тўқсон тўққизта чиройли

исми зикр қилинган. Осмонда бўлсин, ерда бўлсин, дунёдаги барча нарсалар Аллоҳ таолони поклаб ёд этади, лекин биз уларнинг овозини эшитмаймиз, тилини тушунмаймиз. Аллоҳ ғолибдир. Аллоҳ ҳакимдир, яъни барча ишларни ҳикмат билан қилувчи Зотдир.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал Маъқал ибн Ясардан ривоят қилган ҳадисда пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кимки тонг чоғида уч марта «Аъзу биллаҳис самийъул алийм минаш шайтонир рожийм» деса ва Ҳашр сурасининг уч оятини ўқиса, Аллоҳ таоло саловат айтадиган етмиш минг фариштани унга вакил қилиб қўяди. Агар ўша куни вафот этса, шаҳид кетади. Кимки кеч кирганда ўқиса, худди ўша мартабага эришади», деб марҳамат қилганлар.

Ушбу ҳадиси шарифда зикр этилган Ҳашр сурасининг уч ояти юқоридаги ояти карима ҳамда сурада ундан олдин келадиган икки оятдир. Келинг, ўша икки оятнинг маънолари ва уларнинг тафсирини ҳам ўрганайлик:

«У Аллоҳ, Ундан ўзга илоҳ йўқ Зотдир. У ғойибни ҳам, ошкорни ҳам билувчидир. У меҳрибон ва раҳмлидир».

Ушбу оятдан маълум бўладики, эътиқод ва ибодат фақат Аллоҳнинг Ўзига бўлмоғи керак. Барча қалблар фақат Унгагина талпиниши лозим. Аллоҳ таоло шундоқ Зотки, сиз билан биз билган ва билмаган барча нарсаларни билади. Осмонлару ерда Аллоҳ билмаган нарса йўқ. Демак, фақат Унга ибодат қилиш керак.

«У Аллоҳ, Ундан ўзга илоҳ йўқ Зотдир. У — Малик, У – Қуддус, У - Салом, У - Муъмин, У - Муҳаймин, У - Азийз, У - Жаббор, У - Мутакаббирдир. Аллоҳ Унга ширк келтираётган нарсалардан пок».

Бу ояти карима ҳам аввалги оят каби Аллоҳ ваҳдониятининг исботи ила бошланган ва унинг бир неча

исмларини эслатмоқда, жумладан:

«Малик» бу ҳақиқий Эга демакдир, Ундан ўзга эга йўқ. Шунинг учун бандалар фақат Унга қул бўладилар. Ҳеч қачон бир қулга икки хўжа бўлмайди. Шунинг учун инсонлар ўзларига ўхшаган инсонларга эмас, балки ягона Яратганга, ҳақиқий эгага қул бўлишлари лозим.

«Қуддус» — барча айблардан холи, нолойиқ сифатлардан пок. Мутлақ муқаддаслик ва мутлақ поклик Аллоҳнинг Ўзигагина хосдир.

«Салом» — нуқсонлардан саломат, Шунингдек, тинчлик-хотиржамлик ва роҳат берувчи Зот. Аллоҳ «Салом» сифати ила бандаларга тинчлик омонлик хотиржамлик ато этади.

«Муъмин» — иймон ва омонликни берувчи.

«Муҳаймин» — ҳамма нарсани қамраб олувчи, яъни, Аллоҳ бандаларнинг барча ҳолатларига гувоҳ бўлиб туради, Ундан ҳеч нарса махфий қолмайди.

«Азийз» — барчанинг устидан ғолиб.

«Жаббор» — олий қадар, улуғ, Унинг олдида ўзгалар ўзини хор тутати.

«Мутақаббир» — кибриёси ва улуғлиги муболағали Зот.

Ушбу баркамоллик сифатларга эга бўлган айбсиз Зот мушрикларнинг Унга ширк келтиришидан ҳам покдир.

Аллоҳ таоло Тоҳо сурасида:

«Аллоҳ - Ундан бошқа ибодатга сазовор илоҳ йўқ Зотдир. Гўзал исмлар Уникидир», деган (8-оят).

Яъни, Аллоҳ таоло Ўзининг борлигида, моликлигида, илмида ва ҳамма нарсани Ўз тасарруфида тутишида ягонадир. Унинг исмлари фақат гўзалдир. Гўзал исмларнинг барчаси Унга хосдир.

Аллоҳ таоло Исро сурасида:

«Аллоҳга дуо қилинглар, Роҳманга дуо қилинглар, қайсисига дуо қилсангиз ҳам, бари-бир. Гўзал исмлар

Уникидир», деган (110-оят).

Ривоятларда келишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бир куни: «Ё Аллоҳ! Ё Роҳман!» деб дуо қилаётганларини мушриклар эшитиб қолишибди ва дархол:

«Муҳаммад якка худоликка чақирар эди, ўзи бўлса иккита худога дуо қилмоқда», деб гап тарқатишибди.

Уларнинг бу жоҳилона тушунчаси ва тасарруфи жавобига ушбу оят тушган экан. Бу оятда мазкур ногўғри тушунча ва тасарруф тўғриланмоқда.

«Аллоҳга дуо қилинглар, Роҳманга дуо қилинглар, қайсисига дуо қилсангиз ҳам, бари-бир».

«Аллоҳ», «Роҳман» исмлари икки хил бўлгани билан, зот бир. Исм кўпайгани билан Зот кўпайиб қолмайди.

«Гўзал исмлар Уникидир», деб айт».

Дунёдаги энг гўзал исмлар Аллоҳникидир. Шундан тўқсон тўққизтаси Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бир ҳадисларида келган.

4520- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تِسْعَةَ

وَتِسْعِينَ اسْمًا مَنْ حَفِظَهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَإِنَّ اللَّهَ وَثَرٌ يُحِبُّ الْوَثَرَ. رَوَاهُ

الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4520. *Абу Хурайра розиялоҳу анҳудан ривоят қрлинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Аллоҳнинг тўқсон тўққизта исми бор. Ким уларни ёд олса, жаннатга киради. Албатта, Аллоҳ тоқдир ва тоқни яхши кўради», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Аллоҳ тоқ бўлгани ва тоқни яхши кўргани учун ҳам Унинг гўзал исмлари тўқсон тўққизта бўлган. Ким ўша тўқсон тўққиз исмни ёд олса, жаннатга киради. Чунки бу

гўзал исмларни ёд олган киши Аллоҳ таолонинг гўзал исмларини доимо зикр қилиб юрадиган банда бўлади.

Аммо бундан Аллоҳ таолонинг тўксон тўққизта исми бор деган хулоса келиб чиқмаслиги керак. Албатта, Аллоҳ таолонинг исмлари ниҳоятда кўп.

Кейинги ҳадиси шарифда Аллоҳ таолонинг машхур бўлган тўксон тўққизта гўзал исмларининг зикри келади.

4521- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَتِسْعِينَ

اسْمًا مِّنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ

الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهِيمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ

الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الْعَقَّارُ الْقَهَّارُ الْوَهَّابُ الرَّزَّاقُ الْفَتَّاحُ

الْعَلِيمُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الْخَافِضُ الرَّافِعُ الْمُعِزُّ الْمُنِذِلُ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

الْحَكَمُ الْعَدْلُ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ الْحَلِيمُ الْعَظِيمُ الْغَفُورُ الشَّكُورُ الْعَلِيُّ

الْكَبِيرُ الْخَفِيفُ الْمُقِيتُ الْحَسِيبُ الْجَلِيلُ الْكَرِيمُ الرَّقِيبُ الْمُجِيبُ

الْوَاسِعُ الْحَكِيمُ الْوُدُّودُ الْمَجِيدُ الْبَاعِثُ الشَّهِيدُ الْحَقُّ الْوَكِيلُ الْقَوِيُّ

الْمَتِينُ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ الْمُحْصِي الْمُبْدِئُ الْمُعِيدُ الْمُخْيِي الْمُمِيتُ الْحَيُّ

الْقَيُّومُ الْوَاحِدُ الْمَاجِدُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ الْقَادِرُ الْمُقْتَدِرُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخَّرُ

الْأَوَّلُ الْآخِرُ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْوَالِي الْمُتَعَالِي الْبَرُّ التَّوَّابُ الْمُتَّقِمُ الْعَفُوُّ

الرَّءُوفُ مَالِكُ الْمُلْكِ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ الْمُقْسِطُ الْجَامِعُ الْعَنِيُّ

الْمُعْنِي الْمَانِعُ الضَّارُّ النَّافِعُ النُّورُ الْهَادِي الْبَدِيعُ الْبَاقِي الْوَارِثُ الرَّشِيدُ

الصَّبُورُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ حِبَّانَ وَالْحَاكِمُ.

4521. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Аллохнинг тўксон тўққизта исми бор. Ким уларни тўлиқ билиб олса, жаннатга киради. У Ундан ўзга илоху маъбуд йўқ Аллохдир. Роҳман, Роҳийм, Малик, Қуддус, Салом, Муъмин, Муҳаймин, Азийз, Жаббор, Мутакаббир, Холиқ, Бориъ, Мусоввир, Ғаффор, Қахҳор, Вахҳоб, Раззоқ, Фаттоҳ, Алийм, Қобиз, Босит, Хофиз, Рофеъ, Муъизз, Музилл, Самийъ, Басийр, Ҳакам, Адл, Латийф, Хобийр, Ҳалийм, Азийм, Ғафур, Шакур, Алий, Кабийр, Ҳафийз, Муқийт, Ҳасийб, Жалийл, Карийм, Роқийб, Мужийб, Восиъ, Ҳакийм, Вадуд, Мажийд, Боъис, Шаҳийд, Ҳаққ, Вакийл, Қовий, Матийн, Валий, Ҳамийд, Мухсий, Мубдиъ, Муъийд, Мухъйи, Мумийт, Ҳайй, Қайюм, Вожид, Можид, Воҳид, Сомад, Қодир, Муқтадир, Муқаддим, Муъаххир, Аввал, Охир, Зоҳир, Ботин, Волий, Мутаъолий, Барр, Таввоб, Мунтақим, Афувв, Раъуф, Моликул Мулк, Зул Жалали вал Икром, Муқсит, Жомиъ, Ғаний, Муғний, Мониъ, Зорр, Нофиъ, Нур, Ҳодий, Бадийъ, Боқий, Ворис, Рошийд ва Собур», дедилар».

Термизий, Ибн Ҳиббон ва ал-Ҳоким ривоят қилишган.

Шарҳ:

1. Аллоҳ.

«Аллоҳ» лафзи «алаҳа» феълидан олинган «илоҳ» масдарига мансуб бўлиб, маъбуд, яъни ибодат қилинган зот маъносини англатади. Араб тилидаги «илоҳ» сўзининг аввалига алиф ва лам ҳарфлари киритилиб, «ал илоҳу» ҳосил қилинган. Сўнгра ҳамзанинг ҳаракати лам таърифга нақл қилинган ва бир жинсдаги икки ҳарф идғом қилингач, «Аллоҳ» лафзи ҳосил бўлган.

«Аллоҳ» лафзи яккаю ягона маъбуди ҳаққа исм бўлиб қолган. У Зотдан бошқага бу исм ишлатилмаган.

Баъзи уламолар «Аллоҳ —исми аъзамдир», деганлар. Ибн Атоуллоҳи Сакандарий каби зотлар бу лафзи жалола ҳақида алоҳида китоблар ҳам ёзганлар.

2. Роҳман.

«Роҳман» — улугъ неъматларни берувчи. «Роҳман» сифати фақат Аллоҳга хос бўлиб, барчага — кофирга ҳам, мўминга ҳам меҳрибон ва неъмат берувчи маъносини англатади. «Роҳман» сифатини Аллоҳ таолодан бошқа ҳеч кимга нисбатан ишлатиб бўлмайди.

3. Роҳийм.

«Роҳийм» — латиф неъматларни берувчи. «Роҳийм» сифати эса, хосроқ бўлиб, қиёмат куни фақат мўминларга раҳм қилувчи маъносини англатади ва Аллоҳдан ўзгаларга, жумладан, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан ҳам ишлатилади.

4. Малик.

«Малик» — барча нарсанинг эгаси. «Малик», ҳақиқий эгадир, Ундан ўзга эга йўқ. Шунинг учун бандалар фақат Унга қул бўладилар. Ҳеч вақтда бир қулга икки хўжа бўлмайди. Шунинг учун инсонлар ўзларига ўхшаган инсонларга эмас, балки ягона яратганга, ҳақиқий эга — Маликка қул бўлишлари лозим.

5. Қуддус.

«Қуддус» — барча айблардан холи, нолойиқ сифатлардан пок. Мутлақ муқаддаслик ва мутлақ поклик Аллоҳнинг Ўзигагина хосдир.

6. Салом.

«Салом» — нуксонлардан саломат, Шунингдек, тинчлик-хотиржамлик ва роҳат берувчи Зот. Аллоҳ «Салом» сифати ила бандаларга тинчлик омонлик хотиржамлик ато қилади.

7. Муъмин.

«Муъмин» — иймон ва омонликни берувчи.

8. Муҳаймин.

«Муҳаймин» — ҳамма нарсани қамраб олувчи, яъни, Аллоҳ бандаларнинг барча ҳолатларига гувоҳ бўлиб туради, Ундан ҳеч нарса махфий қолмайди.

9. Азийз.

«Азийз» — барчанинг устидан ғолиб. Ундан бирор нарса ғолиб кела олмайди.

10. Жаббор.

«Жаббор» — олий қадар, улуғ. Унинг олдида ўзгалар ўзини хор тутди.

11. Мутакаббир.

«Мутакаббир» — кибриёси ва улуғлиги муболағали зот. Унинг олдида бошқалар кул бўлиб туради.

12. Холиқ.

«Холиқ» — асли ва ўхшаши йўқ нарсанинг ўлчовини мос қилиб яратувчи. У зотда махлуқи йўқлигида ҳам Холиқлик маъноси мавжуддир. Аллоҳ махлуқлар вужудга келтирилишидан аввал ҳам «Холиқ» деган васфга эга эди, яъни У Холиқ исмини халойиқни халқ қилганидан кейин олгани йўқ. Холиқ — мутлақ вужудга келтирувчидир.

13. Борий.

«Бориъ» — йўқдан пайдо қилувчи, вужудга келтирувчи.

Бориъ тафовутсиз қилиб вужудга келтирувчидир.

14. Мусоввир.

«Мусоввир» — махлуқотларнинг суратини шакллантирувчи. Ҳар бир нарсага ўзига хос сурат берувчи.

15. Ғаффор.

Кўплаб мағфират қилиб, Ўз фазли ила бандаларнинг айбини итоб қилмасдан кечиб юборувчи.

16. Қахҳор.

Барча махлуқотларни қабзасида тутиб, уларни Ўз ҳукмига юритиб ва қудрати ила бўйсундириб турувчи.

17. Ваҳҳоб.

Беҳисоб неъматларни берувчи.

18. Раззоқ.

Кўплаб ризқ берувчи. Ризқларни ва уларнинг воситаларини яратувчи. Аллоҳ ўз махлуқотларига ҳеч бир оғирликсиз ва қийинчиликсиз ёки ёрдам сўрамасдан ризқ берувчидир.

19. Фаттоҳ.

Кўплаб нарсаларни очувчи. Ўз раҳмат хазинасини бандаларига очувчи.

20. Алийм.

Ҳар бир нарсани билувчи. Бўлган ва бўладиган, аввалги ва охириги, зоҳир ва ботин нарсаларнинг барчасини билувчи.

21. Қобиз.

Рухларни қабз қилувчи. Хоҳлаган кишисининг ризқини қабз қилувчи. Қалбларни қабз қилувчи.

22. Босит.

Рухларни кенгликка қўйиб юбуровчи. Хоҳлаган кишисининг ризқини кенг қилиб қўювчи. Қалбларни кенг қилувчи.

23. Хофиз.

Пасайтирувчи. Мисол учун, кофир ва фосиқларнинг мартабасини уларни хору зор қилиб пасайтиради.

24. Рофиъ.

Кўтарувчи. Мисол учун, мўмин ва тақводорларни азизу мукаррам қилиб, мартабасини кўтаради.

25. Муъизз.

Азиз қилувчи. Хоҳлаган бандасини тўғри йўлга солиб, азиз қилади.

26. Музилл.

Хор қилувчи. Эгри йўлга юрган қайси бандасини хоҳласа, хор қилади.

27. Самийъ.

Ҳар бир нарсани эшитувчи.

28. Басийр.

Ҳар бир нарсани кўрувчи.

29. Ҳакам.

Ҳукм қилувчи.

30. Адл.

Мутлақ адолат қилувчи.

31. Латийф.

Ўта лутф кўрсатувчи. Барча нарсаларнинг нозик ва дақиқ жойларигача билувчи.

32. Хобийр.

Ҳамма нарсадан ўта хабардор.

33. Ҳалийм.

Ғазаби кўзимайдиган ва иқоб қилишга шошилмайдиган.

34. Азийм.

Ақд тасаввур қила олмайдиган даражада азаматли ва улуг.

35. Ғафур.

Кўп мағфират қилувчи.

36. Шакур.

Оз амал учун кўп савоб берувчи.

37. Алий.

Мартабаси олийликда бениҳоя.

38. Кабийр.

Ҳар бир нарсадан катта.

39. Ҳафийз.

Ҳар бир нарсани комил муқофаза қилувчи.

40. Муқийт.

Барча моддий ва руҳий қут (озуқа)ларни яратувчи.

41. Ҳасийб.

Кифоя қилувчи. Қиёмат куни бандаларнинг ҳисобини қилувчи.

42. Жалил.

Сифатларида улуғликка эга бўлган зот.

43. Карийм.

Биров сўрамаса ҳам, бирор нарсанинг эвазига бўлмаса ҳам, нарсаларни кўплаб ато қилувчи. Лутф билан итоб қилувчи. Қарама-қаршиликлардан пок бўлган. Карамли ишлар ва хислатлар соҳиби.

44. Роқийб.

Ҳеч бир заррани ҳам қўймай мулоқабат қилиб турувчи.

45. Мужийб.

Дуоларни ижобат қилувчи.

46. Восий.

Кенг — ҳамма нарсани кенг илми ила қамраб олган. Барчани кенг раҳмати ила қамраб олган.

47. Ҳакийм.

Ҳар бир нарсани ҳикмат ила қилувчи.

48. Вадуд.

Барчага барча яхшиликни раво кўрувчи.

49. Мажийд.

Шоншарафи ва қадри баландлиги чексиз.

50. Боъис.

Юборовчи: халқларга пайғамбарлар юборовчи.
Кишиларга ҳиммат юборовчи. Ўликларни қайта
турилтирувчи.

51. Шаҳид.

Ҳар бир нарсага ҳозир нозир. Барчага шоҳидлик
берувчи.

52. Ҳаққ.

Ўзгармас собит зот. Ҳақни юзага чиқарувчи зот.

53. Вакийл.

Барчанинг иши унга топширилган зот.

54. Қовий.

Қувватли зот.

55. Матийн.

Матонатли зот.

56. Валий.

Муҳаббат қилувчи, нусрат берувчи ва халқининг
ишини юритувчи зот.

57. Ҳамийд.

Барча мактовлар ила макталган зот.

58. Муҳсий.

Барча нарсанинг ҳисобини олган зот.

59. Мубдиъ.

Барча нарсаларни аввалдан бор қилган зот.

60. Муъййд.

Йўқ бўлган нарсаларни яна қайтадан бор қилувчи.

61. Муҳйи.

Тирилтирувчи. У зот ўликларни тирилтирувчидир ва бу исмга уларни тирилтиришдан аввал ҳам сазовор бўлган. Аллоҳни уларни ўлик бўлганларидан сўнг жон киритиб, тирик қилганидан кейин тирилтирувчи, деб аталганидек, уларни халқ қилишдан, уларга ҳаёт беришидан аввал ҳам тирилтирувчи, дейилаверади. Худди халойиқни халқ қилишидан аввал ҳам Холиқ бўлганидек.

Аллоҳ таолога қиёмат куни ўликларни тирилтириши учун тирилтирувчи номи берилди. Шундан маълум бўладики, тирилтириш сифати Аллоҳ таоло учун тирилтиришдан олдин ҳам собитдир.

62. Мумийт.

Ўлдирувчи. Барча жонзотларнинг жонини олувчи.

63. Ҳайй.

Тирик. У тирикдир. У ўлмас. Яъни, Аллоҳнинг ҳаёти абадийдир, ўлим ила йўқ бўлмас. Шунингдек, Аллоҳнинг ҳаёти азалийдир, олдиндан йўқ бўлган эмас.

Ягона Аллоҳнинг тириклиги Ўзигагина хос алоҳида ҳаёт бўлиб, бандалар ҳаётига ўхшаш бошқа масдардан берилган эмас. Бу ҳаёт азалий ва абадийдир. Бошланиш чегараси ҳам, тугаш чегараси ҳам йўқ. Аллоҳнинг тириклиги ҳеч қайси жиҳатидан бандаларнинг ҳаётига ўхшамайди.

64. Қайюм.

Ўз-ўзидан қоим бўлган ва бошқаларни қоим қилган зот.

Аллоҳнинг «Қайюм»лик сифати, Аллоҳ таборак ва

таолонинг ҳар бир нарса устида турувчи эканлиги ва ҳар бир турувчи нарса Унинг сабабидангина туриши маъносини англатади. Шу билан бирга, Аллоҳнинг туриши бошқаларникига ўхшамайди ва доимийдир.

65. Вожид.

Топувчи. Хоҳлаган нарсасини топувчи. Бу ишда ҳеч ким Уни тўса олмайди.

66. Можид.

Мажду шараф соҳиби бўлган зот.

67. Воҳид.

Бир. Бўлинмас. У зот ўз зотида ҳам, сифатларида ҳам ва ишларида ҳам бирдир.

68. Сомад.

Сомад сифати кўп маъноларни ўз ичига олади:

- итоат қилинган, улуғ. Усиз ҳеч қандай иш битмайди.
- ҳеч кимга ҳожати тушмайди, Унга барчанинг ҳожати тушади.
- бутун махлуқот битиб тугаса ҳам, Ўзи доим боқийдир ва ҳоказо.

69. Қодир.

Чексиз қудрат соҳиби. У зот ҳар бир нарсага қодирдир. Ҳар бир иш унга осондир.

Аллоҳ таоло азалдан ҳар бир нарсага қодирдир. Агар Аллоҳ азалдан ҳар бир нарсага қодир бўлмаганда, қачон ва қандай қилиб ҳар бир нарсага қодир бўла оларди?...

Аҳли сунна ва жамоа эса «Аллоҳ ҳар бир нарсага қодирдир. Бунга ҳамма бўлиши мумкин нарсалар киради. Бўлиши мумкин бўлмаган, амри маҳол нарсаларга эса ақли бор одамлар аҳамият бермайдилар », дейдилар.

70. Муқтадир.

Жуда ҳам қудратли.

71. Муқаддим.

Олдинга сурувчи. У зот Ўзи хоҳдаган шахс ва нарсасини хоҳдаган шахс ва нарсасидан олдинга суради.

72. Муаххир.

Орқага сурувчи. У зот хоҳдаган шахс ва нарсасини хоҳдаган шахс ва нарсасидан орқага суради.

73. Аввал.

«Аввал» — У ҳамма нарсадан аввал, яъни, барча мавжудотлар йўқдигида Аллоҳ бор эди. Барча мавжудотларни «Аввал» сифатига эга бўлган Аллоҳ яратди. Яъни, Аллоҳнинг вужудга келишининг бошланиши йўқдир.

74. Охир.

«Охир». Ҳамма нарса йўқ бўлиб кетганда ҳам, Ўзи қолади.

75. Зоҳир.

«Зоҳир». Унинг мавжуддиги ошкор, очиқ-ойдиндир. У ҳамма нарсадан зоҳир — устундир.

76. Ботин.

«Ботин». У кўзга кўринмайди. Ҳаммадан пинҳонмахфий нарсаларни билиб турувчидир.

77. Волий.

Ҳар бир нарсага волий — эга бўлган зот.

78. Мутаъолий.

Нуксонлардан юқори турувчи зот.

79. Барр.

Яхшилик қилувчиларнинг улуғи.

80. Таввоб.

Бандаларни тавбага йўлловчи ва уларнинг қўплаб тавбасини қабул қилувчи зот.

81. Мунтақим.

Золим ва осийлардан интиқом олувчи.

82. Афувв.

Авф қилувчи.

83. Раъуф.

Ўта шафқатли ва меҳрибон.

84. Моликул Мулк.

Мулк эгаси. Бу дунёдаги барча ишларни Ўзи хоҳлаганича қилади. Унинг қазосини қайтарувчи ва ҳукмини ўзгартирувчи йўқдир.

85. Зул Жалали вал Икром.

Шараф ва камол эгаси. Карам ва икром эгаси.

86. Муқсит.

Ўз адолати ила мазлумларга нусрат ва золимларга жазо берувчи.

87. Жомийъ.

Жамловчи. Барча ҳақиқатларни жамловчи. Қиёмат куни одамларни жамловчи.

88. Ғаний.

Беҳожат. Унинг ҳеч ким ва ҳеч нарсага хожати тушмайди.

89. Муғний.

Беҳожат қилувчи. У зот Ўз бандаларидан қай бирини хоҳласа, беҳожат қилиб қўяди.

90. Мониъ.

Ман қилувчи.

91. Зорр.

Зарар қилувчи.

92. Нофиъ.

Манфаат берувчи.

93. Нур.

Ўзи ўзи ила зоҳир бўлган ва ўзгаларни зоҳир қилган.

94. Ҳодий.

Ҳидоят қилувчи. У зот Ўз фазли ила хоҳлаган кимсани ҳидоят қилади. Яъни, Аллоҳ кимни тўғри йўлга ҳидоят қилса, албатта, Ўз хоҳиши ва фазли ила ҳидоят қилади.

95. Бадийъ.

Ўхшаши йўқ нарсаларни келтирувчи.

96. Боқий.

Боқий қолувчи. У доимий бордир, унга фонийлик ориз бўлмас.

97. Ворис.

Мавжудотлар йўқ бўлганда ҳам боқий қолувчи зот.

98. Рошийд.

Тўғри йўлга иршод қилувчи.

99. Собур.

Ўта сабрли. Осийларни азоблашга шошилмайди.

Асмоул ҳусна, яъни гўзал исмлар тўғрисидаги оят ва ҳадислар мусулмонларнинг катта эҳтимомларига сазовор бўлган. Айниқса, тасаввуф аҳллари бу нарсага катта эътибор қаратганлар. Улар Аллоҳ таолонинг гўзал исмларидан ҳар бирини алоҳида ўрганганлар ва уларнинг хосиятларини тажриба орқали аниқлаб, зикр ва дуоларида уларни ишлатганлар. Тасаввуф аҳлидан бўлган муфассир Исмоил Ҳаққий «Рухул Баён» номли тафсирида Асмоул ҳусна — гўзал исмларнинг ҳар бирининг хосиятига алоҳида тўхталиб ўтган.

الاسم الأعظم

ИСМУЛ АЪЗАМ

4522- عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ ط أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَمِعَ رَجُلًا

يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ

الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ فَقَالَ:

لَقَدْ سَأَلْتَ اللَّهَ بِالْإِسْمِ الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ وَإِذَا دُعِيَ بِهِ

أُجِبَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4522. Абдуллоҳ ибн Бурайдадан, у киши оталаридан

(розияллоҳу анҳумо) бундай ривоят қиладилар:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам бир кишининг «Аллоҳим! Мен сендан сўрайман. Албатта, мен Сенинг Аллоҳ эканлигинга, Сендан ўзга илоҳи маъбуд йўқлигига, Сенинг Аҳаду Сомадлигинга, туғмаган ва туғилмаган ҳамда тенги йўқ зот эканлигинга шаҳодат келтираман» деганини эшитиб:

«Батаҳқиқ, Аллоҳдан у билан сўралса берадиган ва дуо қилинса, ижобат қиладиган исм ила сўрадинг», дедилар».

Сунан эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Албатта, мазкур ҳолнинг юзага чиқиши учун сўровчининг зоҳиру ботини пок бўлиши, у ҳалолдан ризқланган бўлиши, нияти ва ихлоси холис бўлиши каби бир неча шартларни ўзида мужассам қилган бўлиши керак.

Бу ривоятдаги дуода Аллоҳ таолонинг бир неча исмлари тилга олинди. Аммо ўша исмларнинг қай бири исми аъзам эканини билиб бўлмайди.

4523- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ ط أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: اسْمُ اللَّهِ

الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ {وَاللَّهُمَّ إِلَهَ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ

الرَّحِيمُ} وَفَاتِحَةِ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ {أَلَمْ يَلَمْ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ

الْقَيُّومُ}. رَوَاهُ الْإِمَامُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4523. Асма бинти Язид розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллалллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳнинг исми аъзами ушбу икки оятдадир: «Ва илоҳингиз бир илоҳдир. Роҳман ва Роҳийм бўлмиш, Ундан ўзга ибодатга сазовор зот йўқдир» ва Оли Имроннинг аввалидаги «Алиф. Лаам, Мийм. Аллоҳ,

Ундан ўзга илоҳ йўқ. У тирик ва қайюм Зотдир» оятидадир», дедилар».

Аҳмад, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Дарҳақиқат, бу икки оятда зикр қилинган Аллоҳ таолонинг исмлари ўзида катта маъноларни жамлагандир. Келинг, улар билан яқиндан танишиб чиқайлик:

«Ва илоҳингиз бир илоҳдир. Роҳман ва Раҳийм бўлмиш, Ундан ўзга ибодатга сазовор зот йўқдир».

Ушбу оятда Ислом ақийдасининг бош масаласи — Аллоҳнинг ягоналиги асосий қоида сифатида илгари сурилмоқда. Аллоҳнинг борлигига ҳеч қачон шубҳа бўлмаган. Унинг зоти ва сифатлари ҳақида тортишувлар доимо бўлиб турарди. Унинг махлуқотлар билан алоқаси ҳақида ҳам тортишувлар кечган. Фақат даҳрийларгина илоҳнинг йўқлиги ҳақида сафсата сотдилар. Аллоҳнинг борлигини инкор этдилар.

«Алиф. Лаам, Мийм. Аллоҳ - Ундан ўзга илоҳ йўқ. У тирик ва Қайюм Зотдир».

Ояти Курсийда келганидек, ушбу ояти карима тавҳидни, Аллоҳнинг ягоналигини холис баён қилади. Аллоҳ таолодан ўзга бандаларнинг ибодатига сазовор ҳеч бир илоҳи маъбуд йўқдир. Аллоҳ доим тирикдир, ўлмайди. У Қайюм — бандалари ишларининг тадбирида доимо қоим турувчидир. Бошқаларнинг туриши ҳам У зот биландир.

Бу икки ояти каримада ҳам Аллоҳ таолонинг бир неча исмлари зикр қилинган. Аммо улардан қайси бири исми аъзам эканига аниқ ишора йўқ.

4524- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ρ جَالِسًا فِي

الْمَسْجِدِ وَرَجُلٌ يُصَلِّي ثُمَّ دَعَا: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا

حَيِّ يَا قَيُّوْمُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَقَدْ دَعَا اللَّهُ بِاسْمِهِ الْعَظِيمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4524. Анас розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам билан масжидда ўтирган эдик. Бир киши намоз ўқирди. Сўнгра у:

«Аллоҳим! Мен Сенга ҳамд бўлгани учун, Сендан ўзга илоҳи маъбуд йўқ бўлгани учун, Маннон, осмонлару ерни тенги йўқ қилиб яратувчи, жалол ва икром соҳиби бўлганинг учун Сендан сўрайман. Эй Ҳайй, эй Қайюм!» деб дуо қилди.

Шунда Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Батаҳқиқ, у Аллоҳга дуо қилса ижобат қиладиган, сўраса берадиган Исми Аъзами ила дуо қилди», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда ҳам Аллоҳ таолонинг бир неча исмлари зикр қилинган бўлса ҳам, улардан қай бири Исми Аъзам эканини билиб бўлмайди.

Ушбу сарлавҳа остида келган ҳадиси шарифлардаги дуоларнинг арабча матнини ёддаб олиб, дуо қилиб юрса, ижобат бўлиши умид қилинади.

Барча уламолар Аллоҳ таолонинг Исми Аъзами ила дуо қилинса, қабул бўлишига ҳеч қандай шубҳа қилмаганлар. Аммо Исми Аъзам ҳақида келган ривоятлар ҳар хил бўлгани учун Аллоҳ таолонинг исмларидан қайси бири Исми Аъзам экани ҳақида ихтилоф қилганлар.

Хулоса қилиб айтиладиган бўлса, қунидаги исмлардан бири Исми Аъзам бўлади:

1. Аллоҳ.
2. Аллоҳ, ар-Роҳман ар-Роҳийм.
3. ар-Роҳман ар-Роҳийм, ал-Ҳайй ал-Қайюм.

4. ал-Ҳайй ал-Қайюм.
5. ал-Ҳаннон алманнон, Бадийъус самаавати вал-Арзи, Зул Жалали вал-Икром.
6. Бадийъус самаавати вал-Арзи, Зул Жалали вал-Икром.
7. Зул Жалали вал-Икром.
8. Аллоҳу лаа илаҳа иллаа ҳу, ал-Аҳад ас-Сомад аллаззии лам ялид ва лам ювлад ва лам якун лаҳу куфуван аҳад.
- Ибн Ҳажар: «Исми Аъзам ҳақида келган ривоятлар ичида энг кучлиси шу», деганлар.
9. Робб. Робб.
10. Моликул мулк.
11. Лаа илаҳа иллаа анта, субҳанака иннии кунту миназзолимийн.
12. Калимату тавҳид.
13. Ҳуваллоҳуллазии лаа илаҳа илла ҳува Роббул аршил азийм.
14. Асмааул ҳусна — гўзал исмлар ичига беркитилган.
15. Банда чин дилдан, Аллоҳ таолодан бошқани хаёлига келтирмай ихлос билан дуо қилса, Парвардигорнинг ҳамма исми ҳам Исми Аъзам бўлади.
16. Аллоҳумма.
17. Алиф лаам мийим.
- Ушбу сарлавҳа остида келган ҳадиси шарифлардаги дуоларнинг арабча матнини ёдлаб олиб, дуо қилиб юрса, ижобат бўлиши умид қилинади.

الباب الثاني

И К К И Н Ч И Б О Б

في فضل التسبيح والتحميد والتكبير والتهليل

ТАСБЕҲ, ҲАМД, ТАКБИР ВА ТАҲЛИЛНИНГ ФАЗЛИ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَوُضِّعُوا حُجُوبًا

Аллоҳ таоло:

«Осмонлардаги ва ердаги нарсалар Аллохга тасбеҳ айтди. Ва у Азийз ва Ҳакиймдир», деган (*Ҳадид, 1*).

Тасбех айтиш, улуғлаш, поклаш, нуқсонсиз, деб ёд этиш каби маъноларни ўзида мужассамлаштирган.

Аслида, тасбеҳ айтиш «Субҳаналлоҳ» калимасини такрорлаш билан бўлади. Борликдаги ҳамма нарсa ўзига хос йўл билан Аллоҳга тасбеҳ айтади. Биз фақат инсоннинг тасбеҳини англаймиз, бошқаларнинг тасбеҳини англамаймиз. Бу ҳақиқат Исро сурасида зикр қилинган.

Бошқа сураларда ҳам шунга ўхшаш хабарлар бор.

Имом Муслим ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Янги Пайғамбар бўлган пайтимда Маккада бир тош менга салом берар эди. Ҳозир ҳам уни танийман», деганлар.

Имом Термизий қилган ривоятда ҳазрати Али каррамаллоҳу ваҷҳаҳу:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Макканинг четига чикдик, кўринган ҳар бир тош, ҳар бир тоғ у кишига «Ассалому алайка, йа Расулуллоҳ» дер эди», деб айтганлар.

Имом Бухорий ривоятларида Анас ибн Молик розияллоху анху:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир тўнка

устиди хутба айтардилар. У зотга минбар қилиб берилгач, унга чиқиб хутба айтаётганларида, тўнка туянинг овозига ўхшаш овоз чиқариб йиғлади. Расулulloҳ тушиб уни ушлаган эдилар, жим бўлиб қолди», деганлар.

Оятнинг сўнгида Аллоҳнинг сифатларидан икkitаси зикр қилинади.

Биринчиси — «Азийз».

Азизлик бир сифат бўлиб, ўз эгасини мағлуб бўлишдан сақлайди. «Аллоҳ кучли ва доимо ғолибдир» маъносини англатади.

Иккинчиси — «Ҳакийм».

Ҳакиймлик сифати эса тўғрилиқни илм ва ақд билан топиш маъносини билдиради. Аллоҳнинг ҳакиймлиги ҳар бир нарсани бенуқсон, ҳикмат билан қилишидадир.

وَقَالَ تَعَالَى: كُنتُمْ شُرَكَاءُ فِي مَا ظَنَنْتُمْ أَنَّهُ

Аллоҳ таоло яна:

«Унинг ҳамди ила тасбеҳ айтмаган ҳеч бир нарса йўқ. Лекин уларнинг тасбеҳини англамайсизлар. Албатта, У ҳалий ва сермағфират Зотдир», деган (Исро, 44).

Аввал ҳам айтиб ўтилганидек, араб тилида тасбеҳ айтиш «Аллоҳни поклаб ёд этиш» маъносини англатади. Ушбу ояти карима бутун борлиқ, барча мавжудот Аллоҳ таолони айбу нуқсондан поклаб тасбеҳ айтишини таъкидламоқда.

«Унга етти осмону ер ва улардаги кимсалар тасбеҳ айтур».

Аллоҳ таолога етти осмон ҳам тасбеҳ айтади. Ер ҳам тасбеҳ айтади. Ўша етти осмону ердаги кимсалар ҳам тасбеҳ айтади, Уни поклаб ёд этади.

«Унинг ҳамди ила тасбеҳ айтмаган ҳеч бир нарса

йўқ».

Борликдаги ҳамма нарса ўзига хос услуб ва ўз тили ила Аллоҳга ҳамду сано ва тасбеҳ айтади. **«Лекин уларнинг тасбеҳини англамайсизлар».**

Эй инсонлар, сизлар ғафлатда бўлганингиз учун, эътиборсиз бўлганингиз учун борликдаги мавжудотларнинг Аллоҳ таолога ҳамду сано ва тасбеҳ айтишларини англамайсизлар.

«Албатта, У ҳалийм ва сермағфират зотдир».

У ҳалиймлигидан, бутун мавжудот Уни поклаб, ёд этиб турган бир пайтда ожиз инсон ширк келтирса ҳам, уни дарҳол азобламайди, қўйиб қўяди. Сермағфиратлигидан, шунча беодоблик ва гуноҳ қилса ҳам, тавба этган бандаларини мағфират қилаверади.

Аллоҳ таоло Раъд сурасида:

«Ва момақалдиروق Унинг ҳамди ила тасбеҳ айтадир ва фаришталар ҳам Ундан кўркқанларидан (ҳамду тасбеҳ айтурлар)», деган *(13-оят)*.

Яъни, момақалдиروق Аллоҳнинг амри билан У зотга ҳамд — мақтов ва тасбеҳ — поклов сўзларини айтади. Инсон момақалдиروقнинг овозидан даҳшатга тушади, бу кучли овоз унга жуда кўркинчли бир қувват бўлиб туюлади. Аслида эса, момақалдиروق ўзининг Холиқиға — Аллоҳ таолога ҳамд ва тасбеҳ айтаётган бўлади. Ана шундай нарса ҳам Аллоҳга ҳамду сано ва тасбеҳ айтганда, нима учун ожиз инсон айтмайди?!

«Ва фаришталар ҳам ундан кўркқанларидан (ҳамду тасбеҳ айтурлар)».

Фаришталар Аллоҳга энг яқин — муқарраб зотлардир. Улар фақат Аллоҳга ибодат қиладилар. Фаришталарда гуноҳмаъсият қилиш қобилияти йўқ. Шундай бўлса ҳам, улар Аллоҳдан кўркиб, У зотга доимий равишда ҳамду тасбеҳ айтадилар. Шундай экан, нима учун исёнкоргуноҳкор инсон Аллоҳдан кўркмайди?! Нима учун

кўркиб, Уни поклаб, ёдга олмайди?! Инсон эҳтиёт бўлиши, Аллоҳдан кўркиши лозим. Акс ҳолда, ўзига қийин бўлади.

Аллоҳ таоло Тоҳо сурасида:

«Роббингга қуёш чиқишидан олдин ва ботишидан олдин тасбеҳ ва ҳамд айт. Шунингдек, кечанинг бир қисмида ва кундузнинг атрофида ҳам тасбеҳ айт. Шоядки рози бўлсанг», деган (130-оят).

Доимо Роббингга тасбеҳу ҳамд айт. Қуёш чиқишидан олдин ҳам, қуёш ботишидан олдин ҳам Роббингга тасбеҳ ва ҳамд айт.

Уламоларимиз, «Роббингга қуёш чиқишидан олдин тасбеҳ айт»дан мурод, бомдод намозини адо эт, «Роббингга қуёш ботишидан олдин тасбеҳ айт»дан мурод, аср намозини адо эт, деганидир, деганлар.

«Шунингдек, кечанинг бир қисмида ва кундузнинг атрофида ҳам тасбеҳ айт».

Кечанинг бир қисмида ҳам Роббингга тасбеҳ айт, яъни, шом ва хуфтон намозларини адо эт. Кундузнинг атрофида ҳам тасбеҳ айт, яъни, пешин намозини адо эт.

Демак, Аллоҳ таолони зикр қилиш ва У Зотга тасбеҳ айтишнинг энг олий мақомларидан бири намоз ўқиш экан.

«Шоядки рози бўлсанг».

Албатта, рози бўласан. Роббинг ҳам сендан рози бўлади.

Аллоҳ таоло Тур сурасида:

«Бас, Роббинг ҳукмига сабр қил. Албатта, сен кўз ўнгимиздасан, ўрнингдан турганингда Роббингга тасбеҳ айт! Ва кечаси ҳам. Бас, юлдузлар ботгандан кейин ҳам тасбеҳ айт», деган (48-49-оят).

Дунёдаги ҳар бир иш Аллоҳнинг иродаси, казои қадари билан бўлади. Мушрикларнинг, динсизларнинг қаршиликлари, тухмат-бўхтонларига сабр қилиш лозим, чунки булар ҳам Аллоҳнинг иродаси билан бўляпти.

Оятдаги:

«Албатта, сен кўз ўнгимиздасан» деган гап Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Аллоҳ хузуридаги мартабалари нақадар юқори эканини билдиради. Ҳеч бир инсон бу мақомга сазовор бўлган эмас. Ўзга Пайғамбарларга ҳам юқори мартабага далолат қилувчи сўзлар айтилган, лекин ҳеч қайсисига «кўз ўнгимиздасан» деб айтилмаган. Шунинг учун ҳам қанча кўп тасбеҳ айтилса, шунча оз. Ўрнингдан турилганда ҳам...

«Ва кечаси ҳам. Бас, юлдузлар ботгандан кейин ҳам тасбеҳ айт».

Демак, ҳар доим Аллоҳга боғлиқ бўлмоқ зарур.

Имом Термизий Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким бир мажлисда ўтириб, ҳар хил гапларни гапирса, ўрнидан туришдан олдин, «СубҳанакАллоҳумма ва биҳамдика ашҳаду аллаа илаҳа илла анта астағфурика ва атубу илайка», деса, Аллоҳ ушбу мажлисдаги гуноҳларини кечиради», деганлар.

Аллоҳ таоло Воқеъа сурасида:

«Бас, улуғ Роббинг исмини поклаб тасбеҳ айт!» деган (74-оят).

Шунча неъматларни ато қилган Парвардигори олам мушрик ва кофирларнинг тухматлари ва гап-сўзларидан покдир. Мазкур неъматларнинг эгасини таниган ҳар бир инсон Улуғ Аллоҳ таолога тасбеҳ айтиб, ибодат қилишга ўтади.

Аллоҳ таоло яна Воқеъа сурасида:

«Бас, улуғ Роббинг исмини поклаб тасбеҳ айт!» деган (74-оят).

Роббингни турли нуқсонлардан поклаб зикр қил, мақсадга етасан.

Ушбу оят тушганда, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ушбу оятни рукуъингизда айтинглар», деганлар.

Шунинг учун намозда рукуъга борилганда, «Субҳана Роббиял азийм» дейилади.

Бошқа бир ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким, субҳаналлоҳил азийм ва биҳамдиҳи, деса, унинг учун жаннатда бир хурмо экилади», деганлар.

Имом Бухорий улуғ саҳобий Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Расули акрам соллаллоҳи алайҳи васаллам:

«Икки сўз тилга енгил, тарозида оғир, Роҳманга суюклидир, улар: «Субҳаналлоҳи ва би-ҳамдиҳи», «Субҳаналлоҳил азийм», деганлар».

Уламоларимиздан бири шу борада ажойиб бир мулоҳаза ёзиб қолдирганлар:

«Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу оятни намознинг рукуъсида ўқишимизга буюрадилар. Ҳолбуки, бу оятга етгунча бутун бошли бир сура келтирилади. Намознинг суннат амалларидан биттаси учун битта сура тўлиқ келтирилишининг ўзидан мусулмон шахс ҳаётида ва Исломнинг боқийлигида намоз қанчалик аҳамиятли эканлигини билиб олса бўлади.

Яна мулоҳаза қилиш зарурки, намоз амалларидан ҳар бири биттадан сурада келган. Намознинг киёми бир сурада, кироати бир сурада, рукуъ ва сажда эса бир неча сурада келган.

Бу эса ҳар бир амал ўзининг мустаҳкам асосига эга бўлиши зарур эканини кўрсатади».

Аллоҳ таоло Аълаа сурасида:

«Олий қадар бўлган Роббинг исмини поклаб тасбех айт», деган *(1-оят)*.

Ушбу ояти каримадаги хитоб аввало Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ва У зот орқали ҳар бир мўмин-мусулмонга қаратилгандир. Яъни, Роббингни

Унинг олий зотига хос бўлмаган барча нуқсон ва камчиликлардан поклаб ёд эт.

Ҳар бир мўмин-мусулмон ушбу амри илоҳийни ҳам бошқа илоҳий фармонлар қатори амалга оширмоғи лозимдир. Улар Аллоҳ таолони барча нуксон ва камчиликлардан поклаб, Аллоҳ Ўзи қандоқ амр этган бўлса, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қандоқ ўргатган бўлсалар, шундоқ ёд этишлари лозим.

Бизнинг исломий адабиётимизда ҳам «тасбеҳ айтиш» ибораси маълум ва машҳурдир. Тасбеҳ айтиш улуғ ва савобли ишлардан биридир. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон ушбу оятни ўқисалар, «Субҳана роббиял аълаа», дер эканлар.

Шунингдек, у зот соллаллоху алайҳи васаллам ҳар намоздан кейинги қилинадиган зикрни ўттиз уч марта «Субҳаналлоҳи» дейиш билан бошлаганлар ва мўмин мусулмонларни ҳам шундоқ қилишга чорлаганлар.

Мана шу оят нозил қилинганда, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Бу оятни саждада айтинглар», деганлар. Шунинг учун намозхон саждада турганда «Субҳана роббиял аълаа» дейди.

Энди эса, Аллоҳ таолога ҳамд айтишга оид ояти карималар билан танишамиз.

وَقَالَ تَعَالَى: أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا رَسُولَهُ

Аллоҳ таоло:

«Осмонлару ерни яратган, зулматлару нурни таратган Аллоҳга ҳамд бўлсин. Сўнгра куфр келтирганлар ўз Роббиларига (ўзгаларни) тенглаштирурлар», деган (Анъом, 1).

«Ҳамд» гўзал мактовлар билан эслашдир. Дунёдаги жамики ҳамдлар Аллоҳга хосдир. Аллоҳ таоло Ўзининг

сўнги китоби — Қуръони Каримнинг бош сураси «Фотиҳа»ни, демакки, Қуръонни ҳам ҳамд билан бошлаган.

Шунингдек, Исломга даъват ва мушрикларга қарши ҳужжатлар келтирилган тўрт сура, жумладан, Анъом сураси ҳам ҳамд ила бошланган.

Бу оятда Аллоҳга келтирилаётган ҳамдлар осмонлару ерни, инсон кўзига кўриниб турган чексиз ва улкан нарсаларни яратган Зот ҳар қанча мақтовга сазоворлигининг эътирофидир.

Шунингдек, зулмат ва нур ҳам кишини лол қолдирадиган чексиз ҳодисалар ҳисобланади.

«Осмонлару ерни яратган, зулматлару нурни таратган Аллоҳга ҳамд бўлсин».

Улар ҳақида фикр юритган ҳар қандай ақлли инсон Аллоҳга ҳамд айтмай иложи йўқ. Лекин шу ҳолатларни кўриб-билиб туриб, Роббиларига ўзгаларни тенглаштирадиган кимсалар — мушриклар ҳам бор.

«Сўнгра куфр келтирганлар ўз Роббиларига (ўзгаларни) тенглаштирурлар».

Агар уларнинг инсофи бўлганида эди, осмонлар ва ерга назар ташлаб, уларнинг тузилиши, улканлиги ва ажойиботларидан ягона ва ҳар нарсага қодир Аллоҳгагина иймон келтиришни, бошқаларни Унга тенглаштирмаслик кераклигини англаб олар эдилар.

Аллоҳ таоло Исро сурасида:

«Сен: «Ҳамд бўлсин, фарзанд тутмаган, мулк-да шериги бўлмаган ва хорликдан қутқаргувчи дўстга зор бўлмаган Аллоҳга», дегин. Ва Уни мутлақо улуғла!» деган (111-оят).

Яъни, барча нуқсонлардан холи бўлган, ҳеч нарсага ҳожати тушмайдиган Аллоҳга ҳамду сано айт. У Зот Ўзига фарзанд тутмаган, чунки фарзандга ҳожати йўқ. Фарзандга ҳожатмандлик бандага хос. У Зотнинг шунчалик бепоён

мулкида шериги ҳам йўқ. Чунки У шерикка мухтож эмас.

Мулкни бошқаришда шерикка, ёрдамчига мухтожлик ҳам бандага хос. У Зот хорликдан қутқарувчи дўстга зор эмас. Чунки У Зот асло хор бўлмайди. Хор бўлиш ва хорликдан қутулишда бошқанинг ёрдамига мухтож бўлиш бандага хос. Шунинг учун ҳам Унга беҳисоб ҳамд айтмоқ лозим.

«Ва Уни мутлақо улуғла!»

Аллоҳу акбар!

«Сен: «Аллоҳга ҳамд бўлсин ва У танлаб олган бандаларига салом бўлсин. Аллоҳ яхшими ёки улар ширк келтираётган нарсаларми?» дегин», деган *(Намл, 59)*.

Аллоҳ таоло ушбу оятда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳар бир гапни бошлашдан олдин айтиш лозим бўлган муборак сўзларни ўргатмоқда:

«Алҳамду лиллаҳ» — «Аллоҳга ҳамд бўлсин» деб айтишни буюрмоқда.

Демак, каломнинг боши шу сўзлар бўлиши керак. Сўнгра Аллоҳ танлаб олган бандаларга, танлаб олиб, Пайғамбар қилиб жўнатган бандаларга саловот ва салом айтиш керак.

«ва У танлаб олган бандаларига салом бўлсин», дегин.

Шундан сўнг хоҳдаган гап гапирилаверади.

Оятда асосий эътибор қуйидаги саволга қаратилган:

«Аллоҳ яхшими ёки улар ширк келтираётган нарсаларми?»

Очиқ-ойдин савол. Бир томонда баркамол сифатлари билан Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло. Иккинчи томонда мушриклар унга шерик қилаётган тош, ёғоч, лойдан ясалган жонсиз бутсанамлар, турли хайвонлар, одамлар, жинлар, фаришталар ва бошқалар. Қайси бири яхши? Бу саволга жавоб кутиб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Ҳамма нарса

шундоқ ҳам маълум.

Аллоҳ таоло Сабаъ сурасида:

«Осмонлардаги нарсалар ва ердаги нарсалар Уники бўлган Аллоҳга ҳамд бўлсин. Охиратдаги ҳамд ҳам Уникидир. Ва У ўта ҳикматли, ўта хабардор Зотдир», деган (1-оят).

Осмондаги барча нарсалар Унинг мулки бўлгани учун ҳам Аллоҳ таолога ҳамду саномактовлар бўлсин.

Ердаги барча нарсалар Уники бўлгани учун ҳам Аллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин. Ана шу мутлақ моликлигининг ўзи Уни ҳамду саного мустаҳиқ қилади. Фақат бу дунёдаги эмас, **«Охиратдаги ҳамд ҳам Уникидир».**

Аллоҳ таоло Ўзининг баркамол сифати ила икки дунёнинг барча ҳамду саноларига мустаҳиқдир.

«Ва У ўта ҳикматли, ўта хабардор Зотдир».

Аллоҳ таоло ҳар бир ишни ўта ҳикмат билан қилади. У оламлардаги барча сир-асрордан ўта хабардордир.

Биз шарҳ қилаётган китобнинг муаллифлари Али Мансур Носиф раҳматуллоҳи алайҳи Аллоҳ таолога такбир айтиш ҳақидаги ояти карималардан намуна келтирмаганлар. Аммо биз Аллоҳ таолонинг ёрдами ила ўша оятлардан намуна келтирамиз.

Аллоҳ таоло Бақара сурасида:

«Саногини мукаммал қилишингиз ва сизни ҳидоятга бошлаган Аллоҳга такбир айтишингиз учун. Шоядки шукр қилсангиз!» деган (185-оят).

Ҳа, Ислондаги ибодатларни фарз қилиб, бандалик бурчини адо этишга, гуноҳларни ювишга, ажрсабоб олишга шароит яратиб берган Аллоҳ таолони улуғлаб, тинмай такбир айтиш ва унга доимо шукр қилиш керак. Ҳар бир фарз ибодат бандада Аллоҳ бошлаган ҳидоятнинг кадрига етиш ҳиссини кучайтириши керак.

Рўза ҳайити куни такбир айтиш шариатга ушбу

оятдаги амрга биноан киритилган.

Аллоҳ таоло Муддассир сурасида:

«Ва Роббингни улуғлаб такбир айт!» деган (3-оят).

Фақат Аллоҳни улуғлаганлар ҳузурида бошқалар кичик бўлиб қолади. Фақат Аллоҳни улуғланглар ҳузурида барча машаққатлар енгил бўлиб қолади. Ана шунинг учун ҳам Аллоҳ таолога такбир айтмоқ керак.

Биз шарҳ қилаётган китобнинг муаллифлари Али Мансур Носиф раҳматуллоҳи алайҳи таҳлил айтиш ҳақидаги ояти карималардан ҳам намуна келтирмаганлар. Аммо биз яна Аллоҳ таолонинг ёрдами ила ўша оятлардан намуна келтирамиз.

Таҳлил «Лаа илаҳа иллаллоҳу»ни айтиш билан бўлади.

Аллоҳ таоло Тавба сурасида:

«Бас, юз ўгириб кетсалар, сен: «Менга Аллоҳнинг Ўзи етарли. Лаа илаҳа иллаллоҳу — Ундан ўзга ибодатга сазовор Зот йўқ, Унга таваккул қилдим, У улуғ аршнинг Роббисидир», дегин», деган (129-оят).

Яъни, Аллоҳ таоло: «Эй Пайғамбар, агар сен динга даъват қилаётган одамлар чақириғингни қабул қилмай, юз ўгириб кетсалар, сен:

«Менга Аллоҳнинг Ўзи етарли», дегин», деб буюрмоқда.

Аллоҳдан ўзганинг менга кераги йўқ. Сизларнинг ҳаммангиз битта ҳам қолмай юз ўгириб кетсангиз ҳам заррача зиёни йўқ. Ўйлаб кўринглар, юз ўгириб қаёққа ҳам борасизлар?! Ахир, **«Ундан ўзга ибодатга сазовор Зот йўқ».**

Шунинг учун ҳамма фақат Унгагина ибодат ва куллик қилмоғи лозим. Сиз нима қилсангиз қилаверинг, аммо мен

«Унга таваккул қилдим».

Чунки, **«У улуғ аршнинг Роббисидир»,** дегин».

Қолганини Аллоҳнинг Ўзи билади.

Аллоҳ таоло Раъд сурасида:

«У менинг Роббимдир, Ундан ўзга ибодатга сазовор Зот йўқ. Унинг Ўзигагина таваккул қилдим. Тавбам ҳам Унинг Ўзигадир», деб айт», деган (30-оят).

Яъни, ўша сизлар иймон келтирмаётган Роҳман менинг Роббимдир, Парвардигорим, Розиким, Ҳомийимдир. Ундан бошқа ибодатга сазовор Зот йўқ. Шунинг учун мен фақат Унгагина ибодат қиламан. Ундан ўзга суянадиган суянчиқ йўқ. Шунинг учун мен фақат Унгагина таваккул қилдим, суяндим. Ундан ўзга тавба қиладиган Зот йўқ. Шунинг учун фақат Унинг Ўзигагина тавба қиламан.

Энди мазкур зикр калималарининг фазли ҳақида келган баъзи ҳадиси шарифларни ўрганиб чиқамиз.

4525- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: كَلِمَتَانِ

خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4525. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Икки сўз тилга енгил, тарозида оғир, Роҳманга суюклидир: «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи», «Субҳаналлоҳил азийм», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳа, «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи», «Субҳаналлоҳил азим»ни айтиш тилга жуда ҳам енгилдир, осондир. Аммо тилга жуда енгил бўлган бу сўзларнинг қиёмат куни банданинг амалларини тартадиган тарозудаги вазнлари жуда ҳам оғирдир.

Бу дунёда ушбу сўзларни савоб умидида, ният ва ихлос ила айтиб юрган банда у дунёда катта бахтга сазовор бўлиши турган гапдир, чунки у Аллоҳ таолога суюкли

бўлган сўзларни айтиб юрган.

Бас, шундоқ экан, «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи», «Субҳаналлоҳил азим»ни кўпроқ айтишга одатланайлик.

4526- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِیَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا.

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا رِیَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: الْمَسَاجِدُ. قُلْتُ: وَمَا الرَّتْعُ؟ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4526. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Жаннат боғлари ёнидан ўтсангиз сайл қилинг»,

дедилар. Мен:

«Жаннат боғлари нимадир?» дедим.

«Масжидлар», дедилар».

«Сайл нимадир?» дедим.

«Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллаллоҳу ва Аллоҳу акбар», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Демак, масжидлар жаннатнинг боғлари ҳисобланар экан. Уларнинг ёнидан ўтганда сайл қилиб, меваларидан еб қолиш керак. Бундай фойдали сайлни қилиш қийин эмас — банда «Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллАллоҳу ва Аллоҳу акбар» деб кўйса, бас.

Жаннат боғларида сайл қилишни истаган одам ушбу улуғ ибораларни ёд олиб, доимо айтиб юришга одатланиши керак.

4527- عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ ﷺ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ

رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَيْعِزُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكْسِبَ كُلَّ يَوْمٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ
 فَسَأَلَهُ سَائِلٌ مِنْ جُلَسَائِهِ كَيْفَ يَكْسِبُ أَحَدُنَا أَلْفَ حَسَنَةٍ قَالَ:
 يُسَبِّحُ مِائَةَ تَسْبِيحَةٍ فَيُكْتَبُ لَهُ أَلْفُ حَسَنَةٍ أَوْ يُحِطُّ عَنْهُ أَلْفُ
 خَطِيئَةٍ.

4527. Мусъаб ибн Саъд розияллоҳу анҳудан, у киши отасидан бундай ривоят қиладилар:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида эдик. Бас, у зот:

«Сизлардан бирингиз ҳар куни минг савоб касб қилишдан ожиз бўлурми?» дедилар.

Шунда у зотнинг ҳаммажлисларидан бир киши:

«Қандоқ қилиб биримиз минг ҳасана касб қилади?» деб сўради.

«Юзта тасбеҳ айтади. Бас, унга мингта савоб ёзилади ва ундан мингта хато ўчирилади», дедилар».

Шарҳ: Демак, бир марта «субҳанalloҳи» деган бандага ўнта савоб ёзилар ва ундан ўнта хато ўчирилар экан. Бундан Исломда савоб касб қилиш жуда ҳам осонлиги келиб чиқади. Ўша савобни касб қилишни ихтиёр қилганлар қани?!

4528- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لِأَنِّي أَقُولُ سُبْحَانَ

اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ
 الشَّمْسُ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4528. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:
«Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа
илаҳа иллаллоҳу ва Аллоҳу акбар» демоғим мен
учун устидан қуёш чиқадиган барча нарсдан
муҳбубдир», дедилар».

Иккисини Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Устидан қуёш чиқадиган барча нарса» деганларида дунёдаги ҳамма нарсани назарда тутганлар.

Демак, зикр нияти ила «Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллаллоҳу ва Аллоҳу акбар» дейиш уларни айтувчи киши учун дунёдаги барча нарсаларга эга бўлишдан кўра яхшироқ экан.

Бу баракотли сўзларни ёддаб олиб, зикр қилиб юришга одатланишимиз керак.

Демак, зокир ушбу ривоятда келган зикрларни айтиш билан бутун дунёдаги молу мулкнинг савобидан кўпроқ савобга эришар экан. Бу ердаги «махбуб»лик дунёнинг ўзига бўлган муҳаббат эмас. Балки ўша дунёни сарфлаганда ҳосил бўладиган савобдир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳеч қачон дунёнинг ўзига муҳаббат қўймаганлар. У зот дунёни сарфлаш орқали келадиган савобга муҳаббат қўйганлар.

4529- عَنْ أَبِي ذَرٍّ τ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: أَلَا أُخْبِرُكَ

بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ؟ قُلْتُ: أَخْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: إِنَّ أَحَبَّ

الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَلَفْظُهُ:

أَحَبُّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا اصْطَفَى اللَّهُ لِمَلَائِكَتِهِ: سُبْحَانَ

رَبِّي وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ رَبِّي وَبِحَمْدِهِ.

4529. *Абу Зарр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам:

«Сенга Аллоҳга энг маҳбуб бўлган каломнинг хабарини берайми?» дедилар.

«Менга хабарини беринг, эй Аллоҳнинг Расули!» дедим.

«Аллоҳга энг маҳбуб калом «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи»дир», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Термизийнинг лафзида:

«Аллоҳ аzza ва жаллага энг маҳбуб калом -Аллоҳ Ўз фаришталарига танлаб олган «Субҳана Роббии ва биҳамдиҳи»дир», дейилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдан Аллоҳга энг маҳбуб бўлган бир калом ҳам борлигини ва унинг «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи» эканини билиб оламиз. Бу қисқа иборани ният ва ихлос ила зикр қилиб юрсак, катта савобга эга бўламиз. У Аллоҳга энг севикли калом бўлгач, уни зикр қилганларга бериладиган савоб қандай бўлиши ҳам ўз-ўзидан маълум.

Бу ердаги «Аллоҳга энг маҳбуб калом»дан мурод, Қуръони Каримдан кейингиси эканлигини унутмаслигимиз лозим. Аллоҳ таолога тасбеҳ ва ҳамдни қўшиб «субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи»ни зикр қилган одам Аллоҳ таоло Ўз фаришталари учун танлаб олган зикрни қилган бўлар экан. Албатта, мўмин-мусулмон банда бунинг фазлини англаб етиши ва унга амал қилиши лозим.

4530- عَنْ جَابِرٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ

الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ غُرِسَتْ لَهُ نَخْلَةٌ فِي الْجَنَّةِ.

4530. *Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллалллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким «Субҳаналлоҳил азийми ва биҳамдиҳи» деса, унинг учун жаннатда бир хурмо экилади», дедилар».

Шарҳ: Бу зикрни қилган одам уни ҳар айтганда ўзининг жаннатдаги боғига бир дона хурмо кўчати эккан бўлар экан. Яъни, унинг жаннатдаги мақоми бир поғона кўтарилади. Вақтни беҳуда ўтказмай «Субҳаналлоҳил азийм ва биҳамдиҳи»ни айтиб туриш керак.

Албатта, ўзини билган мўмин банда учун бош мақсад нима қилиб бўлса ҳам жаннатга кириб олиш эмас. У жаннатда иложи борича юқори мартабага эришиш учун ҳаракат қилади, жаннатдан ўзига берилган боғнинг бошқаларниқидан яхшироқ бўлишини орзу қилади.

Ана шу боғни обод қилиш учун бу дунёнинг ўзида имкон бор экан. Бунинг учун зокирлардан бўлиш зарур экан. Ким ўзининг жаннатдаги боғида хурмолари кўп бўлишини истаса, ушбу ривоятда келган зикрни кўпроқ айтсин. Бу эса жуда ҳам осон. Бир дақиқанинг ўзида уни бир неча бор айтиш мумкин.

4531- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ت عَنْ النَّبِيِّ ر قَالَ: لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ لَيْلَةَ

أُسْرِيَ بِي فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَقْرَأْ أُمَّتَكَ مِنِّي السَّلَامَ وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ الْجَنَّةَ طَيِّبَةُ الثَّرْبَةِ عَذْبَةُ الْمَاءِ وَأَنَّهَا قِيَعَانٌ وَأَنَّ غِرَاسَهَا: سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ.

4531. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Менга исро қилдирилган кечада Иброҳимга йўлиқдим. У менга:

«Эй Муҳаммад! Мендан умматингга салом айт. Уларга жаннатнинг тупроғи поклиги, суви ширинлиги, ўзи текис эканлиги, ундаги дарахтларнинг баҳоси

«Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллаллоҳу ва Аллоҳу акбар» эканининг хабарини бер», деди», дедилар».

Шарҳ: Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам исрода бўлган кечада жуда ҳам муҳим ишлар бўлганини ҳаммамиз яхши биламиз. Ушбу ҳадиси шарифда мазкур муҳим ишлардан бири айтилмоқда.

Исро кечасида Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларидан аввал ўтган баъзи пайғамбарларга, жумладан, Иброҳим алайҳиссаломга йўлиқдилар. У зот Пайғамбаримиз алайҳиссаломга муҳим гап айтдилар:

«Эй Муҳаммад! Мендан умматингга салом айт».

Иброҳим алайҳиссаломнинг салом айтишлари уммати Муҳаммадга мансуб ҳар бир мўмин учун буюк шарафдир.

«Уларга жаннатнинг тупроғи поклиги, суви ширинлиги, ўзи текис эканлиги, ундаги дарахтларнинг баҳоси «Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллаллоҳу ва Аллоҳу акбар» эканининг хабарини бер».

Бу жумладан тупроғи пок, суви ширин, ўзи текис бўлган жаннатдан бир дарахт сотиб олиш учун тўланадиган баҳо «Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллаллоҳу ва Аллоҳу акбар»ни бир марта зикр қилиш эканлигини билиб оламиз.

Ушбу зикрни қанча кўп айтсак, жаннатдаги дарахтларимизнинг сони ҳам шунча кўпайиб бораверади.

Бу ривоятдан уммати Муҳаммадияга анбиёларнинг отаси бўлмиш Иброҳим алайҳиссалом ҳам зикрни кўпроқ қилишни тавсия қилганлари келиб чиқади. У зот Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Меърожга чиққанларида мазкур тавсияни саломга қўшиб етказиб қўйишни сўраган эканлар.

«Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллаллоҳу ва Аллоҳу акбар» калимаси жаннат боғларининг кўчати экан. Уни бу дунёда кўп айтиб юрган банда

жаннатга кирар экан ва бу калимани неча марта айтган бўлса, жаннатдаги боғида шу айтган ададича кўчатлари бўлар экан.

Шундоқ экан, «Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллаллоҳу ва Аллоҳу акбар»ни иложи борича кўпроқ айтишга ҳаракат қилайлик.

4532- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ط قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ
لَأَصْحَابِهِ: قُولُوا سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةَ مَرَّةٍ مَنْ قَالَهَا مَرَّةً كُتِبَتْ لَهُ
عَشْرًا وَمَنْ قَالَهَا عَشْرًا كُتِبَتْ لَهُ مِائَةٌ وَمَنْ قَالَهَا مِائَةً كُتِبَتْ لَهُ أَلْفًا
وَمَنْ زَادَ زَادَهُ اللَّهُ وَمَنْ اسْتَعْفَرَ عَفَرَ اللَّهُ لَهُ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةَ
التِّرْمِذِيُّ.

4532. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир кун и саҳобаларига:

«Юз марта «Субҳаналлоҳи ва бихамдиҳи» денглар. Ким уни бир марта айтса, унга ўн савоб ёзилади. Ким уни ўн марта айтса, унга юз савоб ёзилади. Ким уни юз марта айтса, унга минг савоб ёзилади. Ким зиёда қилса, Аллоҳ ҳам зиёда қилади. Ким истиғфор айтса, Аллоҳ уни мағфират қилади», дедилар».

Учовини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ерда зикрнинг савоби айтилган ададидан ўн баробар кўп бўлиши таъкидланмоқда.

Биз бандалардан зикр қилиш бўлиб турса, савобини кўпайтириб бериш Аллоҳ таолонинг Ўзидандир. У Зотнинг хазинаси беҳисобдир, бандага ҳар қанча ато этилса ҳам, заррача камаймайди.

Биз бандалар истиғфор айтишни ўрнига қўйсак бўлди,

мағфират қилиш Аллоҳ таолонинг Ўзидандир. У зот Ғафуру Раҳийм зотдир.

Бу ҳадиси шарифдан қанча кўп зикр қилинса, шунча кўп савоб олинишини билиб олдик. Олганда ҳам, айтилган ададнинг ўн баробари миқдорида савоб олинади.

Ушбу ҳадиси шарифга амал қилиб, кунига камида юз марта «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи»ни зикр қилиб туришимиз лозим.

Шунингдек, «Астағфируллоҳ»ни ҳам камида юз марта айтиб туришимиз керак. Бошқа бир ривоятда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари кунига юз марта истиғфор айтишлари айтилган.

عَدِ التَّسْبِيحِ وَأَصْلُ السَّبْحَةِ

ТАСБЕҲНИ САНАШ ВА ТАСБЕҲНИНГ АСЛИ

4533- عَنْ يُسَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهُنَّ أَنْ

يُرَاعِينَ بِالتَّكْبِيرِ وَالتَّقْدِيسِ وَالتَّهْلِيلِ وَأَنْ يَعْقِدْنَ بِأَلْتَأْمِلِ فَإِنَّهُنَّ مَسْئُولَاتٌ مُسْتَنْطَقَاتٌ.

4533. Юсайра розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни (аёлларни) такбир, тақдис ва таҳлилга риоя қилишга ва уларни бармоқ учи ила санашга амр қилдилар. Албатта, улардан сўралур ва нутқ қилиш талаб қилинур».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифни ривоят қилаётган Юсайра розияллоҳу анҳо ансорийя саҳобиялардан бўлганлар.

Такбир — «Аллоҳу акбар» дейишдир.

Такдис — «Субҳанал маликил қуддус» дейишдир.

Таҳлил — «Лаа илаҳа иллаллоҳ» дейишдир.

Шу калималарни зикр қилганда уларни бармоқ билан санаш керак экан. Бу айтилаётган зикрнинг сонини билиш учун керак. Қиёмат куни бармоқлардан бу ҳақда сўралар ва нутқ қилиш талаб қилинар экан.

Албатта, бундай санаш бармоқ билан санаса бўладиган сондаги зикрларга боғлиқ.

4534- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ط: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ρ يَعْقِدُ التَّسْبِيحَ يَمِينِهِ. رَوَاهُمَا أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4534. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тасбеҳни ўнг қўллари ила санаётганларини кўрдим».

Иккисини сунаан эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тасбеҳ айтаётганларида ўнг қўл бармоқлари ила санаган ҳоллари ҳам бўлган экан. Албатта, зикрнинг сони кўпроқ бўлиб, чап қўлни ишлатиш зарурати туғилса, у ҳам ишлатилади.

4535- عَنْ جُوَيْرِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ρ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا بُكْرَةً حِينَ صَلَّى الصُّبْحَ وَهِيَ فِي مَسْجِدِهَا ثُمَّ رَجَعَ بَعْدَ أَنْ أَضْحَى وَهِيَ جَالِسَةٌ فَقَالَ: مَا زِلْتُ عَلَى الْحَالِ الَّتِي فَارَقْتُكِ عَلَيْهَا؟ قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ النَّبِيُّ ρ: لَقَدْ قُلْتُ بَعْدَكَ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَوْ وُزِنَتْ بِمَا قُلْتَ مِنْذُ الْيَوْمِ، لَوَزَنْتَهُنَّ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ

عَدَدَ خَلْقِهِ وَرِضًا نَفْسِهِ وَزِينَةً عَرْشِهِ وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا
الْبُخَارِيَّ.

4535. Жувайрия розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам у кишининг олдиларидан эрталаб бомдодни ўқиганларидан кейин чиқдилар. Ўшанда у ўз намозгоҳида ўтирган эди. Чошгоҳда келсалар, ҳалиям ўтирган экан. Шунда У зот:

«Мен сени тарк қилган ҳолда бардавоммисан?» дедилар.

У: «Ҳа», деди.

Набий соллаллоху алайҳи васаллам унга:

«Мен сендан кейин тўрт калимани уч марта айтдим. Агар уларни сен бугун айтган нарсалар ила тарозуга солинса, оғир келади - «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи, адада холқиҳи ва ризо нафсиҳи ва зината аршиҳи ва мидада калимаатиҳи», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан киши ўзича тахмин билан қилган зикрдан кўра, ҳадисларда келган зикрларни қилса, савоби кўп бўлиши келиб чиқади.

Жувайрия онамиз розияллоху анҳо бомдод намозидан кейин чошгоҳгача бўлган муддатда тинмай зикр қилганлар. Набий соллаллоху алайҳи васаллам тўрт калимани уч марта айтганлар ва улар Жувайрия онамиз розияллоху анҳо айтган нарсалар ила тарозуга қўйилса, оғир келадиган бўлган.

«Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи, адада холқиҳи ва ризо нафсиҳи ва зината аршиҳи ва мидада калимаатиҳи»ни ёд олиб, зикр қилиб юришга одатланишимиз керак.

Бу ривоятда келганга ўхшаш зикрлар «жамловчи зикр» дейилади. Унда зокир ўз зикрини кўп сон билан ёки катта

микдор билан васф қилади.

Уламолар, ушбу ҳадис жамловчи зикрни айтиш бошқа зикрларга берилмайдиган савоб бўлишига далилдир, дейдилар.

Шавкониё: «Бу ҳадисда ким фалон адад ёки фалон вазн деб айтган бўлса, унга ўшанча савоб берилишига далил бор», деган.

Аммо, майдалаб санаб ўтиргандан кўра бир оғиз билан айтиб қўйган афзал экан-да, деган ҳаёлга бормаслик лозим. Бу Аллоҳ таолонинг бандаларига очиб қўйган бир эшиги, ҳолос.

Аҳмад ибн Абдулазиз ан-Нувайрий бундай деганлар: «Ғоҳида оз амал кўп амалдан кўра афзал бўлади. Мисол учун, сафардаги киши намозни қаср қилиб ўқиши тўлиқ қилиб ўқишидан афзалдир.

Аммо бир киши ўн марта «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи»ни айтишни назр қилган бўлса, албатта, ўн марта такрор-такрор айтмоғи шарт. Бир лафз билан ўнта «субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи» деса, бўлмайди».

4536- وَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ وَبَيْنَ يَدَيْهَا نَوَى أَوْ

حَصَى تُسَبِّحُ بِهِ فَقَالَ: أَلَا أَخْبِرُكَ بِمَا هُوَ أَيسَرُ عَلَيْكَ مِنْ هَذَا أَوْ

أَفْضَلُ: سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا

خَلَقَ فِي الْأَرْضِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا بَيْنَ ذَلِكَ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ

مَا هُوَ خَالِقٌ وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلُ ذَلِكَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلُ ذَلِكَ وَلَا حَوْلَ وَلَا

قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلُ ذَلِكَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4536. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир аёлнинг олдига кирдилар. Унинг олдида данаклар ёки

майда тошлар бўлиб, ўшалар ила тасбеҳ айтаётган эди. Бас, у зот:

«Мен сенга бундан осон ёки афзал нарсанинг хабарини бераман: «Субҳаналлоҳи адада маа холақа фиссамаани, субҳаналлоҳи адада маа холақа филарзи, субҳаналлоҳи адада маа холақа байна залика, субҳаналлоҳи адада маа холақа маа ҳува холиқун, Аллоҳу акбар мислу залика, валҳамду лиллаҳи мислу залика, ва лаа илаҳа илаллоҳу мислу залика, ва лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи мислу залика», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадисда зикрни кўп такрорлаш ва уни кўлдан бошқа нарса билан санаш ҳам мумкинлигига далил бор. Худди шу маънони англатиш учун машҳур муҳаддис имом Абу Довуд ўз китобида «Майда тош билан тасбеҳ айтиш боби»ни очган ва ушбу биз ўрганаётган ҳадисни келтирган.

Мана шундан бизда тасбеҳ деб аталадиган маълум ададдаги данак ёки думалоқ нарсаларни ипга тизиб ясаладиган, араблар «субҳа» деб номлайдиган нарса пайдо бўлган.

Ибн Манзур бу нарсани тушунтириш учун: «Субҳа тасбеҳ айтувчи ўзи айтадиган тасбеҳларни санайдиган доналардир. Бу янги чиққан сўз, гоҳида уни мисбаҳа ҳам дейилади», деган.

Имом Абу Довуднинг «Сунан» китобларини «Авнул Маъбуд» номи билан шарҳ қилган шайх Муҳаммад Шамсул Ҳақ раҳматуллоҳи алайҳи ҳозир биз ўрганаётган ҳадисни келтиргандан кейин:

«Бу ҳадис тасбеҳни данак ёки майда тош билан санаш жоизлигига далилдир. Тасбеҳ қилиб олса ҳам бўлаверади, чунки ораларида фарқ йўқ. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур аёлнинг амалини иқдор қилдилар, инкор

қилмадилар. Бўлиб турган нарсадан афзал нарсага иршод қилиш аввалгисининг жоизлигини ман қилмайди.

Бу ҳақда бир қанча асарларда ривоят қилинган. Бу нарсани бидъат деганлар тўғри айтмаган», деган.

Ибн Ҳажар раҳматуллоҳи алайҳи эса:

«Мазкур ҳадисдан тасбеҳ тутишнинг мандублиги келиб чиқади. Уни бидъат дейиш тўғри эмас», деган.

Бу хусусда Ибн Аллон бундай деганлар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Мазкур аёлнинг данак ёки майда тош билан санаб зикр қилаётганига икром бўлишлари бу ишнинг суннат эканига далилдир. Тасбеҳ тутиш ҳам майда тошнинг ўрнидаги нарса.

Тасбеҳ тутиш ҳақида латиф бир жуз ёзиб уни «Ийқодул Масобийҳ ли машруийяти иттихозил Масобийҳ» — «Тасбеҳ тутишнинг шаръий экани ҳақида ёқилган чирок» деб номладим.

Унда шу масалага оид хабарлар, асарлар ва ихтилофларни келтирдим. Зикрни панжалар билан санаш афзалми ёки тасбеҳ биланми, деган саволга жавоб изладим.

Хулоса шуки, хусусан намознинг зикрларини қўл билан санаш афзалдир. Аммо кўп ададли зикрларда адашиб кетмаслик учун тасбеҳ билан санаган афзалдир».

Ибн Ҳажар «Шарҳу Мишкот»да ушбу ҳадисни шарҳлай туриб қуйидагиларни ёзган:

«Бу ҳадисдан тасбеҳ тутишнинг мандублиги тушунилади. Бу бидъат, деган даъво тўғри эмас. Фақат баъзиларга ўхшаб, буни зийнат, риё ёки эрмакка айлантириб қўймаслик керак».

Албатта, намоздан кейинги зикрларга ўхшаш сони камларини бармоқ билан санаган афзал. Аммо зикр кўп бўлиб, уни бармоқ ила санаш қийин ва машғул қиладиган даражада бўлганда тасбеҳ билан санаган афзал.

لا حول ولا قوة إلا بالله من كنوز الجنة

«ЛАА ҲАВЛА ВА ЛАА ҚУВВАТА ИЛЛАА БИЛЛАҲИ» ЖАННАТНИНГ ХАЗИНАЛАРИДАНДИР

4537- عَنْ أَبِي مُوسَى τ قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ ρ فِي عَقِبَةِ أَوْ قَالَ فِي ثَنِيَّةٍ فَلَمَّا عَلَا عَلَيْهَا رَجُلٌ نَادَى فَرَفَعَ صَوْتَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ قَالَ: وَرَسُولُ اللَّهِ ρ عَلَى بَعْثِهِ فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا مُوسَى أَوْ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَلِمَةٍ مِنْ كُنْزِ الْجَنَّةِ؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

4537. Абу Мусо розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам бир тепалик ёки довонга чиқа бошладилар. Унинг устига чиқилганда бир киши баланд овоз билан:

«Лаа илаҳа иллаллоху, Аллоху акбар!» деди.

Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам хачирларининг устида туриб:

«Сизлар кар ёки ғойиб Зотга дуо қилаётганларингиз йўқ. Эй Абу Мусо! Ёки эй Абдуллоҳ! Сенга жаннат хазинасидан бўлган калимага далолат қилайми?!» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилинган.

Шарҳ: «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»нинг маъноси ўзгариш ҳам, қувват ҳам Фақатгина Аллоҳ ила

бўлади, демакдир.

Ким ихлос билан «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни айтиб юрса, жаннатнинг хазинасига эга бўлар экан.

4538- وَلِلَّزَمْدِيِّ: مَا عَلَى الْأَرْضِ أَحَدٌ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِلَّا كَفَّرْتُ عَنْهُ خَطَايَاهُ وَلَوْ
كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ.

4538. Термизийнинг ривоятида:

«Ер юзида бирор киши «Лаа илаҳа иллаАллоҳу валлоҳу акбар ва Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» деса, албатта унинг хатолари агар денгизнинг кўпигича бўлса ҳам каффорат қилинади», дейилган.

Шарҳ: «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни айтиб юрган кишининг гуноҳлари ҳам ювилар экан.

4539- عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ أَبَاهُ دَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ
رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ: فَمَرَّ بِي النَّبِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ وَقَدْ صَلَّيْتُ فَضَرَبَنِي بِرِجْلِهِ وَقَالَ:
أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا
قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

4539. Қайс ибн Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Оталари у кишини Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга хизмат қилиш учун топширдилар. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам менинг олдимдан ўтдилар. Намозни ўқиб бўлган эдим. У зот мени

оёқлари билан туртиб:

«Сени жаннатнинг эшикларидан бир эшикка далолат қилайми?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи», дедилар».

Шарҳ: Демак, «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» жаннатнинг эшикларидан бири экан. Шунинг учун уни кўп айтиб юрмоқ керак.

4540- وَقَالَ صَفْوَانُ بْنُ سُلَيْمٍ: مَا نَهَضَ مَلَكٌ مِنَ الْأَرْضِ حَتَّى قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

4540. Савфон ибн Сулайм розияллоху анҳу:

«Ҳеч бир фаришта «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» демасдан туриб ердан кўтарилган эмас», деди».

Шарҳ: Қай бир фаришта осмонга чиқар бўлса, албатта, «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни айтмоғи шарт экан. Уни айтмаса, осмонга чиқа олмас экан.

4541- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَكْثَرُ مِنْ قَوْلٍ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَإِنَّهَا كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ.

4541. Абу Ҳурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам менга:

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни кўпроқ айт. Албатта, у жаннатнинг хазиналаридан бир хазинадир», дедилар».

Шарҳ: Демак, ким жаннатнинг хазиналаридан бирига

эга бўлмоқчи бўлса, «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни кўпроқ айтиши керак экан.

4542- وَقَالَ مَكْحُولٌ ط: فَمَنْ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

وَلَا مَنَجًا مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ كَشَفَ اللَّهُ عَنْهُ سَبْعِينَ أَبًا مِنَ الضَّرِّ
أَذْنَاهُنَّ الْفَقْرُ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةَ التِّرْمِذِيُّ.

4542. *Макхул розияллоҳу анҳу:*

«Ким «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи. Ва лаа манжаа миналлоҳи иллаа илайҳи» деса, Аллоҳ ундан етмиш зарарнинг эшигини ёпади. Уларнинг энг кичиги фақирликдир», деди».

Учовини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ким ўзидан зарарларнинг узоқ бўлишини истаса, «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи. Ва лаа манжаа миналлоҳи иллаа илайҳи», деб айтсин.

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни уламоларимиз қисқа қилиб «ҳавқала» номи билан атаганлар. Яъни, «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»нинг турли сўзларидан баъзи ҳарфларни олиб, «ҳавқала» ҳосил қилинган.

Имом Нававий «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»нинг маъноси ҳақида имом Муслимнинг «Саҳиҳ»ларига ёзган шарҳларида бундай деганлар: «Абул Ҳайсам «Ҳавл — ҳаракат маъносидадир. Шунда умумий маъно Аллоҳнинг хо-ҳишисиз ҳеч бир ҳаракат ҳам, қувват ҳам йўқ дегани бўлади» деб айтган».

Ибн Масъуд розияллоҳу анҳу бундай деганлар:

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»нинг маъноси — Аллоҳнинг сакловисиз У зотнинг маъсиятидан бурилиш йўқ. Ўзининг ёрдамисиз У Зотнинг тоатига қувват йўқ», деганидир».

Тўрт мазҳаб уламолари азонда «Ҳайя алас-солах. Ҳайя алал-фалах» калималари айтилганда

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» дейиш мустаҳаблигини таъкидлаганлар. Бу ҳақда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадисларида кўрсатма берганлар.

Шунингдек, қийин ҳолга тушганда, бемор бўлганда, бирор нарсадан ажабланиб, унга кўзи тегишидан кўркқанда, бир нарсадан шумланганда, уйидан чиқаётганда, кечаси уйғониб кетганда, ҳар намоздан кейин «ҳавқала»ни айтиш мустаҳабдир.

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» тўқсон тўққиз дардга даводир. У қалбга тушган ғам-андухларни даф қилади.

Имом Табароний ва Ҳоким Абу Ҳурайра розияллоҳу анхудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бундай деганлар:

«Ким «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни айтса, тўқсон тўққиз дардга даво бўлур. Энг енгили ғамдир».

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» бандага берилган неъматни муҳофаза қилиш ва ундаги яхшилик ва фазлни боқий қолдириш йўлидир.

Имом Табароний Уқба ибн Омир розияллоҳу анхудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кимга Аллоҳ неъмат берса-ю, у бу неъматнинг ўзида боқий қолишини истаса, «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни кўп айтсин», деганлар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» ила мушкул кушойиш бўлишини ва бало-офат даф бўлишини ўз тажрибаларида синаб кўрганлар.

Ибн Касирнинг тафсирида ва имом Суютийнинг «ад-

Дуррул Мансур» номли тафсирларида Муҳаммад ибн Исҳоқ ва Ибн Абу Ҳотимдан қуйидагилар ривоят қилинади:

«Молик ал-Ашжабий Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Ўғлим Авф асирга тушиб қолди», деди.

«Унга одам юбориб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сенга «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни кўп айтишни амр қилмоқдалар деган хабарни етказ», дедилар.

Хабарчи бориб, унга ҳалиги гапни етказди. Авф тинмасдан «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни айтишда бардавом бўлди. Унинг ўғлини қайиш билан боғлаб қўйишган эди. Қайиш ундан ечилиб тушди. У чиқиб қараса, бир туя турибди. Уни миниб олди. Ташқарига чиқиб қавмнинг кўрасини кўрди ва у ердаги бор жонликни ҳайдаб кетди.

Ота-онаси унинг келганини эшик олдига келиб, чақиргандагина билиб қолдилар. Отаси хурсанд бўлиб:

«Каъбанинг Роббиси ила қасам! Авф!» деди.

Онаси эса:

«Вой, шўрим! Авф қайишда боғланиб азоб чекибди!» деди. Ота билан ходим унинг олдига шошиб бордилар. Қарашса, Авф ҳовлини туяга тўлдириб юборибди. У отасига бўлган воқеани айтиб берди. Отаси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб, Авф ва туялар ҳақидаги хабарни берди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уларни нима хоҳласанг ўшандоқ, ўз туянгга нима қиладиган бўлсанг, шундоқ қил», дедилар.

Сўнг Талоқ сурасидаги:

«Ким Аллоҳга тақво қилса, унинг йўлини очиб қўяди. Ва унга ўзи ўйламаган тарафдан ризқ берур. Ким Аллоҳга таваккул қилса, бас, унга У Зотнинг Ўзи кифоядир» ояти

нозил бўлди».

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни кўп айтиш фақирликни даф қилади.

Ибн Абу Дунё Асад ибн Вадোъадан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким ҳар куни юз марта «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи»ни айтса, унга фақирлик етмас», деганлар.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳунинг ҳадисларида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким уни айтса, Аллоҳ ундан зарарнинг етмиш эшигини кашф қилади. Энг енгили фақирлик», деганлар.

الذكر والتسبيح عقب الصلاة

НАМОЗДАН КЕЙИНГИ ЗИКР ВА ТАСБЕҲ

4543- عَنْ أَبِي ذَرٍّ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: مَنْ قَالَ فِي ذُبُرِ

صَلَاةِ الْفَجْرِ وَهُوَ ثَانِي رَجُلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا

شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

قَدِيرٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ كُتِبَتْ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَحُيِّتَ عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ

وَرُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ وَكَانَ يَوْمُهُ ذَلِكَ فِي حِزْبٍ مِنْ كُلِّ مَكْرُوهٍ

وَحُرْسٍ مِنَ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَنْبَغِ لِدَنْبٍ أَنْ يُدْرِكُهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ إِلَّا

الشَّرْكَ بِاللَّهِ تَعَالَى.

4543. Абу Зарр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ким бомдод намозидан кейин оёғини йиққан ҳолида туриб,

гапирмасдан олдин ўн марта «Лаа илаҳа иллаллоҳу, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, лаҳул мулку, ва лаҳул ҳамду, юҳйи ва юмийту ва ҳува ала кулли шайин қодийр» деса, унга ўн ҳасанот ёзилур, унинг ўн хатоси ўчирилур, унинг ўн даражаси кўтарилур. Ўша куни у барча ёқимсиз нарсалардан ҳимояда бўлур ва шайтондан сақланур. Ўша куни уни гуноҳ ҳам тутмас, магар Аллоҳ таолога ширк келтирмаган бўлса», дедилар».

Шарҳ: Деярли кўпчилик машойихлар ва ўтган азизлар ушбу ривоятда келган дуони ўзларига кундалик вазифа қилиб олганлар. Ҳар бир киши бунга амал қилмоғи лозим. Чунки бомдод намозидан кейин ўрнидан турмай, оёқдари йиғилган ҳолда, дунёвий гапларни гапирмай туриб бу дуони ўқиган одамга кўпгина яхшиликлар ваъда қилинмоқда:

1. Унга ўн ҳасанот ёзилур.
2. Унинг ўн хатоси ўчирилур.
3. Унинг ўн даражаси кўтарилур.
4. Ўша куни у барча ёқимсиз нарсадан ҳимояда бўлур.
5. Шайтондан сақланур.

6. Ўша куни уни гуноҳ ҳам тутмас, магар Аллоҳ таолога ширк келтирмаган бўлса. Агар Аллоҳ таолога ширк келтирган бўлса, иши чатоқ бўлади.

Бу ҳадиси шарифга амал қилишни йўлга қўйиш керак.

4544- عَنْ عُمَارَةَ بْنِ شُبَيْبٍ السَّبَّائِيِّ ر عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:

مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيَّرُ
وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ عَلَى أَثَرِ الْمَغْرِبِ بَعَثَ
اللَّهُ مَسْلَحَةً يَحْفَظُونَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ حَتَّى يُصْبِحَ وَكَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عَشْرَ

حَسَنَاتٍ مُّوَجَّباتٍ وَمَحَا عَنْهُ عَشْرَ سَيِّئَاتٍ مُّوَبَّقاتٍ وَكَانَتْ لَهُ بِعَدْلِ
عَشْرِ رِقَابٍ مُّؤْمَنَاتٍ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ.

4544. Умора ибн Шабийб ас-Сабаъий розияллоху
анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким шомдан кейин ўн марта «Лаа илаҳа
иллаллоху, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, лаҳул мулку, ва
лаҳул ҳамду, юҳйи ва юмийту ва ҳува Ъала кулли
шайин қодийр» деса, Аллоҳ уни тонг отгунча
шайтондан муҳофаза қиладиган силоҳланган
фариштани юборади. Аллоҳ унга бу ила вожиб бўлган
ўн ҳасанот ёзадир, унинг ўнта ҳалок қилувчи хатосини
ўчирадир ва бу унинг учун ўнта озод қилинган кул
каби бўлур», дедилар».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳам шом намозини ўқиб бўлгандан кейин ва
дунёвий гап гапирмасдан туриб бўлиши керак.

4545- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: خَصْلَتَانِ
أَوْ خَلْتَانِ لَا يُحَافِظُ عَلَيْهِمَا عَبْدٌ مُّسْلِمٌ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ هُمَا يَسِيرٌ وَمَنْ
يَعْمَلُ بِهِمَا قَلِيلٌ، يُسَبِّحُ فِي ذُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ عَشْرًا وَيَحْمَدُ اللَّهَ عَشْرًا
وَيُكَبِّرُ عَشْرًا فَذَلِكَ خَمْسُونَ وَمِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَالْفُ وَخَمْسُمِائَةٌ فِي
الْمِيزَانِ وَيُكَبِّرُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ وَيَحْمَدُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ
وَيُسَبِّحُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ فَذَلِكَ مِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَالْفُ فِي الْمِيزَانِ فَلَقَدْ
رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ρ يَعْقِدُهَا بِيَدِهِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ هُمَا يَسِيرٌ

وَمَنْ يَعْمَلْ بِهَمَّا قَلِيلٌ؟ قَالَ: يَأْتِي الشَّيْطَانُ أَحَدَكُمْ فِي مَنَامِهِ فَيُنَوِّمُهُ
 قَبْلَ أَنْ يَقُولَهُ وَيَأْتِيهِ فِي صَلَاتِهِ فَيَذْكُرُهُ حَاجَتَهُ قَبْلَ أَنْ يَقُولَهَا. رَوَاهُ
 أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4545. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Икки хислат ёки одат бор. Мўмин банда уларни муҳофаза қилса, албатта, жаннатга киради. Иккиси осондир ва уларга амал қиладиган оздир. Ҳар бир намоздан кейин ўн марта тасбеҳ айтади, ўн марта Аллоҳга ҳамд айтади ва ўн марта такбир айтади. Ўша ҳаммаси тилда бир юз элликта. Тарозуда бир минг беш юзта.

Қачон ётар жойини олса, ўттиз тўрт марта такбир, ўттиз уч марта ҳамд ва ўттиз уч марта тасбеҳ айтади. Булар тилда юзта, тарозуда мингта. Батаҳқиқ, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уларни қўллари билан санаётганларини кўрдим. Шунда:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Уларнинг оз бўлгани ва уларга амал қиладиган оз бўлиши қандоқ?» дейишди.

«Шайтон бирингизга уйқусида келади ва уни айтишидан олдин ухлатиб қўяди. Намозида келиб, уни айтишидан олдинги ҳожатини эсига солади», дедилар».

Сунан эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳадиси шарифдаги «Ҳар бир намоздан кейин ўн марта тасбеҳ айтади, ўн марта Аллоҳга ҳамд айтади ва ўн марта такбир айтади. Ўша ҳаммаси тилда бир юз элликта» дейилганда беш вақт намоз кўзда тутилган.

Бу ерда намоздан кейин ва ухлашдан олдин тасбеҳ, ҳамд ва такбир айтишнинг яна бир услуби ҳақида сўз кетмокда. Уйқуга кетишдан олдин ўттиз тўрт марта

такбир, ўттиз уч марта ҳамд ва ўттиз уч марта тасбеҳ айтиб ётишга амал қилиб борилса, катта хайр, баракага эга бўлинади.

Аммо намоздан кейин айтиладиган тасбеҳ, ҳамд ва такбирда бошқа ҳадиси шарифга амал қилиниб келинмоқда.

Имом Муслим ва Термизий Каъб ибн Ужра розияллоху анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам:

«(Намоз) ортидан келувчиларни айтувчилар ёки килувчилар ноумид бўлмаслар. Ҳар бир намоз ортидан ўттиз учта тасбеҳ, ўттиз учта ҳамд ва ўттиз тўртта такбир», дедилар».

Ушбу ҳадисда зикр қилинган ҳар бир намоз ортидан ўттиз уч марта «Субҳаналлоҳ», ўттиз уч марта «Алҳамду лиллаҳ», ўттиз тўрт марта «Аллоҳу акбар»ни зикр қилиш, кейинги ривоятларда келадиган зикрлар ила уйғунлашиб татбиққа кирган.

Имом Муслимнинг ривоятида:

«Ким ҳар намоздан кейин ўттиз уч марта Аллоҳга тасбеҳ айтса, ўттиз уч марта Аллоҳга ҳамд айтса, ўттиз уч марта «Аллоҳу акбар» деса, ҳаммаси тўқсон тўққиз бўлур, юзтанинг тамом бўлиши: «Лаа илаҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, лаҳул мулку ва лаҳул ҳамду ва ҳува ала кулли шайин қодийр»ни айтса, унинг гуноҳлари денгиз кўпиклари каби кўп бўлса ҳам мағфират қилинур», дейилган.

Имом Муслимнинг ривоятига аввал ёки охирида «Оятал Курсий»ни кўшиб ўқишни сўфийлар жорий қилганлар. Бунини сўфийлар хатми, деб номланади. Бу нур устига нур дейилади, чунки «Оятал Курсий Куръони Каримдаги энг улуғ оятдир. Ушбу хатмни қилиш бизда ҳам жорий бўлиб келаётган нарсадир.

НАМОЗДАН КЕЙИНГИ ЖАМОӢИЙ ДУО

Намоздан кейин имом қавмга қараб ўтириб, жамоат ўлароқ зикрларни айтиб, сўнгра қўлларини кўтариб дуо қилишлари, қавмнинг имомнинг дуосига омийн, омийн, деб туриши ҳақида саволлар кўп. Авваллари бу масалада ҳеч гап кўтарилмас эди. Аммо кейинги пайтда турли сабабларга кўра саволлар кўпайди.

Аслида бу масала аллақачон ҳал бўлган, муҳаддислар ўз китобларида бу борадаги ҳадисларни ривоят қилган ва фуқаҳолар ўз китобларида уни яхшилаб таҳлил қилиб ечиб берган эдилар.

Аммо баъзи одамлар бу масалани яна қайта кўтариб одамларнинг ҳаёли паришон бўлишига сабаб бўлдилар. Аслида эса, эски гапни яна қайта қўзғадилар.

Начора, модомики ўзи билмаган нарсани инкор қиладиганлар бўлар экан, қайта-қайта овора бўлишдан бошимиз чиқмайди.

Шунинг учун муҳтарам китобхонга қисқача баёнот беришни лозим кўрдик.

Аввало, бу масалада алоҳида рисоалар ёзган уламолар ҳам бўлганини айтиб қўймоқчимиз.

Мисол учун, Махдум Муҳаммад Ҳошим аттаттавий ассиндийнинг «Мухтасари ат-Тухфатул Марғуба фии афзалияти ад-Дуои баъдал Мактуба» («Фарз намозидан кейинги дуонинг афзаллиги ҳақида марғуб тухфа мухтасари») китобини келтиришимиз мумкин.

Бу китобда муаллиф фарз намозидан кейин қўлни кўтариб дуо қилиш, жамоат бўлиб дуо қилиш ва омийн, омийн деб туриш ҳақидаги кўплаб ҳадисларни келтирган.

Биз ўзимизга жуда керакли биргина иқтибос келтириш билан кифояланамиз:

«Агар бизга «Шайх Абдул Ҳак Дехлавий раҳматуллоҳи алайҳи «ассиротул Мустақийм»га қилган шарҳида: «Араб

ва ажам юртларида одат бўлиб қолган саломдан кейин имом ва қавмнинг тўпланиб дуо қилишлари, имомлар дуо қилиб, қавмнинг омиин деб туриши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳидоятларидан эмас, бу ҳақда бирорта ҳадис келмаган, бу нарсa мустаҳаб саналган бидъатдир», деган, бунга қандай жавоб берилади?» дейилса, бундай жавоб берамиз:

«Мифтаҳус Солат»нинг соҳиби аллома Фатҳ Муҳаммад ибн шайх Йисо ашшиторий «Футухул Аврод» деб номланган китобида қуйидагиларни айтган:

«Албатта, шайх Абдул Ҳақ олти саҳиҳ ҳадис китобларида ва бошқа китобларда намоздан кейин қилинадиган дуолар ҳақидаги ҳадисларни кўрмагани учун бу ишни бидъат деб айтган.

Агар шайх Абдул Ҳақ намоздан кейин дуо қилиш аслида бидъат деган гапни ирода қилган бўлса, шубҳасиз, унинг гапи нотўғри. Чунки биз ривоят қилган фарз намозидан кейинги дуолар ҳақидаги ривоятларнинг ҳаммаси бу гапни рад қилади.

Агар шайх Абдул Ҳақ намоздан кейин икки қўлни кўтариб, иқтидо қилувчиларнинг омиин, омиин, деб туриши шаклидаги дуони бидъат деган бўлса, бу гапи ҳам нотўғри. Чунки, дуода икки қўлни кўтариш суннатдир, дуонинг охирида икки қўлни юзга суртиш ҳам дуонинг суннати дир, эшитувчиларнинг омиин, омиин, деб туришлари ҳам дуонинг суннатларидан.

Агар бу ишларнинг ҳаммаси мустаҳаб суннатлардан бўладиган бўлса, суннат нарсалардан таркиб топган иш нима учун бидъат бўлар экан?! Бу ишни бидъат дейиш мутлақо нотўғридир».

Кейин муаллиф мазкур уч суннат амалнинг ҳар бирига ўнлаб ҳадисларни далил қилиб келтиради.

ЖАМОАТ ИЛА ДУО ҚИЛИШ

Хайъатга жаноб Фаҳддан куйидаги савол тақдим этилди:

«Баъзи одамлар Аллоҳга жамоат бўлиб дуо қиладилар. Мажлислардан бирида буни кўриб, хайратландим ва ўша кишидан бу шариатда борми, деб сўрадим. У менга бунинг шариатда борлигини ифода қиладиган ҳадисни айтди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир қавм жамланса ва баъзиси дуо қилса, қолганлари омийн деса, албатта, Аллоҳ уларни ижобат қилади», деган эканлар.

Бу жамоъий дуо масжиддаги ҳар бир дарс ёки мавъизадан кейин бўлар экан. Доимо шундай қилишар экан. Мен бошқа жойларда бундай дуони бидъат деб эшитган эдим. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилинмаган экан.

Мен ҳалиги одамга бу иш, яъни бир имом дуо қилиб, қолганлари унинг дуосига омийн, деб туриши бидъат эканини айтган эдим, у ўз фикрига таассуб қилди ва менга қараб ҳам қўймади. Ушбу саволга жавоб беришингизни умид қиламан. Ташаккурлар бўлсин!»

Хайъат куйидаги жавобни берди:

«Истиско ва қунутда жамоъий дуо қилиш шариатда борлигига ҳамма иттифоқ қилган.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бир киши қавмга имомлик қилиб, уларни қўйиб, хос ўзига дуо қилмасин. Агар буни қилса, уларга хиёнат қилган бўлади», деганлар.

Термизий ва бошқалар ривоят қилишган.

Ибн Асир: «Бу бир киши дуо қилиб турганида бошқалар омийн деб туришидир. Қунутдагига ўхшаб, деган. Ибн Таймия ҳам шунга ўхшаш гапни айтган. («Шарҳул мунтаха». 1/1995)

Жамоъий дуо зикр қилинган ҳолатлардан умумийроқ жойларда ҳам шаръийдир. Ҳофиз «Фатҳ»да Набий

соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Қачон қори «омийн» деса, сиз ҳам «омийн» денг. Чунки фаришталар «омийн» дейдилар» ҳадисининг шарҳида: «Қоридан мурод намоздаги имомдир. Қоридан мурод ундан ҳам умумийроқ бўлиши эҳтимоли бор», деган.

Бу ишга (жамоат бўлиб дуо қилишга) Ҳоким саҳиҳ иснод билан ва Тобароний Ҳабиб ибн Маслама ал-Фехрий розияллоҳу анҳудан қилган ривоят ҳам далилдир. У киши дуоסי қабул бўладиган одамлардан эди. Бир аскарга амир бўлиб борди. Душманга йўлиққанларида Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Бир қавм жамланса, баъзиси дуо қилса ва қолганлари омийн деса, албатта, Аллоҳ уларни ижобат қилади» деганларини эшитган эдим», деди. Кейин Аллоҳга ҳамду сано айтиб туриб: «Аллоҳим! Қонларимизни сақлагин. Ажрларимизни шаҳидларнинг ажрларидек қилгин» дея дуо қилиб турган эди, душманнинг амири (таслим бўлиб) Ҳабибнинг чодирига кириб келди.

Ал-Баҳутий Кашфул қиноъ (1/367)да куйидагиларни айтади:

«Имом бомдод ва асрдан кейин ўша пайтда фаришталар ҳозир бўлиши эътиборидан дуо қилади. Қавм «омийн» деб туради. Шунда ижобатга яқин бўлади. Шунингдек, мазкур иккисидан бошқа намозларда ҳам дуо қилади. Чунки фарз намозидан кейинги пайт дуо қабул бўладиган вақтлардандир».

Бас, жамоат бўлиб дуо қилиш мустаҳабдир. Бидъат эмас. Аммо уни суннат деб билинмайди. «Мажмуъатул фатавои шаръийя». 7-жуз. 45 — 46-бет.

التسبيح والذكر في الصباح والمساء

ЭРТАЛАБ ВА КЕЧҚУРУНГИ ТАСБЕҲ ВА ЗИКР

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يٰۤاٰمَنُوْنَ اَتُوبُ اِلَيْكُمْ اَتْرُفُ لَكُمْ اَتُغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ اَلَيْسَ بِرَحِيْمٍ

Аллоҳ таоло:

«Бас, тунга киришингизда ҳам, тонгга киришингизда ҳам Аллоҳга тасбеҳ айтинг. Осмонлару ердаги ҳамду сано Уникидир. Оқшомда ва пешинда ҳам», деган (Рум, 17—18-оят).

Аллоҳни поклаб ёд этишни арабчада «тасбеҳ» дейилади. Тасбеҳ энг аввало дилда бўлиб, сўнгра тилга кўчади. «Субҳаналлоҳ» деб такрорлаш тасбеҳ айтиш ҳисобланади. Тилда айтиш дилдаги тасбеҳнинг тасдиғи бўлади. Ўз навбатида, тилда айтилган тасбеҳ амалга кўчиши керак.

Демак, эртаю кеч Аллоҳ таолога тасбеҳ айтиб, У Зотни зикр қилиб туриш лозим.

4546- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ وَحِينَ يُمَسِّي: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةٍ لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ عَلَيْهِ رَوَاهُ الْخُمْسَهُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

4546. Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким эрталаб ва кечқурун кирганда юз марта «Субҳаналлоҳи ва биҳамдихи»ни айтса, қиёмат куни бирор киши у келтирган нарсани келтира олмайди. Илло, у айтган нарсани айтган ёки ундан зиёда қилган киши келтириши мумкин, холос», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда «эрталаб ва кечқурун кирганда юз марта «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи»ни айтишга одатланишга тарғиб қилинмоқда.

4547- عَنْ أَبِي بَكْرٍ τ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِكَلِمَاتٍ

أَقُولُهُنَّ إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أُمْسَيْتُ قَالَ: قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِكُهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا
إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَهَ قَالَ:
فُلْهَا إِذَا أَصْبَحْتَ وَإِذَا أُمْسَيْتَ وَإِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ.

4547. Абу Бакр розияллоху анху:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Менга эрталаб ва кечқурун айтиб юрадиган сўзларимни амр қилинг», деди.

Шунда у зот:

«Аллоҳумма, фотирас самавати вал арзи, ʔалимал ғайби вaш шаҳадати, Робба кулли шайʔин ва малийқаху. Ашҳаду ан лаа илаҳа иллаа анта. Аъзузу бика мин шарри нафси ва мин шарриш шайтони ва ширкиҳи», деб айт. Уларни эрталаб бўлганда ҳам, кечқурун ҳам ва ётар жойингни олганингда ҳам айт», дедилар».

Шарҳ: Маъноси: «Аллоҳим! Эй, осмонлар ва ерни йўқдан бор қилувчи Зот! Ғойибни ва ҳозирни билувчи Зот! Ҳар бир нарсанинг Роббиси ва эгаси бўлган Зот! Албатта, Сендан ўзга илоҳи маъбуд йўқлигига шаҳодат келтираман. Сендан нафсимнинг шарридан ва шайтоннинг шарри ва ширкидан паноҳ тилайман».

4548- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا أَصْبَحَ: اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ وَإِذَا أَمْسَى قَالَ: اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ.

4548. Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«У зот эрталаб «Аллоҳумма бика асбахнаа ва бика амсайнаа ва бика наҳя ва бика намуту ва илайкан нушур», дер эдилар. Кечқурун бўлганда «Аллоҳумма бика амсайнаа ва бика наҳья ва бика намуту ва илайкан нушур», дер эдилар».

Шарҳ: Маъноси: «Аллоҳим! Сен ила тонг оттирдик. Сен ила кечга кирамиз. Сен ила ҳаёт кечирамиз ва Сен ила ўламиз ва Сенгагина йиғиламиз».

«Аллоҳим! Сен ила кеч киритдик. Сен ила ҳаёт кечирамиз ва Сен ила ўламиз ва Сенгагина йиғиламиз».

Яъни, бу нарсаларнинг ҳаммасини қилувчи Сенсан.

4549- عَنْ ثَوْبَانَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَمُحَمَّدٍ رَسُولًا، إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُرْضِيَهُ.

4549. Савбон розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам: «Ким эрталаб ва кечқурун бўлганда: «Розийнаа биллаҳи Роббан ва бил Ислами дийнан ва би Муҳаммадин Росулан» деса,

албатта, Аллоҳ учун уни рози қилиш ҳақ бўлур», дедилар».

Шарҳ: Маъноси: «Аллоҳни Робб деб, Исломни дин деб ва Муҳаммадни Расул деб, рози бўлдик».

4550- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ:
اللَّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أُشْهِدُكَ وَأُشْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ وَجَمِيعَ
خَلْقِكَ بِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَأَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا أَصَابَ فِي يَوْمِهِ ذَلِكَ مِنْ ذَنْبٍ
وَإِنْ قَالَهَا حِينَ يُمْسِي غُفِرَ لَهُ مَا أَصَابَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ.

4550. Анас розияллоху анҳудан ривоят килинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким эрталаб бўлганда:

«Аллоҳумма, иннии асбаҳту ушҳидука ва ушҳиду
хамалата аршика ва малаикатика ва жамиъа холқиқа
бианнака анта Аллоҳу лаа илаҳа иллаа анта, ваҳдака,
лаа шарийка лака. Ва анна Муҳаммадан абдука ва
расулука» деса, албатта Аллоҳ унинг ўша куни қилган
гуноҳини мағфират қилади. Агар уларни кечқурун
кирганда айтса, ўша кечаси қилгани мағфират
қилинади», дедилар».

Шарҳ: Маъноси: «Аллоҳим! Албатта, мен Сени,
аршингни кўтариб турувчиларни, фаришталарингни ва
барча махлуқларингни гувоҳ қилиб айтаманки, албатта,
Сен Аллоҳсан! Сендан ўзга илоҳи маъбуд йўқ. Сен
ёлғизсан! Сенинг шеригинг йўқ. Албатта, Муҳаммад
Сенинг банданг ва расулингдир».

4551- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبَيْبٍ τ قَالَ: خَرَجْنَا فِي لَيْلَةٍ مَطَرٍ
 وَظُلْمَةٍ شَدِيدَةٍ نَطْلُبُ رَسُولَ اللَّهِ ρ لِيُصَلِّيَ لَنَا فَأَذَرَكْنَاهُ فَقَالَ: قُلْ
 فَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا، ثُمَّ قَالَ: قُلْ، فَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا، قَالَ قُلْ فَقُلْتُ: مَا أَقُولُ
 يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَالْمُعَوَّذَتَيْنِ حِينَ تُمْسِي وَحِينَ
 تُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ.

4551. Абдуллоҳ ибн Хубайб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир ёмғирли ва зулматли кечада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни бизга намоз ўқиб беришлари учун излаб чиқдик. Бас, у зотни топдик. Шунда у зот менга:

«Айт», дедилар.

Мен ҳеч нарса айтмадим. У зот яна:

«Айт», дедилар.

Мен ҳеч нарса айтмадим. У зот яна: «Айт», дедилар.

«Нимани айтаман, эй Аллоҳнинг Расули!» дедим.

«Қул хуваллоҳу аҳад ва муъаввизатайнни эрталаб бўлганда ва кечқурун кирганда уч марта айтсанг, ҳар бир нарсадан кифоя қилади», дедилар».

Шарҳ: Шу билан бирга, Ихлос сурасини алоҳида кироат қилишнинг фазли ҳақида ҳам кўплаб ривоятлар келган.

Бу суранинг «Ихлос» деб номланганининг сабаби Аллоҳнинг Ўзигагина ибодат қилиш, фақат Ўзигагина юзланишга, ихлос қилишга ундаганидир.

Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадисларидан бирида:

«Ихлос сураси Қуръоннинг учдан бирига тўғри келади», деганлар.

Чунки Қуръони Каримнинг асосий мақсади учга бўлинади:

а) Аллоҳнинг тавҳиди, ягоналигининг исботи ва ақийдани тузатиш.

б) Ибрат, ислоҳ ва ўрнат олиш учун келтирилган қиссалар.

в) Шариат ҳукмлари.

Ихлос сураси ушбу нарсаларнинг биринчи қисмини ўз ичига олган.

Баъзи уламоларимиз Ихлос сураси ҳақида қуйидаги умумий мулоҳазани қилганлар:

«Ушбу сураи карима тўрт оятдан иборатдир. У жуда ҳам мўъжаз ва жуда ҳам мўъжиза бўлиб келгандир. У Аллоҳ таолонинг жамоли ва камолини очиқлаб келгандир. У Аллоҳ таолони барча ожизлик ва нуқсон сифатларидан поклаб келгандир.

Унинг биринчи ояти ваҳдониятни исбот қилиб, қўп ададликни рад қилгандир.

«Айт: «У Аллоҳ ягонадир».

Унинг иккинчи ояти Аллоҳнинг камолини исбот қилиб, ожизлик ва нуқсонини рад қилгандир.

«Аллоҳ сомаддир».

Унинг учинчи ояти Аллоҳнинг азаллиги ва боқийлигини исбот қилиб, зурриёти ва наслининг борлигини рад қилгандир.

«У туғмаган ва туғилмаган».

Унинг тўртинчи ояти Аллоҳнинг азаматини ва улуғворлигини исбот қилиб, тенги ва зидди борлигини рад қилгандир.

«Унга ҳеч ким тенг бўлмаган».

Бас, бу сура жамол ва камол сифатларининг исботидир. У Роббни нуқсонлардан поклашнинг энг олий сувратидир».

Имом Бухорий Ойша розияллоху анху онамиздан

ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир кишини топшириқ билан бир гуруҳ қуролли кишиларга бошлиқ қилиб юбордилар. У биродарларига имом бўлиб, қачон намоз ўқишса, «Қул ҳуваллоҳу аҳад»ни ўқийверибди. Қайтиб келганларида буни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга айтишган экан, у киши:

«Сўранглар-чи, нима учун шундоқ қилибди?» дебдилар.

Сўрашса, у киши:

«Чунки бу сура Роҳманнинг сифати ва мен уни ўқишни яхши кўраман», дебди.

Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Унга, Аллоҳ сени яхши кўради, деб хабар беринглар», дебдилар.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтадилар:

«Ким «Қул ҳуваллоҳу аҳад»ни охиригача ўн марта ўқиса, Аллоҳ таоло унга жаннатдан бир қаср куради».

Имом Термизий қилган ривоятда Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтадилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан юриб борар эдим. У зот бир одамнинг «Қул ҳуваллоҳу аҳад. Аллоҳус сомад» деб кироат қилаётганини эшитиб, «Вожиб бўлди», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, нима вожиб бўлди?» дедим.

«Жаннат», дедилар».

Имом Термизий Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда:

«Ким ҳар куни «Қул ҳуваллоҳу аҳад»ни икки юз марта кироат қилса, эллик йиллик гуноҳлари ўчирилади, (агар қарзи бўлмаса)», дейилган.

Имом Аҳмад Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда:

«Ким «Қул хуваллоҳу аҳад»ни ўн марта ўқиса, Аллоҳ унга жаннатда бир уй бино қилади», дейилган.

Имом Бухорий Ойша онамиздан ривоят қиладилар:

«Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар кеча жойларига ётсалар, икки кафтларига «Қул хуваллоҳу аҳад», «Қул аъузу бироббил фалақ» ва «Қул аъузу бироббиннаси» сураларини ўқиб, дам солиб, баданларига суртиб ётардилар».

Фалақ ва Нас суралари бир-бирларига узвий боғлиқдир. Уларнинг нозил бўлиши ҳам бирга бўлган ва доимо бирга зикр қилинади. Ушбу икки сура биргаликда кўшилиб «Муъаввизатайни» — икки паноҳ тиловчи, деб номланадилар. Чунки, икковлари ҳам «аъзу» — «паноҳ тилайман» сўзи ила бошланади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида ҳам икки «муъаввизатайни» биргаликда зикр қилинган.

Имом Бухорий, Имом Муслим ва Имом Абу Довудлар ривоят қилган ҳадисда Ойша онамиз розияллоҳу анҳо:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон тоблари қочса, «муъаввизатайн»ни ўқиб дам солар эдилар. У зотнинг дардлари оғирлашганда мен қироат қилиб, баракаси умидида қўлларини суртар эдим», деганлар.

Имом Муслим ва Имом Термизий Уқба ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда у зот:

«Менга ушбу кеча нозил қилинган оятларни билдингми? Уларнинг мисли ҳеч кўрилмаган. «Қул аъузу бироббил фалақи», «Қул аъузу бироббин-наси», дедилар.

Имом Абу Довуд ва Имом Насайи Уқба ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг туяларини сафарда етаклаб борардим. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Эй Уқба, энг яхши икки сурани сенга ўргатиб қўяйми?» дедилар ва «Қул аъузу бироббил

фалаки» ва «Қул аъзуз бироббиннаси»ни ўргатдилар.

Имом Абу Довуд ва Имом Насайй яна Уқба ибн Омир розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан ал-Жухфа ва ал-Абваъ орасида юриб борар эдим. Бизни ёмғир ва шиддатли зулмат қоплаб олди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам «муъав-визатайни» ила паноҳ сўрай бошладилар ва: «Эй Уқба, иккови ила паноҳ тила, ҳеч бир паноҳ тиловчи икковичалик нарсa ила паноҳ тиламаган», дедилар. Сўнгра бизга имом бўлиб, намозда ҳам икковини кироат қилганларини эшитдим».

4552- عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِيهِ ۞ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ

اللَّهِ ۞ يَقُولُ: بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَمْ تُصِبْهُ فَجَاءَةٌ بَلَاءٌ حَتَّى يُمَسِّيَ قَالَ: فَأَصَابَ أَبَانَ الْفَالِجُ فَجَعَلَ الرَّجُلُ الَّذِي سَمِعَ عَنْهُ الْحَدِيثَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: مَلَكٌ تَنْظُرُ إِلَيَّ! فَوَاللَّهِ مَا كَذَبْتُ عَلَى عُثْمَانَ وَلَا كَذَبَ عُثْمَانُ عَلَى النَّبِيِّ ۞ وَلَكِنِ الْيَوْمَ الَّذِي أَصَابَنِي فِيهِ مَا أَصَابَنِي غَضِبْتُ فَنَسِيتُ أَنْ أَقُولَهَا . رَوَى هَذِهِ السَّنَّةَ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4552. Абон ибн Усмондан, у отаси розияллоҳу анхудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Ким «Бисмиллаҳиллазини лаа язурру маъа исмиҳи шайъун фил арзи ва лаа фис самааи ва ҳувас самийъул алийм»ни уч марта айтса, кечқурун бўлгунча унга

тўсатдан келадиган бало етмайди», деганларини эшитдим».

Абонга фалаж етди. Ундан юқоридаги ҳадисни эшитган киши унга назар сола бошлади. Шунда Абон унга:

«Нимага менга назар солмоқдасан?! Аллоҳга қасамки, мен Усмонга ёлғонни нисбат берганим йўқ. Усмон ҳам Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга ёлғонни нисбат бергани йўқ. Аммо менга мусибат етган бу кунда ғазабим чиқиб тургани учун уни айтишни унутдим», деди».

Ушбу олтитани «Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг ровийлари ва қахрамонлари Абон ибн Усмон розияллоҳу анҳу учинчи халифа Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳунинг ўғилларидир. У киши оталари буюк саҳобий Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳудан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Ким «Бисмиллаҳиллазии лаа язурру маъа исмиҳи шайъун фил арзи ва лаа фис самааи ва хувас самийъул алийм»ни уч марта айтса, кеч киргунча унга тўсатдан келадиган бало етмайди», деган ҳадисларини эшитиб, кейин ўзлари одамларга ривоят қилиб юрар эканлар. Иттифоқо, бир куни у киши фалаж хасталигига чалинибдилар.

Бемор ётган Абон ибн Усмон розияллоҳу анҳуни кўргани одамлар кела бошлабдилар. Шунда у кишидан биз ўрганаётган ушбу ҳадиси шарифни ривоят қилган киши ҳам келиб қолибди. У киши Абон ибн Усмон розияллоҳу анҳуга ажабланиб назар сола бошлабди.

Унинг назар солишида «Ўзинг шундоқ ҳадиси шарифни ривоят қилиб туриб, қандоқ қилиб бу балога йўликдинг? Ҳадиси шарифга ўзинг амал қилмасмидинг?» деган савол бор эди. Буни сезган Абон ибн Усмон розияллоҳу анҳу ҳалиги одамга:

«Нимага менга назар солмоқдасан?! Аллоҳга қасамки, мен Усмонга ёлғонни нисбат берганим йўқ. Усмон ҳам Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга ёлғонни нисбат бергани йўқ. Аммо менга мусибат етган бу кунда ғазабим чиқиб тургани учун уни айтишни унутдим», деди».

Демак, ким ихлос билан ушбу ҳадиси шарифда келган дуони ўқиб юрса, унда берилган ваъдадан баҳраманд бўлар экан. Бунга эътиқод ва амал қилишга одатланмоғимиз керак.

Дуонинг маъноси қуйидагича: «Исми бирга бўлганда ҳеч нарса зарар қилмайдиган Аллоҳнинг номи ила. У Зот ўта эшитувчи ва ўта кўрувчидир».

4353- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ت قَالَ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ر إِذَا أَمَسَى قَالَ:

أَمْسَيْنَا وَأَمَسَى الْمَلِكُ اللَّهُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوءِ الْكِبَرِ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وَعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ ذَلِكَ أَيْضًا أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ اللَّهُ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

4553. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон кечқурун бўлса, «Амсайна ва амсал мулку лиллаҳи, вал ҳамду лиллаҳи, лаа илаҳа илаллоҳу, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, лаҳул мулку ва лаҳул ҳамд ва ҳува аълаа кулли шайин қодийр. Робби асъалука хойра маа

фии ҳазиҳил лайлати ва хойра маа баъдаҳаа ва аъзуз бика мин шарри маа фии ҳазиҳил лайлати ва шарри маа баъдаҳаа. Роббии аъзуз бика минал касали ва суъил кибари. Роббии аъзуз бика мин азабин нари ва азабин фил қабри», дер эдилар.

Қачон субҳ бўлганда «Асбаҳна ва асбаҳал мулкү лиллаҳи» деб худди шуни айтар эдилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят килмаган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси: «Кунни кеч қилдик ва мулк ҳам Аллоҳники бўлиб, кечга кирди. Ҳамд Аллоҳга бўлсин! Аллоҳдан ўзга ибодатга лойиқ илоҳий маъбуд йўқ. Унинг Ўзи ёлғиздир. Унинг шериги йўқ. Мулк уники ва ҳамд Уники ва У ҳар бир нарсага қодирдир. Роббим, Сендан ушбу тундаги нарсаларнинг яхшилигини ва ундан кейинги нарсанинг яхшилигини сўрайман. Сендан ушбу тундаги нарсанинг ёмонлигидан ва ундан кейинги нарсаларнинг ёмонлигидан паноҳ сўрайман. Роббим, Сендан дангасалиқдан ва кибрнинг ёмонлигидан паноҳ сўрайман. Роббим! Сендан дўзахдаги азобдан ва қабрдаги азобдан паноҳ сўрайман».

«Тонгга кирдик ва мулк ҳам Аллоҳники бўлиб тонгга кирди. Ҳамд Аллоҳга бўлсин! Аллоҳдан ўзга ибодатга лойиқ илоҳий маъбуд йўқ. Унинг Ўзи ёлғиздир. Унинг шериги йўқ. Мулк уники ва ҳамд Уники ва У ҳар бир нарсага қодирдир. Роббим, Сендан ушбу тундаги нарсаларнинг яхшилигини ва ундан кейинги нарсанинг яхшилигини сўрайман. Сендан ушбу тундаги нарсанинг ёмонлигидан ва ундан кейинги нарсаларнинг ёмонлигидан паноҳ сўрайман. Роббим, Сендан дангасалиқдан ва кибрнинг ёмонлигидан паноҳ сўрайман. Роббим! Сендан дўзахдаги азобдан ва қабрдаги азобдан паноҳ сўрайман».

Ушбу ривоятда келган дуони яхшилаб ёд олиб, эрталаб ва кечқурун бўлганда, аниқроғи, бомдод ва шом намозларидан кейин доимий равишда ўқиб юришга

одатланиш лозим.

4554- وَلِمُسْلِمٍ: كَانَ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَعَزَّ جُنْدُهُ
وَنَصَرَ عَبْدُهُ وَغَلَبَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ فَلَا شَيْءَ بَعْدَهُ.

4554. Муслимнинг ривоятида:

«Лаа илаха иллаллоху ваҳдаҳу, аъазза жундаҳу ва насора абдаҳу ва ғалабал аҳзаба ваҳдаҳу, фала шайъа баъдаҳу», дер эдилар», дейилган.

Шарҳ: Маъноси: «Аллохдан ўзга илоҳий маъбуд йўқ. Унинг Ўзи ёлғиз. У Ўз лашкарини азиз қилди. Бандасига нусрат берди. Ёлғиз Ўзи ҳизблар устидан ғалаба қилди. Ундан кейин ҳеч нарса йўқ».

4555- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَنَامٍ الْبَيَاضِيِّ ρ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ اللَّهُمَّ مَا أَصْبَحَ بِي مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنْكَ وَحَدَّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ فَلَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ الشُّكْرُ فَقَدْ أَدَّى شُكْرَ يَوْمِهِ وَمَنْ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ حِينَ يُمْسِي فَقَدْ أَدَّى شُكْرَ لَيْلَتِهِ.

4555. Абдуллоҳ ибн Ғанном ал-Баъзий розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким субҳ кирганда «Аллоҳумма маа асбаҳа бии мин неъматин фа минка фаҳдака лаа шарийка лака. Фалакал ҳамду ва лакаш шукр» деса, батаҳқиқ ўша куннинг шукрини адо қилибди. Ким ҳудди ўшани кеч кирганда айтса, батаҳқиқ, ўша кечанинг шукрини адо қилибди», дедилар».

Шарҳ: Маъноси: «Аллоҳим! Мен билан бирга тонгга

кирган ҳар бир неъмат Сенинг ёлғиз Ўзингдандир. Сенинг шеригинг йўқ. Бас, ҳамд ҳам, шукр ҳам Сенгадир».

4556- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ ٧: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُ هَؤُلَاءِ
الدَّعَوَاتِ حِينَ يُمَسِّي وَحِينَ يُصْبِحُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ
وَأَهْلِي وَمَالِي اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي وَآمِنْ رَوْعَاتِي اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ
يَدَيِّ وَمِنْ خَلْفِي وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي وَمِنْ فَوْقِي وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ
أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي.

4556. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам кеч кирганда ҳам, субҳ кирганда ҳам ушбу дуоларни қўймас эдилар: «Аллоҳумма, иннии асъялукал авфа вал офията фиддини вад дуня вал охира. Аллоҳумма, иннии асъялукал авфа вал офията фии динии ва дуня ва аҳлии ва молии. Аллоҳумма устур авротии ва оомин равъотии. Аллоҳумма ихфазнии мим байни ядайя ва мин холфии ва ан ямийнии ва ан шимаалии ва мин фовқии. Ва аъзу би азаматика ан уғтаала мин тахтии».

Шарҳ: Маъноси: «Аллоҳим! Албатта, мен Сендан дин, дунё ва охиратда авф ва офият сўрайман. Эй Аллоҳим! Албатта мен Сендан динимда, дунёмда, аҳлимда ва молимда авф ва офият сўрайман. Эй Аллоҳим! Менинг авратларимни сатр қил ва қўрқинчларимни омонлик қил. Эй Аллоҳим! Мени олдимдан, ортимдан, ўнгимдан, сўлимдан ва устимдан Ўзинг муҳофаза қил. Ва остимдан суиқасдга қолишдан Сендан паноҳ сўрайман».

4557- عَنْ مُسْلِمٍ بْنِ الْحَارِثِ التَّمِيمِيِّ τ قَالَ: أَسْرَّ إِلَيَّ

رَسُولُ اللَّهِ ρ فَقَالَ: إِذَا انْصَرَفْتَ مِنْ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ فَقُلِ اللَّهُمَّ
أَجْرِي مِنَ النَّارِ سَبْعَ مَرَّاتٍ فَإِنَّكَ إِذَا قُلْتَ ذَلِكَ ثُمَّ مُتَ فِي لَيْلَتِكَ
كُتِبَ لَكَ جَوَارٌ مِنْهَا وَإِذَا صَلَّيْتَ الصُّبْحَ فَقُلْ كَذَلِكَ فَإِنَّكَ إِنْ
مُتَّ فِي يَوْمِكَ كُتِبَ لَكَ جَوَارٌ مِنْهَا.

4557. Муслим ибн ал-Хорис аттамимий розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоху алайхи васаллам менга махфий равишда:

«Шом намозини ўқиб бўлганингдан кейин етти марта «Аллоҳумма ажирний минаннар» деб айтгин. Агар сен ўшани айтсангу мазкур кечада ўлсанг, сенга ундан сақланиш ёзилади. Бомдодни ўқиб бўлганингда ҳам ўшани айтгин. Агар шу кунда ўлсанг, сенга ундан сақланиш ёзилади», дедилар».

Шарҳ: «Аллоҳумма ажирний минаннар»нинг маъноси «Аллоҳим, мени дўзахдан сақлагин» деганидир.

Сенга ундан сақланиш ёзилади, дегани дўзахдан сақданиш ёзилади, деганидир. Бу дуони ўқиш диёримизда кўпчилик зокирлар томонидан йўлга қўйилган.

4558- وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ τ مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى

حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَبْعَ
مَرَّاتٍ كَفَاهُ اللَّهُ مَا أَهَمُّهُ صَادِقًا كَانَ بِهَا أَوْ كَاذِبًا.

4558. Абу Дардо розияллоху анху:

«Ким кеч кирганда ва тонг отганда етти марта «Ҳасбийаллоху, лаа илаҳа иллаа ҳува, алайҳи таваккалту ва ҳува роббул аршил азийм»ни айтса, Аллоҳ унга ғам етказадиган нарсадан кифоя бўлур, унда содиқ бўлса ҳам, козиб (ёлғончи) бўлса ҳам», дедилар».

Шарҳ: Буни ҳам ёдлаб олиб, доимо тонг чоғида ўқиб юрмоқ лозим.

4559- وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعَلِّمُ بَعْضَ بَنَاتِهِ فَيَقُولُ: قُولِي حِينَ

تُصْبِحِينَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ، أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا فَإِنَّهُ مَنْ قَاهَنَ حِينَ يُصْبِحُ حُفِظَ حَتَّى يُمْسِيَ وَمَنْ قَاهَنَ حِينَ يُمْسِي حُفِظَ حَتَّى يُصْبِحَ.

4559. Набий соллаллоху алайҳи васаллам баъзи қизларига эрталаб бўлганда «Субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи, лаа қуввата иллаа биллаҳи, маа шаа Аллоҳу кана ва маа лам яшаъ лам якун. Аъламу анна Аллоҳа алаа кулли шайъин қодийр. Ва анна Аллоҳа қод аҳота бикулли шайъин илман»ни айтгин деб таълим берар эдилар ва:

«Ким шуларни субҳ кирганда айтса, то кеч киргунча ҳифз қилинади. Ким шуларни кеч кирганда айтса, то субҳ киргунча ҳифз қилинади», дер эдилар».

Шарҳ: Маъноси: «Аллоҳ покдир. Ҳамд Унгадир. Қувват фақатгина Аллоҳдадир. Аллоҳ хоҳлаган нарса бўладир. У хоҳламаган нарса бўлмайдир. Албатта, Аллоҳ ҳар бир нарсага қодирдир. Ва албатта, Аллоҳ ҳар бир нарсани илми ила ихота қилгандир».

Тонг чоғи ва кеч кирганда ўқиладиган дуолар сирасига бу ривоятда келган дуони ҳам қўшиб қўйилса, яхши бўлади.

4560- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ: { فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ } إِلَى { وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ } أَذْرَكَ مَا فَاتَهُ فِي يَوْمِهِ ذَلِكَ وَمَنْ قَاهَنَّ حِينَ يُمْسِي أَذْرَكَ مَا فَاتَهُ فِي لَيْلَتِهِ.

4560. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Ким субҳ кирганда «Субҳаналлоҳи ҳийна тумсуна ва ҳийна тусбиҳуун»ни то «ва казалика тухражу»гача айтса, ўша куни ундан ўтиб кетган нарсани идрок қилади. Ким уларни кеч кирганда айтса, ўша кечаси ундан ўтиб кетган нарсани идрок қилади», дедилар».

Шарҳ: Бу ривоятда ўқиб юриш тавсия қилинаётган нарса Рум сурасидаги уч оятдир. Уларни ёдлаб, ўқиб юришга одатланган одамларга кўп нарса ваъда қилинмоқда.

Мазкур уч оятнинг маънолари ва тафсири билан танишиб қўййлик.

«Бас, тунга киришингизда ҳам, тонгга киришингизда ҳам Аллоҳни поклаб ёд этинг» (17-оят).

Аллоҳни поклаб ёд этишдан мурод тасбеҳ айтиш. Тасбеҳ энг аввало, дилда бўлиб, сўнгра тилга кўчади. «Субҳаналлоҳ» деб такрорлаш тасбеҳ айтиш ҳисобланади.

«Осмонлару ердаги ҳамду сано Уникидир. Оқшомда ва пешинда ҳам (поклаб ёд этинг)» (18-оят).

Дунёда барча ҳамду сано, мақтов Аллоҳнинг Ўзига хосдир. Сизлар Унга оқшом ва пешин пайтларида ҳам тасбеҳ айтингиз.

«У ўликдан тирикни чиқарур ва тирикдан ўликни чиқарур ва ерни ўлимидан кейин тирилтирур. Шунга ўхшаш сиз ҳам чиқарилурсиз» (19-оят).

Ушбу оятда борлиқда ҳар доим такрорланиб турадиган ҳолат ажойиб услубда баён қилинмоқда. Бу дунёда доимий равишда ўликдан тирик тирикдан ўлик чиқиб туради. Ҳар бир сонияда қандайдир ўсимлик қурийди, бошқаси уруғдан чиқади. Кимдир ўлади, кимдир туғилади. Бу нарса ерда ҳам, кўкда ҳам, сувда ҳам бўлиб туради. Сонсаноғига етиб бўлмайдиган ушбу жараёнларнинг ҳар бирини Аллоҳ таоло амалга оширади.

4561- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ط أَنَّهُ قَالَ لِأَيِّهِ: يَا أَبَتِ

إِنِّي أَسْمَعُكَ تَدْعُو كُلَّ غَدَاةٍ اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَدَنِي اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي
سَمْعِي اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَصَرِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ تُعِيدُهَا ثَلَاثًا حِينَ تُصْبِحُ
وَثَلَاثًا حِينَ تُمَسِّي فَقَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ρ يَدْعُو بِهِنَّ فَأَنَا
أَحِبُّ أَنْ أَسْتَنْ بِسُنَّتِهِ. رَوَى هَذِهِ السَّبْعَةَ أَبُو دَاوُدَ.

4561. Абдурроҳман ибн Аби Бакрата розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши оталарига:

«Эй отажон! Мен сизнинг ҳар куни субҳ кирганда уч марта, кеч кирганда уч марта «Аллоҳумма, офинии фии бадании, Аллоҳумма, офинии фии самъии, Аллоҳумма, офинии фии басории. Лаа илаҳа иллаа анта» деб қайтараётганингизни эшитаман», деди.

«Мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўшаларни айтиб, дуо қилаётганларини эшитганман. Мен у зотнинг суннатларига амал қилишни яхши кўраман», деди».

Ушбу еттитани Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Мазкур дуонинг маъноси: «Аллоҳим! Баданимга офият бергин! Қулоғимга офият бергин! Кўзимга офият бергин! Сендан ўзга илоҳ йўқ» дегани.

Ҳар эрта ва кеч ушбу дуони қилган киши кўп хайрли нарсаларни сўраган бўлади. Инсон бу дуода сўралган нарсаларга ҳар дамда мухтождир.

Ана ўша ўзи мухтож бўлган нарсани Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларига амал қилган ҳолда, у зот айтган лафзларни такрорлаб сўраганга нима етсин?!

Шу билан биз шарҳ қилаётган китобда келтирилган зикрлар ҳақидаги ривоятлар охирига етди. Албатта, бу китобда келтирилмаган зикрлар яна ҳам кўп. Уламоларимиз уларнинг ҳаммасини катта эҳтимом билан ўрганиб чиққанлар ва хулосаларини ёзиб қолдирганлар. Келгуси сатрларда Мазкур хулосалардан баъзиларини келтириб ўтишга ижозат бергайсиз.

ХУЛОСА

ЗИКРНИНГ ФОЙДА ВА САМАРАЛАРИ

1. Зикр шайтонни қувади ва савалайди.
2. Зикр Аллоҳ таолони рози қилади.
3. Зикр ғам-андуҳларни кетказди.
4. Зикр шодлик ва сурурни жалб қилади.
5. Зикр қалб ва баданни қувватлантиради.
6. Зикр қалб ва юзни мунаввар қилади.
7. Зикр ризқни жалб қилади.
8. Зикр зокирга маҳобат, ҳаловат ва гўзаллик тақдим этади.
9. У Аллоҳ таолонинг муҳаббатини касб қилдиради.

10. Зикр Аллоҳ таолога қурбат ҳосил қилдиради. Банда қанча кўп зикр қилса, Аллоҳ таолога шунча яқин бўлади.

11. Зикр зокирга ўзини кузатиб боришни ўргатади. Бу билан у эҳсон эшигидан киради ва Аллоҳга У Зотни кўриб тургандек ибодат қилади.

12. У зокирга Аллоҳ таолога қайтишни ўргатади.

13. Зикр зокирга маърифат эшигини кенг очади.

14. Зикр туфайли зокирни Аллоҳ зикр қилади.

15. У туфайли қалб тирик бўлади.

16. У қалб ва руҳга қувват бўлади.

17. Зикр қалбнинг зангини кетказиб, уни жилолайди.

18. У хатоларни ювади.

19. У банда билан Роббиси орасидаги жудоликни кетказади.

20. Зикр Аллоҳ таолонинг азобидан қутқаради.

21. Зикр туфайли сакийнат ва раҳмат нозил бўлади.

22. Зикр мажлислари фаришталар мажлисларидир.

23. У зокирни ҳам, унинг ҳамсухбатини ҳам саодатманд қилади.

24. У бандани қиёмат кунининг ҳасратидан эмин қилади.

25. Зикр туфайли Аллоҳ зокирга бошқа сўровчиларга берадиган атолардан кўра афзал атони беради.

26. Зикр энг осон, афзал ва улуғ ибодатдир.

27. Зикр жаннатнинг экинидир.

28. Зикр учун ваъда қилинган ато ва фазллар бошқа амалларга ваъда қилинмаган.

29. Робб таборака ва таолони давомли зикр қилиш банданинг икки дунёдаги бадбахтлигига сабаб бўладиган нутилишидан эмин қилади.

30. Зикр зокир учун бу дунёда ва қабрда нурдир.

31. У қалбни ғафлат уйқусидан ва мудроғидан уйғотади.

32. Зикр дарахти маърифат меваларини беради.

33. Зокир ўзи зикр қилган Зотга яқин бўлади. Бу яқинлик муҳаббат, нусрат, тавфиқ ва дўстлик ила бўлади.

34. Зикр қул озод қилиш ва нафақалар қилишга тенг ибодатдир.

35. У шукрнинг бошидир. Ким Аллоҳни зикр қилмаса, У Зотга шукр қилмаган бўлади.

36. Қалбда бир қасоват бўлса, уни Аллоҳ таолонинг зикридан бошқа нарса кетказа олмайди.

37. Зикр неъматларни жалб қилади ва бало-офатларни даф қилади.

38. У зокирга Аллоҳ таолонинг ва фаришталарнинг саловотини жалб қилади.

39. Аллоҳ зокирлар ила ўз фаришталарига мактанади.

40. Бардавом зикр қилувчи жаннатга кулган ҳолида киради.

41. Аллоҳ таолони зикр қилиш У Зотнинг ибодатини қилишда энг катта ёрдамдир.

42. Зикр зокирда қувват ва ҳаракатчанлик пай-до бўлишига сабаб бўлади.

43. Жаннат ҳовлилари зикр ила бино қилинади. Зокир зикрдан тўхтаса, фаришталар ҳам ҳовлини бино қилишдан тўхтайдилар.

44. Фаришталар зокир учун истиғфор айтадилар.

45. Тоғу тошлар Аллоҳ таолони зикр қилувчилар билан фахрланадилар.

46. Аллоҳ таолони кўп зикр қилувчи банда мунофиқликдан омон бўлади.

47. Амаллар ичида зикрнинг ўзига хос лаззати бор. Шунинг учун ҳам зикр мажлислари жаннат боғлари деб номланади.

48. Йўлда, уйда, ҳазарда ва сафарда зикрни бардавом қилиш банданинг қиёмат кунидаги гувоҳларининг кўпайишига сабаб бўлади.

49. Зикр юзга бу дунёда гўзаллик ва охиратда нур ато

қилади.

50. У банданинг Робб томонидан тасдиқ қилинишига сабаб бўлади.

51. Зикрни бардавом қилиш нафл амаллар ўрнига ўтади.

52. Банда кенгчилик вақтида Аллоҳни зикр қилса, Аллоҳ уни торчилик вақтида зикр қилади.

Зикр қалбнинг шифоси ва давосидир.

ЗИКРНИНГ СИЙҒАЛАРИ

Қавл — ибора ила адо этиладиган зикрлар иккига: Қуръон ва Суннатда сийғаси — лафзлари келган ва мазкур икки манбада сийғаси келмаган зикрларга тақсимланади.

Аввало, Қуръони Каримнинг ўзи бутунлигича зикрдир. Унинг исталган бир оятини ўқиган одам кўплаб савобларга эришади. Қолаверса, Қуръони Каримнинг ўзида баъзи муносабатларга боғланган зикрлар ҳам бор.

Мисол учун, Қуръони Каримнинг тиловатини бошлайдиган кишига истиъоза айтиш амр қилинган.

Аллоҳ таоло Наҳл сурасида:

«Қуръон ўқиган чоғингда, Аллоҳдан қувилган шайтон(шарри)дан паноҳ сўрагин», деган (98-оят).

Яъни, аввал «Аъзу биллаҳи минаш шайтонир рожийм»ни айтиб туриб, кейин Қуръон кироатини бошлагин. «Аъзу биллаҳи»ни айтиш тилни Қуръони Карим тиловати учун поклайди. Кишини Аллоҳнинг китоби Қуръони Каримни ўқишга тайёрлайди. Шайтоннинг васвасасидан сақлайди. Бутун вужуди ва шуурини Аллоҳ томон буради. Уламоларимиз, Қуръон ўқишни бошламоқчи бўлган ҳар бир инсонга «Аъзу биллаҳи»ни айтиш вожиб, деган ҳукмни ушбу ояти каримадан чиқарганлар. Бу Аллоҳнинг амридир. Аллоҳнинг амри эса ҳар бир мўминга вожибдир. Уни

қилмаган одам гуноҳкор бўлади.

Суннатдаги зикрлар ҳам мутлақ қачон ва қаерда бўлса ҳам айтилаверадиған ҳамда бирор муносабат ёки ҳодисага боғланган бўлади.

Қуръони Карим ва Суннатдаги зикрлар жуда кўп бўлиб, баъзи уламолар уларга алоҳида китобларни ҳам бағишлаганлар. Мисол тариқасида имом Нававийнинг «ал-Азкор» ва Сиддиқ Ҳасанхоннинг «Нузулул Аброр» китобларини эслаб ўтишимиз мумкин.

Нафл зикрларнинг афзали Қуръони Карим қироатидир. У ўзида барча зикрларни жамлагандир. Албатта, Аллоҳ каломининг бошқа каломлар устидан фазли Аллоҳ таолонинг ўз бандалари устидан бўлган фазли кабидир. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло Қуръони Каримни энг улуғ ибодат — намозда қироат қилишни фарз қилган.

Кўплаб ҳадиси шарифларнинг иттифоқ қилишича, Қуръони Каримдан кейинги энг афзал зикр — тўрт калима: Субҳаналлоҳи, вал ҳамду лиллаҳи, ва лаа илаҳа иллаллоҳу, валлоҳу акбардир.

Шунинг учун зокирликни истаган одам аввал Қуръони Каримнинг қироатини маромига етказди. Кейин вақти ва имкони бўлса, тўрт калимани ва улардан сўнг бошқа зикрларни ўрнига қўяди.

Қуръони Карим ва Суннатда келмаган зикрлар

Умумий тарздаги зикрда Аллоҳ таолога мақтов маъносини билдирган, нуқсон маъносини ичига олмаган кишилар тарафидан айтилган зикрни қилиш жоиз. Бу жумлага саҳобаи киромларнинг ўзлари қилган дуолар ҳам киради.

Албатта, ривоятларда келган зикрларни қилиш одамлар ихтиро қилган зикрни қилишдан афзал бўлади.

Бу ҳақда имом Нававий қуйидагиларни айтади:

«Яхшилик ва фазл Китоб ва Суннатдаги асарларга эргашишдир. Бу иккисида барча вақтларга кифоя қиладиган нарса бордир. Бизнинг асҳобларимиз шунга юрганлар. Машойхларнинг вирдлари ва хизблари ила машғул бўлишнинг ҳечкиси йўқ, улар ҳам бўлаверади».

Машхур ҳанафий фақиҳ Ибн Обидийн раҳматуллоҳи алайҳи:

«Намозда ёдданган дуони қилиш лозим. Аммо бошқа вақтларда эсга тушган нарса ила дуо қилса бўлаверади», деган.

Муайян муносабатларда ўзича дуо қилиш.

Аввал ҳам айтиб ўтилганидек, аслида муайян муносабатларда Қуръони Карим ва Суннатда келган зикрларни қилиш афзал. Ўзича зикр қилишнинг ҳукми нима деган саволга эса, иккига бўлиб жавоб берилади.

1. Агар зикр ибодатнинг рукни ёки вожиби бўлса, унинг ўрнига бошқа лафзни келтириш мутлақо мумкин эмас. Мисол учун, азоннинг ёки намознинг зикрларини ўзгартириб бўлмайди. Азоннинг лафзлари, намозда ўқиладиган сура ва такбиру тасбеҳларни ўзгартириш мумкин эмас.

2. Зикр мустаҳаб бўлса, уни ўзгартириш мумкин ёки мумкин эмаслиги ҳақида бир оз тафсилот бор.

Ривоятда келган зикрни қилиш афзал. Аммо ундан бошқа лойиқ зикрни айтиш ҳам жоиз.

Бунга мисол, тавоф вақтидаги зикрдир. Ривоят қилинган зикрни айтса, яхши. Аммо ундан бошқасини айтиш ҳам жоиз. Ундан қироат қилиш афзал.

Демак, тавофдаги зикрнинг афзали ривоятда келган зикр, кейин Қуръони Карим қироати ва охири ривоят қилинмаган бўлса ҳам, шу мақомга лойиқ бўлган бошқа зикрлардир.

Агар бирор муносабат билан қилинадиган зикр ривоятларда келмаган бўлса ҳам, шу муносабатга лойик зикрларни қилиши жоиздир. Бунга ийд билан табриклаш мисол бўлади.

«Дуррул Мухтор» китобининг соҳиби бу ҳақда:

«Ийд билан, Аллоҳ биздан ҳам, сиздан ҳам қабул қилсин», деб табриклаш мункар эмас», деган.

Мазкур китобнинг шарҳчиси Ибн Обидийн

раҳматуллоҳи алайҳи: «Бунинг айтилишининг сабаби Абу Ҳанифа ва унинг асҳобларидан бирор нарса ривоят қилинмагандир», деган.

Зикрга бирон нарса зиёда қилиш мумкинми?

Бу масалани қисқача қилиб айтадиган бўлсак, мустаҳаб бўлган зикрга бирон муносиб нарсани зиёда қилса бўлади. Баъзи саҳобаларнинг шундоқ қилганлари ривоят қилинган.

ЗОКИРНИНГ ОДОБЛАРИ

Зикр қилувчининг ўзига яраша одоблари мавжуд. Ўша одобларга риоя қилган ҳолда адо этилган зикрнинг қабул ва ижобат бўлишидан умид қилинади.

1. Аллоҳ таолодан зикрга ёрдам сўраш керак.

2. Зокир таҳоратли бўлиши керак.

3. Фазилатли маконларни ихтиёр қилиш керак.

Масалан, масжид, Ҳарамайни шарифайни ва шунга ўхшаш жойлар.

4. Фазилатли вақтларни ихтиёр қилиш керак.

Имом Нававийнинг айтишларича, зикр учун энг афзал вақт бомдод намозидан кейинги вақтдир. Уша вақтда фаришталар ҳозир бўладилар.

Шунинг учун ҳам Имом Молик бомдод намозидан то куёш чиққунча гапириш ва ухлаш макруҳдир, деганлар.

Зикрнинг энг афзал мавсумларидан бири Зул-ҳижжа ойининг биринчи ўн кунлигидир.

Қолган барча вақтларда зикр мустаҳабдир.

5. Солиҳ амаллардан кейин зикр қилиш керак.

Аллоҳ таоло Жумъа сурасида: **«Бас, намоз тугагандан сўнг ер юзи бўйлаб тарқалинг ва Аллоҳнинг фазлидан талаб қилинг ва Аллоҳни кўп зикр қилинг, шоядки ютуққа эришсангиз»**, деган (10-оят).

Аллоҳ таоло Нисо сурасида:

«Намозни адо этганингиздан сўнг Аллоҳни турган, ўтирган ва ёнбошлаган ҳолингизда зикр қилинг», деган (103-оят).

Аллоҳ таоло Бақара сурасида:

«Ибодатларингизни тугатганингизда Аллоҳни оталарингизни эслагандек, балки ундан ҳам кучлироқ зикр қилинг», деган (200-оят).

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида одамлар фарз намоздан қайтганларида овозни кўтариб зикр қилиш бор эди».

Бухорий ривоят қилган.

6. Ноқулай ҳолатларда зикрни тўхтатиш лозим.

Бунга халога кирганда, жинсий яқинлик қилганда, Жумъа хутбаси бўлгандаги каби ҳолатлар киради.

7. Зикрни қиблага қараб қилиш керак.

8. Рағбат, хушў ва хузуъ ҳамда тадаббур билан зикр қилиш лозим. Яъни, фикрни жамлаб, айтилаётган зикрнинг маъносини тушуниб қилиш керак.

9. Зикрни холи қолиб қилишга ҳаракат қилиш.

Одамлардан панада, хилватда зикр қилиш кўпчиликнинг ичидаги зикрдан афзалдир.

Ибн Ҳажар узун ҳадисда келган «агар бандам Мени ичида зикр қилса, Мен ҳам уни ичимда зикр қиламан»

деган иборадан махфий зикр ошкора зикрдан афзалдир, деган ҳукми чиқарган. Бундан бошқа ҳадисларда ҳам махфий зикрнинг афзаллиги таъкидланган. Зотан, у риёдан йирокдир.

Аммо шариатда овоз чиқариб айтиш лозим бўлган, лаббайка, азон ва иқомага ўхшаш ҳолатларда овоз чиқариш лозим.

Қалби очик зотлар Аллоҳ таолонинг даргоҳидан бошқада нажот йўқлигини тушуниб етганлар. Аллоҳ таолонинг даргоҳига эса, У Зотга бўлган ҳақиқий муҳаббат ила вафот этмагунча эришиб бўлмайди. Ҳақиқий муҳаббат эса, маҳбубни давомли зикр қилиш ва уни тарк этмаслик ила собит бўлади. Давомли зикрга кераксиз ишларни, беҳуда ўйин кулгуни ташлаб, кечаси ва кундузи учун вазифа қилиб олинган зикрларни бажариш билан эришилади.

Охират саодатини ирода қилган банда ўзига истиғфор, таҳлил, такбир, саловот каби зикрларни вазифа қилиб олиб, доимий равишда адо этиб юради.

Албатта, уларнинг вақтини ва матнини ҳадиси шарифларда кўрсатилгандек йўлга қўйиш керак. Биладиган одамлардан таълим олинса мақсадга мувофиқ бўлади. Нафсни покловчи омилларга қанчалик амал қилинса, нафс шунчалик покланиб бораверади.

Зикр учун тўпланиш

Уламолар зикр учун тўпланиш ва унга бериладиган ажрлар баёнида келган ҳадисларни далил қилиб, бу иш яхши эканлигини ва у одамларнинг зикрга рағбатини кўзгаши ва азми қарорини оширишини таъкидлаганлар.

Имом Нававий: «Зикр ҳалқаларида ўтириш мустаҳабдир», деган ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳалқа бўлиб ўтирган саҳобаларга айтган

мақтов сўзлари ҳақидаги ҳадисни келтирган.

Ибн Таймия: «Қироат, зикр ва дуо учун жамланиш яхши ишдир. Агар уни мураббаъ суннат қилиб олинмаса ва мункар бидъат ила бирлаштирилмаса», деган.

Имом Аҳмад раҳматуллоҳи алайҳи: «Агар бир қавм қироат, дуо ва зикр учун жамланса, қандоқ яхши», деган.

Мўминнинг зикр чоғидаги ҳолати

Аллоҳ таоло мўминнинг зикр чоғидаги ҳолини куйидагича васф қилган:

«Албатта, Аллоҳ зикр қилинса, қалблари титрагувчи, оятлари тиловат этилса, иймонларини зиёда қилгувчи ва Роббиларига таваккул қилгувчиларгина мўминлардир» *(Анфол сураси, 2-оят)*.

Оятда мўминларнинг зикр пайтидаги сифати зикр қилинган.

Оят «Албатта» деган таъкид билан бошланаётгани диққатни тортади.

«Аллоҳ зикр қилинса, қалблари титрагувчи»лар... мўминлардир.

Аллоҳ таоло Ҳадид сурасида:

«Иймон келтирганлар учун Аллоҳнинг зикрига ва нозил бўлган ҳаққа қалблари юмшаш, айни чоқда, олдин китоб берилган, сўнг муддат ўтиши билан қалблари қотиб қолган, кўплари фосиқ бўлганларга ўхшамаслик вақти келмадими?!» деган *(16-оят)*.

Инсон қалби тез ўзгарувчан нарса. Араб тилида «қалб» сўзи «ўзгариш», «айланиш» каби маъноларни англатади. Қалбнинг тез ўзгарувчанлигини Қуръони Карим тез-тез эслатиб туради. Ушбу оят ҳам шундай эслатмалардан биридир. Инсон тез-тез Аллоҳнинг зикрини қилиб турса, қалби юмшайди, мулойим бўлади, ҳис қилиш малакаси ошади.

«Иймон келтирганлар учун Аллоҳнинг зикрига ва нозил бўлган ҳаққа қалблари юмшаш».

Оятдаги «нозил бўлган ҳақ» Қуръони Каримдир. Демак, уни тиловат қилиш, ёдлаш, ўрганиш, унга амал қилиш инсон қалбини юмшатади.

Агар Аллоҳ тез-тез эслаб турилмаса, Қуръон ва шариатдан, дин таълимотларидан узоқлашилса, инсон қалбини моғор босади, бағри тошга айланади. Унга Аллоҳнинг зикри ҳам, диний таълимотлар ҳам таъсир қилмайдиган бўлиб қолади. Аввал Таврот ва Инжил каби илоҳий китоблар берилган яҳудий ва насронийларнинг вақт ўтиши билан оятда тасвирланганидек қалбларини моғор босиб, қаттиқ бўлиб қолган. Уларнинг кўплари фосиқлардир.

«...айни чоқда, олдин китоб берилган, сўнг муддат ўтиши билан қалблари қотиб қолган, кўплари фосиқ бўлганларга ўхшамаслик вақти келмадими?!»

Лекин қотиб қолган қалблардан умид узмаслик керак. Аллоҳнинг ўзига ҳамма нарса осон. У худди қуриб-қақшаган ерни жонлантирганидек, моғор босиб қотиб кетган қалбни ҳам юмшата олади.

Аллоҳ таоло Раъд сурасида:

«Иймон келтирганлар ва Аллоҳнинг зикри ила қалблари ором топганлар. Аё, Аллоҳнинг зикри ила қалблар ором топмасми?» деган (28-оят).

Ҳа, иймон келтирганларнинг қалблари Аллоҳнинг зикри ила ором топади. Чунки у қалблар ўзларининг Аллоҳга доимий боғлиқ эканликларини ҳис этадилар. Чунки бу қалблар дунёдаги ҳамма нарса Аллоҳдан эканлигини яхши биладилар. Аллоҳдан ўзганинг кўлидан ҳеч нарса келмаслигини ҳам яхши биладилар. Бу дунёю у дунёнинг саодати Аллоҳнинг ихтиёрида эканини яхши биладилар. Шундай бўлганидан кейин, нега Аллоҳнинг зикри ила қалблар ором топмасин?!

«Аё, Аллоҳнинг зикри ила қалблар ором топмасми?»

Бу оромнинг қандайлигини уни тотиб кўрганларгина биладилар. Иймонсизлар қалб ороми нима эканидан бутунлай беҳабардирлар. Улар ер юзидаги энг бадбахт одамлардир.

Дунёдаги энг бахтли одамлар эса, Аллоҳ томон йўналганлар, ҳидоят топганлар, иймон келтирганлар ва қалблари Аллоҳнинг зикри ила ором топганлардир.

Аллоҳ таоло Зумар сурасида:

«Аллоҳ энг гўзал сўзни ўхшаш ва такрорланган китоб этиб туширар. Ундан Роббиларидан кўрқадиганларнинг терилари титрар. Сўнгра уларнинг терилари ва қалблари Аллоҳнинг зикрига юмшар», деган (23-оят).

Бу ояти каримада Қуръони Каримнинг васфи, унинг мўминларга таъсири ва у орқали ҳидоятга эришиш ҳақида сўз кетмоқда.

«Аллоҳ энг гўзал сўзни ўхшаш ва такрорланган китоб этиб туширар».

Қуръони Карим энг гўзал сўздир. Унинг оятлари гўзалликда, пурмаъноликда, ҳикматда, тўғрилиқда ва ҳукмда бир-бирига ўхшашдир. «Такрорланадиган» бўлиши эса, ҳукмлари такрор-такрор келади, ҳикматлари такрортаркор келади, ваъзлари, огоҳлантиришлари, ваъдаю таҳдидлари ҳам такрор-такрор келади. Шунингдек, суралари, оятлари такрор-такрор ўқилади, ёд олинади, ўрганилади.

«Ундан Роббиларидан кўрқадиганларнинг терилари титрар».

Қуръонни ўқиганларида, унинг тиловатларини эшитганларида Аллоҳдан кўрқадиган бандаларнинг баданлари титрайди. Ундаги маънолардан таъсирланиб, уни туширган Аллоҳнинг ҳайбатидан, Уни улуғлашдан

қалблари титрайди.

«Сўнгра уларнинг терилари ва қалблари Аллоҳнинг зикрига юмшар».

Бу сифат Аллоҳ таолонинг аброр бандаларига хос сифатдир. Улар Қуръон тиловатидан, ундаги маънолардан жуда қаттиқ таъсирланадилар. Огоҳлантирувчи, таҳдид қилувчи оятлар келганида хавфдан, қўрқинчдан баданлари титрайди, яхши ваъда ва раҳмат оятлари келганида эса умидворликдан баданлари ва қалблари юмшайди, Аллоҳнинг зикрига яна ҳам кўпроқ бериладилар. Бу яхшилик аломатидир.

Мазкур оятларда айтиб ўтилган ҳолатларда зокирга йиғи ҳам келиши мумкин. Бу ҳол Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бир неча ҳадисларида айтиб ўтилган.

Аммо зикр чоғида ўзидан кетиб йиқилиш, типирчилаб қолиш, бақир-чақир қилиш каби ҳолатлар Қуръони Каримда ҳам, ҳадиси шарифда ҳам мутлақо зикр қилинмаган.

Улуғ тобеъинлардан бўлган Қатода розияллоҳу анҳу: **«Сўнгра уларнинг терилари ва қалблари Аллоҳнинг зикрига юмшар»** оятининг тафсири-да **«Бу - Аллоҳнинг валийлариининг васфидир. Парвардигор уларни ақл кетиши ёки ҳушдан кетиб йиқилиш билан васф қилмаган»**, деганлар.

Мазкур ҳолатнинг нотўғри эканига далил сифатида саҳоба ва тобеъинлардан кўплаб ривоятлар келган. Биз мисол тариқасида биргина ривоятни келтираамиз.

Ибн ал-Ҳож раҳматуллоҳи алайҳининг «алмадҳал» номли китобларида Ибн Зубайрдан куйидагича ривоят қилинади:

«Отамнинг олдида борган эдим:

«Қаерда эдинг?!» деди.

«Аллоҳни зикр қилаётган бир қавмни кўриб қолдим. Улардан бири Аллоҳдан қўрққанидан ҳушидан кетиб

қолар эди. Улар билан бирга ўтирдим», дедим.

«Бундан кейин улар билан ўтирма!» деди.

Ўзининг бу гапи менга унча таъсир қилмаганини кўриб, яна:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Қуръон тиловат қилганларини кўрдим. Абу Бакр ва Умарнинг Қуръон тиловат қилганларини кўрдим. Улар бундоқ бўлмас эдилар. Сен ҳалигиларни Абу Бакр ва Умардан кўра кўпроқ Аллоҳдан кўрқади, деб ўйлайсанми?!» деди.

Мен уларни тарк қилдим».

Зикр чоғида рақс тушиш, айланиш ва мусиқа чалиш

Уламолар зикр чоғида рақс тушиш, айланиш, мусиқа чалиш ва кўксига ёки бошига уриш каби ишларни қаттиқ танқид қилганлар. Гапнинг чўзилиб кетишидан қочиб, биргина мисол кетирамиз.

Машҳур ҳанафий олим Ибн Обидийн раҳматуллоҳи алайҳи «Раддул Мухтор» номли китобида қуйидагиларни ёзган:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Қуръон қироати, жаноза, урушга бориш ва зикр чоғида овозни кўтаришни ёқтирмаганлар. Энди уларнинг қўшиқ чоғидаги вужд ва муҳаббат деб номлаган ҳолатларини нима деса бўлади?! Албатта бу нарса макруҳдир! Динда унинг асли йўқдир!»

Зикр чоғида қалбнинг қаттиқ бўлиши

Зикр чоғида қалбнинг қаттиқ бўлиши ниманинг аломати эканини Қуръони Каримнинг баъзи оятлари орқали тушуниб оламиз.

Аллоҳ таоло Зумар сурасида:

«Қачонки Аллоҳнинг ёлғиз Ўзи зикр қилинса,

охиратга иймон келтирмайдиганларнинг қалблари сиқилиб кетар. Қачонки Ундан ўзгалар зикр қилинсалар, бирдан шодланиб кетарлар», деган (45-оят).

Ушбу ояти каримада мушрикларнинг Аллоҳ зикр қилинганда қандай аҳволга тушишлари баён қилинмоқда.

«Қачонки Аллоҳнинг ёлғиз Ўзи зикр қилинса, охиратга иймон келтирмайдиганларнинг қалблари сиқилиб кетар».

Ҳа, кофир ва мушрикларга Аллоҳ таоло эслатилса, Аллоҳнинг динига чақирилса, уларнинг юраклари сиқилади. Аммо Аллоҳдан бошқа турли сохта худодар, Аллоҳнинг йўлидан бошқа турли йўллар, Аллоҳнинг шариатидан бошқа турли қонун-қоидалар зикр қилинса, шодланиб кетадилар.

«Қачонки Ундан ўзгалар зикр қилинсалар, бирдан шодланиб кетарлар».

Бундай ҳол Пайғамбаримиз соллалоху алайҳи васаллам даврларида ҳам, кейинги даврларда ҳам кўп бўлган.

Аллоҳ таоло Зумар сурасида:

«Аллоҳ кўксини Исломга кенг қилиб очиб қўйган шахс ўз Роббидан бўлган нурда эмасми?! Аллоҳни зикр қилишдан қалблари қотиб қолганларга «вой» бўлсин! Ана ўшалар очиқ-ойдин залолатдадирлар», деган (22-оят).

Ушбу ояти каримада мўмин қалб билан кофир қалбнинг орасидаги фарқ очиқ-ойдин баён қилинади.

«Аллоҳ кўксини Исломга кенг қилиб очиб қўйган шахс ўз Роббидан бўлган нурда эмасми?!»

Албатта, Аллоҳ таоло кимнинг қалбини Исломга кенг очиб қўйса, ўша одамнинг қалби илоҳий нур ила тўлади, яъни, унинг қалби тўла нур бўлади. Ўша нурли қалб инсоннинг ҳаёт йўлини ҳам Ислом нури билан ёритади, унинг ҳар бир ишида, ҳар бир тасарруфида унга тўғри йўл

кўрсатиб туради.

«Аллоҳни зикр қилишдан қалблари қотиб қолганларга «вой» бўлсин!»

Улар Аллоҳни зикр қила олмайдилар, чунки қалблари тош бўлиб қотиб қолган. Нур тошнинг ичини ёритмайди. Уларнинг қалбига Ислом нури ҳам, иймон нури ҳам, зикруллоҳ нури ҳам кирмайди. Ана ўшаларга «вой» бўлмай, кимнинг ҳолига «вой» бўлсин?!

«Ана ўшалар очиқ-ойдин залолатдадирлар».

Улар очиқ-ойдин адашувдадирлар, йўлларини ёритадиган нурлари ҳам йўқ. Шунинг учун қоронғида адашиб, ҳалокат йўлига юриб кетадилар. Оқибатда ҳолларига вой бўлади.

Зикрни кўп қилиш.

Зикрни иложи борича кўп қилиш мандубдир.

Аллоҳ таоло Аҳзоб сурасида:

«Эй иймон келтирганлар! Аллоҳни кўп зикр қилинглар ва Унга эртаю кеч тасбеҳ айтинглар», деган (41 — 42-оятлар).

Бошқа оят ва ҳадисларда ҳам худди шунга ўхшаш маънолар келган.

Қайси банданинг кўп зикр қилувчилардан бўлиши ҳақида турли ривоятлар бор.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳу ким Аллоҳни намозлардан кейин, эртаю кеч, ётар жойларида, уйқусидан уйғонганда, манзилига кирганда ва чиққанида зикр қилса, ўша банда кўп зикр қилувчилардан бўлишини айтганлар.

Ибн Салоҳ эса, ривоят қилинган собит зикрларни эртаю кеч, турли вақт ва ҳолатларда доимий равишда айтиб юрган одам кўп зикр қилувчилардан бўлишини таъкидлаган.

Вазифа, вирд, ҳизб ва уларнинг қазоси

Ушбу истилоҳларнинг ҳаммаси бир маънони, яъни инсоннинг ўз-ўзига доимий равишда адо этиб юришни ихтиёр қилиб олган ишни билдиради. У Қуръон тиловати, муайян зикрни такрорлаш, нафл намоз ёки рўза каби нарсалар бўлиши мумкин.

Бунга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг имом Муслим Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳудан ривоят қилган қуйидаги ҳадисларидан мисол келтирамиз:

«Ким ўзининг ҳизбидан ухлаб қолса, уни бомдод ва пешин намозлари орасида ўқиса, унга худди кечаси ўқигандек савоб ёзилади».

Бу ҳадисда Қуръондан бўлган ҳизб ҳақида сўз бормоқда.

Имом Нававий қуйидагиларни ёзганлар:

«Кимнинг тун ёки кунда, намоздан сўнг ёхуд бошқа ҳолатларда қиладиган зикр вазифаси бўлиб, уни адо эта олмай қолса, унинг қазосини бажо келтиради».

Шавканий: «Саҳобий розияллоҳу анҳумнинг махсус вақтларда қиладиган зикрлари қазо бўлса, кейин унинг қазосини бажарар эдилар», деган.

Шариат тартибга солган зикрлар

Шариат турли ҳолат, макон ва амалларга хос зикрларни тартибга солган. Бизда бу зикрларни дуо деб аташ одат бўлиб қолган. Мазкур зикрлар бир неча турга бўлинади.

1. Замонга хос зикрлар.

Эрталаб, кеч кирганда, янги ҳилолни кўрганда айтиладиган зикрлар кабилар.

2. Маконга хос зикрлар.

Масжидга, уйга ёки халога киришда ва чиққанда

қилинадиган зикрлар кабилар.

3. Ибодатларга хос зикрлар.

Намоз, рўза, ҳажга оид зикрлар бунга мисолдир.

4. Амал ва ҳолатларга хос зикрлар.

Уйқудан уйғонганда ва унга ётаётганда, кийим кийганда, таом еганда, сўйиш сўйганда, никоҳда, акса урганда, сафарда, уловга минганда қилинадиган зикрлар бунга мисолдир.

Бу ҳақда алоҳида китоблар битилган.

Зокирлик орзусида бўлган ҳар бир киши Мазкур зикрларни яхшилаб ўзлаштирмай туриб, зокирман, дейишга ҳаққи йўқдир.

الباب الثالث

УЧИНЧИ БОБ

في الدعاء

ДУО ҲАҚИДА

فضل الدعاء

ДУОНИНГ ФАЗЛИ

Аввало, дуонинг маъносини билиб олайлик. «Дуо» сўзи араб тилида чақириш, сўраш маъноларини англатади. Кўпинча дуо қилиш ҳамда би-рон нарсани талаб қилиш маънолари бир-бирига араллашиб кетади. Шунинг учун талаб нима-ю, дуо нима эканлигини аниқ билиб олиш алоҳида маъно касб этади.

Талаб — сўровчи нутқ қиладиган лафзнинг васфидир. «Менга тилаган нарсамни бергин» каби.

Дуо эса, сўровчида пайдо бўладиган нафсий ҳолатдир. Мазкур нафсий ҳолат икки нарса билан: қалб ва ҳисларнинг уйғоклиги ҳамда уларнинг ҳар бирининг синиқлик ва хокисорлик ила Аллоҳ таолога юзланиши билан ва яна дуо қилувчининг ўзи қилган гуноҳлар учун Аллоҳ таолога сидқидилдан тавба қила бошлаши билан бўлади.

Ҳа, дуо қилинаётган пайтда қалб ва ҳисларнинг уйғоклиги ҳамда уларнинг ҳар бирининг синиқлик ва хокисорлик ила Аллоҳ таолога юзланиши бўлмаса, одатга кўра икки кўлни кўтариб тилга келган талаб сўзларини такрорлаётган бўлади.

Бундоқ вақтларда қалб ғофил бўлиши, тилда бир гап, хаёлда эса, бошқа гап бўлиши ҳам мумкин. Албатта, бу ҳолатни дуо деб бўлмайди.

Бас, шундоқ экан, бу ишни қилаётган одамни «Фалончи Аллоҳ таолодан сўрамоқда», дейишимиз мумкин. Аммо «Фалончи Аллоҳ таолога дуо қилмоқда», дея олмаймиз.

Кўпчилик бирор нарсага эришмоқчи бўлса, турли дуоларни ўрганиб, ёд олади. Уларни такрор-такрор ўқиб, Аллоҳ таолодан ўз тилагини сўрайди. Аммо сўраган нарсасига етиша олмай юраверади, чунки у ҳақиқий дуо қилгани йўқ. У сўраш билан банд. Дуо деб аталадиган нафсий ҳолатга эришгани йўқ.

Шу билан бирга, у ўзи қилган гуноҳлар учун Аллоҳ таолога сидқидилдан тавба қилишни бошлагани ҳам йўқ. Балки гуноҳ қилишда давом этаётган бўлиши ҳам мумкин.

Ахир бирор одамдан бир нарсани сўрайдиган одам ўша берувчига нисбатан беодоблик содир этган бўлса, аввал мазкур беодоблик учун узр айтиб туриб, кейин сўровини сўрайди-ку!? Нима учун Аллоҳ таолога гуноҳ қилган банда

У Зотдан узр сўрамай туриб, яна сўровини сўраши керак? Аллоҳ таолога осий бўлиб туриб, яна қандоқ қилиб У Зотдан «Менга фалон нарсани бер» дея талаб қила олади?!

Шунинг учун ҳам баъзан ўзи ҳақида қилган дуоси қабул бўлган кишиларнинг кўпчилик учун қилган дуолари қабул бўлмайди. Чунки бу кишининг ўзи тавбани яхши қилиб, дуони ихлос билан қилган бўлади. Аммо кўпчиликнинг ичида гуноҳга ботиб, бунга парво ҳам қилмай юрган кимсалар бўлиши мумкин.

Баъзилар: «Одамлар Аллоҳдан сўрайдилар, аммо Аллоҳ уларга ҳеч нарса бермаслиги ёки сўрамаган нарсаларини бериши ҳам мумкинми?» деб сўрайдилар.

Бу саволга учта жавоб бор.

Биринчидан:

Дуони ижобат қилиш ҳақидаги оят сўровчига бир нарса беришни ўз ичига олмаган, балки бу оят дуо қилувчининг дуоси ижобат қилинишини ўз ичига олган. Дуо қилувчи эса сўровчидан кўра умумийроқ маънодаги шахсдир. Шунинг учун ҳам дуони ижобат қилиш сўровни беришдан кўра умумийроқдир.

Ушбу фарқ туфайли Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳар кеча Роббимиз дунё осмонига тушади ва «Ким Менга дуо қилади, Мен унга ижобат қилсам, ким Мендан сўрайди, Мен унга ато қилсам, ким Менга истиғфор айтади, Мен уни мағфират қилсам», дейди» («Ирвоул Ғалийл», 449-бет), деганлар.

Ушбу ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам дуо қилувчи билан сўровчининг, ижобат билан атонинг орасини фарқламоқдалар.

Иккинчидан:

Дуонинг ижобат қилиниши сўралган нарсани беришдан кўра кенг ва умумийдир.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам буни имом

Муслим «Саҳиҳ»ида ривоят қилган ҳадисда бундай тафсир қилганлар:

«Қайси бир одам гуноҳ аралаштирмасдан, қариндошлик алоқасини узмай туриб дуо қилса, албатта Аллоҳ таоло унга бунинг сабабидан уч хислатдан бирини беради:

Унинг сўраганини тезда беради. Сўралган нарсанинг мислича яхшиликни унинг учун сақлаб қўяди. Сўралган нарсанинг мислича ёмонликни ундан буриб қўяди», деганлар.

Шунда одамлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ундоқ бўлса (дуони) кўпайтирамиз», дедилар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ кўпайтирувчирокдир», дедилар».

(Аҳмад, Ҳоким ривоят қилишган. Заҳабий саҳиҳ, деган).

Учинчидан:

Албатта, дуо талаб қилинган нарсага эришишни тақозо қилувчи сабабдир. Сабабнинг эса, ўз шартлари ва ман қилувчи омиллари бор. Қачон шартлар ҳосил бўлиб, ман қилувчи омиллар йўқ бўлса, талаб қилинган нарсага эришилади. Агар ундоқ бўлмаса, мақсадга эришилмайди. Баъзан эса, дуо қилувчи учун хайрлироқ бўлган бошқа натижа ҳосил бўлиши ҳам мумкин.

Аллоҳ таоло дуоларни ижобат ва ҳожатларни раво қилади.

Жумҳури мусулмонлар ва бошқа дин аҳллари ҳам дуо манфаатни жалб ва зарарни даф қилиш учун энг кучли сабаблардан эканига ишонишади. Аллоҳ таолонинг мусулмон бўлсин, кофир бўлсин, бандасининг дуосини ижобат қилиб, унга сўраганини бериши, ризқ ва ёрдам бериши шу жумладандир.

Имом Ибн Можа «Сунан» китобида Абу Ҳурайра розияллоҳу анхудан ривоят қилган ҳадисда Расулуллоҳ

соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким Аллоҳдан сўрамаса, У Зот ундан ғазабланади», деганлар.

Аллоҳ таоло Ўзининг олти сифатига далолат қилгани сабабидан дуо қилишга амр қилгандир:

1. Вужуд (борлиги).

Чунки йўққа дуо қилинмайди. Ундан бирор нарса сўралмайди.

2. Ғанийлиги (бойлиги).

Чунки фақирга дуо қилинмайди. Ундан бирор нарса сўралмайди.

3. Эшитувчилиги.

Чунки карга дуо қилинмайди. Ундан бирор нарса сўралмайди.

4. Карамлилиги (сахийлиги).

Чунки бахилга дуо қилинмайди. Ундан бирор нарса сўралмайди.

5. Раҳмат.

Чунки раҳмсизга дуо қилинмайди. Ундан бирор нарса сўралмайди.

6. Қудрат.

Чунки ожизга дуо қилинмайди. Ундан бирор нарса сўралмайди.

Дуони инкор қилувчи ушбу олти сифатни инкор қилувчидир.

Ундан ғофил бўлган, олти сифатдан ғофилдир.

Билингки, сабабларга суяниб, дуо қилмаслик тавҳиддаги ширкдир. Сабабларни бутунлай тан олмаслик

акддаги нуқсондир. Сабабларни ишлатишдан юз ўгириш эса, ишларни сабабларга боғлаб қўйган шариатга айб қўйишдир.

Таваккул ва умидворлик тавҳид, ақл ва шариат вожиб қилган нарсалардан иборатдир. Мўмин банда сабабларга таваккул қилиб (суяниб) ҳам қолмайди, уларни беҳудага ҳам чиқармайди. Балки Аллоҳга таваккул қилган (суянган) ҳолда, сабаблар Аллоҳнинг иродаси ва изни билан натижали бўлади, деб ҳаракат қилади.

Аллоҳ таоло дуоларни ижобат қилишига далил:

1. «Ва Роббингиз: «Менга дуо қилинглар, сизга ижобат қилурман», деди» ояти (Ғофир, 60).

2. «Қачонки, бандаларим сендан Мен ҳақимда сўрасалар, бас, албатта, Мен яқиндирман. Дуо қилувчи дуо қилганда дуосини ижобат қилурман» (Бақара, 186).

3. «Роббингизга тазарруъ ила ва махфий дуо қилинг. Зотан, У ҳаддан ошувчиларни севмас» (Аъроф, 55).

Ушбу ояти каримада Аллоҳ таоло мўмин бандаларига дуо қилиш одобларини ўргатмоқда. Дуода тазарруъ — ёлвориш ва махфийлик бўлиши зарурлигини таъкидламоқда.

Худди шу маъно Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларида ҳам ўз ифодасини топган.

Имом Бухорий ва имом Муслим Абу Мусо ал-Ашъарий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда қуйидагилар баён қилинади:

«Одамлар баланд овоз билан дуо қилган эдилар, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй одамлар, ўзингизга шафқат қилинг, сизлар қар ёки ғайбга дуо қилаётганингиз йўқ. Сиз дуо қилаётган Зот энг яхши эшитгувчи ва энг яқин Зотдир», дедилар».

Аллоҳ таолога ибодату дуоларни тазарруъ ила ва

махфий қилиш худди шу ояти каримада таъкидланганидек, салафи солихларимизнинг одатларига айланган эди.

Имом Абдуллоҳ ибн Муборак Ҳасан ал-Басрийнинг куйидаги сўзларини келтирадилар:

«Агар бир киши Қуръонни жамлаган бўлса ҳам, одамларга билдирмас эди. Агар бир киши фикҳдан жуда кўп нарсани билса ҳам, одамларга билдирмас эди. Агар бир киши кечаси уйида узундан-узоқ намоз ўкиб чиқса ҳам, меҳмонларига билдирмас эди. Биз шундай одамларни кўрдикки, махфий қилиш имкони бўлган ишни ҳеч қачон ошкор қилмас эдилар. Мусулмонлар дуога кўп уринар эдилар. Товушлари ҳеч эшитилмасди. Уларнинг дуоси Роббиларига пичирлашдан иборат бўлар эди».

«Роббингизга тазарруъ ила ва махфий дуо қилинг», дегани мана шу. Аллоҳ таоло қилган ишидан рози бўлиб, мақтаган солих бандаси ҳақида:

«Қачонки, Роббига махфий дуо қилди», дегани ҳам шундан.

4. «Сен: «Роббим адолатга амр қилди. Ҳар бир ибодатхонада юзингизни тўғри тутинг. Унинг динига ихлос этган ҳолда дуо қилинг. Сизларни аввалда қандай яратган бўлса, ўша ҳолда қайтасизлар», деб айт» (Аъроф сураси, 29).

Ушбу оятда Аллоҳ таоло ҳабиби Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга йўлдан озган фаҳш иш қилувчилар ота-боболарини рўқач қилиб, Аллоҳга тухмат қилганларида уларга қарата айтадиган гапларини ўргатмоқда:

«**Роббим адолатга амр қилди**», сиз қилаётган фаҳш ишларга эмас. Аллоҳ оддий инсоннинг фикр, тасаввур ва дидига хилоф бўлган фаҳш ишга амр қилишдан муназзаҳдир. У Зот фақат адолатга амр қилади. Чунки адолат йўли инсон учун саломатлик йўлидир.

«Ҳар бир ибодатхонада юзингизни тўғри тутинг».

Яъни, ибодатларни Аллоҳ кўрсатганидек тўғри ҳолда адо этинг. Ибодатларни ҳаққоний ва тўғри адо этиш Қуръони Карим ва Суннати набавийяда кўрсатилган. Ҳар ким ўз билганича, отаси, ишбошиси ёхуд пири айтганидек ибодат қилиши дуруст эмасдир.

«Унинг динига ихлос этган ҳолда дуо қилинг».

Яъни, ибодатни ёлғиз ва фақат ёлғиз Аллоҳнинг Ўзига холис ният билан қилинг. Ундан бошқага ихлос қилиш ширкдир.

«Сизларни аввалда қандай яратган бўлса, ўша ҳолда қайтасизлар».

Яъни, ибтидо ва интиҳо бир хил бўлади. Бу дунёга яланғоч ҳолда келдингиз, ундан яна яланғоч ҳолда кетасиз.

4562- عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ ثُمَّ قَرَأَ: { قَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ } . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

4562. Нуъмон ибн Башир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Дуо ибодатдир», дедилар ва «Ва Роббингиз:

«Менга дуо қилинг, сизга ижобат қилурман.

Албатта, Менинг ибодатимдан кибр қилганлар жаҳаннамга хору зор ҳолларида кирурлар»ни кироат қилдилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда келтирилган ояти каримада дуо маъноси ибодат маъноси билан бир хилда ишлатилмоқда.

Шундан, «дуо ибодатдир» маъноси келиб чиқади.

«Дуо ибодатдир» деган маъно бошқача қилиб айтганда, «Ибодат дуодан бошқа нарса эмасдир» деган маънони ифода қилади. Бу эса, дуо ибодатнинг кўп қисмини эгаллашини муболаға билан ифода этишдир. Худди бошқа бир ҳадисда «Ҳаж арафадир» дейилгани каби.

Бу иборада ижобат қилса ҳам, қилинмаса ҳам дуо ибодатдир маъноси ҳам бор. Чунки дуо орқали банда ўзининг ожизлигини ва муҳтожлигини изҳор қилади. Аллоҳ таоло ижобатга қодир эканини, бахил эмас, балки қарамли эканини эътироф этади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам «Дуо ибодатдир» деган маънони таъкидлаш учун Қуръони Каримдан бир оятни далил қилиб келтирдилар.

«Ва Роббингиз: «Менга дуо қилинг, сизга ижобат қилурман. Албатта, Менинг ибодатимдан кибр қилганлар жаҳаннамга хору зор ҳолларида кирурлар», деди» (Ғофир, 60).

Аллоҳга банда томонидан қилинадиган дуо ва ибодат луғатда бир хил маънони билдиради. Дуо ва ибодат хоҳ сўздан иборат бўлсин, хоҳ амалдан, банда томонидан Аллоҳ таолонинг розилигини излашдир, иймон ила У Зотнинг розилигини сўрашдир.

Дуо ва ибодат банданинг Аллоҳ таоло ҳузурида ҳожатманд эканини эътироф этишидир. Ўзининг ночорлигию ожизлигини тан олишидир. Бу ишни фақат иймони борларгина, қалб кўзлари очикларгина, ўзининг кимлигини англаб етганларгина, инсоф қилганларгина, қалбида Аллоҳга нисбатан кибру ҳаво бўлмаганларгина қиладилар.

Буни бандага Аллоҳнинг Ўзи буюргандир.

«Менга дуо қилинг, сизга ижобат қилурман».

Менга ибодат қилинг, қабул этаман, менга илтижо қилиб, ҳожатингизни сўранг, сўраганингизни бераман,

дейди Аллоҳ таоло.

Ожизлигини, ҳожатмандлигини эътироф этиб, дуо қилаётган Зотнинг жалолига муносиб одоб-ахлоқ билан сўраш банданинг иши, Қолгани эса, Аллоҳ таолонинг Ўзига ҳавола.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анху:

«Мен ижобат ташвишини чекмайман, мен дуо ташвишини қиламан. Менга дуо қилиш илҳом этилса, ижобат ҳам қилинади», дер эканлар.

Ҳа, Аллоҳ Ўзига иймон билан дуо қилганларнинг дуосини ижобат этади, ибодатларини қабул қилади. Аммо шу билан бирга:

«Албатта, Менинг ибодатимдан кибр қилганлар жаҳаннамга хору зор ҳолларида кирурлар», деди».

Аммо ўзини билмаганлар, Аллоҳга дуо қилишдан, ибодат этишдан кибр ила ўзларини юқори қўйганлар, қалб кўзи кўр бўлганлар жаҳаннамга кирадилар. Кирганда ҳам, хору зор бўлиб кирадилар.

Агар улар Аллоҳнинг неъматларига ибрат билан қараганларида, У Зотнинг нақадар буюклигини англаб етган бўлар эдилар. Зинҳор Аллоҳнинг ибодатидан кибру ҳаво қилмасдилар.

4563- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ

عَلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الدُّعَاءِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالْإِمَامُ أَحْمَدُ وَالْحَاكِمُ.

4563. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ таолонинг наздида дуодан кўра муқаррамроқ нарса йўқ», дедилар».

Термизий, Аҳмад ва Ҳоким ривоят қилишган.

Шарҳ: Парвардигори оламнинг ҳузурида энг иқром

килинган нарса дуодир. Шунинг учун банда кўп дуо қилиши лозимдир.

Бу ҳадисдан дуо барча зикр ва тоатлардан афзал эканлиги англанади. Дуо Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло ҳузурида мукаррам, даражаси юқори, қадри улуг нарса ҳисобланар экан. Бас, уни қабул ва ижобат қилиши ҳам шунга қараб бўлади.

Шундан келиб чиққан ҳолда дуо икки қисмдан иборатдир, дея оламиз. Тил билан сўраш ва дил билан сўраш. Тил билан сўраш дилдагининг таржимасидир. Худди шу ҳолат — дил билан қасд қилиш ва уни тил билан таржима қилиш Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло учун энг мукаррам нарсадир. Шунинг учун банда Аллоҳ таолога кўпроқ дуо қилмоғи лозим.

4564- عَنْ أَنَسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ.

4564. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Дуо ибодатнинг мясидир», дедилар».

Шарҳ: Бундан дуосиз ибодат, мясиз ибодат бўлади, деган маъно келиб чиқади.

Ибодатдан кўзланган асосий мақсад Аллоҳ суб-ҳанаҳу ва таолонинг розилигини топиш, ғазабидан сақланиш билан бирга ризқ ва шифо сўраш каби дунёвий ғаразларга ҳам эришишдир. Ибодатнинг мана шу жиҳатларини дуо дейиш мумкин.

Зотан, ибодатларнинг энг асосийларидан бири бўлган намоз араб тилида «солат» дейилади ва дуо маъносини англатади. Бу маънодаги дуо қалбан бўлади. Яъни, сўров тилга олинмаса ҳам қалбида туради.

Ҳадиси шарифнинг арабча матнида биз «илик» деб таржима қилган сўз «муххун» лафзи ила келган. Бу сўз

суяк ичидаги илиқ бош чаноғи ичидаги мия, кўзнинг нозик жойи каби ҳар бир нарсанинг мағзи, асоси бўлган нарсаларни ифодалайди.

Бундан дуо ибодатнинг мағзи ва хулосаси экани чиқади. Чунки одатда, одам боласи кўпроқ бошқа нарсалардан умиди қолмаганда ўзини дуога уради. Ана ўша тавҳиднинг ва ихлоснинг ҳақиқатидир. Ундан устун бўладиган ибодат йўқдир.

Ибн Арабий қуйидагиларни айтади:

«Илик аъзоларнинг қувватидир. Дуо ибодатнинг илигидир. У билан обидларнинг ибодати қувватланади. Чунки у ибодатнинг руҳидир».

4565- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ
يَغْضَبْ عَلَيْهِ.

4565. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким Аллоҳдан сўрамаса, У Зот ундан ғазабланади», дедилар».

Шарҳ: Ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан қилинган ривоятда «Аллоҳдан У Зотнинг фазлидан сўранг. Чунки Аллоҳ сўралишни хуш кўради» дейилган.

Ким Аллоҳдан сўрамаса, Аллоҳ унга ғазаб қилишидан дуо қилиш банда учун фарзу вожиб амаллардан эканини билиб оламиз.

Банда ўзининг бандалигини тан олиб, ўзининг каттаю кичик ҳар бир ҳолатини ҳақиқий Хожаси Аллоҳ таолодан сўраб туриши лозим. Агар банда бундоқ қилмаса, ўзини ҳам, Роббисини ҳам танимаган бўлади. Албатта, Аллоҳ таоло бундоқ нобакор одамдан ғазабланиши турган гап.

Аллоҳ таолога дуо қилиб, У Зотдан ҳолатини

сўрамаслик такаббурлик ва истиғнодир. Бу иш бандага тўғри келмайди.

4566- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَجِيبَ اللَّهُ لَهُ
عِنْدَ الشَّدَائِدِ وَالْكَرْبِ فَلْيُكْثِرِ الدُّعَاءَ فِي الرَّخَاءِ.

4566. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кимни шиддатлар пайтида Аллоҳ уни истижобат қилиши масрур қилса, оройиш пайтида дуони кўпайтирсин», дедилар».

Шарқ: Бу ҳақда имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳматуллоҳи алайҳи: «Оройиш пайтида Аллоҳни танисанг, шиддат пайтида Аллоҳ сени танийди», деганлар.

Одатда биз — ожиз бандалар бошимизга мушкул ҳолат тушгандагина Аллоҳ таолога ёлвора бошлаймиз. Бошимизга тушган офатни тезроқ аритишини истаб қоламиз.

Аммо ишимиз ўнгланиб кетса, дуо қилиш эсимиздан чиқади. Худди ҳеч нарса бўлмагандек юраверамиз.

Мазкур нотўғри ҳолат Қуръони Каримнинг Юнус сурасида қуйидагича васф қилинади:

«Қачонки инсонга зарар етса, Бизга ёнбошлаган, ўтирган ёки турган ҳолида дуо қиладир. Ундан зарарини кетказсак, худди ўзига етган зарар ҳақида Бизга дуо қилмагандек кетаверадир. Ана шундай қилиб, исрофчиларга қилаётган амаллари зийнатланиб кўрсатилди» (12-оят).

Инсон боласининг иши юришиб турганида, ўзи соғсаломат, тинч-омон ва роҳат-фароғатда бўлганида ҳеч нарса билан иши йўқ, бу дунё ҳаётида мағрур бўлиб юраверади. Албатта, Аллоҳ ҳидоятга бошлаган мўмин-мусулмонлар бундан мустасно.

Аммо мағрурланиб юрган ўша инсоннинг соғлиғига, тинчлиғига ёки роҳатига путур етса, бошига мусибат келса, дарҳол Аллоҳ ёдига тушади. Ҳа:

«Қачонки инсонга зарар етса, Бизга ёнбошлаган, ўтирган ёки турган ҳолида дуо қиладир».

Оғир кунда қолган инсон, ким бўлишидан қатъи назар, ёнбошлаган, ўтирган ёки тик турган ҳолида, яъни, ҳар қандай ҳолатда Аллоҳга ёлворишни бошлайди. Ҳатто энг катта кофир, фосиқлар ҳаётида ҳам бундай воқеалар рўй берганига тарихда мисоллар кўп. Турли мусибатлардан кейин дин йўлига кирганларнинг кўплиги ҳам шу ҳолга далилдир. Аммо афсуски, кўпчилик бундан ўзига яраша хулоса чиқариб олмайди. Бошига мусибат тушганида Аллоҳга ёлворади-ю:

«Ундан зарарини кетказсак, худди ўзига етган зарар ҳақида Бизга дуо қилмагандек кетаверадир».

Яна аввалгидек, бу дунё ҳаётига ўзини уради. Аллоҳни унутади. Ўзининг бандалигини унутади. Бир кун келиб, бошига яна қайта мусибат тушиши мумкинлигини ҳам унутади. Ҳеч нарсадан тап тортмай, ибрат олмай, олдинги ҳолига тушиб қолади.

Бундай кимсаларни Аллоҳ таоло оятда **«исрофчилар»** деб атамоқда ва бошларига мусибат тушганида Аллоҳга ёлвориб, мусибат кўтарилганида ҳеч нарса бўлмагандек кетаверишларини «исрофгарчилик», деб васф қилмоқда. Ҳамда бу ишлари ўзларига зийнатли — чиройли бўлиб кўринишини таъкидламоқда:

«Ана шундай қилиб, исрофчиларга қилаётган амаллари зийнатланиб кўрсатилди».

Аммо бунинг оқибати яхшиликка олиб бормади. Бунга олдин ўтган исрофчиларнинг аҳволи ҳам далилдир.

Аслида эса, ишимиз юришиб турган пайтда Аллоҳ таолога дуо қилиб туришимиз лозим. Ҳеч бўлмаса, юришиб турган ишимизнинг бардавом бўлишини сўраб

дуо қилишимиз керак.

4567- عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَا عَلَى
الْأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّهَ بِدَعْوَةٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهَا أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنَ
السُّوءِ مِثْلَهَا مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : إِذَا
كُنْتُ، قَالَ: اللَّهُ أَكْثَرُ.

4567. Убода ибн Сомит розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ер юзида қайси бир мусулмон гуноҳ аралаштирмасдан, қариндошлик алоқасини узмасдан туриб дуо қилса, албатта, Аллоҳ таоло унга ё сўраганини тезда беради, ёки ўшанинг мислича ёмонликни ундан буриб қўяди», дедилар.

Шунда одамлардан бири:

«Ундоқ бўлса, (дуони) кўпайтирамиз», деди.

«Аллоҳ кўпайтирувчирокдир», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда дуонинг қабул бўлиши шартларидан икkitаси ва дуонинг фазлларида икkitаси зикр қилинмоқда.

Дуонинг қабул бўлиши учун зарур шартлардан икkitаси:

1. Мусулмон кишининг гуноҳ аралаштирмасдан дуо қилишидир. Гуноҳ қилиб туриб дуо қилинса, қабул бўлмас экан.

2. Мусулмон кишининг қариндошлик алоқаларини узмасдан дуо қилишидир. Қариндошлик алоқасини узган ҳолда қилинган дуо ҳам қабул бўлмас экан.

Дуонинг фазлларида икkitаси:

1. Аллоҳ таоло томонидан дуода сўралган нарсанинг тез берилиши.

2. Дуо қилувчидан сўралган нарса мислича ёмонликнинг буриб қўйилиши.

Бас, шундоқ экан, банда Аллоҳ таолога кўпроқ дуо қилиши лозим.

Демак, банда дуоларим қабул бўлмади, демаслиги керак экан. Аллоҳ таоло унга шу дуоси туфайли охиратда катта ажрни тайёрлаб қўйган бўлиши ёки катта бир балони даф қилиб қўйган бўлиши мумкин экан.

Шунинг учун дуо қилишда иккиланмаслиқ гумонда, шубҳада юрмаслик керак экан. Дуо қилавериш ва ижобат бўлишидан умидвор бўлиш керак.

Дуони қандай ижобат қилиш эса, Аллоҳ таолонинг иродасидир. Ўзи билади. Аллоҳ таоло сўралган нарсани бермаса, ажрини охиратга олиб қўяди ёки ўрнига бошқа бир ёмонликни даф қилади.

Ҳофиз ибн Ҳажар айтади:

«Дуонинг ижобати турли навда бўлади. Гоҳида сўраган нарсасининг айни ўзи берилади. Гоҳида унинг ўрнига эвази берилади».

Яна Ибн Жавзий айтади:

«Билки, мўминларнинг дуоси рад қилинмас. Фақат унинг учун ортга суриш яхши бўлганда ижобати ортга сурилади. Ёки тездами, секинми унинг ўрнига ундан кўра яхшироқ эваз берилади. Эҳтимол, арзимаган нарсани сўраган бўлади. Аммо унга афзал ва ўта арзигулик нарсани беради. Бас, мўмин киши Роббисига дуо қилишни, Ундан талаб ва сўрашни тарк қилиши жоиз эмас. У таслим бўлиш ва тавфиз қилиш — Аллоҳга солиб қўйиш ила қанчалик ибодат қиладиган бўлса, дуо билан ҳам шунча ибодат қилади».

4568- عَنْ ابْنِ عُمرَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ قُتِحَ لَهُ مِنْكُمْ

بَابُ الدُّعَاءِ قُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ وَمَا سئِلَ اللَّهُ شَيْئًا يُعْطَى أَحَبَّ

إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ الْعَافِيَةَ.

4568. *Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Кимга дуо эшиги очилса, унга раҳмат эшиклари очилган бўлади. Аллоҳдан сўралганда бериладиган нарсалар ичида У Зотга энг маҳбуб бўлгани офиятни сўрашдир», дедилар».

Шарҳ: Шунинг учун Аллоҳ таолодан офиятни кўпроқ сўраш керак бўлади.

«Офият» сўзи «саломатлик», «эсон-омонлик», «бардамлик», «яхши кайфият» каби маъноларни ифода қилади.

Офият Аллоҳ таолодан сўраладиган энг яхши нарсалардан экан, Демак, офият сўралган машҳур дуони кўп такрорлаш лозим.

4569- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ وَمِمَّا لَمْ يَنْزَلْ فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالدُّعَاءِ.

4569. *Яна ўша кишидан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам: «Албатта, дуо нозил бўлган ва нозил бўлмаган нарсадан сақлайди. Эй Аллоҳнинг бандалари! Ўзингизга дуони лозим тутинг!» дедилар».

Шарҳ: Банда доимо ўзига тушган ва тушиш эҳтимоли бор нарсаларнинг ёмонлигидан сақланиш ниятида юради. Дуо эса нафақат сақланиш, балки ўша нарсанинг фойдали бўлишига ҳам хизмат қилар экан.

Дуонинг бошга тушган нарсадан фойда бериши, агар у муаллақ қазо, яъни бирор нарсага боғлиқ қазога оид бўлса, ёмонликдан яхшиликка бурилиши ила бўлади.

Агар ундай бўлмаса, дуо туфайли сабр ато қилиниши билан бўлади. Сабр туфайли савоб касб қилади.

Дуонинг тушмаган нарсадан фойда бериши ўша нарсанинг яхшиликка бурилиши ёки уни сабр ила қабул қилиб олиш билан бўлади.

Демак, ким нозил бўлган балолардан сақланай деса, кўпроқ дуо қилсин. Ким нозил бўлмаган балолардан сақланай деса ҳам, кўпроқ дуо қилсин.

4570- عَنْ سَلْمَانَ ت عَنْ النَّبِيِّ ر قَالَ: لَا يَزُودُ الْقَضَاءُ إِلَّا الدُّعَاءَ وَلَا يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلَّا الْبِرُّ.

4570. Салмон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қазони фақатгина дуо рад қиладир. Умрни фақатгина яхшилик зиёда қиладир», дедилар».

Шарҳ: «Қазо Аллоҳ таолонинг ҳамма нарсаларнинг келажакда қандок бўлишини азалдан билишидир».

«Қазони фақатгина дуо рад қиладир».

Аслида қазодаги нарса қадарга келиши керак. Аммо баъзи уламоларнинг гапига қараганда, қазо икки хил: мубрам, яъни, узил-кесил қазо ва муаллақ, яъни, бир нарсага боғлиқ қазо бўлади.

Мисол учун, фалончи дуо қилиб турса, фалон куни бемор бўлмайди, қилмаса бўлади, каби ҳолатлар муаллақ қазо дейилади. Дуо билан рад бўладиган қазо мана шунга ўхшаш қазодир.

Қадарни қадар ила даф қилиш маъносини ҳам унутмаслик зарур. Шу маънода дуо ҳам қадар бўлади.

Очлик қадари озикданиш қадари ила даф қилинади.

Чанқоқ қадари сероб бўлиш қадари ила даф қилинади.

Беморлик қадари даволаниш қадари ила даф қилинади.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу Шомга борганларида у

ерда вабо тарқалганини эшитиб, орқага қайтишга қарор қилдилар.

Шунда Абу Убайда розияллоҳу анҳу:

«Аллоҳнинг қадаридан қочибми?» деди.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу унга:

«Шуни сендан бошқа одам айтса бўлмасмиди!? Ҳа, Аллоҳнинг қадаридан Аллоҳнинг қадарига қочамиз. Айтгинчи, агар сенинг туяларинг бўлса-ю, улар иккига бўлинган бир водийга тушсалар. Бўлақларнинг бири серҳосил бўлса-ю, бошқаси қуруқ бўлса, ҳосилдорида боқсанг ҳам Аллоҳнинг қадари ила боқасан, қуруғида боқсанг ҳам Аллоҳнинг қадари ила боқасан. Шундай эмасми?!» дедилар.

«Умрни фақатгина яхшилик зиёда қиладир».

Аслида белгиланган ажалнинг вақти-соати ўзгармайди. Демак, бу ҳадиси шарифдаги «умрнинг зиёда бўлиши»ни «баракали бўлиши» деб тушуниш керак. Яъни, ҳар бир инсон ўзига белгиланган ажалгача яшайди, аммо умри баракали бўлиб, ҳаёти давомида бир неча киши қиладиган яхшиликларни бажо келтиради.

Ёки худди қазода айтиб ўтилгани каби, ажал ҳам икки хил бўлади. Фалончи тақво ила яшаса, саксонга, бўлмаса, элликка киради дейилган бўлади. Яхшиликни кўп қилган одамларнинг умри зиёда бўлиши шунга ўхшаш бўлади.

Бу ҳадиси шарифнинг маъноси ҳақида турли фикрлар айтилган. Уларнинг турли бўлиши қазои қадар масаласига боғлиқдир. Аммо қазои қадар масаласида қазони қазо билан даф қилинади, деган қоида борлигини эсга олсак, иш осонлашади. Бундан ёмон қазои қадарнинг дуо билан даф бўлиши келиб чиқади. Шунингдек яхшилик туфайли умрнинг қисқа қадарини даф қилиниб, узун қадарига ўтказилиши келиб чиқади.

Бу ҳақда «Кашшоф» тафсирида қуйидагилар айтилган:

«Кишининг умри узайса ҳам, қисқарса ҳам китобда

бордир. Унинг сурати куйидагича: Лавҳга «Агар фалончи ҳаж ёки ғазот қилмаса, умри қирқ йил. Агар ҳаж ва ғазот қилса, умри олтмиш йил» деб ёзилган бўлади.

Бу маъно «Маъолимут Танзил» китобида ҳам келган.

Ушбу масала бўйича имом Ғаззолий раҳматуллоҳи алайҳи машҳур асарлари — «Ихёу улумуддин» китобида куйидагиларни айтадилар:

«Агар қазони қайтариб бўлмаса, дуонинг фойдаси недир, дейдиган бўлсанг, билки, албатта, балони дуо билан рад қилиш ҳам қазодандир. Худди қалқон камон ўқини рад қилишга, сув ердан ўсимлик униб чиқишига сабаб бўлганидек, дуо балони рад қилиш ва раҳматни жалб қилишга сабабдир. Худди қалқон ўқни даф қилиб, бири бири ила қайтарилганидек, дуо билан бало ҳам бир-бирини муолажа қилади.

Аллоҳ таолонинг қазои қадарини эътироф қилишнинг шарти силоҳ кўтармаслик эмас. Батаҳқиқ, Аллоҳ таоло: «Бас, ҳазир бўлсинлар ва силоҳларини олсинлар», — деган.

Шунингдек, уруғ эккан одамнинг ерни суғормаслиги қазои қадарни эътироф қилишнинг шарти эмас.

Агар ўсишнинг қазоси олдин амалга оширилса, шу экин ўсади. Бўлмаса, ўсмайди.

Аллоҳ таоло сабабларни сабабланган нарсаларга боғлаб қўйгандир. Бу биринчи қазодир. У кўз очиб-юмгунча, балки ундан ҳам тезроқ содир бўлади.

Сабабланган нарсаларнинг тафсилотини сабабларнинг тафсилотига бирин-кетин, ўлчов ила тартибга солиш қадардир. Яхшиликни тақдир қилган Зот унинг сабабини ҳам тақдир қилгандир. Ёмонликни тақдир қилган Зот уни кетказишни ҳам тақдир қилгандир. Қалб кўзи очиқ кишилар учун бу ишлар бир-бирига зид эмас.

Қолаверса, дуонинг фойдаларидан бири шуки, у қалбнинг Аллоҳ билан бирга бўлишини талаб қилади. Бу

эса, ибодатнинг чўккисидир. Шунинг учун ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам «Дуо ибодатнинг илигидир», деганлар.

Кўпинча бандаларнинг қалблари ҳожат тушганда ва кийин ҳолда қолгандагина Аллоҳ томон бурилади. Қачон инсонни ёмонлик турса, дуони кўпайтиради.

Ҳожат инсонни дуога муҳтож қилади. Дуо эса, қалбни тазарруъ ва синиқлик ила Аллоҳ азза ва жаллага қайтаради. Бас, шу билан ибодатларнинг афзали бўлган зикр ҳосил бўлади.

Шунинг учун ҳам бало-офатлар анбиё алайҳиссаломларга муваккал қилингандир. Сўнгра авлиёларга, сўнгра уларнинг яқинларига ва ҳоказо.

Умрнинг зиёда бўлиши ҳақида ҳам худди шу гапларни айтиш мумкин.

4571- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ت عَنْ النَّبِيِّ ر قَالَ: سَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ

فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ. رَوَى هَذِهِ الثَّمَانِيَةَ التِّرْمِذِيُّ.

4571. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳдан Унинг фазлини сўранг. Албатта, Аллоҳ азза ва жалла Ундан сўралишини хуш кўрадир. Энг афзал ибодат кушойишни кутишдир», дедилар».

Ушбу саккизтани Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Банда ўз Роббисининг фазли кенглигини доимо эсда тутган ҳолда У Зотнинг фазлидан сўраб туриши керак. Аллоҳ бандаларига меҳрибон Зот, уларга сўраган нарсаларини беришни яхши кўради.

Кушойишни кутиш дегани ўзига етган бало-офат ва хафаликка сабаб бўладиган нарсанинг кетишини кутиш

деганидир. Бу ишнинг афзал ибодат эканлиги сабрнинг Аллоҳнинг қазосига тамоман таслим бўлишдан иборатлигидандир.

أَدَابُ الدَّعَاءِ

ДУО ОДОБЛАРИ

4572- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ ط قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ρ إِلَى هَذَا الْمُصَلَّى يَسْتَسْقِي فَدَعَا وَاسْتَسْقَى وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ.

4572. Абдуллоҳ ибн Зайд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу намозгоҳга истисқо (серобчилик сўраш) учун чиқдилар. Бас, дуо ила истисқо қилдилар. Қиблага қарадилар».

Шарҳ: Дуонинг одобларидан бири қиблага қараб дуо қилишдир.

4573- وَقَالَ أَبُو مُوسَى ط: دَعَا النَّبِيُّ ρ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ وَرَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ.

4573. Абу Мусо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам дуо қилаётиб икки қўллари кўтардилар ва мен қўлтиқлари оқини кўрдим».

Иккисини Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг одобларидан бири икки қўлни кўтариб дуо қилишдир.

4574- عَنْ سَلْمَانَ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ رَبَّكُمْ حَيٌّ كَرِيمٌ
يَسْتَحْيِي مَنْ عَبْدُهُ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ إِلَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا.

4574. Салмон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Роббингиз ҳаёли ва каримдир. У Зот бандаси Унга икки қўлини кўтарса, уларни бўш қайтаришдан ҳаё қилади», дедилар».

Шарҳ: Бу каби ҳадиси шарифлар жуда кўп. Демак, баъзиларнинг дуода қўлни кўтариб бўлмайди, деган фикрлари мутлақо ўринсиздир.

4575- عَنْ عُمَرَ ط قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ فِي
الدُّعَاءِ لَمْ يَرُدَّهُمَا حَتَّى يَمْسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ.

4575. Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон дуода икки қўлларини кўтарсалар, уларни юзларига суртмасдан туриб қайтармас эдилар».

Шарҳ: Дуонинг одобларидан бири икки қўлни кўтариб дуо қилгандан кейин қўлларни юзга суртишдир.

4576- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ط قَالَ: مَرَّ عَلَيَّ النَّبِيُّ ρ وَأَنَا
أَدْعُو لِصَبْعَيْ فَقَالَ: أَحْذِ أَحَدًا وَأَشَارِ بِالسَّبَابَةِ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ
أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4576. Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳудан ривоят

қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам олдимдан ўтдилар. Мен икки бармоғим ила дуо қилаётган эдим. Бас, у зот «битта қил, битта қил», деб кўрсаткич бармоқлари ила ишора қилдилар».

Ушбу учтани Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ривоятда зикр қилинаётган тарздаги дуо арабларда бор. Уларда дуо қила туриб, «Ё Аллоҳ!» каби иборалар нутқ қилинганда кўрсаткич бармоқ билан ишора қилиш одати бўлган.

Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳу дуо қилаётиб, бир эмас, бир неча бармоқлари билан ишора қилган эканлар. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳолни кўриб, хато эканини англатган ва нима қилишни кўрсатган эканлар.

4577- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا تَسْتُرُوا الْجَذَرَ
مَنْ يَنْظُرُ فِي كِتَابِ أَخِيهِ بَغَيْرِ إِذْنِهِ فَإِنَّمَا يَنْظُرُ فِي النَّارِ سَلُوا اللَّهَ
بِطُورٍ أَكْفَكُمُ وَلَا تَسْأَلُوهُ بِظُهُورِهَا فَإِذَا فَرَعْتُمْ فَاَمْسَحُوا بِهَا
وُجُوهَكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

4577. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Деворларни парда ила тўсманглар. Ким биродарининг мактубига унинг изнисиз назар солса, албатта, оловга назар солган бўлади. Аллоҳдан қафтларингизнинг ичи билан сўранглар, сирти билан сўраманглар. Қачон фориғ бўлсангиз, уларни юзингизга суртинг», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Набий соллаллоҳу алайҳи

васаллам сиз билан биз умматларига бир неча тавсияларни бермоқдалар:

«Деворларни парда ила тўсманглар».

Чунки бундай қилишда исроф, беҳуда сарф-харажат бор ва ўша вақтларда бу маъносиз ва такаббурликнинг белгиси ҳисобланган.

«Ким биродарининг мактубига унинг изнисиз назар солса, албатта, оловга назар солган бўлади».

Чунки мактубда ёзилган нарсалар мактуб эгасининг маънавий мулки ҳисобланади. Бировнинг мулкига бошқа одам эгасининг рухсатисиз қараб ёки кириб бўлмайди. Кўпинча мактубда бошқа мулклардан кўра ҳассосроқ ва хавфлироқ нарсалар бўлади. Шунинг учун ҳам бировнинг мактубига унинг изнисиз назар солган киши оловга назар солган бўлади. Олов кўзга зарар қилганидек, хиёнат қилаётган кўзга ҳам у ўқиётган мактуб зарар қилади.

Баъзи уламолар бу ердаги оловдан мурод, дўзах олови бўлиши ҳам мумкин, деганлар.

«Аллоҳдан кафтларингизнинг ичи билан сўранглар, сирти билан сўраманглар».

Сўровчи одам боласидан сўраганда ҳам ўз эҳтиёжини билдириш учун кафтини очади. Аллоҳ таолодан сўраганда ҳам бу ишни қилмай, тескарисини қилса, мутакаббирлик қилган бўлади.

«Қачон фориғ бўлсангиз, уларни юзингизга суртинг».

Чунки кафтларга Аллоҳ таолонинг раҳмати нозил бўлган бўлади.

Дуонинг одобларидан бири икки қўлни кўтариб, кафтнинг ичини ўзига қаратиб дуо қилиш, сўнгра эса, уларни юзга суртишдир. Ҳадиси шарифнинг ушбу қисмига бизнинг диёримизда жуда ҳам яхши амал қилинади.

4578- عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ τ قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ ρ رَجُلًا يَدْعُو فِي صَلَاتِهِ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ρ : عَجَلْ هَذَا ثُمَّ دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ وَلِغَيْرِهِ: إِذَا صَلَّيَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ اللَّهِ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ ثُمَّ لِيُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ ρ ثُمَّ لِيَدْعُ بَعْدَ مَا شَاءَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4578. Фазола ибн Убайд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бир кишининг намозда у зотга саловот айтмасдан дуо қилаётганини эшитдилар. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «манави шошилди», дедилар ва уни чақириб, унга ва бошқаларга:

«Қачон бирортангиз намоз ўқисангиз, Аллоҳга ҳамду сано айтиш ила бошланг, кейин Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтинг. Сўнгра истаган дуони қилинг», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Дуонинг одобларидан бири унинг аввалида Аллоҳ таолога ҳамду сано айтишдир. Дуонинг одобларидан яна бири Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтиб туриб, кейин дуо қилишдир.

4579- وَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ : عَجَلْتَ أَيُّهَا الْمُصَلِّي إِذَا صَلَّيْتَ فَقَعَدْتَ فَأَمَحَدِ اللَّهَ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ وَصَلِّ عَلَيَّ ثُمَّ ادْعُهُ قَالَ: ثُمَّ صَلَّيَ رَجُلٌ آخَرُ بَعْدَ ذَلِكَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ ρ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ρ : أَيُّهَا الْمُصَلِّي

4579. Бир киши кириб, намоз ўқиди. Сўнгра:

«Аллоҳим, мени мағфират қилгин, менга раҳм қилгин», деди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй намозхон, шошилдинг. Қачон намоз ўқиб ўтирсанг, Аллоҳга У Зотга муносиб ҳамдни айтгин. Кейин менга саловот айтгин. Сўнгра дуо қилгин», дедилар.

Бундан кейин бошқа одам намоз ўқиди. У Аллоҳга ҳамд ва Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам

«Эй намозхон, дуо қил, ижобат қилинасан», дедилар».

Шарҳ: Намоздан кейинги дуонинг қабул бўлиши учун ҳам ундан олдин Аллоҳ субҳанаҳу ва таолога ҳамду сано ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтиш шартлиги шу ривоятдан келиб чиқади.

Ушбу ҳадисдаги маъно намозда ажойиб услуб ила йўлга қўйилган. Намознинг охирида ҳар бир намозхон Аллоҳ таолога ҳамд айтиш учун «аттаҳиёту»ни, сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга саловотларни ўқиб туриб, кейин дуоларни ўқишга ўтади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларнинг қилаётган амалларини синчковлик ила кузатиб туришларининг фойдаси — агар қилинган амал тўғри бўлса, уни тасдиқлаш, нотўғри бўлса, тузатиш билан яқунланар эди.

Ушбу ривоятда бир саҳобийнинг амали нотўғри бўлган эди, уни тўғриладилар. Бошқа бир саҳобийнинг амали тўғри бўлган эди, уни тасдиқладилар.

4580- وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ τ: كُنْتُ أَصَلِّي وَالنَّبِيُّ ρ وَأَبُو بَكْرٍ
وَعُمَرُ مَعَهُ فَلَمَّا جَلَسْتُ بَدَأْتُ بِالتَّنَاءِ عَلَى اللَّهِ ثُمَّ الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِيِّ
ρ ثُمَّ دَعَوْتُ لِنَفْسِي فَقَالَ النَّبِيُّ ρ: سَلْ تُعْطَهُ سَلْ تُعْطَهُ. رَوَاهُمَا
التِّرْمِذِيُّ.

4580. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Намоз ўқиётган эдим. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакр ва Умар билан эдилар. Ўтирганимда бошида Аллоҳга ҳамду сано айтдим ва Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтдим ва ўзимга дуо қилдим. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сўра, сенга берилади. Сўра, сенга берилади», дедилар».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Шунинг учун ҳам, намозда дуо қилишдан олдин ташаххудда Аллоҳга ҳамд ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга солату салом ўрин олган.

4581- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ
اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْرِمَ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا
مُكْرَهَ لَهُ.

4581. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бирингиз зинҳор «Аллоҳим, агар хоҳласанг мени мағфират қилгин. Аллоҳим, агар хоҳласанг мени

мағфират қилгин», демасин. Азму қарор ила сўрасин, чунки уни мажбур қилувчи йўк», дедилар».

Шарҳ: Дуонинг одобларида бири азма қарор билан, иккиланмай, бўшашмай сўрашдир.

4582- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ يَقُولُ دَعْوَتَ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

4582. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Сизнинг бирингиз модомики шошилиб, дуо қилдим, ижобат бўлмади, демаса, ина унга ижобат қилинади», дедилар».

Иккисини тўртовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Дуонинг одобларида бири унинг ижобат бўлишига шошилмаслик ва нима учун дуоим қабул бўлмаяпти, демасликдир.

4583- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: ادْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٌ غَافِلٌ لَاهٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالحَاكِمُ.

4583. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Аллоҳнинг ижобатига аниқ ишонган ҳолингизда дуо қилинг. Ва билингки, албатта, Аллоҳ ғофил ва беҳудачи қалбдан дуони қабул қилмас», дедилар».

Термизий ва Ҳоким ривоят қилишган.

Шарҳ: Дуонинг одобларида бири ижобатга аниқ ишонган ҳолда дуо қилишдир. Дуо қилувчининг қалби ғофил бўлса ҳам дуоси қабул бўлмайди.

4584- عَنْ جَابِرٍ τ قَالَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَوْلَادِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى خَدَمِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ لَا تُؤَفِّقُوا مِنَ اللَّهِ سَاعَةً نَيْلَ فِيهَا عَطَاءٌ فَيَسْتَجِيبَ لَكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ.

4584. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам:

«Ўзингизни дуои бад қилманг. Авлодларингизни дуои бад қилманг. Ходимларингизни дуои бад қилманг. Молу дунёингизни дуои бад қилманг. Яна Аллоҳдан беришга ноил бўлган соатга тўғри келиб қолиб, сизга ижобат бўлиб қолмасин», дедилар».

Абу Довуд ва Муслим ривоят қилишган.

Шарҳ: Дуонинг одобларидан бири ўзига ва ўзига тобеъ бўлган иши ва нарсаларга дуои бад қилмасликдир.

4585- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

4585. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллалллоҳу алайҳи васаллам: «Банда гуноҳ аралаштирмасдан, қариндошлик алоқасини узмасдан туриб дуо қилса, дуоси ижобат қилинади», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг одобларидан бири гуноҳ аралаштирмасдан дуо қилишдир. Дуонинг одобларидан яна бири қариндошлик алоқасини узмасдан туриб дуо

қилишдир.

4586- عَنْ ابْنِ لِسْعِدٍ τ قَالَ: سَمِعَنِي أَبِي وَأَنَا أَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي
أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَنَعِيمَهَا وَبَهْجَتَهَا وَكَذَا وَكَذَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ
وَسَلَاسِلِهَا وَأَعْلَالِهَا وَكَذَا وَكَذَا فَقَالَ: يَا بُنَيَّ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ρ
يَقُولُ: سَيَكُونُ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ فِي الدُّعَاءِ فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ إِنَّكَ إِنْ
أُعْطِيتَ الْجَنَّةَ أُعْطِيتَهَا وَمَا فِيهَا مِنَ الْخَيْرِ وَإِنْ أُعْذِتَ مِنَ النَّارِ
أُعْذِتَ مِنْهَا وَمَا فِيهَا مِنَ الشَّرِّ.

4586. Саъднинг ўғилларидан бири розияллоҳу анҳудан
ривоят қилинади:

«Менинг «Аллоҳим, Сендан жаннатни, унинг
неъматларини, унинг шодонлигини ва унисини ва
бунисини сўрайман. Сендан дўзахдан, унинг
занжирларидан, кишанларидан, унисидан, бунисидан
паноҳ сўрайман» деяётганимни эшитиб қолиб, отам:

«Эй ўғлим, мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи
васалламнинг «Тезда дуода санайдиган қавм бўладир»
деганларини эшитганман. Ўшалардан бўлиб қолишдан
сақлан. Агар сенга жаннат берилса, албатта, сенга у
ҳам, унинг ичидаги яхши нарсалар ҳам берилган
бўлади. Агар сен дўзахдан сақланган бўлсанг, ундан
ҳам, унинг ичидаги ёмон нарсалардан ҳам сақланган
бўласан», деди».

Шарҳ: Дуонинг одобларидан бири унда муболағага
кетиб, ҳаддан ошмасликдир.

4587- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ كَانَ يُعْجِبُهُ أَنْ يَدْعُو

ثَلَاثًا وَيَسْتَغْفِرُ ثَلَاثًا. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

4587. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга уч марта дуо қилиш ва уч марта истиғфор айтиш ёқар эди».

Иккисини Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг одобларидан бири уни уч марта такрорлашдир.

4588- عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ ؓ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا ذَكَرَ أَحَدًا فَدَعَا لَهُ بَدَأَ بِنَفْسِهِ.

4588. Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бировни эслаб, унга дуо қилмоқчи бўлсалар, аввал ўзларига дуо қилишдан бошлар эдилар».

Шарҳ: Бу маънонинг тасдиғи Қуръони Каримдаги дуоларда ҳам бор. Аллоҳ таоло Ҳашр сурасида:

«Эй Роббимиз, бизни ва биздан аввал иймон билан ўтган биродарларимизни мағфират қилгин, қалбимизда иймон келтирганларга нафрат солмагин, эй Роббимиз, албатта, Сен шафқатли ва меҳрибонсан», дерлар», деган (10-оят).

Бу ояти каримада Ислом умматининг аввали билан охирини боғлаб турувчи ип намоён бўлмоқда. Кейин келган мусулмон авлоди, ким бўлишидан қатъи назар, ўзидан аввал ўтиб кетганларни яхшилик билан эслаб, уларнинг ҳаққига хайрли дуолар қиладилар. Ўлганларни ғийбат қилиш, уларни сўқиш мусулмонларга муносиб иш эмас.

Аллоҳ таоло Иброҳим сурасида:

«Эй Роббимиз, мени, ота-онамни ва мўминларни ҳисоб қилинадиган куни мағфират айлагин», деган (41-оят).

Ким аввал ўзига дуо қилиб олса, ихлосни жамлаб олган бўлади. Шунда бошқага қилган дуоси ҳам ихлос билан бўлади.

Демак, дуонинг одобларидан бири киши аввал ўзига дуо қилишдан бошлашидир.

4589- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ دَعَا عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ فَقَدْ اِنْتَصَرَ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ.

4589. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким ўзига зулм қилганга дуои бад қилса, батаҳқиқ, нусрат топадир», дедилар».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бунда насихат кўпроқ бировга дуои бад қилмасликка қаратилгандир. Бу ривоят золим бўлишдан қочиш зарурлигини кўрсатади. Чунки мазлумнинг золимга қарши дуоси нусрат ўрнига ўтади.

الدعاء المقبول

МАҚБУЛ ДУО

4590- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ

يَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي
فَأَغْفِرَ لَهُ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

4590. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Роббимиз таборака ва таоло кечанинг охирги учдан бири қолганда дунё осмонига тушади ва: «Ким Менга дуо қилади, Мен унга ижобат қилсам, ким Мендан сўрайди, Мен унга ато қилсам, ким Менга истиғфор айтади, Мен уни мағфират қилсам» дейди», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ким дуоסי қабул бўлиш вақтини истаса, кечанинг охирги учдан бири қолганда дуо ила машғул бўлсин. Саҳар чоғи қилинган дуо қабул бўлиши тажрибада ҳам кўп синалган ҳақиқатдир.

4591- عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبَسَةَ ط أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ρ يَقُولُ: أَقْرَبُ

مَا يَكُونُ الرَّبُّ مِنَ الْعَبْدِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْآخِرِ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ
تَكُونَ مِمَّنْ يَذْكُرُ اللَّهَ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ فَكُنْ.

4591. Амр ибн Абаса розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Робб бандага энг яқин бўлган пайт, кечанинг охирининг ичидир. Агар ўша соатда Аллоҳни зикр қиладиганлардан бўлишга қодир бўлсанг, бўл», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадис ҳам аввалги ҳадиснинг маъносини

таъкидламоқда, десак, хато қилмаган бўламиз. Кечанинг охирги ичи — унинг учдан охирги бир қисми бўлиши маълум. Ана шу вақтда Аллоҳни зикр қиладиган ва У Зотга дуо қиладиган бандалардан бўлишга ҳаракат қилишимиз лозим.

Кечанинг охирида бедор бўлиб, Аллоҳ таолони зикр қилиб, дуолар қилиш жуда ҳам катта фазлдир. Ҳар ким бу ишни амалга ошириш учун ҳаракат қилмоғи лозим.

4592- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ط قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ρ أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمَعُ قَالَ: جَوْفَ اللَّيْلِ الْآخِرِ وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوباتِ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ.

4592. Абу Умома розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Эй Аллоҳнинг Расули! Қайси дуо эшитиладиганроқ?» дейилди.

«Кечанинг охиридагиси ва фарз намозлардан кейингиси», дедилар».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ким ўз дуосининг қабул бўлишини истаса, кечанинг охирида ва фарз намозларининг охирида дуо қилсин.

4593- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ فَقَمِنْ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

4593. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Банда Роббисига энг яқин бўладиган пайт у саждада турганидир. Бас, дуони кўпайтиринглар. Бас, сизга ижобат бўлиши ҳақдир», дедилар».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Намоз банданинг ўз Роббиси ила яккама-якка муножотидир.

Намоз мўмин инсоннинг меърожидир.

Намоз мўмин инсоннинг Аллоҳнинг ҳузурида ўзини энг хор ва энг паст тутган ҳолидир.

Сажда эса намознинг бандалик равшан зоҳир бўлган, хорлик ва зорлик энг равшан намоён бўлган жойидир. Банданинг зорлиги қанчалар ошса, Аллоҳнинг унга яқинлиги шунчалик ошади.

Шунинг учун ҳам банда саждада турганида Роббисига энг яқин ҳолда бўлади. Роббисига яқин бўлиб турганда эса, сўраган нарсаси қабул бўлиши учун ҳам энг яқин ҳол бўлади. Шунинг учун ҳам банда саждада турган ҳолида кўпроқ дуо қилиши керак.

Имом Муслим ва Аҳмадлар ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам:

«Огоҳ бўлингким, мен рукуъда ва саждада турган ҳолимда Куръон қироат қилишдан наҳйи қилиндим. Аммо, рукуъда Аллоҳни улуғланглар, саждада эса, дуо қилишга ижтиҳод қилинглар, сизга ижобат бўлиши лойикдир», деганлар.

4594- عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ط قَالَ: قَدِمْتُ الشَّامَ فَأَتَيْتُ

أَبَا الدَّرْدَاءِ فِي مَنْزِلِهِ فَلَمْ أَجِدْهُ وَوَجَدْتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ فَقَالَتْ: أَتُرِيدُ

الْحَجَّ الْعَامَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَتْ: فَادْعُ اللَّهَ لَنَا بِخَيْرٍ فَإِنَّ النَّبِيَّ ρ كَانَ

يَقُولُ: دَعْوَةُ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ مُسْتَجَابَةٌ عِنْدَ رَأْسِهِ

مَلِكٌ مُوَكَّلٌ كُلَّمَا دَعَا لِأَخِيهِ بِخَيْرٍ قَالَ الْمَلِكُ الْمُوَكَّلُ بِهِ آمِينَ وَلَكَ
 بِمِثْلِ قَالَ: فَخَرَجْتُ إِلَى السُّوقِ فَلَقِيتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ فَقَالَ لِي مِثْلَ ذَلِكَ
 عَنْ النَّبِيِّ ﷺ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

4594. Савфон ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Шомга бордим. Абу Дардонинг манзилига бориб уни топмадим. Умму Дардони топдим. У менга:

«Бу сана ҳаж қилмоқчимисан?» деди.

«Ҳа», дедим.

«Бизга яхшилик сўраб, дуо қил. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Мусулмоннинг ўз биродарига ғойибдан қилган дуоси мустажобдир. Унинг бошида бир муваккал фаришта туради. У ўз биродарига ҳар сафар яхшилик тилаб дуо қилганда муваккал фаришта: «Омийн! Сенга ҳам ўшандоқ бўлсин!» дейди» дер эдилар», деди.

Бозорга чиқиб, Абу Дардони топдим, у ҳам Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан худди шу гапни нақл қилди».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Улуғ саҳобий Абу Дардо розияллоҳу анҳу оилалари билан Мадийнаи Мунавварадан Шомга кўчиб кетганлар ва ўша ерда яшаганлар.

Шунда куёвлари уларни кўргани Шомга борибдилар. Борсалар, уйда фақат қайноналари Умму Дардо розияллоҳу анҳо бор эканлар. Абу Дардо розияллоҳу анҳу каергадир чиқиб кетган эканлар.

Ривоятда зикр қилинишича, ўшанда Умму Дардо розияллоҳу анҳу куёвларидан:

«Бу йил ҳажга борасанми?» деб сўрабдилар.

«Ҳа», дебди куёв.

Шунда Умму Дардо розияллоху анҳо:

«Унда бизнинг ҳаққимизга хайрли дуо қилиб қўй. Чунки Набий соллаллоху алайҳи васаллам «Мусулмон кишининг ўз биродари учун ғойибдан қилган дуоси қабул бўлади. Дуо қилаётган кишининг боши устида бир муваккал фаришта туради ва дуо хайрли бўлса: «Омийн! Сенга ҳам шундай бўлсин», деб туради» деганлар», дебдилар.

Масалан, бу киши: «Эй Аллоҳ! Фалон биродаримга тақво бергин, хайр-барака бергин» деб дуо қилса, унинг боши устида турган фаришта: «Омийн! Сенга ҳам шундай бўлсин!» деб турар экан.

Куёв бу гапни эшитибди. Сўнг қайтиб кетаётиб, бозорда қайнотасини учратиб қолибди. Қайноталари ҳам худди Умму Дардо розияллоху анҳо айтган гапларни айтибдилар.

Демак, бу саҳобаларнинг кўпчилиги кўрган, эшитган, собит бўлган нарса экан. Сафарга, ҳажга ва умуман, дуоси қабул бўладиган жойларга борадиган кишилардан дуо сўраш, ҳаққимизга дуо қилиб қўйинг, деб илтимос қилиш саҳобаи киромлар қилган амаллардан экан.

Албатта, улар бу ишни Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳадисларига биноан қилганлар.

Алҳамдулиллаҳ, бу нарса бизда ҳам яхши йўлга қўйилган, ҳажга кетаётганлардан, мусофирлардан дуо қилишни сўраб қолишади.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Мусулмонлар бир-бирларига дуо сўраб туришлари кераклиги.

2. Бировнинг орқасидан ўзи йўқлигида қилинган дуо мақбул бўлиши.

3. Орқадан қилинган дуога муваккал фаришта «омийн» деб туриши.

4. Бировга ғойибдан яхши дуо қилувчининг ўзига ҳам у

биродарига сўраган яхшиликчалик яхшилик етиши.

Бу ҳадиси шарифга амал қилишга ўтмоғимиз лозим.

4595- وَلَا يُبِي دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ: إِنَّ أَسْرَعَ الدُّعَاءِ إِجَابَةٌ دَعْوُهُ

غَائِبٍ لِّغَائِبٍ.

4595. Абу Довуд ва Термизийнинг ривоятида:

«Албатта, дуонинг энг тез ижобат бўладигани ғойибнинг ғойибга қиладиган дуосидир», дейилган.

Шарҳ: Чунки бундоқ дуо риёдан ва хўжақўрсиндан йирокда бўлади. Ҳамда чин ихлос ва соф ният ила қилинади.

4596- عَنْ عُمَرَ r قَالَ: اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ r فِي الْعُمْرَةِ فَأَذِنَ

لِي وَقَالَ: لَا تَنْسَنَا يَا أَخِي مِنْ دُعَائِكَ فَقَالَ عُمَرُ: كَلِمَةً مَا يَسُرُّنِي
أَنْ لِي بِهَا الدُّنْيَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4596. Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламдан умра қилишга изн сўрадим. У зот менга изн бердилар ва:

«Эй биродарим, дуонингда бизни унутмагин», дедилар.

Бу сўзнинг ўрнига бутун дунё берилганда ҳам мени масрур қила олмайди».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг камтарликларининг олий намунасидир. Аллоҳ таолонинг маҳбуб Пайғамбари, дуоСИ тўсиқсиз қабул бўлиб турган зот ўзларининг умматларидан бирининг дуосини сўрамоқдалар.

Ушбу хадисдан олинадиган фойдалар:

1. Бирор сафарга боришда, хатто у сафар Байтуллоҳнинг зиёрати бўлса ҳам, раҳбардан изн сўраш кераклиги.

2. Афзал шахс ўзидан даражаси паст кишидан дуо сўраши мумкинлиги.

3. Ҳазрати Умар розияллоҳу анхунинг фазилатлари.

4. Ҳаж ёки умрага кетаётган кишилардан дуо қилишларини сўраш алоҳида аҳамиятга эга экани.

5. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалар олдидаги қадр-қийматлари. Ҳазрати Умар розияллоҳу анху у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бир оғиз сўзларини бутун дунёга алмаштирмасликлари шуни кўрсатади. Ҳақиқий мусулмон шундоқ бўлиши керак.

4597- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: ثَلَاثٌ دَعَوَاتٍ

مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ: دَعْوَةُ الْوَالِدِ وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4597. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уч дуо мустажобдир. Уларда шак йўқ. Ота-онанинг дуоси. Мусофирнинг дуоси ва мазлумнинг дуоси», дедилар».

Абу Довуд, Аҳмад ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Демак, ушбу уч тоифанинг яхши дуосини олишга ва ёмон дуосидан кўрқишга ўтиш керак.

Ота-онанинг дуосини олиб қарғишидан эҳтиёт бўлиш ҳар бир фарзанд учун ўта муҳимдир. Бу маъно бошқа ерларда батафсил баён қилинган.

Мусофир одам ҳам ўзининг сафардаги ҳолати ила Аллоҳ таолога якин бир вазиятга ўтиб қолади. Шунинг учун унинг дуоси ҳам қабул бўлади.

Мазлум одам зулм туфайли Аллоҳ таолога илтижоси кучайган ва дуоси мақбул бўладиган бўлиб қолади.

4598- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ، وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَرْفَعُهَا اللَّهُ فَوْقَ الْعَمَامِ وَيَفْتَحُ لَهَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ وَيَقُولُ الرَّبُّ: وَعِزَّتِي لَأَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ.

4598. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Уч тоифанинг дуолари рад қилинмас: рўзадорники, то оғзини очгунча. Одил имомники. Мазлумнинг дуосини Аллоҳ булут устига кўтаради ва унга осмон эшикларини очади. Сўнгра Робб: «Иззатим ила қасамки, сенга кейинроқ бўлса ҳам нусрат берурман», дейди», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Рўзадорнинг дуоси мақбуллиги. Ўша пайтда дуони кўпроқ қилиш ва рўзадорларнинг дуосини олишга ҳаракат қилиш лозим.

2. Одил имомнинг дуоси ҳам мақбуллиги.

3. Мазлумнинг дуоси мақбуллиги. Мазлум нусрат топмай қолмаслиги. Шунинг учун бировга зулм қилмаслик керак ва мазлумнинг яхши дуосини олишга ҳаракат қилиш керак.

4599- عَنْ سَعْدٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: دَعْوَةُ «ذِي النُّونِ» إِذْ

دَعَا وَهُوَ فِي بَطْنِ الْحَوْتِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ
الظَّالِمِينَ فَإِنَّهُ لَمْ يَدْعُ بِهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ
لَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4599. Саъд розияллаҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Зуннуннинг балиқ ичида туриб қилган дуоси «Лаа илаҳа иллаа анта, субҳанака, иннии кунту миназ золимийн»дир. Қай бир мусулмон одам ўша дуони қилса, албатта, Аллоҳ унга ижобат қилур», дедилар».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу дуо Қуръони Каримнинг Анбиё сурасида зикр қилинган. Аллоҳ таоло мазкур сурада:

«Зуннунни эсла. Ўшанда у ғазабланган ҳолда чиқиб кетган эди. Бас, у Бизни ўзига (ер юзини) тор этмас, деб гумон қилди. Зулматларда туриб, Сендан ўзга Илоҳ йўқ, Сен поксан, албатта, мен золимлардан бўлдим, деб нидо қилди», деган (87-оят).

Зуннундан мурод, Юнус алайҳиссалломдир. «Нун» балиқ дегани, Зуннун эса, балиқ эгаси дегани. Юнус алайҳиссаломни денгизда балиқ ютиб юборган, кейин қирғоққа келиб, Аллоҳнинг амри билан чиқариб ташлаган. Шунинг учун Зуннун, яъни «балиқ эгаси» деган лақабни олганлар. У зотнинг қиссалари Ас-Соффат сурасида келади. Аммо бу сурадаги сўз боришига мос равишда қисқача баён қилинмоқда.

«Зуннунни эсла. Ўшанда у ғазабланган ҳолда чиқиб кетган эди».

У киши қавмларига Аллоҳнинг амрини етказганларида, улар қабул қилмадилар. Юнус алайҳиссалом қавмларининг қилмишларидан ғазабланиб, юртларини тағалаб чиқиб кетдилар.

«Бас, у Бизни ўзига (ер юзини) тор этмас, деб гумон қилди».

Бу гумон қавмларининг саркашлигидан келиб чиққан эди. Юнус алайҳиссалом уларга, сизлар Аллоҳ амрига бўйсунмасангиз, бошқа жой қуриб кетгани йўқ, Аллоҳнинг ери кенг, бошқа жойга бориб даъват этсам, улар қабул қиладилар. Аллоҳ мен учун ер юзини тор этиб қўймайди, дегандай иш қилган эдилар.

Уламоларимизнинг айтишларича, аслида у зот бошқа Пайғамбарларга ўхшаб сабр қилишлари, Аллоҳнинг амрини кутишлари керак эди. Аммо бундай қилмадилар. Қавмларига зарда қилиб, юртларидан чиқиб кетдилар. Сўнгра Аллоҳ таоло у зотни балиққа юттириб, синовга учратди. Ана ўшанда

«Зулматларда туриб», яъни, кеча зулмати, денгиз ости зулмати ва балиқ қорни зулматида туриб, Аллоҳ таолога ёлвориб:

«Сендан ўзга Илоҳ йўқ, Сен поксан, албатта, мен золимлардан бўлдим, деб нидо қилди».

Бу гап чин ихлос билан, Аллоҳнинг улуғ сифатларини эслаб, ўзининг айбдорлигини бўйнига олиб, нажот сўраб қилинган дуо эди.

«Бас, Биз уни (дуосини) ижобат қилдик. Унга ғамдан нажот бердик. Мўминларга шундай нажот берурмиз».

Яъни, Биз Юнуснинг дуосини қабул қилдик. Уни балиқ ичидан соғсаломат чиқариб, ғамдан қутқардик. Мўминларни доимо шу тарзда қутқариб келганмиз.

Имом Абу Довуд ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам, ким ғамга мубтало бўлса, ушбу оятдаги «Ла илаҳа илла анта, субҳанака инни кунту миназ-золимийн» дуосини ўқиса, кушойиш бўлишини айтганлар.

دعوة النبي ρ لأمته

НАБИЙ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ УММАТЛАРИГА ҚИЛГАН ДУОЛАРИ

4600- عَنْ أَنَسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ قَدْ دَعَا بِهَا فَاسْتُجِيبَتْ فَجَعَلْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِّأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

4600. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ҳар бир Набийнинг дуоси бор. Бас, у билан дуо қилган ва ижобат бўлган. Мен ўз дуоимни қиёмат кунини шафоат қилишга қўйдим», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ердаги дуодан мурод бош дуодир. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дунёда ҳам кўпгина дуолари дарҳол қабул бўлган. Мисол учун, Бадр урушида дуолари қабул бўлиб, мусулмонлар душмандан ғолиб келганлар. Бир жума кунини аъробий ёмғирни сўраганида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу ҳақдаги дуолари тамом бўлмай туриб, ёмғир ёға бошлаган ва ҳоказо.

4601- وَالتَّرمِذِيُّ وَلَفْظُهُ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِّأُمَّتِي وَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْهُمْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا.

4601. Термизийнинг ривоятида:

«Ҳар бир Набийнинг мустажоб дуоси бор. Бас, мен ўз дуоимни қиёмат куни шафоат қилишга беркитиб қўйдим. У, иншааллоҳ, улардан Аллоҳга бирор нарсани ширк келтирмай ўлганларига ноил бўлгусидир», дейилган.

Шарҳ: Аллоҳ таоло сиз билан бизни ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўша мустажоб дуоларидан баҳраманд бўладиган умматларидан қилсин.

4602- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي

أَتُخِذُ عِنْدَكَ عَهْدًا لَنْ تُخْلِفَنِيهِ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ آذَيْتُهُ
شَتَمْتُهُ لَعَنْتُهُ جَلَدْتُهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ صَلَاةً وَرِكَاءَةً وَقُرْبَةً تُقَرِّبُهُ مِنِّي إِلَيْكَ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

4602. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳим! Албатта, мен Сенинг ҳузурингда ваъда олганман ва, албатта, Сен унга хилоф қилмагайсан. Мен бир башарман, холос.

Мўминлардан қай бирига озор берган, сўккан, лаънатлаган ёки дарра урган бўлсам, ўшани унинг учун қиёмат куни намоз, закот ва Ўзингга уни яқинлаштирадиган қурбат қилгин», дедилар».

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дуоларида ҳам у зотнинг умматларига бўлган шафқатлари, улар учун бўлган қайғуришлари ўз аксини топган.

Албатта, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

Ўз умматларига қилган дуолари кўп. Биз ўрганган дуолар улардан баъзи намуналар, холос.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қилган барча дуолари мақбул бўлгани улкан ҳақиқат. У зотнинг умматларига қилган ва қиладиган дуолари ҳам Аллоҳ таоло хоҳласа, мақбулдир.

جوامع الدعاء

ЖАМЛОВЧИ ДУОЛАР

4603- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ρ : اللَّهُمَّ

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. رَوَاهُ
الثَّلَاثَةُ.

4603. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аксари дуолари «Роббанаа аатинаа фиддуня ҳасанатан ва фил охирати ҳасанатан ва қинаа азабан-наар» эди».

Учовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу дуонинг маъноси: «Роббимиз, бизга бу дунёда яхшиликни бергин ва у дунёда ҳам яхшиликни бергин. Ва бизларни дўзах азобидан сақлагин».

Бу дуо Бақара сурасидаги оятдан олинган дуодир.

Аллоҳ таоло Бақара сурасида:

«Ва улардан баъзилари: «Роббимиз, бизга бу дунёда ҳам яхшиликни, охиратда ҳам яхшиликни бергин ва бизни дўзах олови азобидан сақлагин», дейдир», деган (201-оят).

Бу дуо мусулмонларнинг дуоси. Улар Аллоҳ таолодан

икки дунёнинг яхшилигини сўрайдилар, чунки Ислом дини икки дунёнинг ободлигига чакиради. Динсизу худосизларга ўхшаб фақат бу дунёнинг ҳой-ҳавасини сўрамайдилар. Ёки баъзи

тоифаларга каби фақат охиратни ўйлаб, бу дунёни эсдан чиқармайдилар.

Бу дуода юксак одоб ҳам кўриниб турибди. Сўраладиган нарсанинг номи аниқ қилиб айтилмасдан, умумий қилиб, «яхшилик» дейилмоқда. «Яхшилик»нинг нималигини Аллоҳ таолонинг Ўзи яхши билади.

Имом ибн Касир: «Ушбу дуо дунёдаги барча яхшиликларни ўзида жамлаб, ёмонликларни четлатган», деганлар.

Ибн Мурдавайҳ Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анхудан ривоят қилган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «(Байтуллоҳнинг) бурчагидан ҳар ўтганимда, «Омийн» деб турган фариштани кўрдим. Унинг ёнидан ўтсангиз, «Роббанаа аатинаа фиддуна ҳасанатан ва фил охирати ҳасанатан ва қинаа азабан-наар»ни ўқинглар», деганлар.

Бу дуо Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссолату вассаломнинг кўп қиладиган дуолари эди.

Ибн Аби Ҳотим Абу Толутдан қилган ривоятда бундай дейилади: «Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу ҳузурида эдик. Собит у кишига: «Биродарларингиз дуо қилишингизни сўрашяпти», деди. Шунда Анас ибн Молик «Роббанаа аатинаа...»ни ўқидилар.

Бир муддат гаплашиб ўтирдилар. Туришмоқчи бўлишганда: «Эй Абу Ҳамза, биродарларингиз туришмоқчи, уларни бир дуо қилсангиз», деди. Шунда Анас ибн Молик: «Сизларга ишларни майдалаб беришимни хоҳлайсизми?! Агар Аллоҳ сизга бу дунё ва охиратнинг яхшилигини бериб, дўзахнинг азобидан сакласа, яхшиликнинг ҳаммасини берган бўлади-ку», деди.

4604- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَادَ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَدْ
 خَفَتَ فَصَارَ مِثْلَ الْفَرْخِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: هَلْ كُنْتَ تَدْعُو
 بِشَيْءٍ أَوْ تَسْأَلُهُ إِلَّاهُ قَالَ: نَعَمْ كُنْتُ أَقُولُ: اللَّهُمَّ مَا كُنْتُ مُعَاقِبِي بِهِ
 فِي الْآخِرَةِ فَعَجَّلْهُ لِي فِي الدُّنْيَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: سُبْحَانَ اللَّهِ لَا
 تُطِيقُهُ أَوْ لَا تَسْتَطِيعُهُ أَفَلَا قُلْتَ: اللَّهُمَّ { آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
 الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ } قَالَ: فَدَعَا اللَّهُ لَهُ فَشَفَّاهُ. رَوَاهُ
 مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4604. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам озиб,
 жўжадек бўлиб қолган бир мусулмонни кўргани
 бордилар. Бас, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи
 васаллам унга:

«Бирор дуо қилганмидинг ёки бирор нарса
 сўраганмидинг?» дедилар.

«Ҳа, «Аллоҳим, мени охиратда иқоб қиладиган
 нарсангни бу дунёда қилиб қўйгин» деган эдим», деди.

«Субҳаналлоҳи! Ахир бунга чидай олмайсан ёки
 қодир бўла олмайсан! «Роббанаа аатинаа фиддуна
 ҳасанатан ва фил охирати ҳасанатан ва қинаа азабан-
 наар» десанг бўлмасмиди?!» дедилар.

Бас, Аллоҳга шу дуони қилган эдилар, унга шифо
 берди».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бундан ўзига ёмонлик келтиришни сўраб
 бўлмаслиги, ҳатто, «Аллоҳим, мени охиратда иқоб
 қиладиган нарсангни бу дунёда қилиб қўйгин», деб ҳам

дуо қилиб бўлмаслиги келиб чиқади.

Банда доимо икки дунё яхшилигини сўраб, дуо қилиб юрмоғи лозим.

Ушбу ҳадисдан «Роббанаа аатиная фиддуна ҳасанатан ва фил охирати ҳасанатан ва кинаа азабан-наар» деган дуони беморга шифо тилаш учун ҳам ўқиш яхшилиги кўриниб турибди.

4605- عَنْ أَبِي مُوسَى ط عَنْ النَّبِيِّ ρ أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي كُلِّهِ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطَايَايَ وَعَمْدِي وَجَهْلِي وَهَزْلِي وَكُلَّ ذَلِكَ عِنْدِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

4605. *Абу Мусо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қуйидаги дуони қилар эдилар:

«Роббим, менинг хатоимни, жаҳлимни, барча ишларимдаги исрофимни ва Сен мендан кўра билувчи бўлган нарсаларни мағфират қилгин.

Аллоҳим! Менинг хатоларимни, қасдан қилганларимни, жаҳлимни, ҳазилимни, буларнинг ҳаммаси менда бордир, мағфират қилгин.

Аллоҳим! Менинг тақдим қилган ва таъхир қилган, аввалги ва кейинги, яширин қилган ва ошкор қилган нарсаларимни мағфират қилгин. Сен Муқаддимсан, Сен Муаххирсан ва Сен ҳар бир нарсага қодирсан».

Икки шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдаги дуода барча хато ва камчиликлар, нуқсон ва гуноҳларнинг кечирилишини сўраш бор. Банданинг ўзи билган ва билмаган гуноҳларни ҳам кечиришни сўраш бор. Уларнинг барчасини эътироф қилиш бор. Шу билан бирга, Аллоҳ таолонинг улуғ сифатларини эслаш бор.

Муқаддим.

Олдинга сурувчи. У Зот хоҳлаган шахсни ва нарсани хоҳлаганидан олдинга суради.

Муаххир.

Орқага сурувчи. У Зот хоҳлаган шахс ва нарсани хоҳлаганидан орқага суради.

4606- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ت عَنْ النَّبِيِّ ر أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعَفَاةَ وَالْغِنَى.

4606. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Аллоҳим! Албатта, мен Сендан ҳидоятни, тақвони, иффатни ва беҳожатликни сўрайман», дер эдилар».

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дуоларини ҳис-туйғусиз, куруқ сўз сифатида эслаб юрадиганлар нимадан бебаҳра қолишларини эслатиб кўйишимиз лозим.

У зотнинг дуоларига эътибор билан, ихлос билан муносабатда бўлган одам олам-олам маънони, балоғат ва фасоҳатни, бандаликни бутунлай тан олишни, Аллоҳ таолони улуғлашни, банданинг илтижо ва тазарруъсини, оз сўзлар билан кўп нарсани сўрашни ва бошқа фойдаларни кўради.

Ушбу ривоятдаги дуода сўралаётган тўрт нарсани олиб кўрайлик. Узини билган ҳар бир одам боласига худди шу

тўрт нарсадан ўзгаси керак эмаслиги ҳеч кимга сир эмас.

Ҳидоят.

Луғатда тўғри йўлга бошлаш, бирор нарсага лутф билан йўллаб қўйиш «ҳидоят» деб аталади.

Аллоҳ таолонинг сифатларидан бири Ҳодий — яъни, Ҳидоят қилувчидир. У Зот Ўз фазли ила хоҳлаган кимсани ҳидоят қилади. Яъни, Аллоҳ кимни тўғри йўлга ҳидоят қилса, албатта, Ўз хоҳиши ва фазли ила ҳидоят қилади.

Инсонни яратган Аллоҳ уни икки дунё саодатига эриштирувчи йўлни ҳам билади. Шунинг учун бандаларига диний кўрсатмалар юбориб, уларни тўғри йўлга солиб туради. Бу кўрсатмаларнинг сўнггиси Исломдир.

Бу дуода айтилган йўл ҳидоят сўралмоқда.

Тақво.

Аслида «тақво» сўзи «сақланмоқ», «эҳтиёт бўлмоқ» маъноларини англатади. У «виқоя» сўзидан олинган бўлиб, бир нарсани унга озор ва зарар берадиган нарсадан сақдашни англатади. Бинобарин, тақво ўзини қўрқинчли нарсадан сақдашдан иборатдир. Гоҳида тақво хавф маъносида ёки аксинча ҳам ишлатилади.

Ҳазрати Умар розияллоху анҳудан: «Тақво нима?» деб сўрашганда, «Араблар сертикон майдондан ялангоёқ бўлиб, тикондан сақланиб ўтиб кетишни тақво деб атайдилар», деганлар.

Ҳаётдаги гуноҳ ишлар ҳам худди тиконларга ўхшайди, ким улардан эҳтиёт бўлмаса, озор чекади, улардан сақланиб юрган киши эса, тақво қилган бўлади. Оқибатда тақво инсон қалбидаги ҳолатга айланади. Бу ҳолат қалбни ҳассос қилиб, ҳар доим Аллоҳнинг севгиси билан яшайдиган қилиб қўяди.

Уламолар тақвонинг истилоҳий маъноси ҳақида бир-бирини тўлдирувчи бир қанча таърифларни айтганлар:

Роғиб:

«Шариат урфида тақво нафси гуноҳдан му-ҳофаза

қилишдир. Бу ман қилинган нарсаларни тарк этиш ила бўлади. Баъзи мубоҳларни тарк қилиш ила мукаммал бўлади», деган.

Ферузободий:

«Тақво ҳар бир зарарли нарсадан, яъни маъсиятдан ва ортиқча (кераксиз) нарсалардан четда бўлишдир. Шунга биноан, у фарз ва нафлга тақсимланади», деган.

Ўтган азизлардан Толқ ибн Ҳабиб:

«Тақво Аллоҳнинг раҳматидан умидвор бўлиб, унинг нури ила Унга тоат қилмоқлик ва Аллоҳнинг азобидан кўркиб, унинг нури ила қайтарган ишларни тарк қилмоқликдир», деган.

Қуръони Каримда «тақво» сўзи «хавф», «кўркиш», «ибодат», «маъсиятни тарк қилиш», «тавҳид ва ихлос» каби маъноларда ишлатилган.

Тақводор бўлиш учун қоронғи жойга кириб олиб, тасбеҳ ўгириб ўтириш шарт эмас. Тақво бу гуноҳ ишлардан ўзини сакдашдир. Аллоҳнинг азобидан сакданиш учун ҳаракат қилишдир. Бунинг учун ёмонликлардан сакланиш, яхши амалларни қилиш керак.

Иффат.

Иффат сўзи луғатда «қабих нарсадан тийилиш» маъносини англатади. Ибн Манзур:

«Иффат аслида қолдиқнинг ўрнига ўтадиган нарсани тановул қилиш ила кифояланишдир.

Иффат —ҳалол ва гўзал бўлмаган нарсадан ўзини тийишдир.

Иффат ўта покликдир», деган.

Уламолар иффат ҳақида бир-бирини тўлдирувчи бир неча таърифларни айтганлар:

Роғиб: «Иффат нафсда бир ҳолатнинг ҳосил бўлиши бўлиб, инсон у билан шаҳватнинг ғалабасидан четланади.

Иффат нафсни ҳайвоний лаззатлардан тийиб

туришдир. У ҳаддан ошган нафси бузуқлик билан

нуқсон ҳисобланган шаҳватсизлик орасидаги ўртача ҳолатдир», деган.

Жоҳиз: «Иффат нафси шаҳватлардан жиловлашдир, жасадни тик туришига ва соғлигини муҳофаза қилишига етадиган нарса билан кифояланишдир. Барча лаззатли нарсалардан, исрофдан четда бўлиб, мўътадиллик йўлини тутишдир. Кифояланган шаҳватлар ҳам мустаҳаб равишда, уни кондиришга иттифоқ қилинган ҳамда ҳожат тушган вақтдагина бўлиши керак. Шу билан бирга, ундан кўпга ҳожат тушмайдиган микдорда бўлиши лозим», деган.

Журжоний: «Иффат шахвоний қувватга оид ҳайъат бўлиб, у мазкур қувватнинг ҳаддан ошган ҳолатидаги фужур ва нуқсонга учраган ҳолатидаги турғунлик орасидаги ўртача ҳолатдир. Иффатли киши ишларни шариат ва мурувват асосида олиб борадиган кишидир», деган.

Беҳожатлик.

Уламоларимиз бу ердаги беҳожатлик ҳам маънавий, ҳам моддий бўлиши мумкинлигини таъкидлашган.

Беҳожатликни бойлик деб аташ ҳам мумкин. Араб тилидаги «ғина» сўзини шундай таржима қилганмиз. Яъни, ғина моддий ва маънавий бойлик дегани. Бой одам бировга ҳожати тушмагани учун ғаний, яъни, бой деб аталган. Бу сифат ҳам зарур сифатлардандир. Моддий ва маънавий маъноларда тўқ бўлиш катта бахтдир.

Бу дуода айнан ушбу тўрт муҳим нарса сўралган.

4607- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يَقُولُ:

اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي وَاجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ وَاجْعَلِ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ.

4607. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам «Аллоҳим! Менга ишимнинг боши бўлган динимни ислоҳ қилгин. Менга унда маошим бўлган дунёмни ислоҳ қилгин. Менга унда қайтар жойим бўлган охиратимни ислоҳ қилгин. Менга ҳаётни ҳар бир яхшиликда зиёда қилгин. Менга ўлимни ҳар бир ёмонликдан роҳат қилгин», дер эдилар».

Шарҳ: Уламоларимиз: «Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу дуолари ўзида жамловчи калималарни мужассам қилган дуолардандир», дейдилар. Чунки бу дуода бу дунё ва охиратнинг салоҳияти ҳамда ўлимнинг яхшиликка бўлиши сўралган.

Диннинг салоҳиятли бўлиши банда ҳаётининг мазмунидир. Дини яхши бўлмаган одамнинг дунёси ҳам, охирати ҳам яхши бўлмаслиги бор ҳақиқат.

Ҳаётни яхши ўтказиш, динга амал қилиб бориш учун одам боласининг маоши, макони бўлган бу дунёси ҳам салоҳиятли бўлиши керак.

Турли ёмонликларга гирифтор бўлмасдан ўлиш ҳам банда учун Аллоҳнинг раҳмати бўлади.

4608- وَعَنْهُ قَالَ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ

تَسْأَلُهُ خَادِمًا فَقَالَ لَهَا: قُولِي اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الظَّاهِرُ

فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْبَاطِلُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ أَفْضِلُ عَنِّي الدِّينَ
وَأَعْنِي مِنَ الْفَقْرِ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4608. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Фотима розияллоху анҳо Набий соллаллоху алайхи васалламнинг ҳузурларига келиб, ходим сўради. Шунда у зот унга:

«Аллоҳим! Эй етти осмоннинг Роббиси ва улуғ аршнинг Роббиси!

Эй Роббимиз ва барча нарсанинг Роббиси!

Эй Таврот, Инжил ва Қуръонни нозил қилувчи!

Эй донни ва данакни ёрувчи! Мен Сендан Ўзинг пешонасидан тутувчи ҳар нарсанинг шарридан паноҳ тилайман.

Сен аввалсан! Сендан олдин ҳеч нарса йўқ!

Сен охирсан! Сендан кейин ҳеч нарса йўқ!

Сен зоҳирсан! Сендан устун ҳеч нарса йўқ!

Сен ботинсан! Сендан пастда ҳеч нарса йўқ!

Менинг қарзимдан қутқар! Мени фақирликдан бой қил!» дегин, дедилар».

Ушбу уchtани Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Қарзи бор ва фақирликка учраган одамларга ушбу дуони ўқиб юриш тавсия қилинади.

4609- عَنْ سَعْدٍ ط قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ρ

فَقَالَ: عَلَّمَنِي كَلَامًا أَقُولُهُ قَالَ: قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ،

اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا حَوْلَ

وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ قَالَ: فَهَؤُلَاءِ لِرَبِّي فَمَا لِي قَالَ: قُلْ

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي.

4609. Саъд розияллозу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир аъробий Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Менга айтиб юришим учун бир каломни таълим беринг», деди.

«Лаа илаҳа иллоллоҳу, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу. Аллоҳу акбар кабийрон. Валҳамду лиллаҳи касийрон. Субҳаналлоҳи Роббил аламин. Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи ал-Азийзи ал-Ҳакийм», дегин», дедилар.

«Булар Роббим учун. Мен учун нима?» деди.

«Аллоҳумма, иғфир лии, варҳамнии, ваҳдиниин, варзукнии», дегин», дедилар».

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда айтиб юриш учун икки хил жамловчи дуо келмоқда.

Дуонинг биринчи қисми Аллоҳ таолонинг ваҳдонияти, шериги йўқлиги, улуғлиги, Унга ҳамду сано, Уни поклаб ёд этиш, барча айланиш ва қувват ёлғиз Унинг Ўзига хослиги ва У Зотнинг Азийз ва Ҳакиймлигини тан олишдан иборат.

Дуонинг иккинчи қисми эса, Аллоҳ таолодан мағфират, раҳмат, ҳидоят ва ризқ сўрашдан иборат.

Агар иккисини жамлаб бирин-кетин ўқиб юрилса, яна ҳам яхши бўлади.

4610- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ كَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ

لَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْكَ أُنَبِّتُ وَبِكَ

خَاصَمْتُ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي، أَنْتَ

الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْجَبُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ. رَوَاهُمْ مُسْلِمٌ.

4610. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳим! Сенга таслим бўлдим. Сенга иймон келтирдим. Сенга таваккул қилдим. Сенга тавба қилдим. Сен ила хусумат қилдим.

Аллоҳим! Сенинг иззатинг ила, Сендан ўзга илоҳий маъбуд йўқ, мени залолатга кетказишингдан паноҳ сўрайман. Сен ўлмайдиган, тирик Зотсан. Жину инслар ўладилар», дер эдилар».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дуоларида Аллоҳ таолонинг Ўзига яраша мактовлар, У Зотга иймон, таслим бўлиш, таваккул ва тавба қилиш каби бандаликнинг эътирофи ила залолатга кетишдан паноҳ сўраш бордир.

Ҳақиқатда банданинг залолатга кетиши, тўғри йўлдан адашиши энг катта бахтсизликдир. Ундан доимо паноҳ тилаб туриш керак.

4611- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدْعُو يَقُولُ: رَبِّ أَعِنِّي وَلَا

تَعِنْ عَلَيَّ وَأَنْصُرْنِي وَلَا تَنْصُرْ عَلَيَّ وَأَمْكُرْ لِي وَلَا تَمْكُرْ عَلَيَّ وَاهْدِنِي
وَيَسِّرْ لِي وَأَنْصُرْنِي عَلَى مَنْ بَعَى عَلَيَّ رَبِّ اجْعَلْنِي لَكَ شَكَارًا
لَكَ دَكَارًا لَكَ رَهَابًا لَكَ مَطْوَعًا لَكَ مُخْبِتًا إِلَيْكَ أَوَّاهًا مُنِيئًا رَبِّ تَقَبَّلْ
تَوْبَتِي وَاعْسِلْ حَوْبَتِي وَأَجِبْ دَعْوَتِي وَتَبِّتْ حُجَّتِي وَسَدِّدْ لِسَانِي وَاهْدِ
قَلْبِي وَاسْلُلْ سَخِيمَةَ صَدْرِي. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

4611. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам дуо қилганларида:

«Роббим, менга ёрдам бергин. Менга қарши ёрдам бермагин. Менга нусрат бергин. Менга қарши нусрат бермагин. Мен учун макр қилгин. Менга қарши макр қилмагин. Мени ҳидоят қилгин. Ҳидоятни менга осон қилгин. Менга тажовуз қилганга қарши нусрат бергин.

Роббим, мени Сенга кўп шукр қиладиган, зикр қиладиган, Сендан кўп кўрқадиган, Сенга кўп итоат қиладиган, хушуъ қиладиган, кўп оҳ урадиган, тавба қиладиган қилгин.

Роббим, тавбамни қабул қилгин. Хатоимни ювгин. Дуоимни қабул қилгин. Хужжатимни собит қилгин. Тилимни тўғри қилгин. Қалбимни ҳидоят қилгин. Кўксимдаги ҳикди ҳасадимни суғуриб олгин», дер эдилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дуоларида ҳар бир банда кундалик ҳаётида дуч келиб турадиган вазиятларда фойдани жалб қилувчи ва зарарни даф қилувчи маъноларни айтиб сўраш бор.

4612- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ط قَالَ: قَلَّمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يَقُومُ

مِنْ مَجْلِسٍ حَتَّى يَدْعُوَ بِهَؤُلَاءِ الدَّعَوَاتِ لِأَصْحَابِهِ: اَللّٰهُمَّ اَقِمْ لَنَا مِنْ

خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ

جَنَّتِكَ، وَمِنْ الْيَقِينِ مَا تَهْوُوْنَ بِهِ عَلَيْنَا مُصِيبَاتِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَا

بِأَسْمَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُوَّتِنَا مَا أَحْيَيْتَنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا

عَلَى مَنْ ظَلَمْنَا وَانْصُرْنَا عَلَى مَنْ عَادَانَا، وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا،

وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمًّا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمٍ وَلَا تَسْلُطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَرْحَمُنَا.

4612. *Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларига ушбу дуоларни қилмасдан мажлисдан туришлари кам бўлар эди:

«Аллоҳим! Бизга Ўзингдан кўрқишдан биз билан маъсиятларинг орасини тўсадиганини, тоатингдан бизни у ила жаннатингга етказадиганини, қаттиқ ишончдан у билан бизга дунё мусибатларини енгил қиладиганингни бергин.

Бизларни қулоқларимиз, қўлларимиз ва қувватимиз ила ҳаётда бардавом қилган чоғингда хузурлантиргин. Уни биздан ворис қилгин.

Бизнинг ўчимизни бизга зулм қилганларга хос қилгин. Бизга душманларимиз устидан нусрат бергин. Мусибатимизни динимизда қилмагин. Дунёни бош қайғумиз, илмимиз етган жойи қилмагин. Бизга раҳм қилмайдиганни устимиздан султон қилмагин».

Шарҳ: Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг бу жамловчи дуолари жуда кўп нарсаларни ўзига жамлагандир.

«Аллоҳим! Бизга Ўзингдан кўрқишдан биз билан маъсиятларинг орасини тўсадиганини»...бергин.

Яъни, бизга Ўзингдан кўрқишнинг бизни Сенга гуноҳ қилишдан тўсадиганини бергин.

«тоатингдан бизни у ила жаннатингга етказадиганини.., бергин.

Яъни, бизга Ўзингга қиладиган тоатимизни шундайини бергинки, бу тоат жаннатингга етишимизга сабаб бўлсин.

«қаттиқ ишончдан у билан бизга дунё мусибатларини енгил қиладиганингни бергин».

Яъни, Ўзинг бизга яқийн, яъни қаттиқ ишончининг шундайини бергинки, у ила бизга Ўзинг бу дунё мусибатларини енгил қилгин. Ўша Сен берган яқийн ила биз бу дунё мусибатларини писанд қилмайдиган ҳолга келайлик.

«Ҳаётда бардавом қилган чоғингда бизларни қулоқларимиз, кўлларимиз ва қувватимиз ила ҳузурлантиргин».

Яъни, модомики Сен берган ҳаётда яшаб юрар эканмиз, кўз, қулоқ ва қувват неъматидан жудо қилмагин. Улар билан ҳузурланиб юришимизни Ўзинг таъминлагин.

«Уни биздан ворис қилгин».

Ўша ҳолат биз ўлганимиздан кейин ҳам биздан меросхўр бўлиб қолсин. Яъни, кўз, қулоқ ва қувватимиздан ажрамаган ҳолда ўлайлик.

«Бизнинг ўчимизни бизга зулм қилганларга хос қилгин».

Яъни, бизга зулм қилганлардан Ўзинг ўч олгин.

«Бизга душманларимиз устидан нусрат бергин».

Биз доимо улардан ғолиб келадиган бўлайлик.

«Мусибатимизни динимизда қилмагин».

Динимизда бизни мусибатга учратмагин. Бош мусибатимиз динимизда бўлиб қолмасин.

«Дунёни бош қайғумиз, илмимиз етган жойи қилмагин».

Илмимизнинг ҳаммаси, қайғумизнинг барчаси дунёнинг орзу ҳаваси учун бўлиб қолишидан сақлагин.

Бизга раҳм қилмайдиганни устимиздан султон қилмагин».

Унинг бизга раҳм қиладиган бўлгани яхши.

Албатта, бу маънодаги дуога барча бандалар эҳтиёжманддирлар. Уни ёдлаб олиб, ўқиб юрсак, яхши бўлади.

4613- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: اللَّهُمَّ انْفَعْنِي بِمَا
 عَلَّمْتَنِي وَعَلَّمْنِي مَا يَنْفَعُنِي وَزِدْنِي عِلْمًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ
 وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ حَالِ أَهْلِ النَّارِ.

4613. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳим! Менга таълим берган нарсанг ила манфаат бергин. Менга ўзимга манфаат берадиган нарсани таълим бергин. Ва илмимни зиёда қилгин. Ҳар бир ҳол учун Аллоҳга ҳамд бўлсин. Аҳли дўзах ҳолидан Аллоҳнинг паноҳини сўрайман», дедилар».

Шарҳ: Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дуолари ҳамма учун, айниқса, аҳли илм ва толиби илмлар учун катта ўрнак бор. Келинг, ушбу дуони таҳлил қилиб чиқайлик.

«Аллоҳим! Менга таълим берган нарсанг ила манфаат бергин».

Яъни, ушбу дуодан аввал берган илмларинг мен учун фойдали бўлишини насиб этгин.

«Менга манфаат берадиган нарсани таълим бергин».

Яъни, ушбу дуодан кейин менга берадиган илмингни фойдали бўлишини насиб этгин.

Илмнинг фойдали бўлиши ундан бу дунё ва охират учун манфаат чиқиши ва билганига амал қилиш ила бўлади.

«Ва илмимни зиёда қилгин».

Доимий равишда илмим кўпайиб боришини Ўзинг таъминлагин.

«Ҳар бир ҳол учун Аллоҳга ҳамд бўлсин».

Жумладан, фойдали илм учун ҳам, фойдасизи учун

ҳам.

«Аҳли дўзах ҳолидан Аллоҳнинг паноҳини сўрайман».
Мана шу нарса энг муҳим.

4614- قَالَ شَهْرُ بْنُ حَوْشِبٍ τ لَأُمِّ سَلَمَةَ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ
مَا كَانَ أَكْثَرَ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ρ إِذَا كَانَ عِنْدَكَ؟ قَالَتْ: كَانَ أَكْثَرَ
دُعَائِهِ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا
أَكْثَرَ دُعَايَكَ بِهَذَا قَالَ: يَا أُمَّ سَلَمَةَ إِنَّهُ لَيْسَ آدَمِيٌّ إِلَّا وَقَلْبُهُ بَيْنَ
إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللَّهِ فَمَنْ شَاءَ أَقَامَ وَمَنْ شَاءَ أَرَاغَ.

4614. Шаҳр ибн Ҳавшаб розияллоҳу анҳу Умму Салама розияллоҳу анҳога:

«Эй мўминларнинг онаси! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сизнинг олдингизда бўлганларида аксари дуолари қандоқ бўлар эди?», деди.

Умму Салама розияллоҳу анҳо: «У зотнинг аксари дуолари «Эй қалбларни айлантириб турувчи Зот! Қалбимни динингда собит қил» эди. Бас, мен:

«Аллоҳнинг Расули! Бу дуони бунча ҳам кўп қиласиз-а?», дедим.

«Эй Умму Салама! Қалби Аллоҳнинг икки панжаси орасида бўлмаган бирор одам йўқ. Кимни хоҳласа, қоим қилади, кимни хоҳласа, тойдиради», дедилар».

Шарҳ: Албатта, кўп ишлар одамнинг қалбига ва динда собитлигига боғлиқ бўлади. Қай бир одамнинг қалби пок ва динда собит бўлса, икки дунёнинг саодатига эришади. Агар бошқача бўлса, натижа ҳам бошқача бўлади.

Шунинг учун ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дунёда энг қалби пок Аллоҳ таолонинг динида қалблари энг собит ва маъсум зот бўлишларига қарамай,

доимий равишда Аллоҳ таолодан қалбларини динда собит қилишини сўраб, дуо қилиб турганлар.

Биз ҳам севикли Пайғамбаримиздан ўрнак олиб, бу дуони кўп қилиб туришимиз лозим.

4615- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي جَسَدِي وَعَافِنِي فِي بَصَرِي وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنِّي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

4615. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам «Аллоҳим! Менга жасадимда офият бергин. Менга кўришимда офият бергин. Уни мендан ворис қилгин.

Ҳалийм ва Карийм бўлмиш Аллоҳдан ўзга илоҳий маъбуд йўқ. Улуғ аршнинг Роббиси пок бўлди. Оламларнинг Роббисига ҳамд бўлсин», дер эдилар.

Шарҳ: Ҳар банда учун тани соғлиқ ва кўзи офиятда бўлиши улкан неъматдир. Бу дунёдан соғ-саломат, тўрт мучаси бут равишда ўтиш катта бахтдир. Шунинг учун ушбу нарсаларни сўраб, дуо қилиб туриш керак.

4616- وَعَنْهَا قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَرَأَيْتَ إِنْ عَلِمْتُ أَيَّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مَا أَقُولُ فِيهَا؟ قَالَ: قُولِي اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي.

4616. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Айтинг-чи, агар Лайлатул

қадр кечаси қайси кеча эканлигини билсам, унда нима дейман?» дедим.

«Аллоҳим! Албатта Сен авф қилувчи ва карамлисан. Авфни яхши кўрасан. Бас, мени авф қилгин», дегин», дедилар».

Шарҳ: Албатта, Лайлатул қадр кечаси дуонинг қабул бўлиши энг кулай фурсатлардан бири эканлигини ҳамма яхши билади. Бу саволни бошқача қилиб: «Дуо энг қабул бўладиган вақтда қайси дуони қилай?» десак ҳам бўлади.

«Авф» сўзи луғатда «тарк қилиш», «ўчириш» ва «йўқ қилиш» маъноларини ифода этади.

Уламолар авфни қуйидагича таърифлайдилар:

Муновий: «Авф бир нарсани тановул қилишни қасд этиш ва гуноҳни ўтиб юборишдир», деган.

Кафавий: «Авф қудрати етиб туриб, зарар етказмасликдир. Ким уқубат беришга ҳақдор бўла туриб, уни тарк қилса, авф қилган бўлади», деган.

4617- عَنْ الْعَبَّاسِ ط قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَّمَنِي شَيْئًا أَسْأَلُهُ

اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: سَلِ اللَّهَ الْعَافِيَةَ فَمَكَثْتُ أَيَّامًا ثُمَّ سَأَلْتُهُ ثَانِيًا فَقَالَ

لِي: يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ: سَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

4617. Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Менга Аллоҳ азза ва жалладан сўрайдиган нарсани ўргатинг», дедим. У зот менга:

«Аллоҳдан офият сўра», дедилар.

Бир неча кун ўтиб, У зотдан шу нарсани яна бир бор сўрадим. У зот менга:

«Эй Аббос, эй Аллоҳнинг Расулининг амакиси, Аллоҳдан бу дунё ва охирадаги офиятни сўра», дедилар».

Шарҳ: Офият сўзи «саломатлик», «эсон-омонлик», «бардамлик», «яхши кайфият» каби маъноларни ифода қилади.

Кўриниб турибдики, офият ҳам Аллоҳ таолонинг катта неъматларидан бири экан. Бу неъматнинг бандадан бошқа тарафга ўтиши унинг учун катта мусибат бўлиши турган гап.

Имом Бухорий, Имом Термизий ва Имом Ибн Можалар Абдуллоҳ ибн Меҳсон ал-Ансорий розияллоҳу анхудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қуйидагиларни айтадилар:

«Кимнинг жасади офиятда бўлса, ўз гуруҳида тинч-омон бўлса ва ҳузурида егани кути бўлса, гўёки дунёни кўлга киритибди».

Офият Аллоҳ таолонинг бандани барча турдаги бало ва офатлардан сақлашидир.

4618- وَسَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ:

سَلِّ رَبِّكَ الْعَافِيَةَ وَالْمُعَافَاةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ: فَإِذَا أُعْطِيتَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَأُعْطِيتَهَا فِي الْآخِرَةِ فَقَدْ أَفْلَحْتَ.

4618. Бир киши Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан:

«Қайси дуо афзал?» деб сўради.

«Роббингдан бу дунё ва охирадаги офиятни сўра», дедилар.

Сўнгра у зотдан иккинчи куни ҳам сўради. У зот ўшани айтдилар. Сўнгра у зотдан учинчи куни ҳам сўради. У зот яна ўшани айтдилар. Кейин эса:

«Қачон бу дунёда сенга офият берилса ва у сенга

охиратда ҳам берилса, батахқиқ, нажот топибсан», дедилар».

Шарҳ: Аллоҳ таоло барчаларимизга бу дунё ва охират офиятини берсин!

4619- وَقَامَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ τ عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ بَكَى فَقَالَ:

قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ρ عَلَى الْمِنْبَرِ عَامَ الْأَوَّلِ ثُمَّ بَكَى فَقَالَ: اسْأَلُوا اللَّهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فَإِنَّ أَحَدًا لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنَ الْعَافِيَةِ.

4619. Абу Бакр Сиддиқ минбарга чикди. Сўнгра йиғлади. Кейин:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам аввалги йили минбарга чикдилар. Сўнгра йиғладилар ва «Аллоҳдан авф ва офиятни сўранглар. Албатта, сиздан ҳеч бирингизга яқийндан кейин офиятдан яхшироқ нарса берилмаган», дедилар», деди».

Шарҳ: Яқийн мустаҳкам иймондир. Демак, бандага Аллоҳ томонидан берилган неъматлар ичида энг биринчи ўринда мустаҳкам иймон турса, ундан кейинги иккинчи ўринда офият — тани сихатлиқ хотиржамлик турар экан.

4620- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ τ قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ρ بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ

لَمْ يَحْفَظْهُ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ دَعَوْتَ بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ لَمْ تَحْفَظْ مِنْهُ شَيْئًا،

فَقَالَ: أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَجْمَعُ ذَلِكَ كُلَّهُ تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ

مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلْنَاكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ ρ وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ

مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ ρ وَأَنْتَ الْمُسْتَعَاذُ وَعَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ

4620. Абу Умома розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кўп дуо қилдилар. Биз уни ёд олмадик. Сўнггра:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Кўп дуо қилдингиз. Биз ундан ҳеч нарсани ёд олмадик», дедик.

Шунда у зот:

«Ўшанинг ҳаммасини жам қиладиган нарсага сизларни далолат қилайми? Аллоҳим! Албатта, биз Сендан Пайғамбаринг Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам сўраган хайрли нарсаларни сўраймиз. Сендан Пайғамбаринг Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам паноҳ сўраган ёмон нарсалардан паноҳ сўраймиз. Сен ёрдам сўралган Зотсан. Етказиш Сенинг ишинг бўлган Зотсан. Ўзгариш йўқ, қувват ҳам йўқ. Магар Аллоҳда бор», денглар», дедилар».

Шарҳ: Демак, Аллоҳ таолодан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сўраган нарсани сўрайман, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам паноҳ сўраган нарсадан паноҳ сўрайман, деб қилинган дуо жуда кўп нарсани қамраб олар экан.

Уламолар, ушбу дуо каби жамловчи ва фойдали нарса йўқ, деганлар. Чунки, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бу дуоларида дунё ва охиратнинг яхшиликларидан бирор нарсани қолдирмай сўрадилар ҳамда дунё ва охиратнинг ёмонлигидан бирортасини қўймай паноҳ сўрадилар.

4621- عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ ر قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا

أَنْ نَقُولَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِي الْأَمْرِ وَأَسْأَلُكَ عَزِيمَةَ الرُّشْدِ

وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ وَأَسْأَلُكَ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا

سَلِيمًا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعَلَّمَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعَلَّمَ
وَأَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا تَعَلَّمَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ.

4621. Шаддод ибн Авс розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизга қуйидагиларни айтмоқни таълим берар эдилар:

«Аллоҳим! Албатта, мен Сендан ишда саботни сўрайман. Ва рушда азми қарорни сўрайман. Мен Сендан неъматингга шукр қилишни, ибодатингни гўзал қилишни сўрайман. Мен Сендан содиқ тил ва солим қалб сўрайман. Мен Сендан Ўзинг билган нарсаларнинг шарридан (ёмонлигидан) паноҳ сўрайман. Мен Сендан Ўзинг билган нарсаларнинг хайридан сўрайман. Мен Сендан Ўзинг билган нарсадан истиғфор сўрайман. Албатта, Сенинг Ўзинг ғайбларни ўта яхши билувчисан».

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу дуолари ҳам жамловчи дуолардан бўлиб, ўзида кўп яхшиликларни жамлагандир.

«Аллоҳим! Албатта, мен Сендан ишда саботни сўрайман».

Яъни, динда собиткадам бўлишни сўрайман.

«Ва рушда азми қарорни сўрайман».

Ҳар бир тўғри ишни ўз вақтида ва қойиллатиб адо қилишга муваффақ бўлишни сўрайман.

«Мен Сендан неъматингга шукр қилишни, ибодатингни гўзал қилишни сўрайман».

Ўзига берилган неъматга шукр қилиб бориш ҳам банда учун катта бахт.

Ибодатни гўзал қилиш уни тўла-тўқис, камчиликларсиз адо этишдан иборатдир.

«Мен Сендан содиқ тил ва солим қалб сўрайман».

Яъни, тилимдан ҳаром қилинган ва беодоб гаплар, ёлғон чикмасин. Қалбимда куфр, нифоқ ва шариат ман қилган эътиқоду фикрлар бўлмасин.

«Мен Сендан Ўзинг билган нарсаларнинг шарридан (ёмонлигидан) паноҳ сўрайман».

Чунки ўзим билмай қилган, Сен билган гуноҳларим кўп.

«Мен Сендан Ўзинг билган нарсаларнинг хайридан сўрайман».

Уларнинг барчасини ёлғиз Ўзинг биласан.

«Мен Сендан Ўзинг билган нарсадан истиғфор сўрайман».

Мен истиғфор айтишим лозим бўлган нарсани фақат Сен тугал биласан.

«Албатта, Сенинг Ўзинг ғайбларни ўта яхши билувчисан».

Шунинг учун ҳамма нарсани Сенинг илмингга ҳавола қилмоқдаман.

4622- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ دَاوُدَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ إِذَا ذَكَرَ دَاوُدَ يُحَدِّثُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ أَعْبَدَ الْبَشَرِ.

4622. Абу Дардо розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Довуднинг дуосида «Аллоҳим! Мен сендан муҳаббатингни сўрайман, Сенга муҳаббат қилганнинг муҳаббатини ва Сенинг муҳаббатингга етказадиган

амални сўрайман.

Аллоҳим! Сенинг муҳаббатингни менга ўзимдан ҳам, аҳлимдан ҳам, совуқ сувдан ҳам маҳбуброқ қилгин» бор эди», дедилар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон Довудни эслаб гапирсалар:

«У башарнинг энг ибодатлиси эди», дердилар».

Шарҳ: Бу дуода банданинг Аллоҳ таолога муҳаббати ва Аллоҳ таолонинг бандага муҳаббати сўралмоқда. Аллоҳ таоло барчаларимизни Ўзининг муҳаббатига сазовор қилсин ва қалбларида Ўзининг муҳаббатидан бошқа нарсга жой қолмаган бандаларидан қилсин!

4623- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ ط قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يَنْفَعُنِي حُبُّهُ عِنْدَكَ، اللَّهُمَّ مَا رَزَقْتَنِي مِمَّا أَحَبُّ فَاجْعَلْهُ قُوَّةً لِي فِي مَا تُحِبُّ، اللَّهُمَّ وَمَا زَوَيْتَ عَنِّي مِمَّا أَحَبُّ فَاجْعَلْهُ قُوَّةً فِي مَا تُحِبُّ.

4623. Абдуллоҳ ибн Язийд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дуоларида:

«Аллоҳим! Мени муҳаббатинг ила ва муҳаббати Сенинг даргоҳингда менга манфаат берадиган шахснинг муҳаббати ила ризқлантиргин.

Аллоҳим! Менга муҳаббатини ризқ қилиб берган нарсангни Ўзинг муҳаббат қилган нарсада мен учун қувват қилгин.

Аллоҳим! Мен муҳаббат қилган нарсалардан мендан четда қилганларингни менга Ўзинг муҳаббат қилган нарсаларда қувват қилгин», дер эдилар».

Шарҳ: Бу жамловчи дуода Аллоҳ таолонинг муҳаббати ва У Зотнинг муҳаббатига элтувчи нарсаларнинг муҳаббати сўралмоқда.

«Аллоҳим! Мени муҳаббатинг ила ва муҳаббати Сенинг даргоҳингда менга манфаат берадиган шахснинг муҳаббати ила ризқлантиргин».

Бу жумладан муҳаббат ҳам ризқ эканини тушуниб оламиз. Аллоҳ таолонинг муҳаббати ила ризқланишни сўраш ҳар бир мўмин банда учун жуда ҳам муҳимдир. Чунки мўмин қалб учун Аллоҳ таолонинг муҳаббатидан кўра яхшироқ неъмат, яхшилик ҳузур, ҳаловот ва қувонч йўқдир.

Агар банда ўзига ўхшаган бандага кўнгил қўймоқчи бўлса, ўша муҳаббат Аллоҳ таолонинг даргоҳида ўзига манфаат бериш-бермаслигини ўйлаб кўриши керак. Агар манфаат берса, унга кўнгил қўйсин. Манфаат бермаса, кўнгил қўймасин.

«Аллоҳим! Менга муҳаббатини ризқ қилиб берган нарсангни Ўзинг муҳаббат қилган нарсада мен учун қувват қилгин».

Яъни, соғлиқсаломатлиқ тинчлик-омонлиқ молу дунё, обрў ва мансаб, ёру дўст қаби мен муҳаббат қиладиган нарсаларни Сен яхши кўрадиган тоат-ибодат қаби нарсаларга қувват бўлишини Ўзинг таъминлагин.

«Аллоҳим! Мен муҳаббат қилган нарсалардан мендан четда қилганларингни менга Ўзинг муҳаббат қилган нарсаларда қувват қилгин».

Яъни, мен яхши кўрадиган молу дунё, мансаб ва имкониятлардан қай бирини менга бермаган бўлсанг, ўшаларга сарфлайдиган вақтим, куч-қувватим ва имкониятларимни Сен яхши кўрадиган тоат-ибодат, амали солиҳдарни қилишим учун қувватга айлантиргин.

4624- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ τ قَالَ: عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ ρ

قَالَ: قُلِ اللَّهُمَّ اجْعَلْ سَرِيرَتِي خَيْرًا مِنْ عَلَانِيَتِي وَاجْعَلْ عَلَانِيَتِي صَالِحَةً، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ صَالِحِ مَا تُؤْتِي النَّاسَ مِنَ الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَالْوَلَدِ غَيْرِ الضَّالِّ وَلَا الْمُضِلِّ. رَوَى التِّرْمِذِيُّ الثَّلَاثَةَ عَشَرَ.

4624. Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам менга таълим бериб:

«Аллоҳим! Менинг сиримни ошкоримдан яхши қилгин. Ошкоримни солиҳ қилгин.

Аллоҳим! Мен Сендан одамларга берадиган мол, аҳл ва фарзанддан солиҳини, залолатга кетмаган ва залолатга кетказмайдиганини беришингни сўрайман, дегин», дедилар».

Ушбу ўн учтани Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васалламнинг бу жамловчи дуоларида ҳам банда учун ўта зарур бўлган нарсалар сўралган.

Банданинг ички дунёси ташқи дунёсидан яхши бўлиши — катта бахтдир. Одатда, кўпчилик ўзининг ташқи кўринишига кўпроқ эътибор беради, ички дунёси эса, бошқача бўлиб қолаверади.

Бироқ, банда ички дунёсининг яхши бўлишини ўйлаб, ташқи кўринишини унутиб қўйиши ҳам керак эмас. Балки, ташқи кўринишнинг ҳам солиҳ бўлишига ҳаракат қилиш ва бу ишда Аллоҳ таолонинг ёрдамини сўраб, дуо қилиб туриш лозим.

Мол, аҳл ва фарзанднинг ҳам солиҳ бўлишида гап кўп. Агар улар солиҳ бўлмаса, банда учун неъмат эмас, балки унинг тескараси бўлиб қолиши ҳеч гапмас. Шунинг учун

бу каби дунё ҳаваси бўлиб кўринадиган нарсаларнинг ҳам
салоҳиятли бўлишини сўраб туриш керак экан.

ما ورد في كلمات الاستعاذة

ПАНОҲ СЎРАШ КАЛИМАЛАРИ ҲАКИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : گنگ گنگسںں طططہ

Аллоҳ таоло:

«Сен: «Эй Роббим, Сендан шайтонларнинг васвасасидан паноҳ сўрайман! Эй Роббим, Сендан уларнинг менга ҳозир бўлишларидан паноҳ сўрайман», деб айт», деган (*Мўминун*, 97-98).

Мўмин-мусулмон одам доимо ушбу оятда зикр қилинган нарсалардан Аллоҳ таолонинг паноҳини сўраб, ушбу оятни тиловат қилиб турмоғи лозим.

Аллоҳ таоло Бақара сурасида:

«Улар: «Бизни масхара қилипсанми?», дедилар. У: «Жохиллардан бўлишимдан Аллохдан паноҳ сўрайман», деди», деган (67-оят).

Демак, Аллоҳ таолодан жоҳил бўлишдан ҳам паноҳ сўраб турмоқ лозим.

Аллоҳ таоло Ҳуд сурасида:

«У: «Роббим, мен ўзимнинг илмим бўлмаган нарсани Сендан сўрамоқдан паноҳ тиларман. Агар мени мағфират қилмасанг ва менга раҳм кўрсатмасанг, зиён кўргувчилардан бўлурман», деди», деган (47-оят).

Аллоҳ таоло Ғалақ сурасида:

«Тонг Роббисидан паноҳ сўрайман», деган (1-оят).

Худди Ихлос сурасидагига ўхшаб, Фалақ сурасидаги хитоб ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга

ва у зот орқали умматларига қаратилгандир. Аллоҳ таолонинг Ўзи турли-туман ёмонликлардан қандоқ қилиб паноҳ сўрашни ўргатмоқда.

Мўмин-мусулмон инсон қачон ва қайси нарсадан паноҳга муҳтож бўлса, фақат Аллоҳ таолонинг Ўзидангина паноҳ сўрамоғи, Унинг паноҳгоҳига қочмоғи лозим экан.

Оятда тўғридан-тўғри, Роббимдан паноҳ сўрайман ёки Роббимнинг паноҳига қочаман, деб айт, дейилмасдан, тонг Роббиси паноҳига қочаман, дейишга амр қилинмоқда.

Нима учун? Чунки, тонг доимо оғирлик, шиддатлардан кутулиш рамзи бўлган. Шиддатли ҳолга тушиб, паноҳ сўрашга мажбур бўлган инсон худди зулматли кечада адашиб, ҳалокат ёқасига келиб қолган одамга ўхшайди. Унинг нажот кутиши эса, худди тонгни кутишга ўхшайди.

«У яратган нарсалар ёмонлигидан».

Бу оят дунёдаги барча ёмонликлардан паноҳ сўрашни тасвирлайди. Аллоҳ яратган нарсаларнинг фойдалиси ҳам бор, зарарлиси ҳам бор. Паноҳ тилаш ёмонликлардан бўлади.

Бунга инс, жин, ҳайвонот, ҳашарот ва ҳар бир нарсанинг ёмонлиги киради.

«Ва кириб келган қоронғи кечанинг ёмонлигидан».

Қоронғи кеча доим даҳшат, хавф-хатар солиб туради. Ўғрилиқлар, қотилликлар, ёмонликлар, турли ҳайвонот ва ҳашаротларнинг зарари доим кечаси юзага келади.

Шунинг учун Аллоҳ мусулмонларга Ўз паноҳига илтижо қилишга, қалбларини доим Аллоҳга боғлиқ қилишга чорлайди.

«Ва тугунларга дам солувчилар ёмонлигидан».

Сеҳргарлар кимнидир сеҳрлаб, зарар етказмоқчи бўлса, ип олиб, ўқийдиган нарсасини ўқиб, дам солиб, ипни бир туғиб, яна бир дам солиб, яна туғиб, охирига етказар экан.

«Ва ҳасад қилган ҳасадчининг ёмонлигидан, деб айт».

Ҳасад бир шахснинг бировга етган яхшилик йўқ бўлиб, ўзига ўтишини орзу қилишидир. Чунки ҳасад қилувчи бировга ёмонликни орзу қилади. Лекин фалончига етган яхшиликка ҳавас қилдим, Аллоҳ менга ҳам шу нарсани берсайди, деса, бу ҳасад эмас.

Аллоҳ таолога осмонда ҳам, ерда ҳам биринчи исён ҳасад туфайли содир бўлган. Иблис Одам Атога ҳасад қилди, унга Аллоҳ берган мартабани кўра олмади. Аллоҳнинг амрига бўйсунмади. Одам Атога сажда қилмади, осий бўлди. Натижада Аллоҳ таоло Иблисни жаннатдан ҳайдади ва қиёматгача унга Ўз лаънатини ёғдиради.

Ердаги исён Қобил Ҳобилга ҳасад қилгани туфайли содир бўлди. Чунки Аллоҳ Ҳобилнинг қурбонлигини қабул қилиб, Қобилникини қабул қилмаган эди.

Ҳасад ниҳоятда катта гуноҳ ва халойиқ бошига тушган улкан мусибатдир. Ҳасад жамиятнинг ва унинг ҳар бир аъзосининг бошига кулфат солади. Одамлар орасидаги душманликлар, келишмовчиликлар ва барча ёмонликлар ҳасад туфайли келиб чиқади. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло бошқа ёмонликларни жамлаб айтса ҳам, ҳасаддан паноҳ сўрашни Қуръонда алоҳида зикр қиляпти.

Аллоҳ таоло Нас сурасида:

«Одамлар Роббисидан, Одамлар подшоҳидан, Одамлар Илоҳидан паноҳ сўрайман.

Беркиниб, кўриниб турувчи васвасачининг, Одамлар қалбларига васваса соладиганнинг, Жинлар ва одамлардан бўлганнинг ёмонлигидан, деб айт», деган (1—б-оят).

Нас сураси ояти карималари маъносининг таржималари тушунарли бўлиши учун бирданига келтириб олганимиздан кейин, энди, Аллоҳ таолодан мадад сўраган ҳолда якка-якка тафсир қилишга ўтайлик:

«Одамлар Роббисидан»

Яъни, одамлар Роббисидан паноҳ сўрайман.

Аллоҳ таолонинг Робб сифати ўзида кўп маънони мужассам қилгандир: Холиқ, Мураббий ва Мудаббир кабилар. У Зот одамларни йўқдан бор қилиб яратган Холиқ, турли неъматлар ила неъматлантириб ўстирган Мураббий ва доимо ишларни юритиб турувчи Мудаббирдир. Гарчи Аллоҳ таоло барча махлуқотларнинг Роббиси бўлса ҳам, бу ерда одамларнинг хос зикр қилиниши бандаларни шарафлаш ва икром қилиш учундир. Аллоҳ таоло борликдаги барча нарсаларни одамлар учун яратгандир. Уларга ақл, илм, китоб ва шариат бергандир. Уларга фаришталарни сажда қилдиргандир. Бинобарин, одамлар махлуқотларнинг афзалидирлар.

«Одамлар подшоҳидан»,

Яъни, одамларнинг подшоҳидан — эгасидан паноҳ сўрайман.

Аллоҳ таоло ҳоким бўлсин, маҳкум бўлсин, ҳамма халойиқнинг Малик — подшоҳи ва эгасидир. Аллоҳнинг эгалиги тўлиқ, шомил ва комилдир.

Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло уларнинг ҳаётини тўла бошқариб, Ўз ҳукмини юритиб туради.

Демак, паноҳ тилаш факатгина ўша Зотнинг Ўзидангина бўлиши лозим.

«Одамлар Илоҳидан паноҳ сўрайман».

Яъни, одамларнинг ибодатига сазовор бўлган ягона Зотдан паноҳ сўрайман.

Ҳа, барча одамларнинг ибодатига сазовор бўлган ягона илоҳ, маъбуд Аллоҳ таолонинг Ўзидир. Бинобарин, одамлар У Зотнинг Ўзидангина паноҳ сўрашлари, факат Унинггина паноҳига қочишлари керак.

Ушбу уч оят ҳақида аллома Исмоил ибн Касир қуйидагиларни ёзадилар: «Ушбулар Робб жалла жалалухунинг сифатларидан уч сифатдир: Робблиқ

Маликлик ва Илоҳлик. У ҳар бир нарсанинг Роббиси, Эгаси ва Илоҳидир. Ҳамма нарсалар Унинг махлуқи ва мулкидирлар. Бас, паноҳ тиловчи ушбу сифатлар ила сифатланган Зотдан паноҳ сўрашга амр қилинди».

Энди эса келаси уч оятда мазкур сифатлар ила мавсуф Аллоҳнинг паноҳига ниманинг ёмонлигидан қочиш кераклиги баён қилинади:

«Беркиниб, кўриниб турувчи васвасачининг»

Ушбу оятда зикр қилинган «беркиниб, кўриниб турувчи»дан мурод, шайтондир. Чунки у инсон Роббисини зикр қилиб турганда қочиб, беркиниб олади. Шунингдек, банда ўз Роббисини унутса, шайтон дарҳол кўринади ва уни васваса қилишни бошлайди.

Ҳофиз ал-Мусилий ривоят қилган ҳадисда: «Албатта, шайтон бурнини одам боласи қалбига қўювчидир. Қачон у Роббисини зикр қилса, шайтон беркинади. Қачон у Роббисини унутса, қалбини ром этиб, васваса қила бошлайди», дейилган.

«Одамлар қалбларига васваса соладиганнинг»

Шайтоннинг васвасаси маълум ва машҳур. У инсон қалбига гуноҳ ишлар қилиш, ўзига эргаштириш, Аллоҳга осий бўлишни зийнатлаб кўрсатади.

«Жинлар ва одамлардан бўлганнинг ёмонлигидан, деб айт».

Ушбу оят шайтон ҳам одамлардан, ҳам жинлардан бўлишига далилдир. Мўмин-мусулмон банда доимо ҳам инс шайтон, ҳам жин шайтон васвасасидан, ёмонлигидан паноҳ сўраб, Аллоҳга илтижо қилиб турмоғи лозим.

Жиндан бўлган васвасачининг иши осонроқ. Аллоҳдан паноҳ сўрасанг, дуоларни — ушбу сураларни ўқисанг, қайтади. Аммо одамдан бўлган васвасачи жуда ҳам хатарлидир.

Имом Бухорий Ойша онамиздан ривоят қиладилар:

«Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар кеча

жойларига ётсалар, икки кафтларига «Қул ҳуваллоҳу аҳад», «Қул аъузу бироббил фалак» ва «Қул аъузу бироббиннаси» сураларини ўқиб, дам солиб, баданларига суртиб ётардилар».

Фалақ ва Нас суралари бир-бирларига узвий боғлиқдир. Уларнинг нозил бўлиши ҳам бирга бўлган ва доимо бирга зикр қилинади. Ушбу икки сура биргаликда кўшилиб, «Муъаввизатайни» — «икки паноҳ тиловчи» деб номланади. Чунки, иккаласи ҳам «аъузу» — «паноҳ тилайман» сўзи билан бошланади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида ҳам икки «муъаввизатайни» биргаликда зикр қилинган:

Имом Бухорий, Имом Муслим ва Имом Абу Довудлар ривоят қилган ҳадисда Оиша онамиз розияллоҳу анҳо: «Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон тоблари қочса, «муъаввизатайни»ни ўқиб, дам солар эдилар. У зотнинг дардлари оғирлашганда мен кироат қилиб, баракаси умидида қўлларини суртар эдим», деганлар.

Имом Муслим ва Имом Термизийлар Уқбату ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда: «Менга ушбу кеча нозил қилинган оятларни билдингми? Уларнинг мисли ҳеч кўрилмаган — «Қул аъузу бироббил фалақи», «Қул аъузу бироббиннаси», дедилар.

Имом Абу Довуд ва Имом Насайлар Уқбату ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар: «Сафарда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг туяларини етаклаб борардим. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Эй Уқба, энг яхши икки сурани сенга ўргатиб қўяйми?» дедилар ва «Қул аъузу бироббил фалақи» ва «Қул аъузу бироббиннаси»ни ўргатдилар.

Имом Абу Довуд ва Имом Насайлар яна Уқбату ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан ал-Жухфа ва ал-Абваъ

орасида юриб борар эдим. Бизни ёмғир ва шиддатли зулмат қоплаб олди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам муъаввизатайни ила паноҳ сўрай бошладилар ва: «Эй Уқба, иккови ила паноҳ тила, ҳеч бир паноҳ тиловчи икковичалик нарса ила паноҳ тиламаган», дедилар. Сўнгра бизга имом бўлиб, намозда ҳам икковини қироат қилганларини эшитдим».

4625- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يَتَعَوَّذُ مِنْ

جُهِدِ الْبَلَاءِ وَدَرَكِ الشَّقَاءِ وَسُوءِ الْقَضَاءِ وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ. رَوَاهُ

الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ.

4625. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам балонинг шиддатида, бадбахтлик етишидан, қазонинг ёмонлигидан ва душманларнинг сўкишидан паноҳ сўрар эдилар».

Икки шайх ва Насаий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда тўрт ёқимсиз нарсадан паноҳ сўраш бор. Бу нарсалардан доимо паноҳ тилаб туриш зарур.

Балонинг қаттиқ бўлишидан мурод инсонга етадиган ҳар бир машаққат кўзда тутилган. Уни кўтаришга одамнинг тоқати етмайди. Уни даф қилишга қудрати бўлмайди.

Баъзи уламолар, балонинг қаттиқ бўлишидан мурод, инсон бундан кўра ўлганим яхши, дейдиган даражадаги мусибатдир, деганлар.

Бадбахтлик етишидан мурод, саодатга тескари ҳолатнинг пайдо бўлишидир.

Бадбахтлик икки хил — диний ва дунёвийга

тақсимланади.

Дунёвий бадбахтлик нафсоний, жисмоний ва хорижий турларга тақсимланади.

Диний бадбахтлик гуноҳ ишларни қилиш ила бўлади.

Дуода уларнинг барчасидан паноҳ тиланади.

Қазонинг ёмонлигидан мурод, бандага тақдир қилинган нарсалардан бандани маҳзун қиладиганларидир. Бу нарса умумий бўлиб, у банданинг динида, дунёсида, ўзида, аҳлида, молида ва бошқа нарсаларда бўлиши мумкин.

Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қазонинг ёмонлигидан паноҳ сўраб дуо қилишларидан бу иш қазои қадарга рози бўлишга хилоф эмаслиги келиб чиқади.

Қазо бандаларга нисбатан икки қисмдан иборат бўлади. Яъни, яхши ва ёмондан. Биз бандалар уларга иймон келтириш ва рози бўлишга амр қилинганмиз. Бас, бунга амал қилишимиз лозим. Биз бандалар қазонинг ёмонлигидан паноҳ сўрашга амр қилинганмиз. Бас, унга ҳам амал қиламиз. Иймонимиз ҳам, паноҳ сўрашимиз ҳам Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўрсатмаларига биноандир.

Душманларнинг ичиқоралигидан мурод, душманнинг ўз душмани хурсандлигидан хафа ва ха-фалигидан хурсанд бўлишидир.

Ичиқораликнинг салбий таъсири кучли бўлгани учун одамларда адоватни кучайтириши турган гап. Шунинг учун ундан паноҳ сўралмоқда.

4626- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ρ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي

أَعُوذُ بِكَ مِنْ الهمِّ وَالْحَزَنِ وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَضَلَعِ
الدَّيْنِ وَعَلَبَةِ الرَّجَالِ.

4626. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аллоҳим! Сендан ғам босишидан, маҳзунликдан, ожизликдан, дангасаликдан, кўрқоқликдан, бахилликдан, қарзга ботишдан ва одамларнинг ғолиб келишидан паноҳ сўрайман», дер эдилар».

Шарҳ: Биз «ғам» деб таржима қилган сўзимиз арабчада «ҳамм» дейилади ва кутилаётган ишдан кўнгил ғаш бўлиши ва кўрқиш маъносини билдиради.

Маҳзунлик эса, бўлиб ўтган ишдан хафа бўлишни англатади.

Ожизлик сўзининг луғавий маъноси бир нарсадан кеч қолиш ва заифликни лозим тутишдир. Яна бир нарсани қилишда камчиликка йўл қўйишни ҳам билдиради. Умумий маънода қудратсизликни англатади.

Дангасалик луғатда бир ишни қилишга имкони ва қудрати бўла туриб, баданининг роҳатини кўзлаб, тарк этишини билдиради.

Кўрқоқлик ҳам энг ёмон сифатлардан биридир. Кўрқоқ одам ҳар қандай пасткашликка боради. Хатто шариатга, динга хилоф иш қилиб қўйиши мумкин. Шунинг учун Аллоҳ таолодан кўрқоқликдан ҳам паноҳ сўраш керак.

Бахиллик ҳам жуда ёмон хислат. Кўп одамнинг бошига бало-офатларни, фалокатларни олиб келадиган сифат. Бахил кишини қариндош-уруғи ҳам, аҳли аёли ҳам ёмон кўради. Ўзининг охиратдаги аҳволи ҳам ёмон бўлади. Аллоҳ булардан Ўзи сакдасин.

Қарздорликнинг кучайиб кетишидан мурод унинг оғирлашиши ва шиддатлашиши бўлиб, қарздорнинг ноилож қолишидир.

Ўтган азизларимиздан бирлари: «Агар қарзнинг ғами қалбга кирса, албатта, ақлдан унга қайтиб келмайдиган нарсани чиқаради», деганлар.

Одамларнинг ғолиб бўлиши иборасида эси паст ва тағи

пастларнинг устун бўлиши кўзда тутилган.

Ушбу ҳадиси шарифдаги дуо жамловчи дуолардан ҳисобланади.

Зотан, разолат уч турли бўлади: нафсоний, жисмоний ва хорижий.

Нафсоний разолат инсондаги нафсоний қувватларга боғлиқ бўлади. Ғам ва маҳзунлик аклий қувватга, кўрқоқлик ғазаб қувватига, бахиллик шахвоний қувватга боғлиқ бўлади.

Жисмоний разолат бадандаги қувватга боғлиқ бўлади.

Ожизлик разолати бадандаги аъзоларда нуқсон борлигида кўпроқ юзага келади.

Дангасалик разолати эса, кўпроқ бадандаги аъзолар соғсаломат ва қувват баркамол пайтида бўлади.

Хорижий разолат ноўрин шиддат ва бошқаларга устунлик қилишдан иборат бўлиб, бири молга, иккинчиси мансабга боғлиқ бўлади.

Ушбу дуода разолатнинг барча турларидан паноҳ тиланмоқда.

4627- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَالْمَأْتَمِ وَالْمَعْرَمِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ
وَعَذَابِ الْقَبْرِ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغَنَى وَأَعُوذُ
بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْفَقْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ اللَّهُمَّ اغْسِلْ
عَنِّي خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلَجِ وَالْبَرْدِ وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ
الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ
بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ. رَوَاهُمَا الْحَمْسَةُ.

4627. *Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аллоҳим! Албатта, мен Сендан дангасаликдан, ўта қариликдан, гуноҳга ботишдан ва қарзга ботишдан, қабр фитнасидан, қабр азобидан, дўзах фитнасидан, дўзах азобидан, бойлик фитнаси шарридан (ёмонлигидан) паноҳ сўрайман. Мен Сендан фақирлик фитнасидан паноҳ сўрайман. Мен Сендан Масийҳи Дажжолнинг фитнасидан паноҳ сўрайман.

Аллоҳим! Менинг хатоларимни қор ва муз ила ювгин. Менинг қалбимни худди оқ кийимни кирдан поклаганингдек поклагин. Мен билан хатоларим орасини худди машриқ билан мағрибнинг орасини узоқ қилганингдек узоқ қилгин», дер эдилар.

Иккисини бешовлари ривоят қилишган.

ρ 4628- عَنْ سَعْدٍ τ قَالَ: تَعَوَّذُوا بِكَلِمَاتٍ كَانَ النَّبِيُّ
يَتَعَوَّذُ بِهِنَّ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا
وَعَذَابِ الْقَبْرِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

4628. *Саъд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам паноҳ сўраган калималар ила паноҳ сўранглар:

«Аллоҳим! Мен Сендан қўрқоқликдан паноҳ сўрайман. Мен Сендан бахилликдан паноҳ сўрайман. Мен Сендан ўта қариликка қайтарилишимдан паноҳ сўрайман. Мен Сендан дунёнинг фитнасидан ва қабр азобидан паноҳ сўрайман».

Бухорий, Термизий ва Насайй ривоят қилишган.

4629- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ τ قَالَ: لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ ، اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا وَزَكَّاهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أَنْتَ وَلِيِّهَا وَمَوْلَاهَا ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

4629. Зайд ибн Арқам розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Мен сизларга фақатгина Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтган нарсаларни айтаман:

«Аллоҳим! Албатта, мен Сендан ожизликдан, дангасаликдан, кўрқоқликдан, бахилликдан, ўта қариликдан, қабр азобидан паноҳ сўрайман.

Аллоҳим! Менинг нафсимга тақвосини бергин ва уни поклагин. Сен уни поклашда энг яхши Зотсан. Сен унинг яқин дўсти ва мавлосисан.

Аллоҳим! Мен Сендан наф бермайдиган илмдан ва кўрқмайдиган қалбдан, тўймайдиган нафсдан ва ижобат бўлмайдиган дуодан паноҳ тилайман».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу дуода аввалги дуода зикри келган бир неча ёмон нарсалардан ҳам паноҳ сўралган. Янги паноҳ сўралаётган нарсалар эса тўртта:

1. Наф бермайдиган илм.

Наф бермайдиган илм асосан илмига амал қилмасликдан келиб чиқади. Илмига амал қилмаслик эса жуда катта бало ҳисобланади.

Илмига амал қилмайдиганлар гуруҳи мазкур балога дучор бўладилар. Бу гуруҳдагилар шаръий ва аклий илмларни яхши эгаллаган, чуқур ўрганиб иш олиб борадиган бўладилар. Аммо уларда илмга амал қилиш, тоатларни адо этиб, маъсиятлардан четланиш йўқ.

Булар илм ила ғурурга кетиб адашган гуруҳлардир. Улар илмлари ила Аллоҳ таоло азобламайдиган даражага етганмиз, деб гумон қиладилар. Ҳатто бошқа кишиларни шафоат қилишни даъво қиладилар. Илм ибодатдан афзал, дейдилар.

Аслида илм икки хил бўлади:

Биринчиси: Аллоҳ таоло ва Унинг сифатлари ҳақидаги илм. Бу одатда, «Илми маърифат» дейилади.

Иккинчиси: Муомала илми. Бунга ҳалол ва ҳаром, мақталган ва ёмонланган ахлоқларни билиш илми киради. Бу хилдаги илмлар амал қилиш учун ўрганилади. Агар амал қилинмаса, бу илмларнинг кераги йўқ.

Шунинг учун ҳам илмига амал қилмаган олимларнинг ғурурга кетиши оғир мусибат ҳисобланади. Уларни уламолар қаторига қўшмаслик керак бўлади.

2. Қўрқмайдиган қалб.

Бундай қалбдан ҳам паноҳ сўраш лозим. Чунки у ҳам ўз эгасини кўп балоларга гирифтор қилиши мумкин. Бундай қалб кўпроқ илмига амал қилмаслик оқибати сифатида юзага келади.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анху:

«Илм гапнинг кўплигида эмас. Илм қўрқишнинг кўплигидир», деган эканлар.

Имом Ҳасан ал-Басрий розияллоҳу анху:

«Олим Аллоҳдан ғойибона қўрққан одамдир. Аллоҳ кизиқтирган нарсага кизиққан, Аллоҳ ёмон кўрган нарсадан қочган одамдир», дея туриб: «Аллоҳдан бандалари ичидан фақат олимларигина қўрқарлар» оятини

тиловат қилар эканлар.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анху:

«Аллоҳдан қўрқиш илмнинг аломатидир. Аллоҳ ила гурурга кетиш жаҳолатнинг аломатидир», деганлар.

Хасан Басрийдан фатво сўралди ва у киши жавоб бердилар. Шунда:

«Бизнинг фақиҳларимиз буни айтмайдилар», дейилди.

«Сен бирор марта фақиҳни кўрганмисан ўзи?! Фақиҳ кечасини бедор, кундузини рўзадор ўтказадиган ва дунёдан зоҳид бўлган одамдир», деганлар.

3. Тўймайдиган нафс.

Тўймайдиган нафс ўз эгасини ҳалокатга етаклайди. У дунёнинг ярмига эга бўлганда ҳам тўймайди ва эгасига, қолган ярмини ҳам ол, дейди. Бундай нафси бор киши унинг кулига айланиб қолади. Нафси нима деса, шуни амалга ошириш пайдидан бўлиб қолади. Шунинг учун ҳам бундай нафсдан паноҳ сўраб, Аллоҳ таолога илтижо қилиб турилади.

4. Ижобат бўлмайдиган дуо.

Дуонинг ижобат бўлмаслиги ҳам яхшилик аломати эмас. Қандайдир нуксон, Аллоҳ таолога ёқмайдиган нарса борлигидан дуо қабул бўлмайди. Албатта, бу каби дуодан ҳам Аллоҳ таолонинг Ўзидан паноҳ сўраб туриш керак бўлади.

4630- وَسَّئِلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَمَّا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ

ﷺ يَدْعُو بِهِ اللَّهُ قَالَتْ: كَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا

عَمِلْتُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ.

4630. Оиша розияллоҳу анҳодан, Расулуллоҳ

соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳга дуо қиладиган нарсалари ҳақида сўралди. Шунда у киши:

«У зот «Аллоҳим! Мен Сендан ўзим қилган нарса шарридан ва қилмаган нарса шарридан паноҳ тилайман», дер эдилар», дедилар».

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дуоларидан банданинг ўзи қилган нарсалар унга ёмонлик келишига сабаб бўлиб қолиши мумкинлигини билиб оламиз. Шу билан бирга, қилган ва қилмаган ишларимиз ёмонлигидан паноҳ сўраб, Аллоҳ таолога дуо қилиб туришимиз кераклигини ҳам тушуниб оламиз.

4631- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : كَانَ مِنْ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجَاءَةِ نِقْمَتِكَ وَجَمِيعِ سَخَطِكَ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

4631. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дуоларида «Аллоҳим! Мен Сендан неъматингнинг заволи бўлишидан, офиятингнинг бурилишидан, тўсатдан келадиган офатингдан ва барча ғазабингдан паноҳ тилайман», бор эди».

Иккисини Муслим, Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда тўрт нарсдан паноҳ сўралмоқда:

1. Неъматнинг заволидан.

Аллоҳ таоло Ўзи берган неъматни Ўзи кетказиб қўйиши ҳеч гап эмас. Банда учун унга берилган неъматнинг заволга учраши катта бахтсизлик бўлади.

Неъматнинг заволи кўпроқ унга шукр қилмаслик оқибатида содир бўлади. Неъматнинг заволи унинг

озайиши, нуқсонга учраши, баракасининг кетиши ёки бутунлай йўқ бўлиши билан бўлади.

Банда ўзига берилган неъмат учун доимий шукр қилиш билан бирга, ушбу дуони ҳам қилиб турса, яхши бўлади.

2. Офийатнинг бурилишидан.

Офийат сўзи «саломатлик», «эсон-омонлик», «бардамлик», «яхши кайфият» каби маъноларни ифода қилади.

Кўриниб турибдики, офийат ҳам Аллоҳ таолонинг катта неъматларидан бири экан. Унинг бандадан бошқа тарафга ўтиши унинг учун катта мусибат бўлиши турган гап.

Шунинг учун доимо Аллоҳ таолодан офийатнинг бошқа тарафга бурилиб кетишидан паноҳ сўраб туриш лозим бўлади.

3. Тўсатдан келадиган офатдан.

Бундай офат тўсатдан келгани учун банда тавба ҳам қила олмай, балони даф қилиш учун чора ҳам кўра олмай қолади. Бутун дунё бирлашиб, унга ёрдам бермоқчи бўлса ҳам, заррача ёрдам бера олмай қолади.

Аллоҳ таолонинг Ўзи бу каби уқубатлардан доимо асрасин.

4. Аллоҳнинг барча ғазабидан.

Яъни, Аллоҳ таолонинг ғазабига сабаб бўладиган ишлардан паноҳ сўралган. Чунки, Аллоҳ таолонинг ҳар қандай бир ғазабига дучор бўлган банда, албатта, ҳалок бўлади, ноумид бўлади ва ютқазади.

4632- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ هَذَا

الدُّعَاءَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ

مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ
الْمَسِيحِ الدَّجَالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ.

4632. *Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга ушбу дуони худди Қуръондан бир сурани таълим бергандек таълим берар эдилар: «Аллоҳим! Мен Сендан жаҳаннам азобидан паноҳ сўрайман. Мен Сендан қабр азобидан паноҳ сўрайман. Мен Сендан Масийҳи Дажжолнинг фитнасидан паноҳ сўрайман. Мен Сендан ҳаёт ва мамот фитнасидан паноҳ сўрайман».

Шарҳ: Демак, мўмин-мусулмонлар жаҳаннамдан, қабр азобидан, Дажжол ва ҳаётмамот фитналаридан паноҳ беришини сўраб, Аллоҳ субҳанаху ва таолога ёлворишлари, дуо қилишлари лозим экан.

Уламоларимиз ҳадиси шарифда қабр азоби билан Масийҳи Дажжолнинг фитнаси кетмакет зикр қилиниши бежиз эмас, бошқа ривоятларда Дажжолнинг фитнаси қабрда ҳам бўлиши ҳақида хабар келган, дейдилар.

Ҳаётнинг фитнасидан мурод, инсон ҳаётида бўладиган маъсият ва мусибат фитналарига ўхшаш фитналардир.

Мамотнинг фитнасидан мурод эса, Мункар Накийрнинг саволи ва қабр азобидир.

4633- عَنْ شَكْلِ بْنِ حُمَيْدٍ τ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ρ فَقُلْتُ:

يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَّمَنِي تَعَوُّدًا أَتَعَوَّدُ بِهِ قَالَ: فَأَخَذَ بِكَتِفَيَّ فَقَالَ: قُلِ
اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي وَمِنْ شَرِّ بَصَرِي وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي
وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي وَمِنْ شَرِّ مَنِيَّي. رَوَاهُمَا أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4633. Шакал ибн Хумайд розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига бориб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Менга паноҳ сўраб юрадиган сўзларни ўргатинг», дедим.

У зот икки елкамни ушлаб туриб:

«Аллоҳим! Мен Сендан эшитишим шарридан, кўришим шарридан, тилим шарридан, қалбим шарридан ва манийнинг шарридан паноҳ сўрайман, дегин», дедилар.

Иккисини «Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарқ: Вакийъ: «Манийим, яъни зино ва фужур», деди.

Демак, банда кулок, кўз, тил, қалб ва фарж билан қилинадиган гуноҳлардан сақланиб юриши керак экан. Асосан гуноҳ содир бўладиган аъзолар шулардир.

Шунинг учун инсон уларнинг гуноҳга кириб қолмаслигини доимий равишда Аллоҳ таолодан дуо қилиб, сўраб турса, манфаат топар экан.

4634- عَنْ أَبِي الْيَسْرِ ط أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ كَانَ يَدْعُو: اللَّهُمَّ

إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَنْمِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ التَّرَدِّي وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْغَرَقِ
وَالْحَرَقِ وَالْهَرَمِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ يَتَخَبَّطَنِي الشَّيْطَانُ عِنْدَ الْمَوْتِ وَأَعُوذُ
بِكَ أَنْ أَمُوتَ فِي سَبِيلِكَ مُدْبِرًا وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَمُوتَ لَدِيْعًا.

4634. Абу Юсир розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам «Аллоҳим! Мен Сендан бир нарса босиб қолишидан паноҳ сўрайман. Мен Сендан баланд жойдан

йиқилишдан паноҳ сўрайман. Мен Сендан ғарқ бўлишдан ва куйишдан паноҳ сўрайман. Мен Сендан ўта қариликдан ва ўлим олдидаги шайтоннинг бузғунчилигидан паноҳ сўрайман. Мен Сендан йўлингдан орқага қочиб ўлишдан ва бир нарса чақиб ўлишдан паноҳ сўрайман», деб дуо қилар эдилар.

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу дуода аввалги ҳадисларда келмаган бир неча нарсалардан паноҳ сўрамоқдалар.

«Мен Сендан бир нарса босиб қолишидан паноҳ сўрайман».

Бунда шифт, девор ёки бошқа бирор нарса остида қолиб, ҳалок бўлиш кўзда тутилган.

«Мен Сендан баланд жойдан йиқилишдан паноҳ сўрайман».

Бунда тоғ, том ва шунга ўхшаш баланд жойдан йиқилиб ўлиш кўзда тутилган.

«Мен Сендан ғарқ бўлишдан ва куйишдан паноҳ сўрайман».

Сувга ғарқ бўлиб ёки оловда куйиб ўлиш ҳам фавқулодда мусибат ҳисобланади. Юқорида зикр қилинган фалокатли ўлимлар шаҳидлик ҳукми деб аталган бўлса ҳам, улардан паноҳ сўралишининг ҳикмати тўсатдан бўлгани учун баъзи сабрсизликка ўхшаш ноқулай ҳолатларни сиқиб қолиши хавфи борлигидан экан.

«Мен Сендан ўта қариликдан ва ўлим олдидаги шайтон васвасасидан паноҳ сўрайман».

Ўта қариб, бошқаларга оғирлиги тушиб қолиш ҳам паноҳ сўраладиган ҳолатлардан ҳисобланади. Аллоҳ таоло бундан ҳам сақласин.

Ўлим оддидаги шайтон бузғунчилигидан мурод, унинг бандада умидсизлик уйғотиши, қазога рози бўлишдан тўсиши, ўлимни ёмон кўришга чорлаши, тавбадан бош тортишга чақириши каби ўлим олдидан содир бўладиган

мўмин кишига тўғри келмайдиган салбий ҳолатларга чорлаши кўзда тутилган.

Албатта, бундай нарсалардан паноҳ сўраб туриш лозим. Уламоларнинг таъкидлашларича, шайтон ва унинг аскарлари кишига ўлим олдидан ёпишгани каби қаттиқ ёпишмас экан. Агар буни ҳозир қўлдан чиқарсак, бутунлай қутулиб кетади, деган ҳаёлда осилар экан.

«Мен Сендан йўлингдан орқага қочиб ўлишдан ва бир нарса чақиб ўлишдан паноҳ сўрайман».

Йўлдан орқага қочишни уламолар, диндан қайтиб муртад бўлиш, Аллоҳ таолонинг зикридан юз ўгириш ва душманга рўбарў бўлганда қочиш каби нарсалар, деб айтганлар.

Албатта, зикри ўтган нарсаларнинг Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан содир бўлиши амри маҳол. Аммо уларнинг ушбу дуода келиши уммат учун таълимдир.

4635- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ر يَقُول:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَالْقِلَّةِ وَالذَّلَّةِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ.

4635. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Аллоҳим! Мен Сендан бир фақирликдан, етишмасликдан, хорликдан паноҳ сўрайман. Мен Сендан зулм қилишимдан ва зулмга қолишимдан паноҳ сўрайман», дер эдилар».

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдаги дуода ҳам бир неча нохуш нарсалардан Аллоҳ таолодан паноҳ тилаш бор.

1. Фақирлик.

Фақирлик сўзи аслида фақир — умуртқа поғонасининг

синишидан олинган. Бундай мусибатга учраган одам кўлидан ҳеч нарса келмай, ўзгаларга муҳтож бўлиб, қимирлай олмай ётиб қолади. Фақирлик ҳам гпунга ўхшаш, кишига муҳтожлик келтиради.

2. Етишмаслик.

Яъни, яхшилик ва хайр-бараканинг камлиги. Бу ҳам одамнинг муҳтожлиги аломати ва бошига тушган кулфати бўлади.

3. Хорлик.

Кишининг бошқалар олдида ҳақорат қилиниши хорлик бўлади. Бошқалар уни одам ўрнида кўрмаса, ҳурмат қилмаса ва у билан ҳисоблашмаса, ўша одам хор бўлади. Бу ҳам ҳар қандай одам учун катта мусибат бўлади.

4. Зулм қилиш.

Бу ишни қилган одам золим бўлади. Золимнинг кимлигини ва зулмнинг оқибати қандай бўлишини ҳамма яхши билади.

5. Зулмга қолиш.

Бунга дучор бўлган одам мазлум дейилади. Бу ҳам ҳеч кимга муносиб кўрилмайдиган ҳолатлардандир.

Уламолар ушбу дуолардан мурод, умматга таълим беришдир, деганлар.

4636- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ
مِنَ الشَّقَاقِ وَالنَّفَاقِ وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ.

4636. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам «Аллоҳим!
Мен Сендан ҳаққа хилоф қилишдан, мунофиқ

бўлишдан ва ёмон ахлоқли бўлишдан паноҳ сўрайман», дер эдилар».

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг бу ҳадиси шарифларида бу дунё ва охирада кўп бало ва офатларга сабаб бўладиган нарсалардан паноҳ сўрамоқдалар.

Ҳаққа хилоф қилиш ва мунофиқ бўлиш ёмон ахлоқнинг кўзга кўринган намуналаридан ҳисобланади. Шунинг учун бу жумлани уламоларимиз, умумий нарсанинг хусусийсидан кейин келтирилиши, деб баҳолаганлар.

Бизлар ҳам бу нарсалардан паноҳ сўраб туришга одатланишимиз керак.

4637- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُوعِ فَإِنَّهُ يَبْسُ الضَّجِيعَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِيَانَةِ فَإِنَّهَا يَبْسُ الْبِطَانَةَ.

4637. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аллоҳим! Мен Сендан очликдан паноҳ сўрайман. У қандоқ ҳам ёмон ёстикдош. Мен Сендан хиёнатдан паноҳ сўрайман. У қандоқ ҳам ёмон сирдош», дер эдилар».

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу ҳадиси шарифларида паноҳ сўралган нарсалардан бири моддий, иккинчиси маънавий-ахлоқий нуқсон эканлигига эътибор қилайлик. Бундан мусулмон банда ҳам жисмоний, ҳам руҳоний етуклик учун ҳаракат қилиши кераклиги келиб чиқади.

4638- وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ

وَالْجُنُونِ وَالْجَذَامِ وَ سَبِيَّ الْأَسْقَامِ . رَوَى هَذِهِ الْخُمْسَةَ أَبُو دَاوُدَ
وَالنَّسَائِيُّ.

4638. «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам
«Аллоҳим! Мен Сендан песликдан, жинниликдан,
маразликдан ва ёмон дардлардан паноҳ сўрайман», дер
эдилар».

Ушбу бештани Абу Довуд ва Насий ривоят қилишган.

Шарҳ: Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам
ўзларининг бу ҳадиси шарифларида олдин ёмон
дардлардан учтасини номи билан алоҳида зикр қилиб
туриб, кейин умумлаштирувчи сўз ила паноҳ сўраган
эканлар. Албатта, сиҳатсаломатлик катта неъмат, ундан
махрум бўлишдан паноҳ сўраб туриш керак.

4639- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ نَائِمَةً إِلَى
جَنْبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَقَدْتُهُ مِنَ اللَّيْلِ فَلَمَسْتُهُ فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى
قَدَمَيْهِ وَهُوَ سَاجِدٌ وَهُوَ يَقُولُ: أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ
مِنْ عُقُوبَتِكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَتْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

4639. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг
ёнларида ухлаб ётган эдим. Бас, кечаси у зотни йўқотиб
қўйдим. Изласам, қўлим У зотнинг оёқларига тегди. У
зот саждада турган эканлар ва «Сенинг ризолигинг ила
ғазабингдан, офият беришинг ила иқобингдан паноҳ
сўрайман. Мен Сени мақтаб охирига ета олмайман.

Сен Ўзингни Ўзинг мақтагандексан», дедоқда эканлар».

Термизий ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда кечаси намозда ва саждада туриб паноҳ сўраш бор.

4640- كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4640. Набий соллаллоху алайхи васаллам:
«Аллоҳим! Мен Сендан инкор қилинган ахлоқлардан,
амаллардан ва ҳавои нафслардан паноҳ сўрайман», дер
эдилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Паноҳ сўраш калималари сарлавҳаси остида келган ҳадиси шарифларни бирмабир батафсил шарҳ қилмадик. Уларни ўқиб, яхши тушуниб олиш керак. Агар уларнинг, ҳеч бўлмаганда, баъзиларини ёдлаб олиб, ўқиб юрилса, жуда яхши бўлади.

الباب الرابع

TÛРТИНЧИ БОБ

في أدعية مخصوصة

МАХСУС ДУОЛАР ҲАҚИДА

دعوات المكروب

МУШКУЛИ БОРНИНГ ДУОСИ

4641- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ رَبُّ الْأَرْضِ وَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4641. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мушкул вақтда:

«Лаа илаҳа иллаллоҳул Азиймул Ҳалийм. Лаа илаҳа иллаллоҳу Роббул аршил азийм. Лаа илаҳа иллаллоҳу Роббус самавати ва Роббул арзи ва Роббул аршил карийм», дер эдилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ривоятда дуо маъносидаги гаплар йўқ. Аммо таҳлил ва Аллоҳ таолонинг улуғ сифатларининг зикри бор. Ана шу зикрларни ихлос билан такрорлаш баъзи сўзларни айтиб дуо қилишдан кўра, мушкулни кушойиш қилишда катта ўрин тутади.

Имом Термизий ривоят қилган «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аллоҳ таоло «Кимни Қуръон ва Менинг зикрим Мендан сўрашдан тўсган бўлса, унга сўровчиларга берган нарсамдан афзалини берурман», дедилар» деган мазмундаги ҳадиси шариф шу ерда амалга ошади.

Мушкулнинг номини айтмай, уни аритишни ҳам тилга олмай, фақат ушбу ривоятда келган иборалар ихлос ила такрорлайверилса, Аллоҳ таоло албатта кушойиш беради.

4642- عَنْ أَبِي بَكْرَةَ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: دَعَوَاتُ

الْمَكْرُوبِ: اللَّهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ
وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ حِبَّانَ.

4642. Абу Бакра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам:

«Мушқули борнинг дуоси «Аллоҳим! Раҳматингдан умидворман. Мени кўз очиб юмгунча ҳам ўзимга ташлаб қўймагин. Менинг ишларимни Ўзинг ўнглагин. Сендан ўзга ибодатга сазовор илоҳи маъбуд йўқдир», дедилар».

Абу Довуд ва Ибн Хиббон ривоят қилишган.

Шарҳ: Бошига мушқул тушган кишилар ушбу дуони ихлос билан ўқиб турсалар, Аллоҳ таоло уларга кушойиш бериши бор.

4643- وَقَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَ لِي

رَسُولُ اللَّهِ ρ: أَلَا أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ تَقُولِينَ عَنْهُنَّ عِنْدَ الْكَرْبِ أَوْ فِي
الْكَرْبِ اللَّهُ اللَّهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا.

4643. Асмаа бинти Умайс розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам менга:

«Сенга мушқул пайтда ёки мушқулда айтадиган калималарингни ўргатайми? Аллоҳу. Аллоҳу. Роббии лаа ушрику биҳи шайъан», дедилар».

Шарҳ: Бунда Аллоҳ таолони улуғлаб, У Зотнинг шериги йўқлигини ёдга олиб, зикр қилиш бор. Шунинг ўзи мушқулнинг кушойиш бўлишига етарли экан.

4644- عَنْ أَبِي مُوسَى τ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ρ إِذَا خَافَ قَوْمًا قَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّا بَجَعَلُكَ فِي نُحُورِهِمْ وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرُورِهِمْ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

4644. Абу Мусо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон бир қавмдан хавфда бўлсалар: «Аллоҳумма иннаа наъжалука фии нуҳуриҳим ва наъузу бика мин шуруриҳим», дер эдилар».

Иккисини Насайй ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Бирор шахс ёки гуруҳнинг ёмонлигидан қўрққан одам ушбу дуони кўп ўқиб туриши лозим.

4645- عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ τ قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ ρ رَجُلًا يَدْعُو يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَمَامَ النِّعْمَةِ فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ تَمَامُ النِّعْمَةِ؟ قَالَ: دَعْوَةُ أَرْجُو بِهَا الْخَيْرَ قَالَ: فَإِنَّ مِنْ تَمَامِ النِّعْمَةِ دُخُولَ الْجَنَّةِ وَالْفُوزَ مِنَ النَّارِ وَسَمِعَ رَجُلًا وَهُوَ يَقُولُ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ فَقَالَ: اسْتُجِيبَ لَكَ فَسَلْ وَسَمِعَ رَجُلًا وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ فَقَالَ: سَأَلْتَ اللَّهَ الْبَلَاءَ فَسَلْهُ الْعَافِيَةَ.

4645. Муоз ибн Жабол розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бир одамнинг «Мен сендан батамом неъматни сўрайман», деб дуо қилаётганини эшитиб қолиб:

«Батамом неъмат нима?» дедилар.

«Яхшилик орзусида қилинган дуо», деди.

«Албатта, жаннатга кирмоқ ва дўзахдан қутулмоқ неъматнинг батамомлигидандир», дедилар.

У зот бошқа бир кишининг «Йаа залжалоли вал икром» деганини эшитиб қолиб:

«Сенга ижобат қилинди. Сўрайвер!» дедилар.

У зот яна бир кишининг «Аллоҳим! Сендан сабрни сўрайман», деганини эшитиб:

«Сен Аллоҳдан балони сўрадинг. Сен Ундан офиятни сўра», дедилар».

Шарҳ: Демак, сўрашнинг ҳам нозик томонларига эътибор бериб, оғиздан чиқаётган ҳар бир сўзга эҳтимомли бўлмоқ лозим экан.

Биринчи дуо қилувчи ўзи сўраётган нарсани аниқ билмас экан Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унга ўша нарсани аниқлаб олишга ёрдам бердилар.

Иккинчи дуо қилувчи сўраганини берадиган даражада яхши сўзларни зикр қилиб турган экан, уни хоҳлаган нарсасини сўрашга чорладилар.

Учинчи дуо қилувчи сўровни нотўғри қилаётган экан. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга тўғри сўрашни таълим бердилар.

Бундан илмли кишилар одамларга дуони ҳам ўргатиб туришлари кераклиги келиб чиқади.

4646- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كَرِهَ أَمْرًا قَالَ: يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيْثُ.

4646. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон бирор ишдан ташвишлансалар:

«Йаа Ҳайй! Йаа Қайюм! Бироҳматика астағийсу!»

дер эдилар».

Шарҳ: Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ташвишга қолган пайтларида Аллоҳ таолонинг гўзал исмларидан иккитасини зикр қилар эканлар.

1. Ҳайй.

Тирик. Аллоҳ доимо тирикдир, ўлмас. Яъни, Аллоҳнинг ҳаёти абадийдир, ўлим ила йўқ бўлмас. Шунингдек, Аллоҳнинг ҳаёти азалийдир, олдиндан йўқ бўлган эмас.

Ягона Аллоҳнинг тириклиги Ўзигагина хос алоҳида ҳаёт бўлиб, бандалар ҳаётига ўхшаш бошқа масдардан берилган эмас. Бу ҳаёт азалий ва абадийдир. Бошланиш чегараси ҳам, тугаш чегараси ҳам йўқ. Аллоҳнинг тириклиги ҳеч бир жиҳатдан бандаларнинг ҳаётига ўхшамайди.

2. Қайюм.

Ўз-ўзидан қоим бўлган ва бошқаларни қоим қилган Зот.

«Қайюм»лик сифатининг маъноси, Аллоҳ таборак ва таолонинг ҳар бир нарса устида турувчи эканлиги ва ҳар бир турувчи нарса Унинг сабабидангина туришидир. Шу билан Аллоҳнинг туриши бошқаникига ўхшамайди ва доимийдир.

Ана шу гўзал исмлар ила Аллоҳ таолони улуғлаб туриб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам «Бироҳматика астағийсу!» дер эдилар. Яъни, раҳматинг ила ёрдам сўрайман, дер эдилар.

4647- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَلِطُوا بِيَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ.

4647. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «кимни бирор иш ташвишга солса:

«Йаа залжалали вал икром»ни кўпроқ айтинглар», дердилар».

Шарҳ: Бунда ҳам Аллоҳ таолонинг гўзал исмларидан бирини зикр қилиб, улуғлаш бор. Зул Жалол вал Икром — Шараф ва камол эгаси. Карам ва икром эгаси.

4648- وَقَالَ: أَبُو هُرَيْرَةَ τ: كَانَ النَّبِيُّ ρ إِذَا أَهَمَّهُ الْأَمْرُ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَإِذَا اجْتَهَدَ فِي الدُّعَاءِ قَالَ: يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ. رَوَى هَذِهِ الْأَرْبَعَةُ التِّرْمِذِيُّ.

4648. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни бирор иш ташвишга солса, бошларини осмонга кўтариб, «Субҳаналлоҳил азийм», қачон дуода ижтиҳод қилсалар «Йаа Ҳайй! Йаа Қайюм!» дер эдилар».

Тўртовини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Биз ҳам бу каби ҳолатларда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга эргашишимиз керак.

دعاء السفر والرجوع منه

САФАР ВА УНДАН ҚАЙТИШ ДУОСИ

4649- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ρ إِذَا سَافَرَ قَالَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ

بِكَ مِنْ وَعَثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ وَسُوءِ الْمُنْظَرِ فِي الْأَهْلِ
وَالْمَالِ، اللَّهُمَّ اطْوِ لَنَا الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ.

4649. Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайхи васаллам қачон сафарга отлансалар «Аллоҳумма, анта соҳибу фиссафари вал халифату филаҳл. Аллоҳумма, инний аъузу бика мин ваъсаис сафари ва каобатил мунқалаби ва суъул манзари фил аҳли вал мали. Аллоҳумма, итви ланал арза ва ҳаввин алайнас сафар», дер эдилар».

Шарҳ: Бу дуонинг маъноси: «Аллоҳим! Сен сафарда соҳибсан ва аҳлда халифа — ўринбосарсан. Аллоҳим! Сендан сафарнинг машаққатидан, маҳзун бўлиб қайтишдан ҳамда аҳд ва молда ёмон манзара бўлишидан паноҳ сўрайман. Аллоҳим! Бизга ерни яқин ва сафарни осон қилгин».

4650- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ϯ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ϱ كَانَ إِذَا اسْتَوَى عَلَى بَعِيرِهِ خَارِجًا إِلَى سَفَرٍ كَبَّرَ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ: {سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ} اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى ، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا اللَّهُمَّ وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعَثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ. وَإِذَا رَجَعَ فَاهْنٌ وَزَادَ فِيهِنَّ آيُونَ

تَأْتُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ. رَوَاهُمَا الْحَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

4650. *Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сафарга чиқиб туяларига минганларида уч марта такбир айтар ва:

«Субаҳаналлазни саххара ланаа ҳазихи. Ва маа куннаа лаҳу мукринийн ва иннаа ила роббинаа ламунқалибийн. Аллоҳумма иннаа насъалука фии сафаринаа ҳаза ал-бирра ват тақва ва минал амали маа тарзаа. Аллоҳумма, ҳаввин алайнаа сафарана ҳаза ва итвиъ аннаа буъдаху. Аллоҳумма, анта соҳибу фиссафар вал халифату филаҳл. Аллоҳумма, иннии аъузу бика мин ваъсаис сафари ва каобатил манзари ва суъул мунқалаби фил мали вал аҳли», дер эдилар.

Қачон қайтсалар ҳам, шуларни айтардилар ва «Ойибуна, таибуна, аабидуна ва лироббинаа хаамидун»ни зиёда қилар эдилар».

Иккисини бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Инсон маркабга минганда ўзида алла-қандай бир кўтаринкилик ғурур ва манманлик пайдо бўлганини сезади. Ана шунда дарҳол Аллоҳни эсласа, унга маркаб миниш имконини берган Зотни эсласа, Унга шукрона ўлароқ ушбу ривоятдаги дуони ўқиса, ҳамма нарса ўрнига тушади.

«Бизга бун бўйсундирган Зот покдир».

Яъни, бизга бу маркабни берган Аллоҳ покдир. Агар ўша пок бўлган Зот маркабни бизга бўйсундириб қўймаганида, **«Биз бунга қодир эмас эдик».**

Бизда бундай маркабларни бўйсундириб олиш имкони йўқ. Бу иш бизнинг қўлимиздан келмас эди.

«Ва, албатта, биз Роббимизга

қайтгувчилардирмиз», дегайсиз».

Хеч қачон бошқага қайтмаймиз. Шунинг учун доимо Уни эслаймиз. Доимо Унга ибодат ва шукр қиламиз.

Имом Муслим қилган ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Расулulloҳ соллалoҳу алайҳи васаллам қачон сафарга чиқиб уловга минсалар, уч марта «Аллоҳу акбар» деб такбир айтар ва қуйидагиларни ўқир эдилар: «Бизга буни бўйсундирган Зот покдир. Биз бунга қодир эмас эдик. Ва албатта, биз Роббимизга қайтгувчилардирмиз». Ё Аллоҳ! Биз Сендан бу сафаримизда яхшилик ва тақвони, Ўзинг рози бўладиган амалларни сўраймиз. Ё Аллоҳ! Ўзинг бизга бу сафаримизни осон қилгин. Унинг узоғини яқин қилгин. Ё Аллоҳ! Сенинг Ўзинг сафардаги соҳибсан. Аҳли аёлдаги халифасан. Ё Аллоҳ! Мен Сендан сафар қийинчиликларидан, турли ёмонликлардан, молу мулк ва аҳли аёлнинг ёмонликка юз тутишидан паноҳ сўрайман».

Ҳар бир мусулмон одам бунга амал қилмоғи даркор.

Ушбу дуони яхшилаб ёд олиб, ҳар сафар маркабга минганда ўқиб юриш тавсия қилинади.

Ҳозирда кўпчилик айнан ушбу ҳадиси шарифга амал қилади.

4651- قَالَ عَلِيُّ بْنُ رَيْعَةَ ط: شَهِدْتُ عَلِيًّا ط أَيَّ بَدَائِيهِ

لَيَرَكْبَهَا فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الرِّكَابِ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ ثَلَاثًا فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى ظَهْرِهَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ { سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ } ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ ثَلَاثًا وَاللَّهُ أَكْبَرُ ثَلَاثًا سُبْحَانَكَ إِنِّي قَدْ ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاعْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ ثُمَّ ضَحِكَ قُلْتُ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ ضَحِكْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ

قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَنَعَ كَمَا صَنَعْتَ ثُمَّ ضَحَكَ فَقُلْتُ: مِنْ
أَيِّ شَيْءٍ ضَحَكْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: إِنَّ رَبَّكَ لَيَعْجَبُ مِنْ عَبْدِهِ
إِذَا قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرُكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ
وَأَبُو دَاوُدَ.

4651. Али ибн Робийъа розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Али розияллоху анхуга уловини миниши учун келтирилганда ҳозир бўлдим. Оёғини узангига қўйганда уч марта «Бисмиллаҳ»ни айтди. Унинг устига ўтириб, ўнгланиб олгандан кейин «Алҳамду лиллаҳи. Субҳаналлазии сахҳара ланаа ҳазиҳи. Ва маа куннаа лаху мукринийн ва иннаа ила роббинаа ламунқалибийн», деди.

Кейин уч марта «Алҳамду лиллаҳи», уч марта «Аллоху акбар», деб туриб, «Субҳанака, инний қод золамту нафсии. Фағфир лии, фаиннаҳу лаа яғфируз зунуба иллаа анта», деди. Сўнгра кулди. Мен унга:

«Эй мўминларнинг амири, нимага кулдингиз?», дедим.

«Набий соллаллоху алайҳи васалламни худди мен қилгандек қилганларини ва сўнгра кулганларини кўрдим. Бас:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Нимадан кулдингиз?», дедим.

«Албатта, Роббинг бандасидан у «Роббим, менинг гуноҳларимни мағфират қилгин. Албатта, гуноҳларни Сендан ўзга ҳеч ким мағфират қилмас» деса, хурсанд бўлур», дедилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ривоятда саҳобаи киромлар Расулуллоҳ

соллаллоҳу алайҳи васалламга қанчалар диққат ва ҳиммат билан эргашишларидан бир намуна келмоқда. Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг амални қилиб бўлгандан кейин Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга ўхшаб кулиб кўйишлари бунинг далилидир.

4652- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ ط: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَعَلَ مِنَ الْجُيُوشِ أَوِ السَّرَايَا أَوِ الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ إِذَا أَوْفَى عَلَى ثَنِيَّةٍ أَوْ فَدَفِدٍ كَبَّرَ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ آيُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ صَدَقَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

4652. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам лашкарлар, сарийялар билан ёки ҳаж ва умрада юриб бориб, доvon ва тепаликка етганларида уч марта такбир айтар ва сўнгра «Лаа илаҳа иллаллоҳу, ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу, лаҳул мулку ва лаҳул ҳамду ва ҳува алаа кулли шайъин қодийр. Ойибуна, тааибуна, аабидуна, саажидуна ва лироббинаа хаамидун. Содақаллоҳу ваъдаҳу ва насара абдаҳу ва ҳазамал аҳзаба ваҳдаҳу», дер эдилар».

Икки шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ривоятда сафарда юрганда, бирор доvon ёки қир ошаётганда ўқиладиган дуо зикр қилинган. Бунга ҳам амал қилишга одатланишимиз керак.

دعاء الوداع

ВИДОЛАШУВ ДУОСИ

4653- عَنْ ابْنِ عُمَرَ τ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لِلرَّجُلِ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا:
اَدْنُ مِنِّي أَوْدِّعْكَ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يُودِّعُنَا فَيَقُولُ: أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ
دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ وَخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4653. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши сафарни ирода қилган одамга «Менга яқин кел. Сен билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам биз ила видолашганларидек видолашиб қўяй. У зот «Аставдиъуллоҳа дийнака ва амонатака ва хавотийма аъмолика» деб айтардилар», дерди».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Сафарга жўнаб кетаётган одам билан видолашув мустаҳабдир. Ушбу ривоятдаги Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтган сўзларнинг маъноси «Аллоҳдан динингни, аҳли аёлингни, молу мулкингни ва ишларингнинг охирини муҳофаза қилишини сўрайман»дир.

4654- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ρ فَقَالَ: يَا
رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أُرِيدُ سَفَرًا فَزَوِّدْنِي قَالَ: زَوَّدَكَ اللَّهُ التَّقْوَى قَالَ: زِدْنِي
قَالَ: وَغَفَرَ ذَنْبَكَ قَالَ: زِدْنِي بِأَيِّ أَنْتَ وَأُمِّي قَالَ: وَيَسِّرْ لَكَ الْخَيْرَ
حَيْثُمَا كُنْتَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالْحَاكِمُ.

4654. Анас розияллаҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир киши Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Мен сафар қилмоқчиман, менга зоди роҳила беринг», деди.

«Аллоҳ тақвони сенга зоди роҳила қилиб берсин», дедилар.

«Яна зиёда қилинг», деди.

«Гуноҳингни мағфират қилсин», дедилар.

«Яна зиёда қилинг, ота-онам сизга фидо бўлсин!» деди.

«Қаерда бўлсанг ҳам сенга яхшиликни осон қилсин», дедилар».

Термизий ва Ҳоким ривоят қилишган.

Шарҳ: Зод — сафарда керак бўладиган озуқа. Роҳила — сафарда керак бўладиган улов.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинadиган фойдалар:

1. Сафарга чиқишдан олдин аҳли илм ва аҳли фазл кишилардан дуо ва насихат олиш кераклиги.

2. Сафарга чиқадиган одамга тақво сўраб дуо қилиш кераклиги.

3. Сафарга чиқадиган одамга мағфират сўраш кераклиги.

4. Сафарга чиқадиган одамга яхшилик осон бўлишини сўраш кераклиги.

4655- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أُرِيدُ

السَّفَرَ فَأَوْصِنِي قَالَ: عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالتَّكْوِيرِ عَلَى كُلِّ شَرِّ فَلَمَّا

وَلَّى الرَّجُلُ قَالَ: اللَّهُمَّ اطْوِ لَهُ الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْهِ السَّفَرَ. رَوَاهُ

التِّرْمِذِيُّ.

4655. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Мен сафар қилмоқчиман, менга насихат қилинг», деди.

«Аллоҳга тақво қилишни, ҳар баландликда такбир айтишни ўзингга лозим тут», дедилар.

Ҳалиги одам ортига қайтганидан кейин «Аллоҳим! Унга ерни яқин қилгин ва унга сафарни осон қилгин», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинadиган фойдалар:

1. Сафарга чиқишдан олдин аҳли илм ва аҳли фазл кишилардан насихат олиш кераклиги.

2. Сафарга чиқадиган одамни тақвога ва сафар одобларига риоя қилишга чорлаш кераклиги.

3. Сафарга чиқадиган одамнинг ҳаққига дуо қилиш кераклиги.

دعاء النزول في أي منزل

ҲАР БИР МАНЗИЛГА ТУШИШ ДУОСИ

4656- عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

قَالَ: مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4656. *Хавла бинти Ҳаким розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким бир манзилга тушгандан кейин «Аъузу бикалиматиллаҳит тааммаати мин шарри маа холақа» деса, унга ўша манзилдан жўнаб кетгунича бирор нарса зарар қилмайди», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ҳар бир жойнинг Аллоҳ таолонинг Ўзидан бошқа ҳеч ким билмайдиган аҳолиси бўлади. Шунинг учун сафарда бирор жойга тушган одам «Аллоҳнинг тугал калималари ила Унинг халқ қилган нарсаларидан паноҳини сўрайман» деган маънодаги дуони ихлос билан бир неча марта ўқиб қўйиши лозим.

4657- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ط قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا

سَافَرَ فَأَقْبَلَ اللَّيْلُ قَالَ: يَا أَرْضُ رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّكَ
وَشَرِّ مَا فِيكَ وَشَرِّ مَا خُلِقَ فِيكَ وَمِنْ شَرِّ مَا يَدُبُّ عَلَيْكَ وَأَعُوذُ بِاللَّهِ
مِنْ أَسَدٍ وَأَسْوَدَ وَمِنْ الْحَيَّةِ وَالْعَقْرَبِ وَمِنْ سَاكِنِي الْبَلَدِ وَمِنْ وَالِدٍ وَمَا
وَلَدَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

4657. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сафар қилганларида кеч кириб қолса, «Эй ер! Менинг Роббим ҳам, сенинг Роббинг ҳам Аллоҳдир. Мен Аллоҳдан сенинг шаррингдан, сендаги нарсаларнинг шарридан, сенинг ичингда халқ қилинган нарсаларнинг шарридан ва сенинг устингда юрадиган нарсаларнинг шарридан паноҳ сўрайман.

Мен Аллоҳдан шердан, катта илондан, кичик илондан, чаёндан, диёрни маскан тутганлардан ва ҳар

бир волид ва валаддан паноҳ сўрайман», дер эдилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу дуони ҳам ўрганиб олиб, вақти келганда ўкиб юрмоқ керак.

دعاء القيام من المجلس

МАЖЛИСДАН ТУРИШ ДУОСИ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَرْجِعْ إِلَىٰ رَبِّهِ بِحَسَنَاتِهِ

تَتَبَيَّنُ

Аллоҳ таоло:

«Ўрнингдан турганингда Роббингга тасбеҳ айт! Ва кечаси ҳам. Бас, юлдузлар ботгандан кейин ҳам тасбеҳ айт», деган (*Тур, 48 — 49*).

Демак, ҳар доим Аллоҳга боғлиқ бўлмоқ ва У Зотга тасбеҳ айтиб турмоқ зарур. Жумладан, мажлислардан тураётганда ҳам.

4658- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ فَكَثُرَ فِيهِ لَغَطُهُ فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4658. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким бир мажлисда ўтириб, унинг гапи кўпайиб кетса ва мажлисдан туришдан олдин «Субҳанакаллоҳумма ва биҳамдика, ашҳаду аллаа илаҳа илла анта, астағфурика ва атубу илайка», деса, унинг ўша мажлисдаги гуноҳлари кечирилади», дедилар».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

4659- وَلَفِظُ أَبِي دَاوُدَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ مِنَ الْمَجْلِسِ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ لَتَقُولُ قَوْلًا مَا كُنْتَ تَقُولُهُ فِيمَا مَضَى فَقَالَ: كَفَّارَةٌ لِمَا يَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ.

4659. Абу Довуднинг лафзида:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам мажлисдан турмоқчи бўлсалар, «Субҳанакаллоҳумма ва биҳамдика, ашҳаду аллаа илаҳа илла анта, астағфурика ва атубу илайка», дер эдилар.

Бас, бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Сиз авваллари айтмаган гапингизни айтмоқдасиз?» деди.

«Мажлисда бўладиган нарсаларнинг каффороти», дедилар».

Шарҳ: Мажлисларда турли гап-сўзлар ва яна баъзи бир ишлар ҳам бўлиш эҳтимоли кўп. Ўшаларнинг каффоротига ушбу дуони ўқиб қўймоқ лозим бўлади. Жуда ҳам осон бўлган бу дуони ёдлаб олиб, ҳар мажлисдан тураётганимизда ўқиб юришимиз лозим.

القول في صياح الديكة ونهيق الحمار

ХҲҮРОЗ ҚИЧҚИРГАНДА ВА ЭШАК ҲАНГРАГАНДА АЙТИЛАДИГАН ҚАВЛ

4660- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيْقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

4660. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон ҳўроз қичқирганини эшитсангиз, Аллоҳдан У Зотнинг фазлини сўранг. Чунки у(хўроз)лар малакни кўрган бўлади. Қачон эшак ҳанграганини эшитсангиз, Аллоҳдан шайтоннинг шарридан (ёмонлигидан) паноҳ сўранг. Чунки у(эшак)лар шайтонни кўрган бўлади», дедилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

4661- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا تَسُبُّوا الدِّيَكَ فَإِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلَاةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4661. Зайд ибн Холид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Хўрозларни сўкманглар. Улар намозга уйғотадилар», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифлардан ҳайвонларнинг баъзи ҳаракатлари маълум бир ҳодисага боғлиқ бўлиши ҳам мумкинлиги келиб чиқади.

دعاء الخروج من البيت ودخوله

УЙДАН ЧИҚИШ ВА УНГА КИРИШ ДУОСИ

4662- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ نَزِلَّ أَوْ نُضِلَّ أَوْ نُظْلِمَ أَوْ نُظْلَمَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيْنَا.

4662. Умму Салама розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам уйларидан чиқадиган бўлсалар, «Бисмиллаҳи, таваккалту алаллоҳи, Аллоҳумма, иннаа наъузу бика мин ан назилла ав нузолла ав назлима ав нузлама, ав нажҳала ав южҳала алайнаа», дер эдилар».

Шарҳ: Дуонинг маъноси: «Бисмиллаҳи, Аллоҳга таваккул қилдим. Аллоҳим! Албатта, биз Сендан тойилишдан, залолатга кетишдан, зулм қилишимиздан ва зулмга қолишимиздан, жоҳил бўлишимиздан ва бизга нисбатан жоҳиллик қилинишидан паноҳ тилаймиз.

4663- عَنْ أَنَسٍ ﷺ τ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا خَرَجَ الرَّجُلُ مِنْ بَيْتِهِ فَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، قَالَ:

يُقَالُ حِينَئِذٍ هُدِيَتْ وَكُفِّيَتْ وَوُقِيَتْ فَيَتَنَحَّى لَهُ الشَّيْطَانُ فَيَقُولُ لَهُ
 شَيْطَانُ آخَرُ: كَيْفَ لَكَ بِرَجُلٍ قَدْ هُدِيَ وَكُفِّي وَوُقِيَ. رَوَاهُمَا
 أَصْحَابُ السُّنَنِ.

4663. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Киши уйдан чиқаётганда «Бисмиллаҳи, таваккалту алаллоҳи, ва лаа ҳавла ва лаа қуввата илла биллаҳи» деса, ўша пайтда унга «ҳидоят қилиндинг, кифоя қилиндинг ва сақландинг», дейилади. Шайтон ундан четланади. Бошқа бир шайтон ҳидоят қилинган, кифоя қилинган ва сақланган одамга: «Ҳолинг қандай?» дейди».

Иккисини «Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу дуони ёдлаб олиб, уйдан чиқаётганда ўқиб юришга одатланиш лозим.

4664- عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ τ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ:
 إِذَا وَجَعَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ الْمَوْجِ وَخَيْرَ
 الْمَخْرَجِ بِسْمِ اللَّهِ وَبِجَنَّا وَبِسْمِ اللَّهِ خَرَجْنَا وَعَلَى اللَّهِ رَبِّنَا تَوَكَّلْنَا ثُمَّ
 لِيُسَلِّمْ عَلَى أَهْلِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

4664. Абу Молик Ашъарий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Киши уйига кирганда «Аллоҳумма, иннии асъялука хойрал мавлажи ва хойрал махражи».

Бисмиллаҳи валажна ва бисмиллаҳи хоражна ва алаллоҳи, роббина таваккална» десин. Сўнгра аҳлига

салом берсин», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси: «Аллоҳим! Албатта, мен Сендан яхши кириш ва яхши чиқишни сўрайман. Аллоҳнинг исми ила кирдик. Аллоҳнинг исми ила чикдик. Роббимиз Аллоҳга таваккул қилдик».

Ушбу дуони ёдлаб олиб уйга кираётганда ўқиб юришни йўлга қўймоқ лозим.

الدعاء في المطر والرياح والرعد

ЕМҒИР, ШАМОЛ ВА МОМАҚАЛДИРОҚДАГИ ДУО

4665- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: الرِّيحُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ تَأْتِي بِالرَّحْمَةِ وَتَأْتِي بِالْعَذَابِ فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَلَا تَسُبُّوهَا وَسَلُّوا اللَّهَ خَيْرَهَا وَاسْتَعِيدُوا بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَمُسْلِمٌ.

4665. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Шамол Аллоҳнинг раҳматидандир. У раҳмат ёки азоб олиб келади. Агар уни кўрсангиз, сўкманг. Аллоҳдан унинг хайрини сўранг. Аллоҳдан унинг шарридан паноҳ сўранг», дедилар».

Абу Довуд, Термизий ва Муслим ривоят қилишган.

4666- وَلَفْظُهُ: كَانَ النَّبِيُّ ρ إِذَا رَأَى الرِّيحَ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا فِيهَا وَخَيْرَ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ

شَرَّهَا وَشَرَّ مَا فِيهَا وَشَرَّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ.

4666. Муслимнинг лафзида:

«Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам шамолни кўрганларида: «Аллоҳим! Мен Сендан унинг хайрини, ундаги нарсанинг хайрини ва у ила юборилган нарса хайрини сўрайман. Мен Сендан унинг шарридан, ундаги нарсанинг шарридан ва у ила юборилган нарса шарридан паноҳ сўрайман», дер эдилар».

4667- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا رَأَى نَاشِئًا فِي أَفْقِ السَّمَاءِ تَرَكَ الْعَمَلَ وَإِنْ كَانَ فِي صَلَاةٍ ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا فَإِنْ مُطِرَ قَالَ: اللَّهُمَّ صَيِّبًا هَنِيئًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيَمِيُّ.

4667. Ошиа розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллалллоху алайҳи васаллам осмон уфқида булутни кўрсалар ишни тарк қилар эдилар. Агар намоз ўқиётган бўлсалар ҳам. Сўнгра «Аллоҳим! Мен Сендан унинг шарридан паноҳ сўрайман», дер эдилар. Агар ёмғир ёғса: «Аллоҳим! Фойдали ва нафли қилгин», дер эдилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

4668- عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: أَصَابَنَا مَطَرٌ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَخَرَجَ فَحَسَرَ ثَوْبَهُ عَنْهُ حَتَّى أَصَابَهُ فَسَأَلْنَاهُ قَالَ لِأَنَّهُ حَدِيثُ عَهْدٍ بِرَبِّهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ.

4668. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Устимиздан ёмғир ёғди. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга эдик. У зот чиқиб, кийимларини шимардилар. У зотга ёмғир тегди. Биз сўраган эдик У зот: «У Роббиси ҳузуридан ҳозиргина тушди», дедилар».

Абу Довуд ва Муслим ривоят қилишган.

4669- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ط أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ كَانَ إِذَا سَمِعَ صَوْتَ

الرَّعْدِ وَالصَّوَاعِقِ قَالَ: اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ

وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4669. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон чакмоқ ва момақалдироқ овозини эшитсалар: «Аллоҳим! бизни ғазабинг ила ўлдирмагин ва азобинг ила ҳалок қилмагин. Ундан олдин бизга офият бергин», дер эдилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу дуоларни ёд олиб, ўз вақтида ўкиб юрмоқни одат қилиш зарур.

الدعاء لرؤية الهلال

ҲИЛОЛНИ КЎРГАНДАГИ ДУО

4670- عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدٍ اللَّهِ ط أَنَّ النَّبِيَّ ρ كَانَ إِذَا رَأَى

الهِلَالَ قَالَ: اللَّهُمَّ أَهْلُهُ عَلَيْنَا بِالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّي

وَرَبُّكَ اللَّهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4670. Толға ибн Убайдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон янги чиққан ойни кўрсалар: «Аллоҳим! Уни бизга хайр-барака, иймон, саломатлик ва Ислом ила чиқаргин. Роббим ва роббинг Аллоҳдир» дер эдилар».

Термизий ривоят қилган.

4671- عَنْ قَتَادَةَ τ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ρ كَانَ إِذَا رَأَى الْهِلَالَ قَالَ:

هِلَالٌ خَيْرٌ وَرُشْدٌ، هِلَالٌ خَيْرٌ وَرُشْدٌ، هِلَالٌ خَيْرٌ وَرُشْدٌ أَمَنْتُ بِالَّذِي خَلَقَكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي ذَهَبَ بِشَهْرٍ كَذَا وَجَاءَ بِشَهْرٍ كَذَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

4671. Қатода розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набиюллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон ҳилолни кўрсалар: «Ҳилолу хойрин ва рушдин. Ҳилолу хойрин ва рушдин. Ҳилолу хойрин ва рушдин» ва уч марта «Оманту биллазии холақака», дердилар. Сўнгра «Фалон ойни кетказиб, фистон ойни келтирган Аллоҳга ҳамд бўлсин», дер эдилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу дуоларни ёд олиб, ўз вақтида ўқиб юрмоқни одат қилиш зарур.

الدعاء لرؤية الباكورة من الثمر

МЕВА НИШОНАСИНИ КЎРГАНДАГИ ДУО

4672- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ قَالَ: كَانَ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا أَوَّلَ الثَّمَرِ جَاءُوا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ρ فَإِذَا أَخَذَهُ قَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَارِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَمُدَّنَا اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيُّكَ وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ وَإِنَّهُ دَعَاكَ لِمَكَّةَ وَأَنَا أَدْعُوكَ لِلْمَدِينَةِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ وَمِثْلِهِ مَعَهُ ثُمَّ يَدْعُو أَصْغَرَ وَلِيدٍ يَرَاهُ فَيُعْطِيهِ ذَلِكَ الثَّمَرَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4672. Абу Хурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Одамлар қачон меванинг аввалини кўрсалар, уни Набий соллаллоху алайҳи васалламга олиб келар эдилар. У зот уни олиб туриб: «Аллоҳим! Бизга меваларимизда барака бергин. Бизга Мадийнамизда барака бергин. Бизга соъимизда ва муддимизда барака бергин. Аллоҳим! Албатта, Иброҳим банданг, холилинг ва набийингдир. Албатта, мен банданг ва набийингдирман. У Сенга Макка учун дуо қилди. Мен Сенга Мадийна учун у Макка учун қилган дуони ва яна унинг мислича дуони қиламан», дер эдилар.

Сўнгра ўзлари кўрган энг кичик болани чақириб, ўша мевани унга берар эдилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Мева нишона бериб, аввалгиси пишганда аҳли фазл ва дуогўй кишиларга олиб бориш кераклиги.

2. Аҳли фазл ва дуогўй кишилар меванинг олдини кўлларига олганларида Аллоҳ таолодан барака сўраб, дуо

қилмоқдари лозимлиги.

3. Меванинг аввалини маъсум гўдакларга бериш кераклиги.

دعاء منع الفرع والأرق

ҚЎРҚИНЧ ВА УЙҚУСИЗЛИКНИ МАН ҚИЛУВЧИ ДУО

4673- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ ٢ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِذَا فَرَغَ أَحَدُكُمْ فِي النَّوْمِ فَلْيَقُلْ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمْزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَخْضُرُونَ فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ ، قَالَ : وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَ يَحْمِلُهَا مَنْ بَلَغَ مِنْ وَلَدِهِ وَمَنْ لَمْ يَبْلُغْ مِنْهُمْ كَتَبَهَا فِي صَكٍّ وَعَلَّقَهَا فِي عُنْقِهِ . رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ .

4673. Амр ибн Шуъайбдан, у отасидан, у бобоси розияллоҳу анҳумдан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам: «Сизлардан бирингиз уйқусида кўркса, «Аъузу бикалима тиллаҳит тамаати мин ғазобиҳи ва иқобиҳи ва шарри ибодиҳи ва мин ҳамазатиш шайтийни ва ан яхзуруни», десин. Шунда унга улар зарар етказа олмайдилар», дедилар.

Ибн Умар ана шуни болаларидан балоғатга етганига таълим берар, балоғатга етмаганларига эса, бир нарсага ёзиб, бўйнига осиб қўяр эди».

«Сунан» эгалари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ўқишни, ёдлашни биладиган болаларга керакли Қуръон ва Суннатдан олинган дуоларни ёддатмоқ керак. Агар бола кичкина бўлса, унга мазкур дуоларни ёзиб осиб қўйишга ушбу ривоят далил бўлади. Аммо буни зинҳор ва зинҳор тумор ила алмаштирмаслик лозим.

4674- وَشَكَاَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ ط إِلَى النَّبِيِّ ρ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَنَا مِنَ اللَّيْلِ مِنَ الْأَرْقِ، فَقَالَ: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَقُلِ اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أَظَلَّتْ وَرَبَّ الْأَرْضِينَ وَمَا أَقَلَّتْ وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَضَلَّتْ كُنْ لِي جَارًا مِنْ شَرِّ خَلْقِكَ كُلِّهِمْ جَمِيعًا أَنْ يَفْرِطَ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَوْ أَنْ يَبْغِيَ عَلَيَّ ، عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4674. Холид ибн Валид розияллоху анху Набий соллаллоху алайҳи васалламга шикоят қилиб:

«Эй Аллохнинг Расули! Уйқум қочиб, кечаси билан ухламай чиқаман», деди.

«Қачон ётар жойингдан ўрин олсанг, «Аллохумма, Роббас самаватис сабъи ва маа азаллат ва Роббал аразийна ва маа ақаллат, ва роббаш шайятийна ва маа азоллат. Кун лия жоран мин шарри холқика куллиҳими жамийъан ан яфрута алайя аҳадун ав ан ябғия алайя. Азза жорука ва жалла саноука ва лаа илаҳа ғойрука ва лаа илаҳа илла анта», дегин», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда келган дуонинг таржимаси: «Аллоҳим! Эй етти осмон ва улар соясидаги

нарсаларнинг ва ерлару улар кўтарган нарсаларнинг ҳамда шайтонлару улар адаштирганларнинг Роббиси! Менга Ўзингнинг барча махлуқотларинг шарридан улардан бирортаси менга ёмонлик ёки душманлик қилмаслиги учун ҳимоячи бўл! Сенинг ҳимоянг азиздир ва саноинг улуғдир. Ўзингдан бошқа илоҳ йўқ! Фақат Сенинг Ўзинггина илоҳий маъбудсан».

Уйқусизлик дардига чалинганлар ушбу дуони ёдлаб олиб, ихлос билан ўқиб ётсалар, яхши бўлади.

دعاء قضاء الدين

ҚАРЗНИ УЗИШ ДУОСИ

4675- عَنْ عَلِيٍّ ؓ أَنَّ مُكَاتَبًا جَاءَهُ فَقَالَ: إِنِّي قَدْ عَجَزْتُ عَنْ كِتَابَتِي فَأَعِنِّي قَالَ: أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ عَلَّمَنِيهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جَبَلٍ ثَبِيرٍ دَيْنًا أَدَّاهُ اللَّهُ عَنْكَ قُلِ: اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4675. Бир мукотаб Али розияллоху анхунинг олдига келиб:

«Мен келишилган маблағни топиб беришдан ожиз бўлдим. Менга ёрдам беринг», деди.

«Сенга Расулulloх соллаллоху алайхи васаллам менга таълим берган калималарни ўргатиб қўяйми? Агар зиммангда Сабийр тоғича қарз бўлса ҳам, Аллох уни сендан узади. «Аллоҳумма икфинии биҳалолика ан ҳаромика ва игнинии бифазлика амман сивока» дегин», деди».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Мукотаб — хўжаси билан маълум маблағ эвазига озод бўлиш учун шартнома ёзган қул. Сабийр — Ямандаги бир тоғнинг исми.

Дуонинг маъноси: «Аллоҳим! Менга ҳалолнинг ила ҳаромингдан кифоя қилгин. Ўз фазлинг ила мени ўзингдан бошқалардан беҳожат қилгин».

Ким ушбу дуони ният ва ихлос билан фарз намозлардан кейин ўқиб юрса, Аллоҳ таоло унга қарзини узишда ёрдам беради.

4676- قَالَ أَبُو سَعِيدٍ ٧: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَسْجِدَ ذَاتَ يَوْمٍ فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو أُمَامَةَ فَقَالَ: يَا أَبَا أُمَامَةَ مَا لِي أَرَاكَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ فِي غَيْرِ وَقْتِ صَلَاةٍ؟ قَالَ: هُمُومٌ لَزِمَتْنِي وَدُيُونٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: أَفَلَا أُعَلِّمُكَ كَلَامًا إِذَا قُلْتَهُ أَذْهَبَ اللَّهُ هَمَّكَ وَقَضَى عَنْكَ دَيْنَكَ، قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: قُلْ إِذَا أَصْبَحْتَ وَإِذَا أَمْسَيْتَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ وَقَهْرِ الرِّجَالِ، قَالَ: فَفَعَلْتُ ذَلِكَ فَأَذْهَبَ اللَّهُ هَمِّي وَقَضَى عَنِّي دَيْنِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

4676. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам масжидга кирган эдилар, бирдан ансорлардан Абу Умома деб аталадиган кишини кўриб қолдилар. Шунда у зот:

«Эй Абу Умома! Сени масжидда намоз вақтидан бошқа вақтда кўрмоқдаман?» дедилар.

«Мени ғамлар ва қарзлар босди, эй Аллоҳнинг Расули!», деди.

«Сенга агар айтсанг, Аллоҳ ғамларингни кетказадиган ва қарзларингни узадиган калималарни ўргатиб қўяйми?» дедилар.

«Ҳа, эй Аллоҳнинг Расули!» деди.

«Эрталаб ва кечқурун «Аллоҳумма, иннии аъузу бика минал ҳамми вал ҳазани ва аъузу бика минал ажзи вал касали ва аъузу бика минал жубни вал бухли ва аъузу бика мин ғалбатид дайни ва қохрир рижали» дегин», дедилар.

Ўшандоқ қилган эдим, Аллоҳ ғамларимни кетказди ва қарзларимни узди».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси: «Аллоҳим! Сендан ғам босишидан, маҳзунликдан, ожизликдан, дангасаликдан, кўрқоқликдан, бахилликдан, қарзга ботишдан ва одамларнинг ғолиб келишидан паноҳ сўрайман».

Ким ушбу дуони ният ва ихлос билан эрталаб ва кечқурун ўқиб юрса, Аллоҳ таоло унга қарзини узишда ёрдам беради.

دعاء لرؤية المبتلى

БАЛОГА УЧРАГАННИ КЎРГАНДАГИ ДУО

4677- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ رَأَى مُبْتَلًى

فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَافَانِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ

خَلَقَ تَفْضِيلاً أَمْ يُصِيبُهُ ذَلِكَ الْبَلَاءُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4677. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким балога учраган кишини кўрганда «ал-Ҳамду лиллаҳиллазии афонии миммаа ибталака ва фаззалани ала касийрин мимман холақа тафзийлан» деса, унга ўша бало етмайди», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси: «Сени мубтало қилган нарсасидан менга офият берган ва мени Ўзи халқ қилганларнинг кўпидан афзал қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин».

Бирор балога, мусибатга учраган шахсни кўрган одам ушбу дуони ўқиб қўйса, ўзини ўшандоқ балога учрашидан Аллоҳ таоло саклайди. Мисол учун, Аллоҳ таоло сакласину, бирор йўл ҳодисасига учраганини кўрганда ва шунга ўхшаш ҳолатларни кўрганда ушбу дуони ўқиб қўймоқ керак.

دعاء المريض

БЕМОРНИНГ ДУОСИ

4678- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُمَا

شَهِدَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ صَدَّقَهُ رَبُّهُ

فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَأَنَا أَكْبَرُ. وَإِذَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ قَالَ: لَا

إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي. وَإِذَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ قَالَ
 اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي لَا شَرِيكَ لِي. وَإِذَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَهُ
 الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ قَالَ: اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا لِي الْمُلْكُ وَلِيَ الْحَمْدُ. وَإِذَا
 قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَلَا
 حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا لِي. وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ قَالَهَا فِي مَرَضِهِ ثُمَّ مَاتَ لَمْ
 تَطْعَمُهُ النَّارُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4678. *Абу Саъид ва Абу Хурайра розияллоху анхумдан ривоят қилинади:*

«Уларнинг иккилари Набий соллаллоху алайхи васалламнинг:

«Ким «Лаа илааҳа иллаллоху валлоху акбар» деса, Роббиси уни тасдиқлаб, «Лаа илаҳа илла ана ва ана акбару», дейди. Агар «Лаа илаҳа иллаллоху ваҳдаҳу» деса, «Лаа илаҳа илла ана ваҳдии», дейди. Агар «Лаа илаҳа иллаллоху ваҳдаҳу лаа шарийка лаҳу» деса, «Лаа илаҳа илла ана, ваҳдии ва лаа шарийка лии», дейди. Агар

«Лаа илаҳа иллаллоху, лаҳул мулку ва лаҳул ҳамду» деса, «Лаа илаҳа илла ана, лиял мулку ва лиял ҳамду», дейди. «Лаа илаҳа иллаллоху, ва лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» деса, «Лаа илаҳа илла ана ва лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа бии» дейди», дедилар.

Ким шуларни беморлигида айтса-ю, сўнгра вафот этса, уни олов емайди», дер эдилар», деб шохидлик бердилар».

Термизий ривоят қилган.

الذكر عند دخول السوق

БОЗОРГА КИРИШДАГИ ДУО

4679- عَنْ ابْنِ عُمرَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ دَخَلَ السُّوقَ فَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفِ سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ. وَفِي رِوَايَةٍ بَدَلَ وَرَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ وَبَنَى لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4679. Умар розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким бозорга кирганда, «Лаа илаҳа иллаллоху, ваҳдаҳу лаа шарийка лаху, лахул мулку ва лахул ҳамду, юҳйи ва юмийту ва ҳува ҳаююн лаа ямуту, биядиҳил хойри ва ҳува алаа кулли шайъин қодийр» деса, Аллоҳ унга милёнта ҳасана ёзади ва ундан милён ёмонликни ўчиради ҳамда уни милён даражага кўтаради», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Уни милён даражага кўтаради ва унга жаннатдан бир уй қуради», дейилган.

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Имом Муслим ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам: «Аллоҳга энг маҳбуб юртлар масжидлардир. Аллоҳга энг мағзуб юртлар

бозорлардир», деганлар.

Бозорларнинг Аллоҳ таоло энг ёмон кўрган жойлар бўлиши, одатда, уларда ёлғон, алдамчилик бировнинг молини ҳаромдан ейиш содир бўлиб туришидандир.

Ислонда савдо-сотик ишларида ҳалол-пок бўлиш қаттиқ тарғиб қилинади. Алдамчилик бировнинг молини ҳаромдан ейиш, савдо-сотикдаги қаллобликлар қаттиқ қораланади.

Ушбу ҳадисда бозорларнинг Аллоҳ энг ёмон кўрган жой экани айтилиши ҳам шу жумлага киради. Бозор бозор бўлгани учун эмас, унда ҳаром-хариш, ношаръий иш кўп бўлгани учун шундоқ васфга эга бўлгандир. Шунинг учун мусулмон одам бозорда доимо эҳтиёт бўлиши керак. Бозорга киришда ҳам Аллоҳдан паноҳ сўраб кириш керак юришда ҳам паноҳ сўраб юриш керак. Хусусан, ушбу ривоятда келган дуони ўқиб юрмоқ лозим.

دعاء الحفظ

ЁД ОЛИШ ДУОСИ

4680- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ر قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ر إِذْ جَاءَهُ عَلِيٌّ ر فَقَالَ: يَا أَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ تَفَلَّتْ هَذَا الْقُرْآنُ مِنْ صَدْرِي فَمَا أَجِدُنِي أَقْدِرُ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ر: يَا أَبَا الْحَسَنِ أَفَلَا أَعَلَّمْتُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِنَّ وَيَنْفَعُ بِهِنَّ مَنْ عَلَّمَتْهُ وَيُثَبِّتُ مَا تَعَلَّمْتَ فِي صَدْرِكَ، قَالَ: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَعَلَّمَنِي، قَالَ: إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَقُومَ فِي ثُلْثِ اللَّيْلِ الْآخِرِ

فَإِنَّهَا سَاعَةٌ مَشْهُودَةٌ وَالِدُعَاءُ فِيهَا مُسْتَجَابٌ وَقَدْ قَالَ أَحْيَى يَعْقُوبُ
لِبَنِيهِ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي يَقُولُ حَتَّى تَأْتِيَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ فَإِنْ لَمْ
تَسْتَطِعْ فَقُمْ فِي وَسْطِهَا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقُمْ فِي أَوَّلِهَا فَصَلِّ أَرْبَعَ
رَكَعَاتٍ تَقْرَأُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةَ يَسَ وَفِي الرُّكْعَةِ
الثَّانِيَةِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَحَمْدَ الدُّخَانِ وَفِي الرُّكْعَةِ الثَّالِثَةِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ
وَالْم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ وَفِي الرُّكْعَةِ الرَّابِعَةِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَتَبَارَكَ الْمُفْصَلِ
فَإِذَا فَرَغْتَ مِنَ التَّشَهُّدِ فَاحْمَدِ اللَّهَ وَأَحْسِنِ الثَّنَاءَ عَلَى اللَّهِ وَصَلِّ عَلَى
وَأَحْسِنِ وَعَلَى سَائِرِ النَّبِيِّينَ وَاسْتَغْفِرِ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا حُؤَانِكَ
الَّذِينَ سَبَقُوكَ بِالْإِيمَانِ ثُمَّ قُلْ فِي آخِرِ ذَلِكَ: اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي بِتَرْكِ
الْمَعَاصِي أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي وَارْحَمْنِي أَنْ أَتَكَلَّفَ مَا لَا يَعْينُنِي وَارْزُقْنِي
حُسْنَ النَّظَرِ فِيمَا يُرْضِيكَ عَنِّي ، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا
الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُرَامُ أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ بِجَلَالِكَ
وَنُورِ وَجْهِكَ أَنْ تُلْزِمَ قَلْبِي حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِي وَارْزُقْنِي أَنْ أَتْلُوهُ
عَلَى النَّحْوِ الَّذِي يُرْضِيكَ عَنِّي اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا
الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُرَامُ أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ بِجَلَالِكَ
وَنُورِ وَجْهِكَ أَنْ تُنَوِّرَ بَكِتَابِكَ بَصَرِي وَأَنْ تُطْلِقَ بِهِ لِسَانِي وَأَنْ تُفَرِّجَ
بِهِ عَن قَلْبِي وَأَنْ تَشْرَحَ بِهِ صَدْرِي وَأَنْ تُعْمِلَ بِهِ بَدَنِي لِأَنَّهُ لَا يُعِينُنِي

عَلَى الْحَقِّ غَيْرِكَ وَلَا يُؤْتِيهِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
 الْعَظِيمِ، يَا أَبَا الْحَسَنِ فَاَفْعَلْ ذَلِكَ ثَلَاثَ جُمُعٍ أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا
 تُجَابُ بِإِذْنِ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ مَا أَخْطَأَ مُؤْمِنًا قَطُّ. قَالَ ابْنُ
 عَبَّاسٍ ٧: فَوَاللَّهِ مَا لَبِثَ عَلِيٌّ إِلَّا خَمْسًا أَوْ سَبْعًا حَتَّى جَاءَ عَلَى
 رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مِثْلِ ذَلِكَ الْمَجْلِسِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ
 فِيمَا خَلَا لَا آخِذٌ إِلَّا أَرْبَعَ آيَاتٍ أَوْ نَحْوَهُنَّ وَإِذَا قَرَأْتُهُنَّ عَلَى نَفْسِي
 تَفَلَّتْ وَأَنَا الْيَوْمَ أَتَعَلَّمُ أَرْبَعِينَ آيَةً أَوْ نَحْوَهَا وَإِذَا قَرَأْتُهَا عَلَى نَفْسِي
 فَكَأَنَّمَا كِتَابُ اللَّهِ بَيْنَ عَيْنَيَّ وَلَقَدْ كُنْتُ أَسْمَعُ الْحَدِيثَ فَإِذَا رَدَدْتُهُ
 تَفَلَّتْ وَأَنَا الْيَوْمَ أَسْمَعُ الْأَحَادِيثَ فَإِذَا تَحَدَّثْتُ بِهَا لَمْ أَخْرِمْ مِنْهَا حَرْفًا،
 فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: مُؤْمِنٌ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ يَا أَبَا الْحَسَنِ.
 رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4680. Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Биз Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларида ўтирган эдик бирдан Али келиб:

«Ота-онам сизга фидо бўлсин, эй Аллоҳнинг Расули! Ушбу Қуръон менинг кўксимдан чикиб кетмоқда. Уни (ёдлашга) қодир бўла олмаяпман», деди.

«Эй Абул Ҳасан! Сенга Аллоҳ улар ила манфаат берадиган ва сен ўргатганларга ҳам манфаат берадиган ҳамда таълим олган нарсангни кўксингда собит қиладиган калималарни ўргатиб қўяйми?» дедилар.

«Ҳа, эй Аллоҳнинг Расули! Менга таълим беринг», деди.

«Қачон Жума кечаси бўлганда, агар кечанинг охирги учдан бирида туришга қодир бўлсанг, албатта, у шоҳид бўлинган соатдир. Ундан дуо ижобат бўладир. Биродарим Ёқуб ўз ўғилларига «тезда сизлар учун Роббимга истиғфор айтурман», деган. У буни Жума кечаси келгунча айтган.

Агар қодир бўлмасанг, унинг ярмида тур. Агар бунга ҳам қодир бўлмасанг, аввалида тур. Тўрт рақъат намоз ўқи. Биринчи рақъатда Фотиҳа билан Ясин сурасини ўқи. Иккинчи рақъатда Фотиҳа билан Хаа мийм Духон сурасини ўқи. Учинчи рақъатда Фотиҳа билан Алиф лаам мийм Танзийлус Сажда сурасини ўқи. Тўртинчи рақъатда Фотиҳа билан муфассалдаги Таборак сурасини ўқи. Қачон ташаххуддан фориг бўлсанг, Аллоҳга ҳамд айт ва Аллоҳга гўзал сано айт. Менга яхшилаб саловот айт. Бошқа набийларга ҳам. Мўминлар ва мўминалар ҳамда сендан олдин иймон билан ўтган биродарларинг учун истиғфор айт. Ана ўшалардан сўнг «Аллоҳим! Мени боқий қолдирган чоғингда маъсиятларни доимо тарк қилиш ила раҳм қилгин. Мени ўзимга бефойда бўлган нарсага уринмаслик ила раҳм қилгин. Мени Сени мендан рози қиладиган яхши назар ила ризқлантиргин. Аллоҳим! Эй осмонлару ерни йўқдан бор қилган Зот! Эй жалол, икром ва мислсиз иззат эгаси! Эй Аллоҳ! Эй Роҳман! Жалолинг ила, юзингнинг нури ила сўрайман! Қалбимга Китобингни Ўзинг менга таълим берганингдек ёд олишни лозим қилгин! Уни Сени мендан рози қиладиган тарзда тиловат қилиш ила ризқлантиргин.

Аллоҳим! Эй осмонлару ерни йўқдан бор қилган Зот! Эй жалол, икром ва мислсиз иззат эгаси! Эй Аллоҳ! Эй Роҳман! Жалолинг ила, юзингнинг нури ила сўрайман! Китобинг ила кўзимни мунаввар қилгин. У

билан тилимни узун қилгин. У билан қалбимни очгин. У билан кўксимни кенгайтиргин. У ила баданимга амал қилдиргин. Чунки менга ҳақда Сендан ўзга ёрдам бера олмас. Уни Сендан ўзга бера олмас. Ўзгартириш ҳам, қувват ҳам фақатгина Аллоҳ ила бўлади», дегин.

Эй Абул Ҳасан! Ўшани уч жума ёки тўрт ёки бешта қилгин. Аллоҳнинг изни ила ижобат қилинурсан. Мени ҳақ ила юборган Зот ила қасамки, бу ҳеч бир мўминни четлаб ўтмаган», дедилар».

Ибн Аббос розияллоҳу анҳу:

«Аллоҳга қасамки, беш ёки етти (жума) ўтиши билан Али Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига худди аввалгига ўхшаш мажлисга келди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Авваллари тўрт оят ёки шунинг атрофидагинани ёд олар эдим. Қачон уларни ўқийман десам, ёдимдан чиқиб қолар эди. Бугун эса қирқ ва унинг атрофдагини ёд олмоқдаман. Қачон уларни ўқисам, худди Аллоҳнинг Китоби кўзим олдида тургандек бўлади. Ҳадисни ҳам эшитар эдим. Агар қайтармоқчи бўлсам, ёдимга келмасди. Бугун эса, сиз ҳадисларни айтганингизда бир ҳарфини ҳам қолдирмайман», деди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Мўминсан! Каъбанинг Роббиси ила қасам! Эй Абул Ҳасан!» дедилар».

Термизий ривоят қилган.

ДУОНИНГ ОДОБЛАРИ

Дуонинг одоблари кўплигини ўзимиз ўрганиб чиққан матнлардан англадик. Ўшалардан баъзиларини эслаб ўтайлик.

1. Қиблага қараб дуо қилиш.
2. Икки қўлни кўтариб дуо қилиш.
3. Икки қўлни кўтариб дуо қилгандан кейин қўлларни юзга суртиш.
4. Икки қўлни кўтариб, кафтнинг ичини ўзига қаратиб дуо қилиш. Сўнгра уларни юзга суртиш.
5. Дуонинг аввалида Аллоҳ таолога ҳамду сано айтиш.
6. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтиш.
7. Азми қарор билан иккиланмай, бўшашмай сўраш.
8. Дуонинг ижобат бўлишига шошилмаслик ва нима учун дуоим қабул бўлмаяпти, демаслик.
9. Ижобатга аниқ ишонган ҳолда дуо қилиш.
10. Ўзига ва ўзига тобеъ бўлган шахс ва нарсаларга дуои бад қилмаслик.
11. Гуноҳ аралаштирмасдан дуо қилиш.
12. Қариндошлик алоқасини узмасдан туриб, дуо қилиш.
13. Дуода муболағага кетиб, ҳаддан ошмаслик.
14. Дуони уч марта такрорлаш.
15. Дуо қилувчи таоми, шароби ва кийимининг ҳалол-пок бўлиши учун ҳаракат қилмоғи. Бўлмаса, дуо қабул бўлмаслиги аниқ.
16. Дуо қилувчининг озуқаси, маскани, либоси ва барча нарсалари ҳалолдан бўлиши керак.
Имом Муслим ривоят қилган ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:
«Бир киши узоқ сафар қилади. Ҳориб, чарчайди. Чангу ғуборга бурканади. Икки қўлини чўзиб, эй Роббим, эй Роббим, дейди. Ҳолбуки, таоми ҳаромдир, шароби ҳаромдир, либоси ҳаромдир, ҳаромдан ғизолангандир. Бас, кандоқ ҳам унга ижобат қилинсин», деганлар.
17. Дуо қилиш учун шарафли вақтларни ихтиёр қилиш лозим. Йилнинг энг шарафли вақти Арафа кунидир.

Ойларнинг энг шарафлиси Рамазондир. Ҳафтанинг энг шарафли куни Жума кунидир. Сахар чоғи ҳар бир куннинг энг шарафли вақтидир.

18. Дуо қилиш учун шарафли ҳолатларни ихтиёр қилиш лозим. Ёмғир ёғишни бошлаган вақт, азон ва иқомадан кейин, фарз намоздан кейин, ифтор пайтида, саждадаги ҳолда, кўнгил эриган пайтлар дуо қилиш учун муносиб ҳолатлар бўлади.

19. Овозни жуда кўтариб ҳам, жуда пастлатиб ҳам юбормай дуо қилиш керак.

20. Тазарруъ, хушуъ, хузуъ, рағбат ва илтижо ила дуо қилиш лозим.

21. Ёлворган ҳолда дуо қилиш.

22. Олдин астойдил тавба қилиб, зулм қилган бўлса, уни ўрнига қайтариб туриб, дуо қилиш лозим.

Дуога солих амални васийла қилиш.

Шиддатли ҳолатга тушган одам ўзи қилган яхши амални васийла қилиб дуо айлани мустаҳабдир. Бунга ғорга кирганларида чиқиш йўлини харсанг тўсиб қолган уч кишининг дуолари ҳужжатдир.

Дуони умумий қилиш.

Дуо қилувчи фақат ўзи учун дуо қилмай, умумийлаштириб дуо қилиши мастаҳабдир. Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам ҳазрати Али розияллоху анхуга: «Эй Али! Умумий дуо қил», деганлар. Бошқа далиллар ҳам бор.

Дуода ҳаддан ошиш.

Дуодан ҳаддан ошмаслик лозим. Дуода ҳаддан ошиш

бир неча хил бўлади.

1. Ҳаддан ташқари овозни кўтариб дуо қилиш.
2. Пайғамбарнинг мартабасини сўраш.
3. Амри маҳол нарсани сўраб дуо қилиш.
4. Гуноҳ ишни сўраб дуо қилиш.

Бу ҳақда машҳур ҳанафий фақиҳ Муҳаммад Амин ибн Обидийн раҳматуллоҳи алайҳи куйидагиларни ёзган:

«Дунё тургунча офиятни сўраш ҳаромдир. Шунингдек, осмондан безатилган дастурхон тушиши, ҳаводан нафас олмайдиган бўлиши, дарахтсиз мева бўлиши каби амри маҳол нарсаларни сўраб дуо қилиш ҳам ҳаромдир. Кофирга мағфират сўраб дуо қилиш ҳам ҳаромдир».

Ривоят қилинган ва қилинмаган нарсаларла дуо қилиш.

Албатта, ривоятларда келган дуоларни қилиш афзалдир. Аммо уламоларимиз барча дунёвий ва ухравий дуолар жоиздир, деганлар.

Намоздаги дуо.

Ҳанафий мазҳаби бўйича намознинг салом беришдан олдинги ташахҳудида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтгандан кейин Қуръони Карим ва Суннатдаги лафзларга ўхшаш лафзлар билан дуо қилиш суннатдир. Одамларнинг лафзига ўхшаш, эй Аллоҳим, менга фалончини хотин қилгин, менга бунча тилло, бунча пул бергин каби дуоларни қилиш жоиз эмас.

Аҳли фазллардан дуо сўраш.

Аҳли фазл кишилардан дуо сўраш мустаҳабдир.

الصلاة على النبي ﷺ

НАБИЙ АЛАЙҲИССАЛОМГА САЛОВОТ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : جِجْجِجْجِجْجِجْجِجْجِجْجِجْجِجْجِجْجِجْجِجْجِجْ

Аллоҳ таоло:

«Албатта, Аллоҳ ва Унинг фаришталари Набийга саловот айтурлар. Эй иймон келтирганлар! Сиз ҳам унга саловот айтинг ва салом юборинг», деган (Аҳзоб, 56).

Ушбу ояти карима Пайғамбаримиз Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кадр-қимматлари Аллоҳ таолонинг ҳузурида қанчалар улуғ эканлигини яна бир бор кўрсатмоқда. Бошқа биров эмас, ҳатто Аллоҳ таолонинг Ўзи Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтиши таъкидланмоқда. Араб тилида «саловот» сўзи «салот»нинг жами бўлиб, «дуо» маъносини англатади. Арабчада намоз ҳам «салот» дейилади. Чунки намозда ҳам дуо маъноси бор. Аммо «салот» Аллоҳ таоло томонидан бўлганида «дуо» маъносини йўқотади.

Аллоҳ таолонинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи
васалламга саловот айтишининг маъноси, У зот
соллаллоҳу алайҳи васалламга Ўз раҳматини юбориши,
улуғлаши, мақомларини кўтариши ва фаришталар
ҳузурида шаънларига мақтовлар айтишини англатади.

Фаришталарнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи
васалламга саловот айтишлари, у зоти бобаракот ҳақдарига
дуо қилишлари, истиғфор айтишлари маъносида бўлади.

Мўмин-мусулмонларнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтишлари эса, улар томонидан бўлган дуо ва улуғлаш маъносидадир.

Демак, Аллоҳ таоло доимо Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга Ўз раҳмати юбориб, у зот соллаллоҳу

алайҳи васалламдан рози эканини билдириб, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга мактовлар айтиб турар экан.

Фаришталар ҳам у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга Аллоҳдан раҳмат, саломатлиқ розилик сўраб, дуо қилиб туришар экан.

Ояти каримада таъкидли хабардан кейин мўминларга:

«Эй иймон келтирганлар! Сиз ҳам унга саловот айтинг ва салом юборинг», деб амр қилинмоқда.

Бу амрга биноан, ҳар бир мўмин учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтиш ва салом юбориш фарз бўлиб қолади. Бу хусусдаги баҳсларда уламоларимиз умр давомида бир марта ёки ҳар бир мажлисда бир марта ёки у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг номлари ҳар зикр қилинганида бир марта саловот айтиш керак деганлар.

Амалда эса, охиргиси — ҳар доим номлари зикр қилинганида саловот айтиш урф бўлган. Аллоҳ таоло Қуръони Каримда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтишни амр қилган экан, бу саловот қандай қилиб айтилади, деган савол пайдо бўлиши табиий. Жумладан, худди шу савол ушбу оят нозил бўлганидан кейиноқ саҳобаи киромларда пайдо бўлган.

Баъзи кишиларда, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга Аллоҳ таолонинг Ўзи саловот айтиб турса, Унинг фаришталари саловот айтиб турса, мўминларнинг саловотига нима ҳожат бор, деган савол пайдо бўлиши ҳам мумкин.

Бу муҳтамал саволга жавоб шу: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўминлар саловотига эҳтиёжлари йўқ. Балки мўминлар у зотга саловот айтишга муҳтождирлар. Улар ушбу саловотлари ила Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни улуғлаб, савоб оладилар. Дуолари қабул бўлади. Муродларига етадилар.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ва Имом ибн Можалар

ривоят қилган ҳадисда Омир ибн Робиъанинг оталари куйидагиларни айтадилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Ким менга саловот айтса, фаришталар унга ҳам менга айтган саловотининг баробарида саловот айтиб турадилар. Банда саловотни хоҳласа, оз айтсин, хоҳласа кўп», деганларини эшитдим».

Қуръон тиловати ва Аллоҳнинг зикридан кейин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтиш энг савобли ишлардан ҳисобланади. Чунки бу нарса Аллоҳ таолонинг амри. Шунинг учун ҳам намознинг ташахҳудида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтилади.

Имом Шофиъий:

«Ташахҳудда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтилмаса, намоз намоз бўлмайди», деганлар.

Имом Насайй ва имом Аҳмад ибн Ҳанбал ривоят қилган ҳадисда Абу Толҳа розияллоҳу анҳу куйидагиларни айтадилар:

«Бир куни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам юзларидан қувонч балқиган ҳолда келдилар. Биз: «Юзингизда қувонч кўрмоқдамиз!» дедик.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Чунки ҳузуримга фаришта келиб: «Эй Муҳаммад, албатта, Роббинг айтур: «Ким сенга саловот айтса, албатта, Мен унга ўн марта саловот айтишим, ким сенга салом айтса, Мен унга ўн марта салом айтишим сени рози қилмайдими?» деди», деб хабар бердилар.

Ушбу маънодаги ҳадиси шарифлар жуда ҳам қудир. Асрлар давомида мусулмонлар ушбу оятга ва ҳадисларга чин ихлос билан амал қилиб келмоқдалар. Намозларида ўз Пайғамбарлари соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтмоқдалар. У зоти бобаракотнинг номи шарифлари зикр

этилиши билан саловот айтишга шошиладилар. Ахли солиҳ кишиларнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтишдан иборат кундалик вазифалари ҳам бор.

Аксинча, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг номлари зикр қилинганда у зотга саловот айтмаслик мусулмонларнинг надоматга йўлиқишларига сабаб бўлади. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари Имом Термизий ва Имом Насайилар ривоят қилган ҳадисда:

«Кимнинг ҳузурида мен зикр қилинсам-у, у менга саловот айтмаса, ўша одам бахилдир», деганлар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак номлари зикр этилганида у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтмаслик ниҳоятда ёмон ишдир.

4681- عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ ط أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ

كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ
وَدُرَرِيِّهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَدُرَرِيِّهِ
كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ.

4681. Абу Ҳумайд ас-Соъидий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Баъзи одамлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, сизга нечук саловот айтамиз?» дедилар.

Шунда у зот:

«Аллоҳумма солли ала Муҳаммадин ва азвожиҳи ва зурриятиҳи, кама соллайта ала оли Иброҳийм. Аллоҳумма барик ала Муҳаммадин ва азвожиҳи ва зурриятиҳи, кама барокта ала оли Иброҳийм. Иннака

хамийдуммажийд», деб айт», дедилар.

Учовлари ривоят қилишган.

4682- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلى τ قَالَ: لَقِيتُ كَعْبُ بْنَ
عُجْرَةَ فَقَالَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً، إِنَّ النَّبِيَّ ρ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقُلْنَا يَا
رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ:
قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ
إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا
بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

4682. Абдурроҳман ибн Абу Лайла розияллоҳу анҳудан
ривоят қилинади:

«Мени Каъб ибн Ужрани учратиб қолиб:

«Сенга бир совға берайми? Набий соллаллоҳу
алайҳи васаллам бизни олдимизга чикдилар. Биз У
зотга «Эй Аллоҳнинг Расули, сизга салом беришни-ку
билимиз, аммо сизга саловот айтиш қандай бўлади?»
дедик.

«Аллоҳумма солли ала Муҳаммадин ва ала оли
Муҳаммадин, кама соллайта ала оли Иброҳийм.
Иннака хамийдуммажийд. Аллоҳумма барик ала
Муҳаммадин ва ала оли Муҳаммадин, кама барокта
оли Иброҳийм. Иннака хамийдум мажийд», деб
айтинглар», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилишган.

4683- وَلِلْبُخَارِيِّ فِي بَدْءِ الْخَلْقِ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى

آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَعَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ
 بَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَىٰ
 إِبْرَاهِيمَ وَعَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ بَجِيدٌ.

4683. Бухорийнинг ривоятида:

«Аллоҳумма солли ала Мухаммадин ва ала оли Мухаммадин, кама соллайта ала Иброҳийма ва ала оли Иброҳийм. Иннака ҳамийдуммажийд. Аллоҳумма барик ала Мухаммадин ва ала оли Мухаммадин, кама барокта ала Иброҳийма ва ала оли Иброҳийм. Иннака ҳамийдум мажийд», дейилган.

Шарҳ: Айнан имом Бухорийнинг ривоятлари намозлардаги саловот ўқиш учун олинган. Бошқа ҳадисларда ҳам бир оз фаркди сийғалар келган. Шундан кўриниб турибдики, бир хил сийғада саловот айтиш шарт эмас. Турли сийғада айтса ҳам бўлаверади. Энг муҳими, айтиш керак.

4684- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ٧ قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا السَّلَامُ
 عَلَيْكَ فَكَيْفَ نَصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ
 وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ
 كَمَا بَارَكْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

4684. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Эй Аллоҳнинг Расули, сизга салом беришни-ку биламиз, аммо сизга саловот айтиш қандай бўлади?» дедик.

«Аллоҳумма солли ала Мухаммадин абдика ва

расулика, кама соллайта ала Иброҳийма ва барик ала Мухаммадин ва ала оли Мухаммадин, кама барокта ала Иброҳийма ва ала оли Иброҳийм», денглар», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

4685- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكْتَالَ بِالْمِكْيَالِ الْأَوْفَى إِذَا صَلَّى عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَأَزْوَاجِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَذُرِّيَّتِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ بَجِيدٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4685. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким бизга, аҳли байтга саловот айтганда унга тўлиқ ўлчов ила ўлчаб берилишидан масрур бўлса, «Аллоҳумма солли ала Мухаммадин набийи ва азвожиҳи уммуҳотил мўминийн ва зурриятиҳи ва аҳли байтиҳи. Кама соллайта ала оли Иброҳийма. Иннака ҳамийдум мажийд» десин», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

4686- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4686. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким менга бир марта саловот айтса, Аллоҳ унга ўн марта саловот айтади», дедилар».

Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

4687- عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ط أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: الْبَحِيلُ
الَّذِي مَنْ دُكِرَتْ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ.

4687. Хусайн ибн Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам:
«Кимнинг ҳузурида мен зикр қилинсам-у, у менга
саловот айтмаса, ўша одам бахилдир», дедилар».

4688- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ
دُكِرَتْ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ
انْسَلَخَ قَبْلَ أَنْ يُعْفَرَ لَهُ وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ أَذْرَكَ عِنْدَهُ أَبَوَاهُ الْكِبَرَ فَلَمْ
يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ.

4688. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Мен олдида зикр қилинганимда менга саловот
айтмаган одамнинг бурни ерга ишқалсин. Унга Рамазон
келиб кетсаю, мағфират қилинмай қолган одамнинг бурни
ерга ишқалсин. Ота-онасини катта ёшдаги ҳолда топса ҳам,
иккилари уни жаннатга киритмаган одамнинг бурни ерга
ишқалсин», дедилар».

4689- عَنْ أَبِي بَكْرٍ ط قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ إِذَا
ذَهَبَ ثُلُثَا اللَّيْلِ قَامَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ، اذْكُرُوا اللَّهَ،

جَاءَتِ الرَّاجِفَةُ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَكْثَرُ الصَّلَاةِ عَلَيْكَ فَكَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلَاتِي قَالَ: مَا شِئْتَ. قُلْتُ: الرَّبْعَ قَالَ: مَا شِئْتَ فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قُلْتُ: النِّصْفَ قَالَ: مَا شِئْتَ فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قَالَ قُلْتُ: فَالْثُلُثَيْنِ قَالَ: مَا شِئْتَ فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قُلْتُ: أَجْعَلْ لَكَ صَلَاتِي كُلَّهَا قَالَ: إِذَا تُكْفَى هَمَّكَ وَيُغْفَرُ لَكَ ذَنْبُكَ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةَ التِّرْمِذِيُّ.

4689. Убай ибн Каъб розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Кечанинг учдан иккиси кетганда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ўринларидан туриб:

«Эй одамлар! Аллоҳни зикр қилинглар! Аллоҳни зикр қилинглар! Рожифа келди. Унинг ортидан родифа келади. Ўлим ўз нарсалари билан келди. Улим ўз нарсалари билан келди», дер эдилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули! Мен сизга саловотни кўп айтаман. Ўз саловотларимдан қанчасини сизга қилай?» дедим.

«Ўзинг истаганингчани», дедилар.

«Тўртдан бириними?» дедим.

«Ўзинг истаганингчани. Агар зиёда қилсанг, ўзингга яхши бўлади», дедилар.

«Ярминими?» дедим.

«Ўзинг истаганингчани. Агар зиёда қилсанг, ўзингга яхши бўлади», дедилар.

«Учдан иккисиними?» дедим.

«Ўзинг истаганингчани. Агар зиёда қилсанг,

ўзингга яхши бўлади», дедилар.

«Саловотимнинг ҳаммасини сизга қиламан», дедим.

«Ундок бўлса, ғамингдан қутуласан ва гуноҳларинг мағфират қилинади», дедилар».

Учовини Термизий ривоят қилган.

4690- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ حِبَّانَ.

4690. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, қиёмат куни менга энг яқин кишилар менга кўп саловот айтганлардир», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга кўпроқ саловот айтишга ҳаракат қилайлик.

ХУЛОСАЛАР

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот ва салом айтиш Аллоҳ таолонинг амри ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тарғиблари бўлгани учун мусулмонлар бу ишга доимий равишда мислсиз эътибор билан ёндошганлар. Барча ҳадис ва тасаввуф китобларида бу мавзуга алоҳида боблар бағишланган. Бу мавзуга бағишланган бутун бошли китоблар ҳам жуда кўп. Мазкур боб ва китобларда келган маълумотлардан баъзиларини эътиборингизга ҳавола қилишга ижозат бергайсиз.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтиладиган ҳол ва жойлар

1. Намознинг охирги ташахҳудида.

2. Намознинг биринчи ташахҳудида.
3. Жаноза намозининг иккинчи такбиридан кейин.
4. Ийд, Жума намозлари хутбасида ва бошқа хутбаларда.
5. Муаззиннинг азониға жавоб бераётганда.
6. Иқомага жавоб берилаётганда.
7. Дуо пайтида.
8. Масжидга кираётганда ва чиқаётганда.
9. Сафо ва Марвада.
10. Одамлар тўпланганда ва тарқалганда.
11. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак номлари зикр қилинганда.
12. Лаббайка тамомланганда.
13. Ҳажарул Асвадни истилом — қўл билан ушлаб ёки узокдан ишора қилиб ўпганда.
14. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қабрлари ёнида.
15. Бозорга ёки бирор жойга чиққанда.
16. Кечасидаги уйқудан турганда.
17. Қуръони Каримни хатм қилгандан кейин.
18. Жума куни.
19. Мажлисдан турганда.
20. Масжидларни кўрганда ва уларнинг олдидан ўтганда.
21. Ғам-ғуссага ботганда.
22. Бошга мушкул иш тушганда.
23. Мағфират сўралганда.
24. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг номлари ёзилганда.
25. Одамларга илм етказилганда.
26. Наҳорнинг аввали ва охирида.
27. Гуноҳдан кейин каффорот исталганда.
28. Фақирлик ва ҳожатмандликка тушганда ёки хавфи бўлганда.

29. Совчилик қилинганда.
30. Акса урганда.
31. Таҳорат қилиб бўлганда.
32. Манзилга кираётганда.
33. Аллоҳнинг зикрига жамланиладиган жойларда.
34. Унутган нарсасини эсламоқчи бўлганда.
35. Ҳожатмандлик ориз бўлганда.
36. Қулоқ чинқирганда.
37. Намозлардан кейин.
38. Сўйиш сўйганда.
39. Садақага моли йўқ одам саловат айтса, садақа бўлади.
40. Уйқудан олдин.
41. Аҳамиятли гапни бошлашдан олдин.
42. Ийд намози жараёнида.
43. Таяммум ва ғуслдан кейин.
44. Тонг отгандан ва кун ботгандан кейин.
45. Тонгги намозга турганда.
46. Таҳажжуд намозини ўқиб бўлганда.
47. Мактуб ёзганда ва бошқалар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтишнинг фойда ва самаралари

1. Аллоҳ таолонинг амрига бўйсунिश.
2. Аллоҳ таолонинг саловотига мувофиқ иш қилиш.
3. Фаришталарнинг саловотига мувофиқ иш қилиш.
4. Бир саловот учун Аллоҳ таолодан ўн саловот олиш.
5. Бир саловот учун ўн даража кўтарилиш.
6. Бир саловот учун ўн ҳасанот ёзилиши.
7. Бир саловот учун ўн гуноҳнинг ўчирилиши.
8. Дуонинг қабул бўлиши.
9. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шафоатларига мушарраф бўлиш.

10. Гуноҳларнинг мағфират қилиниши.
11. Ғам-ғуссадан фориғ бўлиш.
12. Қиёмат куни Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга яқин бўлиш.
13. Саловот камбағал учун садақа ўрнига ўтиши.
14. Хожатларнинг раво бўлиши.
15. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтган одамга Аллоҳ таоло ва Унинг малоикалари саловот айтадилар.
16. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтувчи покланади.
17. Саловот айтиш бандага жаннат башоратини беради.
18. Қиёмат кунининг даҳшатларидан нажот беради.
19. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам саловот айтувчига жавоб берадилар.
20. Бандага унутган нарсасини эслатади.
21. Мажлисни поклашга сабаб бўлади.
22. Саловот фақирликни кетказadi.
23. Саловот бандадан бахиллик сифатини кетказadi.
24. Саловот дуои баддан қутулишга сабаб бўлади.
25. Саловот ўз эгасини жаннат йўлига элтади.
26. У ўз эгасини мажлис нохушлигидан сақлайди.
27. Ҳамду сано билан бошланган дуони тамомлайди.
28. Банданинг сиротдаги нурини тўлиқ қилади.
29. Банда у билан жафодан чиқади.
30. Саловот баракага сабаб бўлади.
31. У Аллоҳ таолонинг раҳматига эриштиради.
32. Саловот Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган муҳаббатнинг бардавомлиги сабабчисидир.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтишнинг ҳукмлари

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга умр

давомида бир марта саловот айтиш фарздир.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга намознинг охирги ташахҳудида саловот айтиш суннатдир.

Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга намоздан ташқарида барча вақтларда саловот айтиш мустаҳабдир.

Уламолар барча анбиёларга саловот айтиш жоизлигини таъкидлаганлар.

Пайғамбарлардан бошқаларнинг ўзларига саловот айтиб бўлмайди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтиб туриб, ортидан у зотнинг оли, асҳоблари ва атбоъларига айтиш мумкин.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Аллоҳ таолонинг энг мукамал ва батамом саловотлари бўлсин!

الباب الخامس

Б Е Ш И Н Ч И Б О Б

في الاستغفار والتوبة

ИСТИҒФОР ВА ТАВБА ҲАҚИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اٰتُوْا زَكٰتَ ۖ فَتُكْفِرْ عَنْكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ۚ وَارْتَدُّوا عَلٰى اٰمَانَتِهِمْ ۚ فَطُغُوْا ۚ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِئِيْنَ

Аллоҳ таоло:

«Бас, ўз Роббингизга истиғфор айтинг, албатта, У гуноҳларни кўплаб мағфират қилувчидир. У Зот осмондан устингизга кетма-кет барака ёмғирини юборадир. Ва сизга молу мулк ва бола-чақа ила мадад берадир ва сизларга боғу роғлар ҳамда анҳорларни

берадир», деган (Нух, 11).

Истиғфорнинг луғавий маъноси, беркитиш ва устини ёпишдир. Аллоҳ мағфират қилди, дегани гуноҳни беркитди деганидир. Истиғфор (гуноҳнинг кечирилишини) сўрашдир.

Истиғфор уламолар истилоҳида гуноҳнинг мағфират қилинишини дуо, тавба ва бошқа тоатлар ила сўрашдир.

Амалда банда тилида «астағфируллоҳ» ва шу маънодаги калималарни айтиб, дил билан тасдиқдаши истиғфордир. Умумий маънода эса, истиғфор диндорликни ифода этади.

«...У зот осмондан устингизга кетма-кет барака ёмғирини юборадир. Ва сизга молу мулк ва бола-чақа ила мадад берадир ва сизларга боғу роғлар ҳамда анҳорларни берадир».

Буюк ватандошимиз Имом Абул Баракот Насафий машҳур тафсирилари «Мадорик»да ушбу ояти карима тафсирига қуйидаги қиссани келтирадилар:

Ҳазрати Имом Ҳасан Басрий ўз даврларида бир гуруҳ кишилар билан суҳбатлашиб ўтирганларида бир одам келиб, қурғоқчиликдан шикоят қилибди. Ҳазрати Имом Ҳасан Басрий, истиғфор айтинглари, деб маслаҳат берибдилар.

Иккинчиси келиб, камбағалликдан, учинчиси фарзандсизликдан ва ҳоказо шикоятлар қилибдилар ва барчаларига, истиғфор айтинглари, деган маслаҳатни берибдилар.

Шунда суҳбатдошлардан Робийеъ ибн Субайҳ ҳазрати Ҳасан Басрийга мурожаат қилиб:

«Эй Имом, сизга турли кишилар турли нарсалардан шикоят қилдилар, сиз эса ҳаммаларига бир хил жавоб бердингиз, бунинг боиси недур?» дебди.

Ҳазрати Имом бу саволнинг жавобига юқорида келтирилган оятларни ўқиб берибдилар.

Мазкур оятда истиғфор ва ризқлар бир-бирига боғлиқдигига ишора қилинмоқда. Қуръони Каримнинг кўпгина оятларида қалб поклиги, диндорлик ва ҳидоятда юришдан ризқнинг мўллиги, фаровонлик ва серобчилик келиб чиқиши таъкидланган.

Жумладан, Аъроф сурасида: «Агар шаҳар, қишлоқ аҳолиси иймон келтирсалар ва тақводор бўлсалар, албатта, Биз уларга осмонлару ердан барокотларни очиб қўямиз ва лекин улар (Пайғамбарни) ёлғонга чиқардилар, Биз уларни қилган ишлари туфайли (азобга) олдик...», дейилади.

Шунга ўхшаш оятлар Моида, Худ ва бошқа сураларда ҳам бор.

Демакки, қайси халқ Аллохдан кўрқса, яхши амалларни қилса, адолат ва омонликни жорий қилса, Аллоҳ у халқни ер юзида пешқадам қилиб қўяди. У халқ фаровонлик тараққиёт ва бахтли ҳаётга эришади.

Гоҳида Аллохдан кўрқмайдиган, иймонсиз халқлар ҳам фаравонликка етишиши мумкин, лекин бу синов учун бўлади. Кейинроқ ҳақиқий ҳолат зоҳир бўлиб, кўзга кўриниб турган фаравонлик ортидаги муаммолар ошкора бўла бошлайди. Бу Парвардигорнинг Ўзидан қайтган бандаларига юборилган азобининг бошланиши бўлади.

Аллоҳ таоло Оли Имрон сурасида:

«Ва улар фаҳш иш ёки ўзларига зулм қилган чоғларида Аллоҳни эслаб, гуноҳларини мағфират қилишни сўрарлар, гуноҳларини Аллоҳдан ўзга ким ҳам мағфират қиларди? Ва улар билиб туриб, қилган гуноҳларида бардавом бўлмаслар», деган (135-оят).

Маълумки, тақводорлик мўминларнинг олий даражаси ҳисобланади. Ҳозир ўрганаётган ояти каримамизда тақводорларга улкан даражалар ваъда қилинмаётир. Лекин ушбу оятда фаҳш иш ёки ўзига зулм қилган одамлар ҳам тақводорлар сафидан ўрин олиши мумкинлиги айтилмоқда.

Бу нимага далолат қилади? Бу Ислом динининг бағри кенглигига далолат қилади. Бу Исломда инсоннинг табиатини ниҳоятда чуқур билиб, ўзига яраша муомала қилинишидан далолат беради. Инсон нима бўлганда ҳам, инсондир. Ҳаёти давомида турли қийинчиликларга, иғво ва чалғитишларга учрайди. Баъзи вақтларда заифлиги тутиб, ҳавою нафсининг сўзига кириб қўяди. Бундай пайтда дарҳол ўзига келиб, ояти каримада зикр этилаётгандек, **«Аллоҳни эслаб, гуноҳларини мағфират қилишни сўрарлар».**

Хўш, буларга қандай муносабатда бўлиш керак? Сен фалон ишни қилиб қўйдинг, бўлди, энди умидингни узавер, дейиладими? Йўқ! Ислом тавба эшигини кенг очиб қўйган. Бандалиқ ожизлик тутиб баъзи гуноҳларни қилган бўлса ҳам, такводорлар сафига қўшилиш имкони бор. Фақат, бир шарти бор, у ҳам бўлса:

«Аллоҳни эслаб, гуноҳларини мағфират қилишни сўрарлар» ва

«...билиб туриб, қилган гуноҳларида бардавом бўлмаслар».

Ана шундагина такводорлар сафига қўшилиш имкониятидан маҳрум бўлмайдилар. Аммо тавба қилмасалар ва билиб туриб, гуноҳларида яна давом этаверсалар, бу имконият уларга ҳеч қачон берилмайди.

Демак, бир марта билмасдан ёки заифлик қилиб гуноҳ қилиб қўйган одам дарров тавба қилса ва гуноҳдан тўхтаса, шундагина тавбаси қабул бўлар экан. Бу койда мағфират бобидаги барча оят ва ҳадисларга тегишлидир. Баъзи нафси бузуқ одамлар оғзида, тавба қилдим, деб қўйиб, қайта-қайта гуноҳ қилаверсалар, бу ҳукмга кирмайдилар.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал розияллоҳу анҳу ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз алайҳиссалом: «Гуноҳ қилган ҳар бир мусулмон яхшилаб таҳорат қилиб, икки ракъат намоз ўқиб, сўнгра истиғфор айтса, албатта, Аллоҳ

уни кечиради», деганлар.

Аллоҳ таоло Нисо сурасида:

«Ким ёмонлик қилса ёки ўзига зулм этса, сўнгра Аллоҳга истиғфор айтса, Аллоҳни мағфиратли ва раҳмли Зот топадир», деган (110-оят).

Ушбу оятда Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло гуноҳ қилган бандаларга марҳамати, фазлу карами ва бағри кенглигидан хабар бермоқда. Бу ояти карима ҳақида ҳазрати Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтганлар:

«Аллоҳ Ўз бандаларига карами, авфи, ҳилми, раҳматининг кенглиги ва мағфиратининг бекиёслиги ҳақида хабар бермоқда. Кимки кичикмикаттами гуноҳ қилса-ю, сўнгра Аллоҳга истиғфор айтса, Аллоҳни мағфиратли ва раҳмли Зот топади. Гарчи гуноҳлари осмонлару ердан, тоғлардан катта бўлса ҳам».

Ибн Жарир Абдуллоҳдан ривоят қилади: «Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу:

«Бани Исроилдан бир киши гуноҳ қилса, эрталаб ўша гуноҳнинг нима билан ювилиши эшигига ёзилиб қолар эди. Кийимига сийдик тегса, ўша жойни қайчи билан қийиб ташлар эди», дедилар».

Бир киши:

«Аллоҳ таоло Бани Исроилга ҳўб яхшиликни ато қилган экан-да», деди.

Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу:

«Сизга берган нарсаси уларга берганидан яхшидир. Сувни сиз учун покизаловчи қилиб қўйибди. Аллоҳ таоло: «Ким ёмонлик қилса ёки ўзига зулм этса, сўнгра Аллоҳга истиғфор айтса, Аллоҳни мағфиратли ва раҳмли зот топади», деб қўйибди», дедилар.

Демак, Аллоҳ таоло томонидан берилган бу улкан фазлга муносиб бўлиш лозим. Мусулмон киши билиб-билмай бирор ёмонлик содир этиб қўйса, дарҳол истиғфорга, тавбага шошилиши лозим.

Аллоҳ таоло яна Бақара сурасида айтади:

«Ва Аллоҳга истиғфор айтинглар. Албатта, Аллоҳ мағфиратли, раҳмли Зотдир» (199-оят).

Аллоҳ таоло бу ояти каримада ҳажда юрган бандаларини истиғфор айтишга буюрмоқда. Ҳаж қилдим, гуноҳим ювилди, деб ғурурга кетмасин. Мана шундай улуғ мақомда ҳам ўзида камчилик сезсин. Истиғфор айтиш улкан бахту саодатга ҳам эриштиради.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом:

«Ким истиғфор айтишни ўзига лозим тутса, Аллоҳ унинг мушкулени кушойиш қилади, оғирини енгил қилади ва ўзи ўйламаган томондан ризқ беради», деганлар.

Аллоҳ таоло яна:

«Сабр қилувчилар, содиқлар, доимий тоат қилувчилар, нафақа қилувчилар ва саҳарда истиғфор айтувчилардир», деган *(Оли Имрон, 17-оят)*.

Ушбу сифатлар Ислом жамияти аъзоларининг ҳар бири учун зарурий сифатлардир.

Сабр қилувчиликда машаққатларга чидаш, иймон тақозо қиладиган ишларни амалга ошириш, Аллоҳнинг ҳукмини розилик билан қабул қилиш ва бошқа кўпгина фазилатлар бор.

Содиқликда ўзи ишонган ҳақ билан иззатли бўлиш, заифликдан устун туриш маънолари бор.

Аллоҳга **доимий тоат қилувчиликда** эса, Парвардигори оламнинг ҳаққини адо этиш, бандалик вазифасини бажариш маънолари бор.

Нафақа қилувчиликда мол сарфлашда сахийлик молга сиғиниш дардларидан халос бўлиш, одамлар ўртасида инсоний биродарлик бурчларини адо этиш маънолари бор.

Саҳарда истиғфор айтувчиликда эса, энг гўзал ва соф тонг чоғида Аллоҳ таолога дардини очиб солишдир.

Мазкур сифатларга эга бўлган одамлар учун барча нозу

неъмат, роҳат-фароғат устига Аллоҳ таолодан розилик ҳам бор.

Саҳар чоғида қалб мусаффо, руҳ тинч бўлади, у вақтда бедор бўлишнинг ўзи катта фазл ҳисобланади. Боз устига, у вақтда истиғфор айтиш юксак мартабаларга эриштиради. Улуғ саҳобалардан Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анху кечаси намоз ўқиб бўлиб, хизматчиларидан:

«Эй Нофеъ, саҳар кирдими?» деб сўрардилар.

Агар Нофеъ ҳа деса, тонг отгунча дуо ва истиғфор билан машғул бўлар эдилар.

Аллоҳ таоло яна:

«Модомики сен уларнинг ичида экансан, Аллоҳ уларни азобламас. Модомики улар истиғфор айтар эканлар, Аллоҳ уларни азобламас», деган (*Анфол, 33-оят*).

Уларга Аллоҳ таоло ҳалок қилиб битирувчи азоб юбормаслигининг иккита сабаби бор экан. Биринчиси, Расули ақрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг борликлари. Чунки Аллоҳ таоло у кишини барча одамларга раҳмат қилиб юборган. Ораларида шундай зот турган қавмни Аллоҳ оммавий азобга дучор қилишни ирода қилмаган.

Иккинчи сабаби эса, уларнинг истиғфор айтишлари. Аллоҳдан гуноҳларини кечиришини сўрашларидир. Чунки истиғфор айтилса, яхшиликдан умид бор бўлади.

Аллоҳ таоло яна:

«Ва улар саҳарларда истиғфор айтар эдилар», деган (*Зарийат, 18*).

Саҳар чоғида туриш, истиғфор айтиб, гуноҳидан кечигаини сўраш жуда ҳам фазилатли иш бўлиб, бунни қилган кишилар хайр-барака, улуғ мартабаларга эришадилар. Ҳадиси шарифлардан бирида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ таоло ҳар куни кечанинг учдан бири

қолганда дунё осмонига тушади ва тонг отгунча «Тавба қилувчи борми, тавбасини қабул қиламан; истиғфор айтувчи борми, мағфират қилиб, гуноҳини кечаман; сўровчи борми, сўраганини бераман», дейди, деганлар».

Шунинг учун иложи борича сахар чоғи туриб, ибодат қилиш, истиғфор айтишга уриниш лозим.

4691- عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: سَيِّدُ
الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ
وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ
وَأُبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ أُبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ
الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ
يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ
بِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا
مُسْلِمًا.

4691. Шаддод ибн Авс розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Истиғфорнинг саййиди: «Аллоҳим! Сен Роббимсан! Сендан ўзга илоҳи маъбуд йўқ. Сен мени халқ қилдинг. Мен Сенинг бандангман. Мен қодир бўлганимча Сенинг аҳдинг ва ваъдангдаман. Сендан ўзим қилган нарсаларнинг шарридан паноҳ тилайман. Сенинг менга берган неъматингни эътироф қиламан. Сенга гуноҳларимни ҳам эътироф қиламан. Мени мағфират қил. Сендан бошқа ҳеч бир зот гуноҳларни

мағфират қилмас», демоғингдир.

Ким уни ишонч билан наҳорда айтса-ю, ўша куни кеч киришидан олдин ўлиб қолса, аҳли жаннатлардан бўлур. Ким уни ишонч билан тунда айтса-ю, ўша куни тонг отишидан олдин ўлиб қолса, аҳли жаннатлардан бўлур», дедилар».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

Шарҳ: Кўпчилик азизлар ушбу «Саййиди истиғфор» номи ила машҳур бўлган дуони ўқиб юришни одат қилишган. Ушбу дуони яхшилаб ёд олиб, ўқиб юришни ҳаммамиз одат қилишимиз лозим.

4692- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

4692. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳга қасамки, мен бир кунда Аллоҳга етмиш мартадан кўп истиғфор айтиб, тавба қиламан», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

4693- عَنْ الْأَعْرَضِيِّ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّهُ لَيَعَانُ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةً مَرَّةً. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

4693. Ал-Ағарр ал-Музаний розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, қалбимни булут босади ва албатта, мен бир кунда Аллоҳга юз марта истиғфор айтурман»,

дедилар».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Уламоларимиз Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қалбларини босадиган булут нур бўлганлигини таъкидлайдилар. Ушбу ҳадиси шарифга амал қилган ҳолда куннинг маълум вақтида юз марта истиғфор айтишни вазифа қилиб олиш керак.

4694- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي
بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ
فَيَغْفِرُ لَهُمْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4694. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Нафсим қўлида бўлган Зот ила қасамки, агар гуноҳ қилмасангиз, Аллоҳ сизларни кетказиб ўрнингизга гуноҳ қилиб, истиғфор айтадиган бир қавмни келтирур ва уларни мағфират қилур», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Гуноҳ содир этмаган банда бўлиши мумкин эмас. Ожиз банда доимо гуноҳ қилиш эҳтимоли остида яшайди. Шунинг учун банда доимий равишда истиғфор айтиб туриши лозим. Ана ўшанда банданинг синиқлиги ва Аллоҳ таолонинг авф ва мағфирати намоён бўлади. Аммо зинҳор-базинҳор бу ҳадиси шарифдан гуноҳ қилишга даъват маъносини тушунмаслик керак.

4695- عَنْ زَيْدِ مَوْلَى النَّبِيِّ ρ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ρ يَقُولُ: مَنْ

قَالَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ
غُفِرَ لَهُ وَإِنْ كَانَ فَرَّ مِنَ الرَّحْفِ.

4695. *Набий соллаллоху алайхи васалламнинг мавлолари Зайд розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«У киши Набий соллаллоху алайхи васалламнинг «Ким, астағфируллоҳал азийма аллазии лаа илаҳа иллаа хувал-Ҳаййа ал-Қайюма ва атубу илайҳи, деса, у мағфират қилинади. Гарчи урушдан қочган бўлса ҳам», деганларини эшитган экан».

Шарҳ: Ушбу дуони бомдоддан олдин бир юз бир марта айтиб юриш тавсия қилинади.

4696- عَنْ أَبِي بَكْرٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَا أَصْرَ مَنْ
اسْتَغْفَرَ وَإِنْ عَادَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً.

4696. *Абу Бакр розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайхи васаллам:

«Ким истиғфор айтса, (гуноҳда) бардавомлик йўқ. Гар бир кунда етмиш марта қайтса ҳам», дедилар».

Шарҳ: Гарчи киши маълум вақт гуноҳни такрорлаб турса ҳам, истиғфор бўлиб турганда гуноҳда бардавомлик йўқолади. Модомики, тавба ва истиғфор бор экан, гуноҳда бардавомлик албатта йўқолади.

4697- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِنْ كُنَّا لَنَعُدُّ لِرَسُولِ اللَّهِ ρ فِي
الْمَجْلِسِ الْوَاحِدِ مِائَةَ مَرَّةٍ، رَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ

الرَّحِيمُ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4697. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Биз Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг бир мажлисда «Робби иғфир лий ва туб алайя иннака антат таввабур роҳийм» деганларини санар эдик».

Ушбу уловини Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

4698- عَنْ أَبِي ذَرٍّ τ عَنْ النَّبِيِّ ρ فِيمَا رَوَى عَنِ اللَّهِ تَبَارَكَ

وَتَعَالَى أَنَّهُ قَالَ: يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ

بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالُمُوا، يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ

فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ، يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ

فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمَكُمْ، يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ

فَاسْتَكْسُونِي أَكْسِيكُمْ، يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَأَنَا

أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ، يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ لَنْ

تَبْلُغُوا ضُرِّي فَتَضُرُّونِي وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ

أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ كَانُوا عَلَى أَتَقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ

مِنْكُمْ مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ

وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ كَانُوا عَلَى أَفَجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مَا نَقَصَ ذَلِكَ

مِنْ مُلْكِي شَيْئًا، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ

قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ مَا نَقَصَ
 ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمَخِيطُ إِذَا أَذْخَلَ الْبَحْرَ، يَا عِبَادِي
 إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُخْصِيهَا لَكُمْ ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِلَيَّاهَا فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا
 فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ
 وَالتِّرْمِذِيُّ.

4698. *Абу Зарр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳ таборака ва таолодан ривоят қилароқ айтдилар:

«Эй бандаларим! Албатта, Мен Ўзимга зулмни харом қилдим. Уни сизларнинг орангизда ҳам харом қилдим. Бас, бир-бирингизга зулм қилманг.

Эй бандаларим! Мен ҳидоят қилгандан бошқа барчангиз залолатдасиз. Бас, Мендан ҳидоят сўранг, сизни ҳидоят қилурман.

Эй бандаларим! Мен таом бергандан бошқангиз, барчангиз очсиз. Бас, мендан таом сўранг, сизга таом берурман.

Эй бандаларим! Мен кийим берганлардан бошқангиз, барчангиз яланғочсиз. Бас, Мендан кийим сўранг, сизга кийим берурман.

Эй бандаларим! Албатта, сизлар кечаси ва кундузи хато қилурсизлар. Мен эса, барча гуноҳларни мағфират қилурман. Бас, Менга истиғфор айтинг, сизларни мағфират қилурман.

Эй бандаларим! Менга зарар қилмоқчи бўлсангиз, зарар етказа олмассиз. Менга наф қилмоқчи бўлсангиз, наф етказа олмассиз.

Эй бандаларим! Агар сизнинг аввалингиз ҳам, охиригиз ҳам, инсингиз ҳам, жинингиз ҳам сизлардан

энг тақводор одамнинг қалбига эга бўлсангиз ҳам ўша нарса Менинг мулкимга бирор нарсани зиёда қилмайди.

Эй бандаларим! Агар сизнинг аввалингиз ҳам, охиригиз ҳам, инсингиз ҳам, жинингиз ҳам сизлардан энг фожир одамнинг қалбига эга бўлсангиз ҳам ўша нарса Менинг мулкимдан бирор нарсани кам қилмайди.

Эй бандаларим! Агар сизнинг аввалингиз ҳам, охиригиз ҳам, инсингиз ҳам, жинингиз ҳам бир жойда туриб Мендан сўрасалар, ҳар бир инсонга сўраган нарсасини берсам ҳам ўша нарса Менинг ҳузуримдаги нарсани кам қила олмайди. Магар бир игна денгизга санчилганда камайтирганича камайтиради.

Эй бандаларим! Барча гап амалларингиздадир. Мен уларни сиз учун ҳисобини қилурман ва бориға тўлиқ ҳаққини берурман. Ким хайрни топса, Аллоҳга ҳамд айтсин. Ким ундан бошқани топса, ўзини маломат қилсин, ўзгани маломат қилмасин».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

4699- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ لَزِمَ
الِاسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مُحْرَجًا وَمِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرْجًا وَرَزَقَهُ
مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4699. Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким истиғфorni лозим тутса, Аллоҳ унга ҳар бир торлиқдан чиқишни, ҳар бир ғамдан фориғ бўлишни насиб қилади. Ҳамда уни ўзи билмаган жойдан ризқлантиради», дедилар».

Абу Довуд ва Насай ривоят қилишган.

Шарҳ: Доимо истиғфор айтиб юрган банда кам бўлмайди. Руҳий тарбия устозлари янги муридларига эрталаб юз марта, кечқурун юз марта истиғфор айтишни вазифа қилиб берадилар. Ана шунга амал қилиш керак.

ХУЛОСАЛАР

Аслида оддий ҳолатларда истиғфор айтиш мандубдир.

Гоҳида истиғфор айтиш вожиб бўлади. Мисол учун, маъсият содир бўлгандан кейин.

Гоҳида истиғфор айтиш ҳаромга айланиб қолади. Мисол учун, кофирларга истиғфор айтиш.

Бандадан талаб қилинган истиғфор гуноҳни тарк этишдир. Ўша маъно кишининг қалбида собит бўлишидир. Гарчи тили билан талаффуз қилмаса ҳам.

Тили билан истиғфор айтса-ю, ўзи гуноҳда бардавом бўлса, истиғфор айтишга лойиқ иш қилган бўлади.

Байҳақий ва Ибн Асокирлар ривоят қилган хабарда:

«Гуноҳдан тавба қилувчи худди гуноҳи йўқдекдир. Гуноҳига истиғфор айтиб туриб, уни давом эттираверган Роббисини масхара қилгандекдир», дейилган.

Тили билан истиғфор айтган одам маънони

қалбида ҳам мулоҳаза қилиши лозим. Агар бунга қодир бўлмаса, истиғфор айтишни тили билан давом эттириб, иложи борича қалби билан мулоҳаза қилишга уринади.

Истиғфор айтишнинг сийғалари кўп. Энг машҳури «Астағфируллоҳ» дейиш. Истиғфорнинг «Аллоҳуммағфир лии, Роббигфир» каби сийғалари ҳам бор.

Кўпчилик томонидан ихтиёр қилинган истиғфор сийғаси Имом Бухорий раҳматуллоҳи алайҳи ривоят қилган саййидул истиғфордир:

«Аллоҳумма анта роббии. Лаа илаҳа илла анта. Холақтаниии. Ва ана абдука. Ва ана ала аҳдика. Ва ваъдика мастатоъту. Аъзуз бика мин шарри маа сонаъту. Абуъу

лака би неъматика алайя. Ва абуъу би занбии. Фағфир лии. Фа иннаҳу лаа яғфируз-зунуба иллаа анта».

Маъноси: «Аллоҳим! Сен Роббимсан! Сендан ўзга илоҳи маъбуд йўқ. Сен мени халқ қилдинг. Мен Сенинг бандангман. Мен қодир бўлганимча Сенинг аҳдинг ва ваъдангдаман. Сендан ўзим қилган нарсаларнинг шарридан паноҳ тилайман. Сенинг менга берган неъматингни эътироф қиламан. Сенга гуноҳларимни ҳам эътироф қиламан. Мени мағфират қил. Сендан бошқа ҳеч бир зот гуноҳларни мағфират қилмас».

Истиғфорнинг энг афзал сийғаларидан бири «Астағфируллоҳал азийма аллазии лаа илаҳа иллаа ҳува ал-Ҳаййя ал-Қайюма ва атубу илайҳи»дир.

Истиғфор айтиш учун албатта гуноҳ қилган бўлиш шарт эмас. Балки истиғфор ўзи марғуб нарсадир. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам маъсум бўлсалар ҳам, доимий равишда истиғфор айтганлар.

Истиғфор айтиладиган жой ва ҳоллар

1. Таҳоратхонадан чиқаётганда.

Бунда берилган ғизо (озик) неъматига ва унинг ортиқчасини чиқаришга шукр қилишдаги ожизликдан мағфират сўраш бор.

2. Таҳорат қилгандан кейин.

Таҳорат қилиб бўлгандан кейин ўқиладиган дуонинг ичида истиғфор маъноси ҳам бор.

3. Намозда.

Намознинг дуосида истиғфор бор.

4. Намозни ўқиб бўлгандан кейин.

Бунда уч марта «Астағфируллоҳ» демоқ суннатдир.

5. Истиско — сув сўрашда.

6. Жаноза намозиди.

Бу намозда ўқиладиган дуода ҳам истиғфор бор.

7. Қабрларни зиёрат қилишда.

8. Ғийбатдан кейин.

Биров ғийбат қилинган бўлса, албатта, истиғфор айтиш лозимдир.

9. Ухлашдан олдин.

Бу ҳолатда истиғфор айтиш мустаҳабдир.

10. Мажлиснинг охирида.

Истиғфорнинг фойда ва самаралари

1. Гуноҳларнинг мағфират қилиниши.

2. Мушкулларнинг кушойиш қилиниши.

3. Хафачиликнинг кетиши.

4. Ғам босишининг даф бўлиши.

5. Айбларнинг беркитилиши.

6. Ризқнинг сероб бўлиши.

7. Хулқнинг саломат бўлиши.

8. Молнинг сакданиши.

9. Орзуларнинг ушалиши.

10. Молу мулкка барака кириши.

11. Аллоҳ таолога қурбат ҳосил бўлиши ва бошқалар.

التوبة وفضلها

ТАВБА ВА УНИНГ ФАЗЛИ

«Тавба» сўзи араб тилида «қайтиш» маъносини англатади. Банданинг гуноҳдан қайтиши ҳам тавба деб аталган.

Уламолар тавбанинг шаръий маъноси ҳақида бир-бирини тўлдирувчи ва таъкидловчи бир неча таърифларни айтганлар.

Роғиб: «Шариатдаги тавба — ёмонлиги учун гуноҳни

тарк қилиш, ўзидан ўтган камчиликка надомат қилиш, гуноҳни яна такрорламасликка азм қилиш ва имкони бор ишларни қайтадан қилишдир», деган.

Журжоний: «Тавба — қалбдаги гуноҳда давом этиш тугунини ечиб, Аллоҳга қайтиш ва Роббнинг барча ҳақларини адо этишдир», деган.

Баъзилар: «Тавба — эътироф, надомат ва гуноҳдан узилиб чиқишдир», деганлар.

Бошқалар: «Тавба — қилинган маъсиятга бу ишнинг маъсият бўлганлиги учун надомат чекиш ва уни қайтармасликка азму қарор қилишдир», деганлар.

«Таърифот» китобининг соҳиби тавбанинг маъноси ва турлари ҳақида жумладан қуйидагиларни келтирган:

«Тавбанинг маъноси учтадир. Биринчиси — надомат қилиш. Иккинчиси — Аллоҳ қайтарган нарсадан қайтишга азму қарор қилиш. Учинчиси — зулмларни ўрнига қайтариш учун ҳаракат қилиш».

Тавбанинг турлари:

1. Иноба тавбаси Аллоҳ таолонинг қудратидан кўрқиб қилинган тавбадир.

2. Аллоҳ таолонинг яқинлигидан уялиб қилинган тавба.

3. Фосид тавба фақат тил билан қилинган тавбадир.

4. Саҳиҳ тавба банданинг гуноҳ қилиши билан дарҳол ўзини билиб, ундан қайтишидир.

5. Насуҳ тавба.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَبُوبِيبٍ نَنْتِ

Аллоҳ таоло:

«Эй иймон келтирганлар! Аллоҳга насух тавба қилинглар! Шоядки, Роббингиз гуноҳларингизни ювса ва сизни дарахтлари остидан анҳорлар оқиб турган

жаннатларга киритса», деган (*Таҳрим, 8-оят*).

Аввал айтганимиздек, «тавба» сўзи «қайтиш» маъносини англатади. Бу сўзнинг шаръий истилоҳдаги маъноси эса, гуноҳдан Аллоҳга қайтишни билдиради. «Насуҳан» сўзи эса, «холис», «жазм», «содик», «насихат қилувчи» маъноларини англатади. Демак, «тавбатан насуҳан» бирикмаси «холис тавба», «жазм тавба», «содик тавба», «насихат» маъносидаги тавба маъноларини англатади. Бу маъно ҳақида кўпгина фикрлар ривоят қилинган.

Жумладан, ҳазрати Умардан: «Тавбаи насуҳ нима?» деб сўралганда, у киши: «Кишининг ёмон ишига тавба қилиб, сўнг унга абадий қайтмаслигидир», деб жавоб берганлар.

Уламоларимизнинг таъкидлашларича, насуҳ тавба бўлиши учун тўрт нарса: қалб ила надомат қилиш, тил ила истиғфор айтиш, гуноҳни такрорламасликка азму қарор қилиш ва ёмон ҳамсуҳбатлардан узоқлашиш лозимдир.

Ҳадислардан бирида бундай ривоят қилинади:

«Ислом ўзидан аввалги гуноҳларни ювиб юборади, тавба ҳам ўзидан аввалги гуноҳларни ювиб юборади». Яъни, бир киши аввал гуноҳ ишлар

қилиб юрган бўлса-ю, кейин мусулмон бўлса, аввалги гуноҳлари мусулмон бўлиши билан ўз-ўзидан ювилиб кетади.

Шунингдек, бир мусулмон киши билмасдан гуноҳ ишни қилиб юрса-ю, кейин тушуниб етиб, тавба қилса, яъни чин кўнгилдан надомат қилса ва ўша ишни қайтиб қилмасликка аҳду паймон этса, билмасдан қилган аввалги гуноҳлари ювилиб кетади. Холис тавба эшигининг очиб қўйилиши сиз билан биз учун Аллоҳнинг катта неъматидир.

Бошқа динларда тавба қилиш жуда ҳам қийин, баъзи умматларга эса, тавба қилиш учун бир-бирларини ўлдириш

буюрилган. Исломда эса, тавбанинг ниҳоятда осон иш эканини ўзимиз кўрдик. Лекин «ҳали эрта, вақти келганда тавба қилиб оларман», деган фикр энг ёмон фикрдир. Аллоҳ таоло тавба туфайли билмасдан қилинган хатоларни кечиради, билиб-тушуниб, қасддан қилинган гуноҳларни эмас.

Тавбаи насуҳ—холис тавбанинг самаралари оятнинг давомида баён қилинади:

«Шоядки Роббингиз гуноҳларингизни ювса», биринчи самара — гуноҳларнинг ювилиши.

Асосий самара эса қиёмат кунда дарахтлари остидан анҳорлар оқиб турган жаннатларга киритишидир.

«ва сизни дарахтлари остидан анҳорлар оқиб турган жаннатларга киритса».

Аллоҳ таоло Моида сурасида:

«Ким зулмидан кейин тавба этса ва амали солиҳ қилса, Аллоҳ албатта тавбасини қабул қиладир. Шубҳасиз, Аллоҳ мағфиратли ва раҳмли Зотдир», деган (39-оят).

Гуноҳ қилган банда тавбага шошилмоғи лозим. Аммо бу ояти каримага чуқурроқ назар соладиган бўлсак, унда:

«тавба этса ва амали солиҳ қилса», дейилмоқда.

Мусулмон одам учун ёмонликдан қайтишнинг ўзи кифоя қилмас экан. Ёмонликдан қайтиш билан бирга, яхшилик амалларни қилиши ҳам зарур экан. Чунки ёмонликни қилмай қўйиб юраверса, орада бўшлик пайдо бўлади ва бу бўшлик уни яна ёмонликка қайтариши мумкин.

Шунинг учун ҳам яхшилик қилиш тавбанинг қабул қилиниши шартларига қўшилмоқда.

Аллоҳ таоло Фурқон сурасида:

«Магар ким тавба қилса, иймон келтириб, солиҳ амал қилса, бас, Аллоҳ ана ўшаларнинг ёмонликларини яхшиликларга алмаштирур. Аллоҳ

мағфиратли ва раҳмли бўлган Зотдир», деган (70-оят).

Юқоридаги оятдан, мазкур гуноҳларни қилганлар тамоман умидларини узар эканлар-да, деган маъно чиқиб қолмаслиги учун унда тавба эшиги доимо очиклиги баён қилинмоқда. Ўша уқубатдан мустасно бўладиганлар ҳам бор экан. Ундай одамлар қаторига:

«Ким тавба қилса, иймон келтириб, солиҳ амал қилса», ўшалар қиради.

Яъни, қилган гуноҳидан тамомила қайтса, иккинчи бор қилмаса, иймон келтириб, мўмин бўлса ва иймон тақозосига кўра солиҳ амал этса, Мазкур азобга дучор бўладиганлардан мустасно бўлади. Вақтида қилган хатосини англаб тавба этган, иймон келтириб, солиҳ амал қилган бандаларни Аллоҳ таоло муносиб тақдирлайди.

«Бас, Аллоҳ ана ўшаларнинг ёмонликларини яхшиликларга алмаштирур».

Аллоҳнинг фазлини, марҳаматини қаранг! Яратган бандаси нонкўрлик қилса, унга ширк келтиришдек улкан зулмни амалга оширса, унинг амрига исён қилиб одам ўлдирса ёки зино қилса-ю, сўнгра тавба этиб, иймон келтириб, солиҳ амал қилса, унинг гуноҳларини савобга алмаштириб қўйса! Бундан ҳам ортиқ мағфиратлилик бундан ҳам ортиқ раҳмлилик бўладими?!

«Аллоҳ мағфиратли ва раҳмли бўлган Зотдир».

Бўлмаса, тавба этиб, иймон келтириб, солиҳ амал қилганларнинг ёмонликларини яхшиликка алмаштирмас эди.

Имом Табароний ривоят қилган ҳадисда шундай дейилади: «Абу Фарва Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Айтинг-чи, бир одам ҳамма гуноҳларни қилган бўлса, каттаю кичигини қўймаган бўлса, тавба қилса бўладими?», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Исломга кирдингми?!» дедилар.

«Ҳа!» деди у.

Расулулоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Яхшиликларни қилавер. Ёмонликларни тарк эт. Аллоҳ сенга ҳаммасини яхшилик қилиб беради», дедилар.

«Алдамчиликлариму фожирликларимни ҳамми?!» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа!» дедилар.

У такбир айтиб («Аллоҳу акбар!!!» деб), қайтиб кетди. Унинг такбири кўзга кўринмай кетгунча эшитилиб турди».

Лекин бундай ҳолга эришиш учун тавба ҳақиқий бўлиши зарур. Шунинг учун ҳам бу ҳақиқат келаси оятда яна бир бор таъкидланмоқда:

«Ким тавба қилиб, солиҳ амал қилса, у албатта, Аллоҳга (ҳақиқий) қайтиш ила қайтар».

Тавба қилиш гуноҳга афсус-надомат чекиш билан бошланади. Сўнгра ўша гуноҳни қайтармасликка дилда қаттиқ аҳд қилинади. Кейин бу аҳд дилда тасдиқланади. Тавбанинг ҳақиқий ёки сохта эканлиги унинг эълонидан кейинги амалдан билинади. Агар эълондан кейинги амал солиҳ, яхши бўлса, тавба ҳақиқий, ёмон бўлса, тавба сохта бўлади. Чунки гуноҳ ҳам фақат ният эмас, балки қилинган амалдир. Шунинг учун тавба ҳам амалсиз бўлмайди.

Аллоҳ таоло Қасас сурасида:

«Аммо тавба қилган, иймон келтириб, солиҳ амалларни қилган киши шоядки нажот топгувчилардан бўлса», деган (67-оят).

Демак, ҳар бир инсон ўзига Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даъватлари етиши билан дарҳол тавба қилиб, мусулмон бўлиб, солиҳ амалларни қилишга ўтиши, ўзига берилган фурсатдан фойдаланиб қолиши лозим.

Одамлар ўзларича ҳар хил баҳоналар топиб, Исломдан қочаверадилар. Аслида бу дунё ишлари уларнинг

ихтиёрида эмас. Тинчлик-омонлик ҳам, фаровонлик ва тўкин-сочинлик ҳам одамларнинг хоҳиши билан бўлмайди.

Аллоҳ таоло Бақара сурасида:

«Магар тавба қилиб, аҳли солиҳ бўлиб, баён қилганларнинг - ана ўшаларнинг тавбасини қабул қилурман. Ва Мен тавбаларни кўплаб қабул қилувчи ва раҳмлидирман», деган (160-оят).

Гуноҳнинг ёмонлигини билгач, тавба қилишнинг ўзигина унинг қабулига кифоя эмас экан. Балки у тавбадан кейин аҳли солиҳлардан бўлиши, яхши ишларни қилиши лозим экан. Аввал бузган нарсаларини тузатиб ҳамда одамлардан беркитган нарсаларини баён қилиб, тушунтириб берганларидан сўнггина уларнинг тавбасини Аллоҳ қабул қилишини таъкидлаяпти.

«Магар тавба қилиб, аҳли солиҳ бўлиб, баён қилганларнинг — ана ўшаларнинг тавбасини қабул қилурман».

Аллоҳ таоло оятнинг охирида Ўзининг тавбаларни кўплаб қабул қилувчи, раҳмли Зот эканини эслатиб, кишиларни умидвор бўлишга ундамоқда.

«Ва Мен тавбаларни кўплаб қабул қилувчи ва раҳмлидирман».

Агар Аллоҳ раҳмли бўлмаганида, ҳақиқатни яширган одамларнинг гуноҳини ҳеч қачон кечмас эди.

Аллоҳ таоло Оли Имрон сурасида:

«Магар шундоқ бўлгандан кейин тавба қилиб, яхши амалларни қилганлар бўлса, бас, Аллоҳ мағфират қилувчи ва раҳмлидир», деган (89-оят).

Тавба эшигининг очиқ қўйишнинг ўзи Аллоҳнинг бандаларига бўлган улкан раҳматидир. Ожиз инсон билиб-билмай хатога йўл қўйса, кейин ўзига келиб, хатосига афсус қилса, тавба қилсин, содир этган гуноҳидан қайтсин.

Лекин гуноҳдан қайтганликни фақат оғиз билан эълон қилиш ёки дилдан ўтказиш тавбага кифоя эмас. Балки

тавбанинг ҳақиқий эканлиги тавбадан кейин яхши амалларни қилиш билан собит бўлади. Агар шундай қилсалар:

«...Бас, Аллоҳ мағфират қилувчи ва раҳмлидир».

У ўша банданинг гуноҳларини мағфират қилади ва ўз раҳматига олади.

Аллоҳ таоло Нисо сурасида:

«Жаҳолатла ёмонлик қилиб қўйиб, сўнгра тезда тавба қиладиганларнинг тавбаси Аллоҳнинг зиммасидадир. Аллоҳ ана ўшаларнинг тавбасини қабул қиладир. Ва Аллоҳ билувчи ва ҳикматли Зотдир», деган (17-оят).

Уламоларимиз жаҳолатнинг бу ердаги маъносини, хидоят йўлидан адашиш, деб таърифлаганлар. Шунга биноан, йўлдан адашиб, гуноҳ ишларни қилиб юрганлар, биз қиладиганимизни қилиб бўлдиқ энди кеч бўлди, тавба қилганимизнинг фойдаси йўқ, деган фикрга бормасликлари керак. Улар хатоларини қанчалик тез тушунсалар, қанчалик тезроқ тавба қилсалар, ўзларига шунчалик яхши бўлади. Уларнинг тавбасини қабул этишни Аллоҳ таоло ўз зиммасига олган.

«Жаҳолатла ёмонлик қилиб қўйиб, сўнгра тезда тавба қиладиганларнинг тавбаси Аллоҳнинг зиммасидадир».

Бу эса инсонга Аллоҳ таоло томонидан ўзини ўнглаб олиши учун, тўғри йўлга тушиб, янги ҳаёт бошлаши учун берилган катта имкониятдир. Ушбу қулай фурсатдан фойдаланмаганлар ўзларига ёмонлик қиладилар. Чунки:

«Ёмонликларни қилиб юриб, бирларига ўлим етганда, энди тавба қилдим, деганларга ва кофир ҳолларида ўлганларга тавба йўқ. Ана ўшаларга аламли азобларни тайёрлаб қўйганмиз».

Кофир ҳолида ўлганларнинг иши ўз-ўзидан маълум: улар тўппа-тўғри дўзахга равона бўладилар. Уларнинг

тавбалари ботил ва ҳеч қачон қабул бўлмайди. Аммо мўмин бўла туриб, мўминликка тўғри келмайдиган иш қилганлар-чи? Уларга иймонлари ҳурматидан ўзини ўнглаб олиш имкони берилган эди. Тавба эшиги очилган эди. Улар гуноҳдардан тавба қилишлари, яъни, қайтишлари лозим эди.

Арабчада «тавба» сўзи «қайтиш» маъносини англатади. Демак, гуноҳдан қайтиб, савобга юриш лозим эди. Аммо банда бу ишни вақтида қилмади. Энди кўзига ўлим кўриниб қолганда «Тавба қилдим» деганидан нима фойда?

Энди тавба ҳақида келган баъзи ҳадиси шарифларни ўрганишга киришайлик.

4700- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: اللَّهُ أَشَدُّ فَرْحًا

بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ حِينَ يَتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ بِأَرْضٍ فَلَاةٍ فَأَنْفَلَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشِرَابُهُ فَأَيَسَ مِنْهَا فَأَتَى شَجَرَةً

فَاضْطَجَعَ فِي ظِلِّهَا قَدْ أَيَسَ مِنْ رَاحِلَتِهِ فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذَا هُوَ بِهَا قَائِمَةً عِنْدَهُ فَأَخَذَ بِخَطَامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ اللَّهُمَّ أَنْتَ عَبْدِي وَأَنَا رَبُّكَ أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4700. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бирингизнинг улови устида шароби ва таоми билан кимсасиз биёбонда қочиб кетса, ундан умидини узиб, бир дарахтнинг тагига бориб, соясида ётганда, умиди батамом узилган ҳолда ётганида бирдан улови олдига келиб турганини кўриб қолиб, жиловидан тутиб, ўта хурсанд бўлиб кетиб, шошганидан

«Аллоҳим! Сен бандамсан! Мен Роббингман!» деб юборса, Аллоҳ таоло бандаси тавба қилганида ана шундан ҳам кўра кўпроқ хурсанд бўлади. Зеро, банда у хурсандлигининг шиддатидан хато қилганди», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Банда тавба қилганида Аллоҳ таоло ниҳоятда хурсанд бўлар экан. Бу хурсандликнинг чеки бўлмас экан. Саҳрода устига таоми ва шароби ортилган улови йўқолиб қолган одам тамоман умидини узиб, тақдирга тан бериб ётибди. Бошини кўтариб қарасаки, йўқолган улови олдида турибди. Қаттиқ хурсанд бўлганидан: «Аллоҳим! Сен Роббимсан! Мен бандангман!» дейиш ўрнига «Аллоҳим! Сен бандамсан! Мен Роббингман!» деб юборади экан. Банда тавба қилган чоғдаги Аллоҳ таолонинг хурсандлиги эса, ана шу одамнинг хурсандлигидан ҳам кучлироқ бўлар экан.

Шунинг учун ҳар бир банда тавбага шошилмоғи лозим.

4701- عَنْ ابْنِ عُمَرَ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ

تُوبُوا إِلَى اللَّهِ فَإِنِّي أَتُوبُ فِي الْيَوْمِ إِلَيْهِ مِائَةَ مَرَّةٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4701. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй одамлар! Аллоҳга тавба қилинглар! Мен ҳар куни Унга юз марта тавба қилурман», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввал ўтган ҳадиси шарифлардан бу тавба истиффор айтиш ила бўлганини билиб олганмиз.

4702- عَنْ أَنَسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطَّاءٌ

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ банданинг тавбасини модомики у ғарғара ҳолига бориб қолмаган бўлса, қабул қилади», дедилар».

Термизий, Аҳмад ва Ҳоким ривоят қилишган.

Шарҳ: Жон ҳалқумга келмасдан аввал тавба қилиб қолмоқ лозим. Ундан кейин кеч бўлади.

4704- عَنْ أَبِي مُوسَى ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا.

4704. Абу Мусо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Аллоҳ то куёш мағрибдан чиққунича кундузи гуноҳ қилганлар тавба қилишлари учун кечаси қўлини ёзади ва кечаси гуноҳ қилганлар тавба қилишлари учун кундузи қўлини ёзади», дедилар».

Шарҳ: Демак, қиёмат қоим бўлгунча кечасию кундузи Аллоҳ таоло бандаларнинг тавбасини қабул қилади. Банда ўзидан камчилик ўтганини сезиши билан вақтини суриштирмай, тавбага шошилмоғи даркор.

4705- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ تَابَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ.

4705. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Ким куёш мағрибдан чиқмасдан туриб тавба қилса, Аллоҳ унинг тавбасини қабул қилади»,

дедилар».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ҳеч ҳам тавба қилишдан қолмаслиқ тавбам қабул бўлармикан, деб иккиланмаслиқ керак.

4706- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ آمَنَ النَّاسُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

4706. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қуёш мағрибдан чиқмагунча қиёмат қоим

бўлмас. Қачон у ўша ёқдан чиққанида,

одамларнинг ҳаммаси иймон келтиради. Ўша кунда

бирор жонга, агар у бундан олдин иймон

келтирмаган бўлса ёки иймонида яхшилик касб

қилмаган бўлса, унинг иймони наф бермас», дедилар».

Учовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Шунинг учун барча нарсани, жумладан, тавбани ҳам ўз вақтида қилиб қолиш лозим.

4707- عَنْ زَيْدِ بْنِ حُبَيْشٍ ﷺ قَالَ: أَتَيْتُ صَفْوَانَ بْنَ عَسَّالٍ الْمُرَادِيَّ فَقُلْتُ: هَلْ حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْهُوَى شَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فَنَادَاهُ رَجُلٌ أَعْرَابِيٌّ جَافٌ جِلْفٌ كَانَ فِي آخِرِ الْقَوْمِ بِصَوْتٍ جَهْوَرِيٍّ: فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ،

فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ: مَهْ إِنَّكَ قَدْ نُهِيتَ عَنْ هَذَا فَأَجَابَهُ النَّبِيُّ ﷺ نَحْوًا مِنْ صَوْتِهِ: هَاؤُمْ، فَقَالَ: الرَّجُلُ يُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَمَّا يَلْحَقْ بِهِمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ. قَالَ زُرُّ: فَمَا بَرِحَ صَفْوَانُ يُحَدِّثُنِي حَتَّى حَدَّثَنِي أَنَّ اللَّهَ جَعَلَ بِالْمَغْرِبِ بَابًا عَرْضُهُ مَسِيرُهُ سَبْعِينَ عَامًا لِلتَّوْبَةِ لَا يُغْلَقُ مَا لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ مِنْ قِبَلِهِ وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ {يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا}. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4707. Зирр ибн Хубайш розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Савфон ибн Ассол ал-Муродийнинг олдида бориб:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламдан муҳаббат ҳақида бирор нарса ёд олганмисан?» дедим.

«Ҳа! Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам билан у зотнинг сафарларидан бирида бирга эдик. Бир қавмнинг охирида кетаётган қўпол, қуруқ аъробий жарангдор овоз билан у зотга нидо қилиб: «Эй Мухаммад! Эй Мухаммад!» деди.

Шунда қавм унга:

«Жим бўл! Сен бундоқ қилишдан наҳий қилингансан!» деди.

Бас, Набий соллаллоху алайҳи васаллам унга ўзининг овозига ўхшатиб:

«Қани, нима дейсан?» дедилар.

«Киши бир қавмга муҳаббат қилади. Аммо ҳали уларга қўшилгани йўқ?» деди.

«Одам ўзи муҳаббат қилганлар биландир», дедилар.

Зирр айтади:

«Савфон менга хадис айтишда давом этди. У гапириб бориб, «Аллоҳ мағрибда тавба учун бир эшик қилган, унинг кенглиги етмиш йиллик йўлча, у қуёш ўша ёқдан чиқмагунича ёпилмайди. Бу Аллоҳ азда ва жалланинг «Роббининг баъзи оятлари келган кунда ҳеч бир жонга, олдин иймон келтирмаган ёки иймонида яхшилик касб қилмаган бўлса, иймони наф бермас», деган қавлидир», деди».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Банда ҳар қанча гуноҳ қилган бўлса ҳам, Аллоҳ таолога тавба қилишга кечикмаслиги лозим.

يقبل الله توبه عبده وإن أسرف

ГАР БАНДАСИ ИСРОФ ҚИЛГАН БЎЛСА ҲАМ АЛЛОҲ ТАВБАСИНИ ҚАБУЛ ҚИЛУР

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: تَطَهَّرْ بِهَذِهِ هَيَّئْ لَكَ تَكْوُؤَ

Аллоҳ таоло:

«Албатта, Аллоҳ Ўзига ширк келтирилишини кечирмас. Ундан бошқа гуноҳни, кимни хоҳласа, кечирадир. Ким Аллоҳга ширк келтирса, шубҳасиз, катта гуноҳни тўқибдир», деган (*Нисо*, 48).

Ширк келтириш катта гуноҳ эканлиги бошқа оятларда ҳам қайта-қайта таъкидланган. Аммо бу оятда ширк ягона кечирилмас гуноҳ эканлиги билдирилмоқда.

«Албатта, Аллоҳ Ўзига ширк келтирилишини кечирмас».

Аслида ширк яратувчиликда, ибодат ва тарбиякунандаликда Аллоҳдан бошқани Унга шерик деб

билишдир. Ким ширкка мансуб ақийдани ўзига муносиб кўrsa ёки амалини қилса, мушрик ҳисобланади.

Ширкнинг ҳар бир кўриниши катта зулмдир. Зулм бўлганда ҳам Аллоҳга, яратган Зотга, ризқ берган Зотга нисбатан зулмдир. Кимки ширк келтирса, ўзи билан Аллоҳ ўртасидаги алоқани узган бўлади. У энди Аллоҳнинг мағфиратига лойиқ бўлмай қолади. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло ширк келтирганларнинг гуноҳини ҳеч қачон кечирмайди.

Аммо иймон билан ўтганларнинг — ширк келтирмаганларнинг бошқа гуноҳлари бўлса, Аллоҳ хоҳлаган одамини мағфират қилаверади.

«Ундан бошқа гуноҳни, кимни хоҳласа, кечиради. Ким Аллоҳга ширк келтирса, шубҳасиз, катта гуноҳни тўкибдир».

Имом Ибн Аби Ҳотим Жобир ибн Абдуллоҳ
розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда
Пайғамбаримиз Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи
васаллам:

«Аллоҳга ширк келтирмай вафот этган ҳар бир жон мағфиратга сазовордир. Аллоҳ хоҳласа, уни азоблайди, хоҳласа, кечиради. Албатта, Аллоҳ Ўзига ширк келтирилишини кечирмайди. Ундан бошқа гуноҳни, кимни хоҳласа, кечиради», деганлар.

وَقَالَ تَعَالَى: رُڑکی ککگی گگگی گگی

Аллоҳ таоло:

«Унинг Ўзи бандаларидан тавбани қабул қилур, гуноҳларини авф этур ва нима қилаётганингизни билур», деган (Шуро, 25).

Яъни, Аллоҳ таолонинг Ўзигина бандаларнинг тавбасини қабул қиладиган Зотдир. Тавбани қабул қилувчи

Ундан ўзга ҳеч бир зот йўқ.

Шунингдек, Аллоҳ таолонинг ёлғиз Ўзигина бандаларнинг гуноҳларини авф қилади. Гуноҳни авф қиладиган ундан ўзга ҳеч бир зот йўқ.

Аллоҳ таоло бандалари нима қилаётганини Ўзи жуда яхши билади.

4709- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ: أَيُّ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: عَبْدِي أَذْنَبَ ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ: أَيُّ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، اْعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ.

4709. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Роббиларидан хикоя қилароқ:

«Банда гуноҳ қилди. Бас, у:

«Эй Аллоҳим, менинг гуноҳимни мағфират қилгин», деди.

Шунда У Зот таборака ва таоло:

«Бандам гуноҳ қилди. Сўнгра ўзининг гуноҳини мағфират қиладиган ва гуноҳ туфайли муоҳаза қиладиган Роббиси борлигини билди», дейди.

Сўнгра у яна қайта гуноҳ қилди ва:

«Эй Роббим, менинг гуноҳимни мағфират қилгин»,

деди.

Шунда У Зот таборака ва таоло:

«Бандам гуноҳ қилди. Сўнгра ўзининг гуноҳини мағфират қиладиган ва гуноҳ туфайли муохаза қиладиган Роббиси борлигини билди», дейди.

Сўнгра у яна қайта гуноҳ қилди ва:

«Эй Роббим, менинг гуноҳимни мағфират қилгин»,

деди.

Шунда У Зот таборака ва таоло:

«Бандам гуноҳ қилди. Сўнгра ўзининг гуноҳини мағфират қиладиган ва гуноҳ туфайли муохаза қиладиган Роббиси борлигини билди. Хоҳлаганингни қилавер, батаҳқиқ, сени мағфират қилдим», дейди», дедилар».

Шарҳ: Тавбага шунчалар қаттиқ тарғиб бўлганидан уламоларимиз, тавба қилиш ҳар бир банда учун фарз айндири, деганлар.

4710- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ

حَسَنَةً قَطُّ لِأَهْلِهِ إِذَا مَاتَ فَحَرِّقُوهُ ثُمَّ اذْكُرُوا نِصْفَهُ فِي الْبَرِّ وَنِصْفَهُ فِي

الْبَحْرِ فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لَا يُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِّنْ

الْعَالَمِينَ فَلَمَّا مَاتَ الرَّجُلُ فَعَلُوا مَا أَمَرَهُمُ فَأَمَرَ اللَّهُ الْبَرَّ فَجَمَعَ مَا فِيهِ

وَأَمَرَ الْبَحْرَ فَجَمَعَ مَا فِيهِ ثُمَّ قَالَ: لَمْ فَعَلْتَ هَذَا؟ قَالَ: مِنْ خَشْيَتِكَ

يَا رَبِّ وَأَنْتَ أَعْلَمُ فَعَفَرَ اللَّهُ لَهُ.

4710. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулудлоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Умрида

хеч бир яхшилик қилмаган бир одам ўз аҳлига қачон ўлса уни куйдириб, кулининг ярмини курукликка, ярмини денгизга сочиб юборишни буюрди. Аллоҳга қасамки, агар Аллоҳ уни тутса, хеч бир одамни азобламаган азоб ила азоблашидан кўрқди. Ўша одам ўлгач, унинг айтганини қилдилар. Бас, Аллоҳ курукликка амр қилди. У унинг ўзидаги нарсаларини жамлади. Аллоҳ денгизга амр қилди. У унинг ўзидаги нарсаларини жамлади. Сўнгра У Зот унга: «Нима учун бундоқ қилдинг?» деди.

У: «Сендан кўрққанимдан, эй Роббим. Ўзинг билувчисан», деди.

Бас, Аллоҳ уни мағфират қилди».

4711- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ط أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كَانَ فِيمَنْ كَانَ

قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا فَسَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الْأَرْضِ
فَدُلَّ عَلَى رَاهِبٍ فَأَتَاهُ فَقَالَ: إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا فَهَلْ لَهُ
مِنْ تَوْبَةٍ فَقَالَ: لَا، فَقَتَلَهُ فَكَمَّلَ بِهِ مِائَةً ثُمَّ سَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ
الْأَرْضِ فَدُلَّ عَلَى رَجُلٍ عَالِمٍ فَأَتَاهُ فَقَالَ: إِنَّهُ قَتَلَ مِائَةَ نَفْسٍ فَهَلْ لَهُ
مِنْ تَوْبَةٍ فَقَالَ: نَعَمْ ، وَمَنْ يَحُولُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ التَّوْبَةِ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضٍ
كَذَا وَكَذَا فَإِنَّ بِهَا أَنْاسًا يَعْبُدُونَ اللَّهَ فاعْبُدِ اللَّهَ مَعَهُمْ وَلَا تَرْجِعْ إِلَى
أَرْضِكَ فَإِنَّهَا أَرْضُ سُوءٍ فَانْطَلِقْ حَتَّى إِذَا نَصَفَ الطَّرِيقَ أَتَاهُ الْمَوْتُ
فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ فَقَالَتْ مَلَائِكَةُ
الرَّحْمَةِ: جَاءَ تَائِبًا مُقْبِلًا بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ وَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ: إِنَّهُ لَمْ

يَعْمَلُ خَيْرًا قَطُّ فَأَتَاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ فَقَالَ:
قِسُّوا مَا بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ فَإِلَى أَيِّهِمَا كَانَ أَذْنَى فَهُوَ لَهُ فَقَاسُوهُ فَوَجَدُوهُ
أَذْنَى إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ فَقَبَضَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ
الشَّيْخَانِ.

4711. *Абу Саъид розияллоху анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Сиздан аввал ўтганларнинг ичида тўқсон тўққизта одамни ўлдирган бир киши бор эди. У ер юзидаги энг олим киши ҳақида сўради. У бир роҳибга йўлланди. Бас, у унинг олдига бориб, ўзининг тўқсон тўққиз жонни ўлдирганини айтиб, тавба қилса бўладими ёки йўқлигини сўради. У бўлмаслигини айтди. Шунда у уни ҳам ўлдириб юзтага етказди. Кейин ер юзидаги энг олим киши ҳақида сўради. У бир олим кишига йўлланди. Бас, у унинг олдига бориб, ўзининг юзта жонни ўлдирганини айтиб, тавба қилса бўладими ёки йўқлигидан сўради. У бўлишини ва у билан тавбанинг орасини ҳеч ким тўсмаслигини айтди. Сўнгра, фалон ерга бор. У ерда Аллоҳга ибодат қилаётган одамлар бор. Улар билан бирга Аллоҳга ибодат қил. Ўз ерингга қайтма. Чунки у ёмон ердир, деди.

У жўнаб кетди. Ярим йўлга етганида унга ўлим етди. Раҳмат фаришталари билан азоб фаришталари уни талашиб қолдилар. Раҳмат фаришталари:

«У тавба қилиб, қалби ила Аллоҳ таоло томон келди», дедилар.

Азоб фаришталари эса: «У ҳеч қачон яхшилик қилган эмас», дедилар.

Уларнинг олдига бир фаришта одам суратида

келди. Улар бу фариштани хакам қилдилар. Бас, у:

«Икки ер орасини ўлчаб кўринглар. Қай бирига яқин бўлса, у ўшаники бўлади», деди.

Ўлчашганда унинг ўзи ирода қилган ерга яқин чиқди. Уни раҳмат фаришталари олдилар».

Ушбу учтани икки шайх ривоят қилишган.

4712- عَنْ ابْنِ عُمَرَ τ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ρ يَقُولُ حَدِيثًا

أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِ مَرَّاتٍ سَمِعْتُهُ يَقُولُ كَانَ الْكِفْلُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا يَتَوَرَّعُ مِنْ ذَنْبٍ عَمِلَهُ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَأَعْطَاهَا سِتِينَ دِينَارًا عَلَى أَنْ يَطَّأَهَا فَلَمَّا قَعَدَ مِنْهَا مَقْعَدَ الرَّجُلِ مِنْ امْرَأَتِهِ أَرْعَدَتْ وَبَكَتْ فَقَالَ: مَا يُبْكِيكِ أَأَكْرَهْتُكَ؟ قَالَتْ: لَا، وَلَكِنَّهُ عَمِلَ مَا عَمِلْتُهُ قَطُّ وَمَا حَمَلَنِي عَلَيْهِ إِلَّا الْحَاجَةُ فَقَالَ: تَفْعَلِينَ أَنْتِ هَذَا وَمَا فَعَلْتُهُ، اذْهَبِي فَهِيَ لَكَ وَقَالَ: لَا وَاللَّهِ لَا أَغْصِي اللَّهَ بَعْدَهَا أَبَدًا فَمَاتَ مِنْ لَيْلَتِهِ فَأَصْبَحَ مَكْتُوبًا عَلَى بَابِهِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لِلْكِفْلِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

4712. Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг бир хадисни етти мартадан кўп айтганларини эшитдим. Мен у зотнинг:

«Кифл Бани Исроилдан эди. У гуноҳдан сақланмас эди. Унинг олдига бир аёл келди. У аёлга унинг устига чиқиш шарти ила олтмиш динор берди. У эр хотинига қандоқ ўтирадиган бўлса, ўшандоқ холда ўтирган чоғида аёл йиғлай бошлади.

Кифл: «Нимага йиғламоқдасан? Мен сени мажбур қилдимми?» деди.

«Йўқ. Аммо мен бу ишни ҳеч қилмаган эдим. Мухтожликкини мени бунга мажбур қилди», деди.

«Сен ҳали шундоқмисан? Мен бу ишни қилмайман. Бор, кетавер! Пуллар ҳам сеники», деди.

Сўнгра у: «Йўқ. Аллоҳга қасамки, бундан кейин Аллоҳга ҳеч ҳам осий бўлмайман», деди. У ўша кечаси ўлди. Бас, унинг эшигига «Албатта, Аллоҳ Кифлини мағфират қилди» деб ёзилиб қолди», деганларини эшитдим».

Термизий ривоят қилган.

ХУЛОСА

Аввал айтиб ўтилганидек, «тавба» сўзи луғатда «қайтиш» ва «бурилиш» маъноларини билдиради. Гуноҳдан бурилиб қайтган, уни бутунлай ташлаган бандани «тавба қилди» дейилади.

Уламолар истилоҳида гуноҳдан айнан унинг гуноҳ бўлгани учун, зарарли нарса деган ўй билан эмас, балки унга яна қайтмасликка азму қарор қилган ҳолда узилиб чиқишга «тавба» дейилади. Гоҳида истиғфор ҳам тавба каби маънони англатади. Аммо икки лафз бир жойда келиб қолса, ораларидаги нозик фарқни англаш керак бўлади.

Истиғфор ўтган нарсанинг шарридан сақлашни сўрашдир.

Тавба эса келажакда ўз амалларининг шарридан сақлашни талаб қилишдир. Бошқача қилиб айтганда, тавба истиғфордан кўра шомилроқдир.

Тавбанинг ҳақиқий бўлиши учун тўрт шарт бордир:

- * Маъсиятдан дарҳол узилиш.
- * Маъсиятни қилганига астойдил надомат чекиш.
- * Уни ва унга ўхшаган гуноҳларни қайта қилмасликка қатъий азму қарор қилиш.
- * Агар гуноҳ одамлар ҳаққига тегишли бўлса, улардан

узр сўраб, ҳақдарини жойига қайтариш.

Тавба яна ботиний ва ҳукмийга ҳам бўлинади. Ботиний тавба Аллоҳ билан бандадан бошқа ҳеч ким билмаган ва бировнинг ҳаққига тегишли бўлмаган гуноҳларда бўлади (мисол учун, ёлғон гапдан тавба қилиш). Бунда тавба надомат чекиб, бу гуноҳни қайта қилмасликка азму қарор қилиш билан бўлади.

Ҳукмий тавба Аллоҳнинг ёки банданинг ҳаққи бор гуноҳда бўлади.

Агар гуноҳда одам боласининг ҳаққи аралашган бўлса, унда надомат қилиб, қайта қилмасликка азму қарор қилиш билан бирга ўша одамнинг ҳаққини ҳам қайтариш ёки унинг ўзидан розилик сўраш лозим бўлади. Агар ҳақ эгаси топилмаса, тавба уни топиб рози қилишга азму қарор қилиш ила бўлади.

Агар гуноҳда Аллоҳнинг ҳаққи бўлса ва ўша ҳақ шаръий жазога лойиқ бўлса-ю, уни биров билмаган бўлса, ўша гуноҳ яширин ҳолида қолгани яхши.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ким ушбу ифлосликлардан бирортасини қилса, уни Аллоҳнинг сатри ила сатр қилсин», деганлар.

Агар қилинган гуноҳда ҳам Аллоҳ таолонинг, ҳам банданинг ҳаққи бўлса, ҳақ эгасига қайтарилади. Мисол учун, закотни бермаган бўлса, тавба уни ҳақдорларга бериш билан тугал бўлади.

Агар гуноҳ Аллоҳ таолонинг ҳаққига оид бўлса, тавба уларни адо қилиш билан бўлади. Мисол учун, рўза ва намознинг қазосини адо қилиш каби.

Тавба ҳақида аҳли ҳақиқат қавлларида намуналар

Устоз Абу Али ад-Даққоқ:

«Тавба уч қисмга бўлинади: аввали тавба, ўртаси иноба

ва охиргиси авба», деди.

У киши тавбани бошланиш ва авбани тугатиш қилди. Иноба эса, ўртада қолди. Бас, ким укубатдан хавфсираб тавба қилса, тавба соҳиби бўлади. Ким савобдан умидвор бўлиб тавба қилса, иноба соҳиби бўлади. Ким савобга рағбат ҳам қилмай, азобдан қўркмай, балки буйруққа риоя қилиб тавба қилса, авба соҳиби бўлади.

Устоз Абулқосим ал-Қушайрий бундай дейдилар:

«Тавба мўминларнинг сифатидир, чунки Аллоҳ таоло «Барчангиз Аллоҳга тавба қилинг, эй мўминлар!» деган (Нур сураси, 310-оят).

Иноба муқарраб авлиёларнинг сифатидир, Чунки Аллоҳ таоло «Ва иноба қилувчи қалб ила келди» деган (Қоф сураси, 33-оят).

Авба анбиё ва расулларнинг сифатидир, чунки Аллоҳ таоло: «У қандоқ ҳам яхши банда. Албатта, у аввобдир», деган (Сод сураси, 44-оят).

Зуннун Мисрий айтади:

«Авомларнинг тавбаси гуноҳлардан бўлади. Хавосларнинг тавбаси ғафлатдан бўлади. Анбиёларнинг тавбаси бошқалар эришган нарсадан ожиз бўлганлари учун бўлади».

Жунайд Бағдодий айтади:

«Тавбанинг уч маъноси бор: биринчиси — надомат, иккинчиси — Аллоҳ қайтарган нарсага қайтишни тарк этишга азму қарор қилиш, учинчиси — зулмларни адо этишга шошилиш».

У киши яна айтади:

«Тавба — Аллоҳдан бир йўла юз ўгирганинг каби У Зотга бир йўла юзланишингдир».

Саҳл ибн Абдуллоҳ аттистрий айтади:

«Тавба— «энди қилмайман»ни тарк қилишдир».

Яна ўша киши айтади:

«Тавба — надомат, бир йўла ажраб чиқиш ва

мазамматли ҳаракатлардан мақтовли ҳаракатларга ўтишдир».

Абу Али Ҳусайн ибн Аҳмад аннурий айтади:

«Тавба Аллоҳ азза ва жалладан бошқа ҳар бир нарсадан қайтишингдир ».

Абу Бакр Муҳаммад ибн Мусо ал-Воситий айтади:

«Тавбаи насух ўз соҳибида махфий ва ошкор маъсиятлардан бирор асар қолдирмайди. Кимнинг тавбаси насух бўлса, қандоқ кеч киритиб, тонг оттиргани билан иши бўлмайди».

Зуннун Мисрий айтади:

«Тавбанинг ҳақиқати кенг ернинг сен учун тор бўлиб қолишидир. Аллоҳ таоло Ўз Китобида бу ҳақда хабар берган: «Юраклари сиқилиб, Аллоҳдан қочиб ўзгага бориб бўлмаслигига ишонганларидан сўнг тавба қилишлари учун тавба эшиги очилди» (Тавба сураси, 118-оят).

Ибн Ато айтади:

«Тавба икки хил бўлади: иноба тавбаси ва истижоба тавбаси. Бас, иноба тавбаси банданинг У Зотнинг укубатидан кўрқиб тавба қилишидир. Истижоба тавбаси эса У Зотнинг карамидан ҳаё қилиб тавба қилишидир».

Зуннун Мисрий айтади:

«Одам боласининг ҳар бир аъзоси учун тавба зарурдир. Қалбнинг тавбаси ман қилинган нарсаларни ният қилишни тарк этишдир. Икки кўзнинг тавбаси Аллоҳ ҳаром қилган нарсага қарашдан уларни тийишдир. Икки қўлнинг тавбаси ҳалол бўлмаган нарсани ушлашни тарк қилишдир. Икки оёқнинг тавбаси беҳуда нарсалар бор жойга боришни тарк қилишдир. Қулоқнинг тавбаси ботилни тинглашни тарк қилишдир. Фаржнинг тавбаси фаҳш ишлардан қайтишдир».

Яна ўша киши айтади:

«Тавбаи насух ўтган гуноҳларга тинмай йиғлаш, гуноҳга қайтишдан кўрқиш, ёмон дўстлардан ҳижронда

бўлиш ва аҳли хайрни лозим тутишдир».

Муҳаққиқлар, тавба солиҳларнинг манзилларидан аввалги манзилдир, толибларнинг мақомларидан биринчи мақомдир, демишлар.

Уламолар: «Ҳар бир гуноҳдан тавба қилиш вожибдир», деганлар.

Тавбанинг фойдаларидан:

1. Тавба иймоннинг камоли ва Исломнинг жамолидандир.

2. Тавба Аллоҳ таолонинг муҳаббати ва ризоси сабабчисидир.

3. Тавба ўз эгаси учун Аллоҳ таолонинг кенг раҳматидир.

4. Тавба танглик ва ғамнинг кетишига сабаб бўлади.

ТАВБАНИНГ ҲАҚИҚАТИ

Тавба илм, ҳол ва амалдан иборат бўлиб, бу уч нарса бир-бирига чамбарчас боғлиқдир.

1. Илм гуноҳларнинг зарари жуда ҳам катта эканига ва банда билан унга маҳбуб бўлган ҳар бир нарса орасидаги тўсиқ эканига маърифат ҳосил қилишдан иборатдир.

2. Ҳол мазкур илм туфайли қалбда пайдо бўлган афсус ва надоматдан иборатдир. Зотан, қалб қачон ўзи муҳаббат қўйган нарсадан маҳрум бўлса, алам чекади. Ана ўша алам надомат деб аталади.

3. Амал гуноҳнинг зарарини билиб, қалбда ундан алам чекилгандан кейин мазкур аламни йўқотиш учун азму қарор ила гуноҳни тарк қилишдир.

Бу борадаги гуноҳни тарк қилиш ҳозирги, келаси ва ўтган замонга боғлиқ бўлади.

Ҳозирги замондагиси қилиб турган гуноҳидан дарҳол четланиш ила бўлади.

Келаси замондагиси умрининг охиригача гуноҳ қилмасликка азму қарор қилиш билан бўлади.

Ўтган замонга боғлиқ бўлиши аввалги гуноҳларига каффорот бўладиган амалларни қилиш ва қазоларни бажариш билан бўлади.

Демак, тавбанинг ҳақиқати илм, надомат ҳамда ҳозир, келажак ва ўтган замондаги гуноҳларни тарк қилишдан иборатдир.

Ким гуноҳ маҳбубдан узоқлаштирувчи сабаб эканини билмаса, қилган гуноҳларига тавба қилмайди. Аламга сабаб бўлувчи гуноҳни қилаверади ва оқибатда ҳалок бўлади.

ТАВБА УМР БЎЙИ

Банданинг тавбаси тугал ва умр бўйи давом этадиган бўлиши керак. Тавбанинг ўтган, ҳозирги ва келаси замонга боғлиқ бўлиши юкорида айтиб ўтилган эди.

Бас, тавбанинг ўтган замонга боғлиқлиги қуйидагича: Банда фикри ила балоғатга етган биринчи кунига қайтади. Ўшандан буён ўтган умрини йилма-йил, ойма-ой, ҳафтама-ҳафта, кунма-кун, соатма-соат ва нафасма-нафас тафтиш қилиб чиқади. Адо этилмай қолган тоатларига ва содир этган маъсиятларига назар солади. Ҳаммасини бирмабир эслайди. Қанча намозни ўқимаганлиги ёки қанчасини нотўғри ўқиганини аниқлайди. Кейин уларнинг қазосини ўқишни бошлайди. Аста-секин қазо намозларини охирига етказди.

Шунингдек, рўза, закот, ҳаж ва бошқа ибодатларнинг ҳам қазосини жойига қўяди.

Банда балоғатга етганидан бошлаб содир этган маъсиятларини ҳам тафтиш қилиб аниқлайди. Мазкур маъсиятлардан ўзи билан Аллоҳ таолонинг ўртасидаги ишларга тавба қилиб, надомат чекади ва истиғфор айтади.

Кейин гуноҳларининг микдорига назар солади. Улардан ҳар бири учун муносиб яхши амал қилишга ўтади.

Каффорот ўрнига ўтувчи ҳасанотлар — яхшиликлар дил, тил ва бадан билан адо этилади. Бунда дил билан тазарруъда бўлиш, ўзини тоза тутиш, тил билан зулмни эътироф қилиб, истиффор айтиш ва аъзолар билан садақа ва турли тоат-ибодатлар қилиш зарур.

ТАВБА ҚИССАЛАРИ

Албатта тавба солиҳлар йўлининг бошланишидир. Ютуқ аҳлининг сармоясидир. Муридларнинг аввалги қадамидир. Адашганларга тўғриланиш калитидир. Тавба туфайли кўп ишлар ўнглангандир. Тавба туфайли кўп кишилар нажот топгандир. Одам Атонинг иши ўнглангани тавба қилганидандир. Иблиснинг лаънатга учрагани тавба қилмаганидандир.

Тавба ҳақидаги қиссалар Қуръони Карим ва Суннати набавийда кўп келган. Шунингдек, кейинги даврдаги уламолар ҳам турли кишиларнинг тавбалари ҳақидаги маълумотларни ишончли йўллар билан умматга етказганлар. Мазкур қиссаларда улкан ибратлар борлиги эътиборидан улардан баъзиларини сиз азизларга такдим этишга қарор қилдик.

КАЪБ ИБН МОЛИК РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ТАВБАСИ

Тафсир, тарих ва ҳадис китобларимизда келтирилган ривоятларда Каъб ибн Молик розияллоҳу анҳу бундай ҳикоя қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қилган ғазотлардан бирортасидан ҳам қолмаган эдим. Фақат Табук ғазотига иштирок этмадим. Яна айтиш керакки,

Бадр ғазотига ҳам чикмаган эдим. Аммо Бадрга чикмаганлардан бирор киши итоб қилинмаган. Ўшанда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мусулмонлар Қурайшдан бошқани кўзлаб чиққан эдилару, лекин Аллоҳ улар билан душманни кутилмаганда тўқнаштирди.

Ақоба кечасида Ислом учун аҳдлашилганда ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга эдик. Гарчи Бадр ғазоти одамлар ичида кўп зикр қилинадиган ва машхурроқ бўлса ҳам, мен бу ишни (Табукни) Бадрга алмаштирмайман.

Аммо Табук урушига келсак, мен ўша ғазотдан ортда қолган чоғимдагидек кучли ва имкониятли бўлмаганман. Аллоҳга қасамки, ўша ғазотгача ҳеч қачон иккита уловим бўлган эмас. Ўшанда иккита уловим бор эди.

Одатда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бирор ғазотга борадиган бўлсалар, сиртдан бошқа томонга кетаётган қилиб кўрсатар эдилар. Лекин бу сафар ундай қилмадилар. Ғазотга ниҳоятда иссиқ пайтда чикдилар. Сафар узок, душман кўп эди. Мусулмонлар тўлиқ тайёр бўлишлари учун ҳамма нарсани очик-ойдин қилдилар. Қаёққа кетаётганларини ҳам очик айтдилар.

Мусулмонлар кўп эди. Уларни биров рўйхатга ҳам олмас эди. Агар бирор одам бормаи қолмоқчи бўлса, Аллоҳдан ваҳий тушмаса, ҳеч ким билмай махфий қолиб кетадиган даражада эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ғазотга чиққанларида роса мева пишган, одам салқин жойларни хоҳлайдиган пайт эди. Мен ўшандай нарсаларни яхши кўрардим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва у киши билан бирга мусулмонлар ғазотга тайёргарлик кўра бошладилар.

Мен ҳам улар билан тайёргарлик кўрмоқчи бўлар эдим, аммо ҳеч нарса қилмасдим. Ўзимга ўзим: «Агар хоҳласам, бирпасда қиламан», дер эдим. Расулуллоҳ ва мусулмонлар

йўлга тушганларида ҳам мен қимирламадим. Улар кетганларидан сўнг ҳам мен иккиланар эдим. Орқаларидан етиб оларман, дердим. Кошки, шундай қилган бўлсам. Бироқ бу менга насиб этмади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам изларидан одамларнинг орасига борсам, ўзимга ўзим мунофиқ ёки узрли одамга ўхшаб кўринавердим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Табукка етиб боргунларича мени ёдга олмадилар. Табукда одамлар ичида ўтирганларида:

«Каъб ибн Молик нима қилди?» дедилар.

Бани Салама қабиласидан бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уни икки чопони ва ёнбошига қараши тутиб қолди», деди.

Шунда ҳалиги одамга Муоз ибн Жабал:

«Яхши гап айтмадинг», деди ва: «Эй Аллоҳнинг Расули, унинг фақат яхшилигини биламиз, холос», дейишди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам индамадилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Табукдан қайтиб келаётганларини эшитгач, мени ҳам босди. Ёлғон гапириш ҳақида ўйлай бошладим. «Эртага у кишининг ғазабидан қандай қутуламан?» дер эдим. Ҳар бир фикрли одамнинг олдига бориб, бу ҳақда маслаҳат сўраб эдим...

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам етиб келдилар. Сафардан қайтганда қиладиган одатлари бўйича, биринчи масжидга кирдилар, икки ракъат намоз ўқидилар. Сўнгра ўтириб, одамлар билан сўрашишни бошладилар. Ғазотга бормай қолганлар келиб у кишига узр айтиб, қасам ича бошладилар. Улар саксондан ошиқ киши эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг сиртдан айтган узрларини, байъатларини қабул қилдилар, улар учун истиғфор айтдилар ва ичларидагини Аллоҳга ҳавола этдилар.

Навбат менга келди. У кишига салом бердим, заҳарханда қилиб жилмайдилар ва «Бу ёққа кел!» дедилар. Юриб бориб олдиларига ўтирдим. У киши менга:

«Сени нима олиб қолди? Улов сотиб олган эдинг-ку?» дедилар.

Мен: «Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга қасамки, агар сиздан бошқа бирорта аҳли дунё қаршисида ўтирганимда, узр айтиб, унинг ғазабидан қутулиб кетар эдим. Худо менга тортишиш қобилиятини берган. Лекин Аллоҳга қасамки, агар бугун ёлғон гапириб, сизни рози қилсам, албатта Аллоҳ мени сизнинг ғазабингизга дучор этади. Агар ростини айтсам, мендан хафа бўласиз. Нима бўлса ҳам, Аллоҳдан кўрдим. Аллоҳга қасамки, менинг узрим йўқ эди. Аллоҳга қасамки, сиздан ортда қолган чоғимдек, ҳеч қачон кучли ва имкониятли бўлмаган эдим», дедим.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аммо манави рост гапирди. Тур, Аллоҳ сен ҳақингда ҳукм қилгунча кут», дедилар. Туриб кетдим.

Бани Салама қабиласи одамлари шошиб ортимдан етиб келиб:

«Аллоҳга қасамки, бундан олдин ҳеч гуноҳ қилганингни билмаган эдик. Бошқа ортда қолганлар қаби узр айтишдан ҳам ожиз бўлдинг. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам гуноҳинг учун истиғфор айтсалар, кифоя қилар эди», дейишди.

Аллоҳга қасамки, улар мени шунчалик айблашдики, ҳатто Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб ўзимни ёлғончи қилсаммикин, деб ҳам қолдим. Сўнгра уларга:

«Бирорта одам менга ўхшаган гап айтдимиди?» дедим.

Улар: «Ҳа. Яна икки киши сен айтган гапларни айтди ва уларга ҳам сенга айтилган гаплар айтилди», дедилар.

Мен уларнинг кимлигини сўрадим. Улар:

«Мирора ибн Робиъ ва Ҳилол ибн Умаййа ал-

Вокифий», дейишди.

Менга Бадрда иштирок этган икки аҳли солихни, ўрناق олиб юрадиган кишиларимни зикр қилишди. Икковларини айтишгандан сўнг йўлимда кетавердим.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамларга биз учовимизга, яъни ортда қолганларга гапиришини ман қилдилар. Одамлар биздан четландилар. Менга ҳатто ер ҳам ўзини олиб қочаётгандек туюлиб қолди. Гўё ер мен танийдиган ерга ўхшамас эди. Шу ҳолда эллик кун ўтди.

Иккала шеригим уйларида чикмай ўтирар эдилар. Мен уларнинг ичида кучли ва қувватлироғи эдим. Бориб мусулмонлар билан бирга намоз ўқирдим, бозорларни айланардим. Аммо ҳеч ким менга гапирмас эди. Намоз ўқиб бўлиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўтирган жойларига келиб, у кишига салом берар эдим. Ўзимча: «Алик олиб, лабларини қимирлатдиларми ёки йўқми?» дер эдим. Имкони борича у кишига яқин жойда намоз ўқир ва ўгринча назар солар эдим. Намоз ўқисам, менга қарар, у кишига қарасам, кўзларини олиб қочар эдилар. Мусулмонларнинг мендан ўзини олиб қочишлари чўзилиб кетгандан сўнг, амакиваччам ва энг севган одамим Абу Қатоданинг уйига бордим. Унга салом бердим, алик олмади. Унга:

«Эй Абу Қатода, Аллоҳ ҳаққи айт-чи, менинг Аллоҳ ва Расулини севишимни биласанми?» дедим.

У индамади. Унга яна ўша гапларимни такрорладим. У индамади. Яна қайтадан мурожаат қилдим.

Ниҳоят у: «Аллоҳ ва Расули билади», деди.

Икки кўзимдан ёшим қуйилиб ортимга қайтдим.

Бир куни Мадийнанинг бозорида юрсам, таом сотиш учун келган кишилардан бири одамларга:

«Менга Каъб ибн Моликни ким кўрсатиб қўяди?» деяётган экан.

Одамлар унга мени ишора ила кўрсата бошлашди. У олдимга келиб, Ғассон подшоҳининг мактубини берди. Ўқиш, ёзишни билар эдим. Очиб ўқисам: «Бизга соҳибинг сенга жафо қилгани ҳақда хабар етиб келди. Аллоҳ сени хорлик ва зоелик диёрида қўймасин. Бизнинг ҳузуримизга кел, сенга яхшилик қиламиз», деб ёзилган эди.

Мактубни ўқиб бўлиб: «Бу ҳам бир бало, синов», дедим ва олиб бориб тандирга солдим. Эллик кундан қирқ кун ўтгандан сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вакили келиб: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сенга хотинингдан четда бўлишни амр қилдилар», деди. Мен: «Талоқ қилайми? Нима қилай?» дедим. У: «Йўқ, ундан четда бўл, яқинлашма», деди. Икки шеригимга ҳам худди шундай амр бўдди. Мен хотинимга: «То Аллоҳ бу ишда ўз ҳукмини чиқаргунча қариндошларингникига бориб тур», дедим.

Ҳилол ибн Умаййанинг хотини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Ҳилол қартайиб қолган чол. Унинг хизматчиси йўқ. Унга хизмат қилиб турсам, сизга ёқмайдими?» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Йўқ. Лекин сенга яқинлашмасин», дедилар.

Аёл: «Аллоҳга қасамки, унинг бирор нарсага ҳаракати йўқ ва Аллоҳга қасамки, сизнинг амрингиз бўлган кундан бери йиғлайди», деди.

Баъзи қариндошларим: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан хотининг ҳақида изн сўрасанг-чи, Ҳилол ибн Умаййанинг хотинига унинг хизматини қилишга изн бердилар», дейишди.

Мен: «Аллоҳга қасамки, мен у ҳақда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан изн сўрамайман, изн сўрасам, нима дейишларини ҳам билмайман, ёш одам бўлсам», дедим.

Яна ўн кун ўтказдик. Бизга гапириш ман қилинганига эллик кун тўлди. Эллигинчи кеча бомдод намозини уйларимиздан бирининг устида ўқидим. Аллоҳ бизни зикр қилгандек, ўзимча юрагим сиқилиб, кенг ер тор кўриниб ўтирган эдим. Салъ тоғи устидан бир одамнинг баланд овоз билан:

«Эй Каъб ибн Молик! Хушнуд бўлавер!!!» деб қичкираётганини эшитдим ва дарҳол саждага йиқилдим. Кушойиш келганини билдим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бомдод намозини ўқиганларидан кейин Аллоҳ бизнинг тавбамаизни қабул қилганини эълон этган эканлар. Одамлар бизга хушхабар келтира бошладилар.

Шерикларим томон ҳам хушхабарчилар кетдилар. Бир одам мен томон от чоптирган, бири пиёда югурган эди. Пиёда югурган киши тоққа чиқиб бақирган ва унинг овози отдан олдин етиб келган экан. Ўша овози эшитилган киши олдимга етиб келганида кийимимни ечиб, суюнчисига унга кийгиздим. Аллоҳга қасамки, ўзи ўша вақтда бошқа нарсам ҳам йўқ эди. Бировдан қарзга кийим олиб кийдим-да, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам томон югурдим. Одамлар гуруҳ-гуруҳ бўлиб, тавбам қабул бўлгани билан табриклашар ва: «Аллоҳ сенинг тавбангни қабул этгани муборак бўлсин!» дейишар эди.

Масжидга кирсам, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўтирибдилар, атрофларида одамлар. Толҳа ибн Убайдуллоҳ туриб, шошилиб келиб, қўлимни олди ва табриклади. Аллоҳга қасамки, муҳожирлардан ундан бошқа ҳеч ким турмади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга салом берган эдим, у киши хурсандликдан юзлари чарақлаб:

«Онанинг сени тукқандан бери энг қувончли кунингнинг хурсандчилигини қилавер», дедилар. Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, сизнинг тарафингизданми ёки Аллоҳнинг тарафиданми?» дедим. У зот:

«Йўқ! Аллоҳнинг томонидан», дедилар. Одатда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хурсанд бўлсалар, юзлари худди ойнинг парчасидек нурли бўлиб кетар эди. Биз буни яхши билар эдик. У зотнинг олдиларига ўтирганимдан сўнг:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Тавбам учун молимдан Аллоҳ ва Унинг Расулига садақа чиқарсам», дедим.

У зот: «Молингдан баъзисини ўзинг учун олиб қолганинг ўзингга яхши», дедилар.

Мен: «Хайбардан теккан улушимни олиб қоламан. Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳ менга ростгўйлик туфайли нажот берди. Модомики боқий эканман, рост сўзламоғим ҳам тавбамдандир», дедим.

Аллоҳга қасамки, У Зот мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ўша сўзни айтганимдан бери мусулмонлардан ҳеч кимни тўғрисиўзликда мени синагандек синамаган бўлса керак. Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ўша гапни гапирганимдан то ҳозирги кунгача ҳеч бир ёлғон сўзламадим. Аллоҳ мени бундан буён ҳам Ўзи муҳофаза қилишига умид қиламан. Сўнг Аллоҳ таоло:

«Ва ортда қолган уч кишига ҳам. Уларга кенг ер тор бўлиб, юраклари сиқилиб, Аллоҳдан қочиб, ўзгага бориб бўлмаслигига ишонганларидан сўнг тавба қилишлари учун тавба эшигини очди» оятини нозил қилди».

(«Тафсири ҳилол»дан)

ИБРОҲИМ ИБН АДҲАМНИНГ ТАВБАСИ

Муҳаммад ибн Исҳоқ қуйидагиларни айтди:

«Иброҳим ибн Адҳамнинг ходими Иброҳим ибн Башшордан ушбуларни эшитдим:

«Эй Абу Исҳоқ! Ишингнинг аввали қандоқ бўлган

эди?» дедим. У ўз киссасини бошлади:

«Отам Балх аҳлидан эди, Хуросон подшоҳларидан бири эди. Бизга ов қилиш маҳбуб эди. Отимни миниб, итимни олиб чикдим. Шу ҳолда юриб бораётсам, куёнми, тулкими сакраб қодди. Отимни қистаган эдим, ортимдан: «Сен бунинг учун яратилганинг йўқ! Сенга бу амр қилингани йўқ!» деган бир нидо эшитдим.

Тўхтаб ўнгга, сўлга назар солдим. Бир кишини кўрмадим. «Аллоҳ иблисни лаънатласин!» дедим. Кейин отимни қистадим. Бас, олдингидан ҳам баландроқ овозда: «Эй Иброҳим! Сен бунинг учун яратилганинг йўқ! Сенга бу амр қилингани ҳам йўқ!» деган нидони эшитдим.

Тўхтаб ўнгга, сўлга назар солдим. Яна ҳеч бир кишини кўрмадим. «Аллоҳ иблисни лаънатласин!» дедим. Яна отимни қистадим. Шунда эгаримнинг қошидан:

«Эй Иброҳим! Сен бунинг учун яратилганинг йўқ! Сенга бу амр қилингани ҳам йўқ!» деган нидони эшитдим.

«Огоҳлантирдинг! Огоҳлантирдинг! Менга оламларнинг Роббисидан огоҳлантирувчи келди!» дедим.

Ўша кундан кейин Аллоҳ мени асраган пайтда Аллоҳга ҳеч осийлик қилмадим.

Аҳлимнинг ҳузурига бордим. Сўнг отамнинг чўпонларидан бирининг олдига бордим. Ундан бир чопон ва кийим олдим. Ўзимнинг кийимларимни унга бердим. Сўнггра Ироқ томон йўл олдим. Баланд-паст ерлардан юриб, Ироққа етиб бордим. У ерда бир неча кун ишладим. У ернинг нарсаси менга мусаффо бўлмади. Бир машойихдан сўраган эдим, у менга:

«Агар ҳалолни истасанг, Шом диёрига бор», деди.

Бас, Мансура деб номланадиган шаҳарга етиб бордим. У ерда ҳам бир неча кун ишладим. У ердаги ҳалол нарса менга мусаффо бўлмади. Бир машойихдан сўраган эдим, у менга: «Агар мусаффо ҳалолни истасанг, Туртусга бор. У ерда кўп мубоҳлар ва кўп иш бор», деди.

Туртус томон юзландим. У ерда ҳам бир қанча кунлар ишладим. Боғларга қараб, уларнинг ҳосилини йиғар эдим. Бир куни денгиз бўйида ўтирсам, бир киши олдимга келиб, мени боғига қараб туришим учун мардикор қилиб олди. У боғда кўп кунлар ишладим. Бир куни хўжайин ўз асҳоблари билан келиб қолди. Сўнг ўз жойига ўтириб олиб: «Ҳой, мардикор!» деб қичқирди.

«Шу ердаман!» дедим.

«Бор, бизга энг каттта ва энг яхши анорни келтир!» деди.

Бориб энг катта анорни олиб келдим. Хўжайин уни олиб ёрди. Еб кўрган эди, аччиқ чикди.

«Ҳой, мардикор! Сен бизнинг боғимизда шунча вақтдан бери меваларимизни, анорларимизни еб юрсанг ҳам, чучугини аччиғидан ажрата олмайсанми?!» деди.

«Аллоҳга қасам! Мен сенинг мевангдан еганим йўқ. Чучугини аччиғидан ажрата олмайман», дедим.

Шунда хўжайин ўз асҳобларига қараб: «Манавининг гапини эшитяпсизларми?! Сен Иброҳим ибн Адҳаммининг?!» деди ва бошқа гап айтмай, қайтиб кетди.

Эртасига хўжайин масжидда менинг сифатимни одамларга айтибди. Уларнинг баъзилари мени танибди. Бас, хўжайин оломон одамлар билан келиб қолди. Уни кўришим билан дарахтнинг ортига беркиниб олдим. Одамлар бокқа кириб келишар эди. Улар кираётганларида ичларига кўшилиб олдим. Кейин уларнинг орасидан чикиб, қочиб қолдим. Ишимнинг аввали, Туртусдан кум юртларига чиқишим ана шундоқ бўлган».

*Ибн Қудома алмақдисийнинг «Китобут
Таввобийн» китобидан.*

ФУЗАЙЛ ИБН ИЁЗНИНГ ТАВБАСИ

Фузайл ибн Иёз 105-ҳижрий йилда Самарқандга қарашли «Наса» номли жойда туғилган. Бу жойнинг форсча исми «Дарҳи кузу» бўлиб, «Манн водийси» маъносини англатади.

У ёшлигининг ярмини йўлтўсарлик қилиб, одамларнинг молини талаб, қароқчилик ва зўравонлик қилиб ўтказди. У Абювард ва Марв орасидаги тор йўлларда йўловчи мусофирларни пойлаб турар эди. Секин-аста ўша тор йўл унинг номи ила аталадиган бўлди ва у ердан ўтувчилар ҳамда қарвондагиларнинг қалбига қўрқинч соладиган жойга айланди. Йўловчилар бир-бирларига унинг тузоғига тушиб қолмаслик учун ўша ерни четлаб ўтишни тавсия қилар эдилар.

Фузайл ўзи талаб олган молларни айш-ишратга, кўнгилахушликка сарфлар, лаззатларига ишлатар эди.

У ушбу нодонлик ҳаётининг авжида бир жорияни учратиб, уни севиб қолди ва ўзини унга бағишлади. Фурсат топиши билан унинг ҳузурига ошиқар эди. Бундай фурсатлар эса жуда оз бўлар эди. Унга боғланиб қолган Фузайлнинг йўлтўсарликка, мусофирларни пойлашга ва уларни таъқиб қилишга вақти қолмади. Жориянинг ишқи унинг қалбини ром қилиб, молиявий қизиқишларини унутди. Бу ишқ ундаги зўравонлик ва ёмонлик оловини сўндириб, шу жория ҳақида фикр қилишдан бошқага ярамай қолди, кун-тун фақат унга етишиш йўллари ҳақида ўйлайдиган бўлиб қолди.

Инсонда нафс тўзонлари тинчланса, ёмонлик ҳислари сокин бўлса, бунинг муқобилида унинг қалб тўридаги содиқ туйғулар кўзғалади. Ана шу ҳолат ўз эгасини Аллоҳга етакловчи биринчи қадамлар бўлади. Мазкур ҳисни уйғотган нарса нима бўлишининг фарқи йўқ. Шунингдек, унинг қай тарафга йўллангани ёки қай нарсага мойил бўлгани ҳам фарқ қилмайди. Чунки муҳаббатнинг йўли биттадир. Махбуб қандай бўлса ҳам, у йўлнинг қай

тарафида турган бўлса ҳам барибир. Энг муҳими, солиқ ўзига ёққан ва ўзи берилган бекатда тўхтаб қолмаса, бас. Модомики, олдидаги йўл очиқ экан, у барча бекатлардан ўтиши лозим. У ўзининг ҳақиқий муҳбуви олдинда эканини билмоғи матлубдир. У ҳарчанд йўлда давом этар экан ва бекатлардан бирмабир ўтар экан, ўз йўлини давом эттириш жозибаси уни ўзига тортаётганини ҳис қилади.

Фузайл ибн Иёз ўзининг мазкур жорияга бўлган муҳаббати ва унга боғланиши орқали йўл бошига келди. Кечаларнинг бирида у карвон йўлини тўсиб, унинг молини талаш режасини тузиш ўрнига маҳбубаси ила қандай қилиб учрашиш режаси ҳақида фикр юрита бошлади. Ва ниҳоят, кечанинг охириги қисмида, ҳамма ухлаб ётганда ҳабибасининг ҳовлисига бориб, эшик қоқиб, сўраб ўтирмай, девордан ошиб тушиш режасини тузди.

Фузайл муносиб вақтни танлаш ва режасини амалга оширишга киришди. Тун қоронғусида жориянинг ҳовлисига етиб борди. У иккиланиб ўтирмасдан, ҳовли деворидан ошиб ўтишга қулай жой ахтара бошлади. Тезда ўшандай жойни топди ва осилиб деворнинг устига чикди. Девордан ҳовлига тушишдан олдин атрофга диққат билан кулоқ солди. У шу ҳолда турганида қулоғига тун қоронғусида бир қорининг Аллоҳ азза ва жалланинг куйидаги оятни тиловат қилаётганини эшитди:

«Иймон келтирганлар учун Аллоҳнинг зикрига ва нозил бўлган ҳаққа қалблари юмшаш, айни чоқда, олдин китоб берилган, сўнг муддат ўтиши билан қалблари қотиб қолган, кўплари фосиқ бўлганларга ўхшамаслик вақти келмадими?!» (*Ҳадид сураси, 16-оят*).

Ўша соатда Фузайлнинг қалби бефаросатликдан озод бўлди. Унинг қалбини ўраб олган қасоват парчаланди. Унинг қулоғига муҳаббат тўла раббоний калималар кириши билан бу калималарнинг шуъласи унинг қалбига

етиб борди. Бу шуъла ундаги сўниб бораётган чироқни яна ёндирди, ўчиб бораётган оловни алангалатди. У бирдан қоронғу зулматни титратиб юборган овоз ила:

«Ҳа, Роббим! Вақти келди!» дея қичқирди.

Ўша лаҳзанинг ўзида унинг зоти тамоман ўзгарди. У турган еридан тушди. Худди бир нарсга чақиб олган одамдек, ҳеч нарсасига қарамай:

«Ҳа, Роббим! Вақти келди!» дея қичқирганча олға юриб кетди.

Ўша кечанинг охирида бу банда ила унинг Робби орасида сулҳ тузилди. Ўша зулматли соатда безори, қароқчи, йўлтасар Фузайл ибн Иёз дафн этилди. Унинг ўрнига олим, парҳезкор, зоҳид, обид ва ҳакийм Фузайл ибн Иёз туғилди!

Энди у нима қилади? Қаерга боради? У Сарахсга қайтиб кетишни маъқул кўрди. Кеч кириши билан тунаш учун мусофирхонага борди. У ерда бир гуруҳ йўловчиларни кўрди. Уларнинг ўзаро йўл юриш ҳақида маслаҳат қилаётганларини эшитди. Шу пайт улардан бири «Тонг отгунча кутиб турганимиз маъқул. Йўл хатарли. У ерда Фузайл бор», деди.

Фузайл уларни тинчлантириш учун олдиларига борди, сўнг томоғига йиғиси тикилган ҳолда:

«Батаҳқиқ, Аллоҳ йўлни Фузайлдан тозалади. Мана, у сизнинг қаршингизда тавба қилган ҳолида турибди! Умид қиламанки, бугундан бошлаб мени фақат Аллоҳга қочган ҳолимда, У Зотнинг Байтул Ҳароми олдида кўрасизлар!», деди.

Сўнгра у узоқ сафарга керакли нарсаларини олиб, Байтуллоҳ томон йўл олди. Йўл узра у ўз-ўзига гапириб борарди: «Мен кечаси маъсиятга қўл урар эдим. Бу ерда эса, мусулмонлардан бир қавм мендан кўрқиб ўтирибди. Аллоҳ тавба қилишим учун мени уларнинг ҳузурига олиб келган бўлса керак. Аллоҳим! Ўзингга тавба қилдим.

Тавбамнинг Байтул Ҳаромингни қўшни тутишим ила бўлишини истадим!»

МАҲЗУНЛИК САФАРИ

2

Аллоҳга юзланган Фузайл ўз-ўзига зулм қилган ўтмишини ва гуноҳларга ружуъ қўйган пайтини эсидан чиқармади. У қанчалик Аллоҳга яқинлашса, У Зотнинг зикрини кўпроқ қилса ва сифатларини улуғласа, қалбидаги хавфи шунчалик зиёда бўлиб, Аллоҳ азза ва жалланинг ҳаққида йўл қўйган камчиликларига маҳзунлиги шунчалик ортиб борди. Хусусан, унинг ҳузурида Аллоҳ зикр қилинса ва Қуръон тиловат қилинса, бу ҳолат яна ҳам зиёда бўлар эди.

Ибн Асокир Иброҳим ибн Ашъасдан ривоят қилади:

«Фузайл ибн Иёздан кўра қалбида Аллоҳ улуғ бўлган одамни кўрмадим. Қачон унинг олдида Аллоҳ зикр қилинса ёки Қуръон ўқилса, Унда хавф ва маҳзунлик зоҳир бўлар эди. Унинг икки кўзидан дув-дув ёш қуйиларди. Ҳузурида турганларнинг унга раҳми келарди. У маҳзунлик ва қаттиқ фикрда бардавом эди».

Кўпинча унинг маҳзунлиги у билан бирга бўлган суҳбатдошларига ҳам ўтарди. Фузайл ибн Иёз ўзининг оғир ўтмишини, қилган гуноҳларини ва Роббидан узоқ бўлган вақтларини эслаб, маҳзун бўлар эди. Унинг ҳамсуҳбатлари эса, ибодатда, парҳезкорликда, зоҳидликда ва маърифатда ўзларидан бир неча баробар устун турадиган бу одамнинг маҳзунлигини кўриб, ўзлари ҳам маҳзун бўлар эдилар.

Фузайл ибн Иёзга кўп мулозим бўлганлардан бири Абдуллоҳ ибн Муборак: «Қачон Фузайл ибн Иёзга назар солсам, маҳзунлигим янгиланади ва ўзимни ёмон кўриб кетаман», деб туриб, йиғлаб юборар эди.

Агар Фузайл ибн Иёз ваъз-насиҳат қилса, унинг маҳзунлиги тингловчиларнинг қалбига ўтар эди. Уларнинг кўплари унинг ҳолига тушар эди. Унинг ваъзалари атрофидагиларнинг қалбларига маҳзунлик ва афсусни киритар, уларни дунё уйқусидан уйғотар, дунёга берилишдан қайтарар эди.

Рашийд Маъмунга қуйидагиларни айтганди:

«Кўзларим Фузайл ибн Иёзга ўхшаган инсонни кўрмаган. Олдига кирганимда у менга:

«Эй мўминларнинг амири! Қалбингни маҳзунлик ва авф учун бўшат. Токи бу икки нарсa қалбингдан жой олсин ва сени Аллоҳга маъсият қилишдан тўхтатсин, дўзахдан узоқлаштирсин», деди».

Фузайл ибн Иёзнинг мулозимларидан бири бўлган, бир гуруҳ уламолар билан Рашийднинг даъватига биноан, унинг ҳузурига кирган Суфён ибн Уяйна шундай ҳикоя қилади:

«Фузайл ибн Иёз ҳаммамиздан кейин бошини ридоси билан ўраб олган ҳолда кирди. У ўз жойига жойлашиб ўтиргандан кейин мандан:

«Ҳой, Суфён! Улардан қай бири мўминларнинг амири?» деди.

«Анависи», деб ишора қилиб кўрсатдим.

Фузайл ибн Иёз унга назар солди ва:

«Ҳой чиройли юзли! Ушбу умматнинг иши қўлида ва масъулияти бўйнида бўлган сенмисан?! Жуда ҳам катта ишни зиммангга олибсан!» деган эди, Рашийд ҳўнграб йиғлаб юборди.

Сўнг Рашийд ҳозир бўлганларга ўн минг дирҳамли ҳамён берди. Уларнинг ҳаммаси қабул қилиб олди. Фақатгина Фузайл ибн Иёз олмади. Шунда Рашийд унга:

«Эй Абу Али! Уни ўзингга ҳалол ҳисобламасанг, қарздорга берарсан, очни тўйдирарсан ёки юпунни кийдирарсан», деди. Аммо Фузайл ибн Иёз узр айтди.

Кейин Рашийд унга:

«Қандай ҳам ажойиб зоҳидсан-а, Абу Али!» деди.

«Сен мендан кўра зоҳидроқсан», деди у.

«Қандай қилиб?» деди.

«Мен фоний дунёдан юз ўгирганман. Сен боқий охиратдан юз ўгиргансан!» деди у.

Унинг ҳузуридан чиққанларида Суфён ибн Уяйна унга:

«Хато қилдинг. Уни олиб яхшилик ишларга сарфласанг бўларди», деди.

Фузайл ибн Иёз унга:

«Эй Абу Муҳаммад! Сен юртнинг фақиҳи бўла туриб шу хатога йўл қўясанми? Ўша нарса уларга ҳалол бўлганда менга ҳам ҳалол бўларди», деди».

КУФАДА

3

Фузайл ибн Иёз ўзининг Самарқанддан Маккага қилаётган сафари давомида Бағдодга бурилди. Сўнгра у ердан Куфага ўтди. Ўша жойда бир муддат туриб, илм олди ва ҳадис эшитди. Ҳадис жамлашга ва уни ривоят қилишга жуда ҳам берилди. Жуда кўп муҳаддислардан ҳадис олди. Уларнинг ичида Аъмаш, Ато ибн Соиб, Мансур ибн Мўътамир, Хусойн ибн Абдурроҳман, Муслим Аъвар, Абон ибн Абу Аиёшлар бор эди.

У киши Куфа масждида ва бошқа ерларда илм олиш ва ҳадис эшитишда бардавом бўлди. Кейин илми ва кўп ҳадис билиши ила танилди. Ўз исмини ишончли ровийлар рўйхатининг бошида бўлишига эришди.

У ҳақда Ибн Носириддин қуйидагиларни айтган:

«Фузайл ибн Иёз Абу Али Тамимий ҳарамнинг имоми, Шайхул Исломи, катта уламоларнинг ўрнагидир. Ундан Шофеъий, Яхъя Қаттон ва бошқалар ҳадис ривоят қилганлар. У шаъни улуғ Роббоний имом,

аслзода, обид ва улуғ зоҳид эди».

(Доктор Муҳаммад Саъийд Рамазон Бутийнинг
«Шахсийётун иставафатнии»
китобидан кискартириб олинди.)

خاتمة في سعة رحمة الله تعالى

ХОТИМА

АЛЛОҲ ТАОЛОНИНГ РАҲМАТИНИНГ КЕНГЛИГИ ҲАҚИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: تَطْطَفُ نَفَقَاتُ قَفْقَجٍ

Аллоҳ таоло:

«Раҳматим эса, ҳамма нарсадан кенгдир. Уни тақво қилганларга, закот берганларга, оятларимизга иймон келтирганга ёзажакман», деган (*Аъроф, 156*).

Аллоҳнинг раҳмати жуда ҳам кенг, Ўзи халқ қилган бу дунёдан ҳам кенг. Унинг раҳмати мўминга ҳам, кофирга ҳам, тақийга ҳам ва осийга ҳам шомилдир.

Шунингдек, Аллоҳ таоло Ўз раҳматини ёзиб қўядиган, алоҳида бахтга сазовор этадиган бандаларининг сифатларини ҳам зикр қилиб ўтмоқда:

«Уни тақво қилганларга, закот берганларга, оятларимизга иймон келтирганга ёзажакман».

Аллоҳ таолонинг раҳматиға шубҳасиз сазовор бўлиши, унинг раҳмати ёзилиб қолиши учун банда бир неча сифатларға эға бўлиши лозимлиғи шарт қилинмоқда:

Биринчиси — тақво қилиш, яъни Аллоҳнинг айтганини қилиб, қайтарганидан қайтиб яшаш.

Иккинчиси - закот бериш, яъни Аллоҳга молиявий

ибодат қилиш.

Учинчиси — Аллоҳнинг оятларига иймон келтириш.

Тўртинчиси — Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи
васалламга эргашиш.

وَقَالَ تَعَالَى: تَمَّ لَهُم مِّنْ حَبْطِ ظَعْنِهِمْ لَأَن لَّكُم كُفْرُؤُكُمْ وَ

Аллоҳ нгаоло:

«Сен (Менинг тарафимдан): «Эй ўз жонларига исроф (жабр) қилган бандаларим, Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманг! Албатта, Аллоҳ барча гуноҳларни мағфират этар. Албаттга, Унинг Ўзи ўта мағфиратли ва ўта раҳмли Зотдир», деб айт», деган (*Зумар, 53*).

Имом Бухорий Саъид ибн Жубайр розияллоҳу анхудан келтирган ривоятда айтилишича, кўплаб гуноҳлар қилган бир гуруҳ мушриклар Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб: «Албатта, сен даъват қилаётган нарсаси жуда ҳам гўзал. Қани айт-чи, биз қилган нарсаларни ювадиган нарсаси ҳам борми?» деб сўрашганида Аллоҳ таоло ушбу ояти каримани туширган экан.

Тафсирчи уламоларимизнинг таъкидлашларича, бу ояти карима Қуръондаги энг умидворлик ояти ҳисобланади. Бу оятда бандалар учун энг улуг башорат бор.

Аввало, Аллоҳ таоло:

«Эй ўз жонларига исроф (жабр) қилган бандаларим», деб бандаларига ўз нисбатини бермоқда.

Аслида мол-дунёни ортиқча сарфлашга «исроф» дейилади. Шунингдек, бу сўз маънавий жиҳатдан ҳаддан ошишга нисбатан ҳам ишлатилади. Бинобарин, гуноҳ қилган одам исрофчи бўлади, чунки у Аллоҳ белгилаб қўйган ҳаддан (чегарадан) чиққан ҳисобланади. Гуноҳ туфайли ҳаддидан ошган одам ўзига зарар, жабр қилади.

Аллоҳ таоло ушбу оятда бандаларнинг гуноҳ сабабли исрофга йўл қўйиб, ўзларига жабр этишини айтмоқда.

«Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманг!»

Унинг раҳмати жуда кенгдир. **«Албатта, Аллоҳ барча гуноҳларни мағфират этар».**

Аллоҳ таоло Нисо сурасида ширкдан бошқа барча гуноҳларни мағфират этишини таъкидлаган. Чунки:

«Албатта, Унинг Ўзи ўта мағфиратли ва ўта раҳмли Зотдир».

Тавба қилган бандаларнинг гуноҳларини кечиради.

Аввал айтиб ўтилганидек, муфассирларимиз бу ояти каримани Аллоҳнинг Китобидаги энг умидли оят, деб таъкидлайдилар ва айна пайтда бу умиднинг гуноҳга ташвиқ этувчи умид эмаслигини ҳам қаттиқ уқтирадилар. Яъни, Аллоҳ барча гуноҳларни кечиради, деган умид билан била туриб гуноҳларда давом этишнинг фарқи бор. Бу оятда Аллоҳнинг қонун-қоидаларини билмасдан аввал гуноҳ қилиб юрганлар ҳам мағфиратдан умид узмасликлари кераклиги айтиляпти. Бу ҳақиқатни оятнинг нозил бўлиш сабабидан ҳам билдик.

4713- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ أَنَّ النَّبِيَّ ρ قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ

كَتَبَ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ: إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي.

4713. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ халойикни халқ қилганда Ўз Китобига (ўшанда У аршнинг устида, унинг олдида тургани) «Албатта раҳматим азобимдан ғолиб келади», деб ёзиб қўйди», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ривоятдаги «Ўз Китобига» деган жумладаги китобдан мурод, «Лавҳул Махфуз»дир.

Демак, Аллоҳ таоло «Албатта раҳматим азобимдан ғолиб келадир», деб ёзган Китобнинг номи «Лавҳул Махфуз»дир. Бу ҳам иймон келтириш лозим нарсалардан биридир.

«Арш» сўзи луғатда подшоҳ ўтирадиган тахтни англатади. Ақоид илми уламоларининг келтиришларича, оят ва ҳадисларда келган васфларга биноан, «Арш» оёқдари бор тахт бўлиб, уни фаришталар кўтариб туради. У худди олам устидаги куббага ўхшайди. У барча махлуқотларнинг шифтидир. Аллоҳ таолонинг эса Аршга эҳтиёжи йўқ, балки уни Ўзи билган ҳикмат учун яратгандир:

«Аршнинг устида» дейишда ҳам ҳиссий маъно кўзда тутилмаган, чунки Аршнинг устида ҳеч нарса йўқ. Бу ерда Аллоҳнинг ҳузуридаги олий маконлик кўзда тутилган. «Ёзди» дейилиши эса, «Қаламга ёзишни буюрди», деган маънони англатади.

Кўриб турибмизки, бу ҳадиси шарифда ақоид илмида «ғайбиёт» деб аталадиган нарсалардан бир нечаси зикр қилинмоқда. Ҳадиси шарифда ўша ғайбий иймон келтириш лозим бўлган нарсалардан Аршни, Китобни ва уларнинг Аллоҳ таоло ҳузуридаги мартабасини эслата туриб, Аллоҳнинг раҳмати ғазабидан илгари эканлиги таъкидданмоқда. Бу эса, сиз билан биз бандаларнинг доимо Аллоҳ таолонинг раҳматидан умидвор бўлишимиз учундир.

Аллоҳ таолонинг раҳмати ғазабидан ғолибдир. Аллоҳ таоло Қуръони Каримда: **«Раҳматим ҳамма нарсадан кенгдир»**, деган (*Аъроф, 156*).

4714- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ

مِنَ الْعُقُوبَةِ مَا طَمَعَ بِجَنَّتِهِ أَحَدٌ. وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنْ

الرَّحْمَةِ مَا قَنَطَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ.

4714. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар мўмин Аллоҳнинг ҳузуридаги уқубатни билганида, бирор киши Унинг жаннатига тамаъ қилмас эди. Агар кофир Аллоҳнинг ҳузуридаги раҳматни билганида, бирор киши Унинг жаннатидан ноумид бўлмас эди», дедилар».

Шарҳ: Бундан икки тараф ҳам бирлиги ва биридан қўрқиб, бошқасидан умид қилиб, биридан қутулишнинг, бошқасига эса сазовор бўлишнинг чорасини ахтариб юриш лозимлиги келиб чиқади.

4715- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةً جُزْءٍ

فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ تَتَرَا حُمُ الْخَلَائِقِ حَتَّى تَرْفَعَ الدَّابَّةُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةً أَنْ تُصِيبَهُ.

4715. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Аллоҳ раҳматни юз бўлак қилгандир. Тўқсон тўққизтасини Ўз ҳузурида тутиб қолиб, битта раҳматни ерга нозил қилгандир. Ана ўша бўлакдан махлуқотлар бир-бирларига раҳмат қиладилар. Ҳатто ҳайвон боласини босиб олишдан қўрқиб, туёғини кўтаради», дедилар».

4716- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ مِائَةً رَحْمَةً أَنْزَلَ مِنْهَا

رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ وَالْبَهَائِمِ وَالْهَوَامِّ فِيهَا يَتَعَاطِفُونَ وَبِهَا
يَتَرَاحُمُونَ وَبِهَا تَعْطِفُ الْوَحْشُ عَلَى وَلَدِهَا وَأَخَّرَ اللَّهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ
رَحْمَةً يَرْحُمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَى هَذِهِ الْأَرْبَعَةَ الشَّيْخَانِ
وَالْتِّرَمِذِيُّ.

4716. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Аллоҳнинг юзта раҳмати бордир. Улардан биттасини жин, инс, ҳайвонот ва ҳашаротлар орасига нозил қилгандир. Бас, ўша ила улар бир-бирларига меҳр ва раҳм кўрсатадилар. Ўша ила ваҳший ҳайвон ўз боласига меҳр кўрсатади. Аллоҳ тўксон тўққизта раҳматини кейинга қўйган. Улар ила қиёмат куни бандаларига раҳмат кўрсатади», дедилар».

Ушбу тўрттани икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Охирги икки ҳадиси шариф бир-бирини тўлдириб, таъкидлаб келмоқда. Аллоҳ таолонинг кенг раҳматидан катта қисми қиёматга қолдирилган экан. Аллоҳ таоло барчамизни ўша кунда раҳматига олсин.

4717- عَنْ جُنْدَبٍ ر عَنِ النَّبِيِّ ر أَنَّ رَجُلًا قَالَ: وَاللَّهِ لَا

يَغْفِرُ اللَّهُ لِغُلَانٍ وَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى عَلَيَّ أَنْ لَا

أَغْفِرَ لِغُلَانٍ فَإِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لِغُلَانٍ وَأَحْبَبْتُ عَمَلَكَ أَوْ كَمَا قَالَ.

وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يَسْتُرُ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةَ مُسْلِمٌ.

4717. Жундуб розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Бир киши «Аллоҳга қасамки, Аллоҳ фалончини мағфират қилмайди» деса, Аллоҳ таоло «Фалончини мағфират қилмаслигим ҳақида қасам ичаётган ким ўзи?! Батаҳқиқ, Мен фалончини мағфират қилдим ва сенинг амалингни беҳуда қилдим», дейди», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Аллоҳ бандани бу дунёда сатр қилган бўлса, албатта, Аллоҳ уни қиёмат кунида ҳам сатр қиладир», дейилган.

Ушбу уchtани Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Демак, бировни Аллоҳ таоло мағфират қилмайди дейишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Шу билан бирга, қилган гуноҳи беркитилган ҳолда қолган мўмин банданинг яхшиликдан умидвор бўлишига катта йўл бор экан.

4718- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؓ أَنَّهُ قَالَ: قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

ρ بِسَبِيٍّ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ تَبْتَغِي إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِطَنْهَا وَأَرْضَعَتْهُ. فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ρ: أَتَرَوْنَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ؟ قُلْنَا: لَا وَاللَّهِ وَهِيَ تَقْدِرُ أَنْ لَا تَطْرَحَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: اللَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بَوْلَدِهَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

4718. Умар ибн Хаттоб розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг

хузурларига асирлар келтирилди. Асирлар ичида бир аёл гирён уриб типирчилаб юрарди. Бирдан у асирлар орасида юрган бир гўдак болани кўриб қолди-да, уни бағрига босиб, эмиза бошлади. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизга:

«Мана шу аёл боласини оловга ташлайди, деб уйлайсизларми?» дедилар.

«Иўк! Аллоҳга қасам! У уни асло ташламайди», дедик.

Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ бандаларига мана шу аёлнинг боласига раҳм қилишидан кўра раҳмлироқ», дедилар.

Икки шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Дунёда онанинг ўз боласига кўрсатадиган раҳмшафқатига, муҳаббатига ўхшаш нарсани топиб бўлмаслиги ҳаммага маълум. Бу ҳадиси шарифда Аллоҳ таолонинг бандаларга кўрсатадиган раҳмшафқати ва меҳрибонлиги онанинг раҳмшафқатидан ҳам кенг ва шомиллиги таъкидланмоқда.

4719- عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ τ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يَقُولُ

اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَأَزِيدُ وَمَنْ جَاءَ
بِالسَّيِّئَةِ فَحَزَاؤُهُ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شَبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ
ذِرَاعًا وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَمَنْ أَتَانِي يَمْسِي أَتَيْتُهُ
هَرَوْلَةً وَمَنْ لَقِينِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئَةً لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَقِيتُهُ بِمِثْلِهَا
مَغْفِرَةً. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُهُ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ
مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ وَلَا أَبَالِي، يَا ابْنَ

آدَمَ لَوْ بَلَغْتَ دُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي عَفَرْتُ لَكَ وَلَا
أُبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقَيْتَنِي لَا
تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لِأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً.

4719. *Абу Зарр ал-Фифорий розияллоху анҳудан ривоят қрлинади:*

«Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам:

«Аллох азза ва жалла: «Ким бир яхшилик қилса, унга ўн мислича ва зиёда ҳам қилурман. Ким бир ёмонлик қилса, унинг жазоси ўшанинг мислича ёмонлик бўлади ёки уни мағфират қилурман.

Ким Менга бир қарич яқинлашса, Мен унга бир аршин яқинлашурман. Ким Менга бир аршин яқинлашса, Мен унга бир қулоч яқинлашурман. Ким Мен томон юриб келса, Мен у томон югуриб борурман. Ким Менга ер тўла гуноҳ ила рўбарў келса, аммо Менга ширк келтирмаган бўлса, Мен унга ўшанинг мислича мағфират ила рўбарў келурман» дейди», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Термизийнинг лафзида:

«Аллох таоло:

«Эй одам боласи! Модомики, сен Менга дуо қилар экансан ва Мендан умидвор бўлар экансан, Мен сени сендаги борки нарса ила мағфират қилурман. Парво қилмайман.

Эй одам боласи! Агар гуноҳларинг осмоннинг тепасига етган бўлса ҳам, сен Менга истиғфор айтсанг, сени мағфират қилурман. Парво қилмайман.

Эй одам боласи! Менга ер тўла гуноҳ ила рўбарў келсанг, аммо Менга ширк келтирмаган бўлсанг, Мен сенга ўшанинг мислича мағфират ила рўбарў

келурман» дейди», дедилар», дейилган.

Шарҳ: Аллоҳ таоло ҳаммамизни ширкдан сақлаб, Ўз мағфиратига сазовор қилсин!

МАНБАЛАР РЎЙХАТИ

1. Қуръони Карим.
2. Имодуддин Исмоил Ибн Касир «Тафсири Қуръони Азим». Дор ихйил кутубил арабийя.
3. Муҳаммад Али ас-Собуний «Роваиъул Баён тафсири Аятил Аҳкам минал Қуръон». Дор ихйит туросил арабий. Байрут.
4. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. «Тафсири Ҳилол».
5. Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий «Саҳиҳул Бухорий». Тошкент. 1973.
6. Муслим ибн ал-Ҳажжож ал-Қурайший «Саҳиҳул Муслим». Дорул кутубил илмийя. Байрут, Ливан.
7. Муҳаммад ибн Ийсо ат-Термизий «Сунани Термизий». Дорул кутубил илмийя. Байрут, Ливан. 1987.
8. Сулаймон ибн ал-Ашҳас ассижистоний ал-Аздий «Сунани Абу Довуд». Дорул Боз. Марва, Макка.
9. Аҳмад ибн Шухайб ан-Насайй «Сунани Насайй». Мактабут тарбиятил арабий лидувалил халийж. Риёз. 1988.
10. Муҳаммад ибн Йазид ал-Қазвиний «Сунани Ибн Можа». Дор ихйит туросил арабий. Байрут. 1975.
11. Молик ибн Анас ал-Асбаҳий ал-Хумайрий «Муваттоъ Имоми Молик». Дорун нафаис. Байрут. 1987. 10-босма.
12. Абдуллоҳ ибн Баҳром ад-Доримий «Сунани Доримий». Дорул-фикри.
13. Аҳмад ибн Ҳанбал «Муснади Имом Аҳмад ибн Ҳанбал». Дорул кутубил илмийя. Байрут. 1978. 2-босма.
14. Муҳаммад Абдурроҳман ал-Муборақфурий

«Тухфатул Аҳвазий би шарҳи жомеъит Термизий»—Дорул кутубил илмий. Байрут.

15. Муҳаммад Юсуф ал-Ҳусайний ал-Банурий «Маҳарифус сунани шарҳи сунанит Термизий». Алмактабатул банурийя. Карачи.

16. Шоҳ Валийуллоҳ ад-Дехлавий «Ҳужжатуллоҳил болиға». Алмактабатус салафийя. Лоҳур.

17. Саҳийд Ҳавва «Ал-Асасу фис Сунна». До-рус салом. Қоҳира. 1994. 1-босма.

18. Муҳаммад Фуад Абдулбоқий «ал Муъжам ал Мифеҳрис ли Алфозил Қуръонил Карими»-Дорул кутубил мисрийя. Қоҳира. 1945.

19. Аҳмад ибн Халликон «Вафиятул аҳян фи анбаи абнаиз заман». Алматбаъатул маймуна. Қоҳира. 1310 х. й.

20. Жалолиддин ас-Суютий «Танвийрул ҳаволик шарҳун ала Муваттоъ Молик». Дорул-иҳйил кутубил арабийя. Миср.

21. Али ибн Султон Муҳаммад ал-Қори «Мир-котул Мафотийҳ шарҳу Мишкотил Масобийҳ». Дорул-иҳйит туросил арабий. Байрут.

22. Бадриддин Айний «Умдатул Қорий шарҳу Саҳихил Бухорий». Дорул фикр.

23. Аҳмад ибн Ҳажар ал-Асқалоний «Фатҳул Борий шарҳу Саҳихил Бухорий». Дорул райяни лит турос. Қоҳира. 1986. 1-босма.

24. Али ибн Султон Муҳаммад ал-Қори «Анниқояшарҳи Мухтасарил Виқоя». Император университети босмаҳонаси. Қозон. 1908.

25. Абдуррахмон ибн Муҳаммад алкалибулий Шайхизода «Мажмаҳул Анҳур фи Мултақол Абҳур». Дорул кутубил илмий. Байрут, Ливан. 1989.

26. Абдуллоҳ ибн Маҳмуд ал-Мусилий ал-Ҳанафий «ал-Ихтиёр ли таълили Мухтор». Дорул Арқам. Байрут.

27. Алауддин ибн Маҳмуд ал-Косоний ал-Ҳанафий

«Бадоихус Саноих фи тартибиш шароеъ». Дорул кутубил илмийя. Байрут. 1997.

28. Аҳмад ибн Юсуф ал-Ҳалабий «Умдатул ҳуффоз фи тафсири ашрафил алфоз». Дорул кутубил ватанийя. Банғозий. 1995.

29. Аҳмад ибн Абдурроҳман алмақдисий

«Мухтасари мин-ҳожил қосидийн». Мактабату дорул баён. Дамашқ. 1978.

30. Муҳаммад ибн Абу Бакр ар-Розий «Мухторус Сиҳоҳ». ал-Ҳайъал мисрийятил оммати лил китаб. Қоҳира. 1976.

31. Зафар Аҳмад ал-Усмоний аттаҳонавий «Эълоус Суннан»-Идоратул Куръани вал улумил Исламийя. Карачи, Покистон. 1415 ҳ. й.

32. Аҳмад ибн Муҳаммад аттаҳовий ал-Ҳанафий «Шарҳи маъоний ал-Осор». Дорул кутубил илмийя. Байрут, Ливан. 1987.

33. Мулло Али Қори Ҳанафий. «Шарҳи Китоби ал-Фикҳил Акбар». Дору ла-Кутубил илмийя. Байрут. 1995 й.

34. Маҳмуд Шалтут. «Ал-Ислом акийдатан ва шарийъатан». Доруш шурук. Қоҳира. 1968 й.

35. «Адабул Муфрад».

36. Ҳасан алмарвазий. «Китобул Бирри вас сила».

37. Абдуллоҳ ибн Муборак. «Китобуз зухд».

38. «Назратун наъим фии ахлоқин набиййил карийм».

39. «Алмавсуъа ал-Фикҳийя».

40. Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. «Тасаввуф ҳақида тасаввур».

41. «Одобуш шаръийя».

42. Абу Нуъайм. «Ҳулятул авлиё».

43. Ибн ал-Жавзий. «Сифатус Савфа».

44. Муҳаммад Саъид Рамазон Бутий. «ал-Ҳикам алатоийя шарҳун ва таҳлил».

45. Саид Ҳавво. «Нафсни поклашлиқда хулоса». 1405-

х, 27-муҳаррам, учинчи нашр (Доруссалом).

46. СаидҲавво. «Рухий тарбиямиз» 1399-х, (Дорул кутуб ал-арабийя).

47. Абулҳасан Али ал-Ҳасаний ан-Надавий.

«Раббонийлиқ раҳбонийлик эмас» 1404-х, иккинчи нашр (муассасату аррисола).

48. Абу Бакр ибн ас-Сунний. «Кундузги ва кечки амаллар» 1410-х, иккинчи нашр (Дору ибн Зайдун).

49. Абу Абдуллоҳ Ҳорис ибн Асад ал-Муҳоси-бий. «Нафс одоблари» 243-ҳижрий.

50. Абу Бакр Абдуллоҳ ибн Муҳаммад. «Нафси ҳисоб-китоб қилиш» 1408-х, биринчи нашр (Муассасатул Кутуб ассиқофия).

51. Муҳаммад Шайхоний. «Рухий тарбия» 1416-х, иккинчи нашр (Дору Қутайба).

52. Соиҳ Али Ҳусайн. «Тасаввуф ва унинг тарихидан кўринишлар» 1994-м, (Маншуроту куллийяту даъва ал-Исломия).

53. Абу Ҳомид ал-Ғаззолий. «Охират илмини кашф қилишда фахрли дурлар» 1407-ҳижрий (Му-ассасатул кутуб ассиқофия).

54. Абдулқодир Аҳмад Ато. «Солиҳ амаллар савоби» (Дорул Ёътисом).

55. Аҳмад Амин. «Ахлоқ китоби» 1985-м, ўнинчи нашр (Мактаба Наҳза алмисрийя).

56. Бурҳониддин ал-Буқоий. «Тасаввуф борасидаги тортишув» 1400-х, (Дорул кутуб ал-Илмийя).

57. Муҳаммад Закий Иброҳим. «Исломий тасаввуф алифбоси» 1415-х, бешинчи нашр (Мактабатул Одоб).

58. Абдулкарим ал-Қушайрий. «Кичик қалб томон» 1397-х, (Дорул арабийяту лилкитоби).

59. Ҳусайн ал-Қувватлий. «Исломдаги акдий тасаввуф» 1998 м, биринчи нашр (Маншуроту дору икраъ).

60. «Ислом ва Тасаввуф журнали» Журнал соҳиби:

Муҳаммад Маҳмуд Алвон 1959-м, 1 март, 10-сон.

61. Холид Бағдодий. «Рисолаи холидия ва одоби зикр» (Истанбул-1993).

62. Ҳасан Муҳаммад Саъид ашшанновий. «Фи риёзит тасаввуфи». 2003 й.

63. Муҳаммад Мозий Абул Азоим. «Рисолатул муршидийн вал мустаршидийн». Дорул Мадина Мунаввара. Қоҳира. 1983-й.

64. Абул Ҳасан Али ал-Ҳасаний ан-Надавий. «Рижолул Фикри вад Даъвати фил Исломи». Дору Ибн Касир. Байрут. 1999 й.

65. Фахруддин Али Сафий. «Рашаҳот айн ал-ҳаёт». Ибн Сино. Тошкент. 2003 й.

66. Муҳаммад Ғаззолий. «Фаннуз зикри вад дуо инда хотамил анбиё». Дорул қалам. Байрут. 1992 й.

67. Муҳаммад Саъид Рамазон Бутий. «Ассалафийя». Дорул фикр. Дамашқ. 1998 й.

68. Абдулкарим ибн Ҳавазон ибн Абдулмалик ал-Қушайрий. «Тафсири Қушайрий — Латоифул ишорот». Дорул кутубил илмийя. Байрут. 2000 й.

69. Имом Аҳмад Форук Сархандий Роббоний. «Мактубот».

МУНДАРИЖА

Зикр, дуолар, истиғфор ва тавба китоби. Беш бобдан иборат. Муқаддима

Биринчи боб. Зикр ва зокирлар фазли ҳақида.

Аллоҳнинг гўзал исмлари

Исмул Аъзам

Иккинчи боб. Тасбеҳ, ҳамд, такбир ва таҳлилнинг фазли

Тасбеҳни санаш ва тасбеҳнинг асли

«Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллаҳи» жаннатнинг хазиналаридандир

Намоздан кейинги зикр ва тасбеҳ
Намоздан кейинги жамоъий дуо
Жамоат ила дуо қилиш
Эрталаб ва кечқурунги тасбеҳ ва зикр
Хулоса. Зикрнинг фойда ва самаралари
Зикрнинг сийғалари
Зокирнинг одоблари
Учинчи боб. Дуо ҳақида. Дуонинг фазли
Дуо одоблари
Мақбул дуо
Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматларига
қилган дуолари
Жамловчи дуолар
Паноҳ сўраш калималари ҳақида
Тўртинчи боб. Махсус дуолар ҳақида. Мушқули
борнинг дуоси
Сафар ва ундан қайтиш дуоси
Видолашув дуоси
Ҳар бир манзилга тушиш дуоси
Мажлисдан туриш дуоси
Хўроз кичқирганда ва эшак ҳанграганда айтиладиган қавл
Уйдан чиқиш ва унга кириш дуоси
Ёмғир, шамол ва момақалдирокдаги дуо
Ҳилолни кўргандаги дуо
Мева нишонасини кўргандаги дуо
Қўрқинч ва уйқусизликни ман қилувчи дуо.
Қарзни узиш дуоси
Балога учраганни кўргандаги дуо
Беморнинг дуоси
Бозорга киришдаги дуо
Ёд олиш дуоси
Дуонинг одоблари
Набий алайҳиссаломга саловот
Хулосалар

Бешинчи боб. Истиғфор ва тавба ҳақида
Хулосалар
Тавба ва унинг фазли
Тавбанинг вақти
Гар бандаси исроф қилган бўлса ҳам Аллоҳ тавбасини қабул қилур
Хулоса
Тавбанинг ҳақиқати
Тавба умр бўйи
Тавба қиссалари
Каъб ибн Молик розияллоҳу анҳунинг тавбаси.
Иброҳим ибн Адҳамнинг тавбаси
Фузайл ибн Иёзнинг тавбаси
Маҳзунлик сафари
Куфада
Хотима. Аллоҳ таолонинг раҳматининг кенглиги ҳақида
Манбалар рўйхати

Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф

34-ЖУЗ

Муаллиф рухсатисиз нусха кўчиришнинг барча турлари, иқтибос олиш ва сотиш шаръан ҳаром, қонунан ман этилади.

«Шарқ» нашриётматбаа акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент

Муҳаррир *М. Мансуров*

Мусаввир *А. Ғуломов*

Бадий муҳаррир *А. Мусахўжаев*

Техник муҳаррир *Л. Хижова*

Саҳифаловчи *М. Атхамова*

Мусахҳиҳалар: *Р. Холбекова, Н. Охунжонов*

Босишга рухсат этилди 13.05.2008. Бичими 84х108^х. «ВаШкаи2, » гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма тобоғи 19, 32. Нашриёт-ҳисоб тобоғи 19, 0. Адади 10000 нусха. Буюртма М34458. Баҳоси келишилган нархда.

**«Шарқ» нашриётматбаа акциядорлик
компанияси босмахонаси, 100083, Тошкент шаҳри,
Буюк Турон,**